מחשבת ישראל · אחרונים

נפש החיים

רבי חיים מוולוז'ין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

נפש החיים

רבי חיים מוולוז'ין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/נפש-החיים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמת בן המחבר 5
שער א 13
פרק א 13
פרק ב 13
פרק ג 14
פרק ד 15
פרק ה 18
פרק ו 20
פרק ז 25
פרק ח 26
פרק ט 28
פרק י 29
פרק יא 31
פרק יב 32
פרק יג 34
פרק יד 36
פרק טו 38
פרק טז 40
פרק יז 41
פרק יח 43
פרק יט 44
פרק כ 46
פרק כא 48
פרק כב 49
הגה"ה מהרי"ץ 51
שער ב 63
פרק א 63
פרק ב 65
פרק ג 66
פרק ד 68
פרק ה 70
פרק ו 72
פרק ז 74
פרק ח 76
פרק ט 77
פרק י 78
פרק יא 79
פרק יב 81
פרק יג 83
פרק יד 84
פרק טו 87
פרק טז 87
פרק יז 90
פרק יח 91
שער ג 93
פרק א 93
פרק ב 94
פרק ג 96
פרק ד 97
פרק ה 99
פרק ו 100
פרק ז 101
פרק ח 103
פרק ט 105
פרק י 107
פרק יא 109
פרק יב 111
פרק יג 113
פרק יד 114
פרקים 116
פרק א 116
פרק ב 117

פרק ג 118
פרק ד 119
פרק ה 121
פרק ו 123
פרק ז 124
פרק ח 125
שער ד 126
פרק א 126
פרק ב 128
פרק ג 128
פרק ד 129
פרק ה 130
פרק ו 132
פרק ז 133
פרק ח 133
פרק ט 134
פרק י 134
פרק יא 136
פרק יב 138
פרק יג 140
פרק יד 140
פרק טו 142
פרק טז 143
פרק יז 145
פרק יח 147
פרק יט 148
פרק כ 150
פרק כא 151
פרק כב 152
פרק כג 154
פרק כד 156
פרק כה 157
פרק כו 158
פרק כז 159
פרק כח 161
פרק כט 162
פרק ל 164
פרק לא 166
פרק לב 168
פרק לג 170
פרק לד 172

הקדמת בן המחבר

מלפנים זאת. שכל מחבר חבור. מקדים הקדמה בראש ספרו. מהם נהגו להודיע מה ראו על ככה לבוא במגילת ספר. מהם מודיעים תכלית כוונת תועלת החבור. מהם עקבותיהם עקב ענוה ויראת ה' הקודמת לחכמתם. להשפיל עצמו על ד"א לבל יתרברב במחברתו. ואם לבנו ייעדנה לקבעו בדפוס. הנה בן יכבד אב למלל גבורת אביו המחבר. ולהשמיע תהלת החבור. איש איש, לפי מהללו:

ואנכי במה אקדם. נער אנכי לא ידעתי דבר שיוחקו מלי בספר. ואף כי לא בי הוא לכוין לב במה אחל. אם כה אומר להשמיע תהלות דברים שנאמרו ביראת ה' לחיים. ותכליתם. הלא דבר שפתים אך למחסור* בדבר אשר עין בעין יראו. ויהיו נדברים בין יראי ה' אשר קרבת אלהים יחפצון. וכל קוראי ספרו אשר יקראוהו באמת. לעומתו יאמרו ברוך שחלק מחכמתו ליראיו:

הגהה: ואולי יתכן פי' הכתוב ודבר שפתים אך למחסור (משלי י"ד:כ"ג) שלדבר שנראה בהשקפה שיש בו איזה חסרון. נצרך דבר שפתים להמתיק, אבל באין מחסור. למה זה רוב דברים:

ואם אתן אומר בשבח הראוי לכבוד מר אבא הגאון צדיק המפורסם נ"ע. עירום אנכי מלהבין בין להעריך דרכי תורתו וצדקתו. ולא עמדי הוא להכיר ולהכירנו לאחרים. זקני ת"ח וגאוני גדולי רבני מדינתינו נ"י. שלהם נודע כח מעשיו בנגלה ובנסתר. להם נאה לספר שמו וזכרו. כי רב הוא. ועל ספרו כלם יכתבו. והאומנם צדק דרכיו ארץ מלאה. ומעשיו הכריזוהו:

ומי כל בשר אשר לא שמע קל משרוקיתא. שבחא דעבד בארעא. וחסנא ותוקפא איתיהיבת ליה באורייתא קשוט ועובדין טבון וקשוט דעבד. התקנת ברבו יתירא להחויא כמצביי' בחילא דאלהא דשמיא:

הוא הגבר שהקים עולה של תורה בזמנו במדינתא בתורת חסד. ופיהו פתח בחכמה למאות תלמידים. וזכה להגדיל תורה. לאגמורי. ולמסבר. אזן וחקר ותקן. ובנה לו בית תלמוד גדול עומד על שלשה עמודים. תורה ועבודה וגמילות חסדים:

ולא נפלאת היא שזכה וזכה את הרבים. כי מנעוריו נשא עולה של תורה בשקידה נפלאה. ובהיותו למעלה מבר ארביסר. קבע למודו עם אחיו הגדול הגאון מהו' שמחה ז"ל. והוו גרסי יממא ולילי. וזקנינו ספרו לנו. שכאשר לא הוה להון אור הנר מצוי. אור הלבנה הוה יפה להון לגירסא דלילא. וקבלו אז דרכה של תורה מרב רבנן גאון הגאונים ארי' דבי עלאה רבא אריה ליב נ"ע. בעל שאגת אריה*:

הגהה: והגאון בעל ש"א ז"ל, היה כמה שנים אב"ד פה ק"ק, והיה מודע למשפחת אבא מארי ז"ל, ובהיותו פה חבר חבורו היקר שו"ת ש"א, ובנסעו מפה להדפיסו היה מר אבא נ"ע קטן בשנים, ומדי עברו דרך פה אחרי הדפיס ספרו הנ"ל, נתאכסן בבית א"ז ז"ל כמה שבועות, ויחן את פני העיר וקבע הוראות פה. והיה אז אבא מארי ז"ל כבר חמיסר. ומאהבה שאהבו, ואת אחיו הגדול נ"ע, קבע להם משנתם שתהא סדורה:

וכד היה כבר עשרים וחמש. הוה גמיר בכלא תלמודא. ופוסקים ראשונים ואחרונים. והיה לומד תורה עם אחיו הגאון וצדיק דמי לבר אלהין מוה' שלמר זלמן נ"ע* ומה טוב ונעים היה שבת אחים גם יחד בתורה ועבודה. ושניהם כאחד למדו תורה מהרב הדומה למלאך ה' צבאות עיר וקדיש מן שמיא רבינו הגדול רשכב"ה הגאון מרנא ורבנא אליהו החסיד זצוק"ל מק"ק ווילנא. והוא ז"ל האציל מרוחו עליהם. רוח חכמה וכו'. אשרי עין ראתה כל אלה. הרואים ראו ושמחו. והשומעים למשמע אזן תאבה נפש:

הגהה: ונודע ביהודה וגדול שמו בישראל. וקצות דרכו בקדש. הנם כתובים על ספר תולדות האדם ח"א וח"ב שחבר הרב המובהק הדרשן הגדול מהו' יחזקאל פייוויל מ"מ דקרתא רבתי ווילנא, ועוד ח"ג אצלו בכתובים. ואבא מארי ז"ל היה גדול בשנים מאחיו הגאון מוהר"ש זלמן נ"ע ז' שנים וט' ימים, ונולד שנת תק"ט יו"ט שני של חג השבועות יום שנתנה תורה לישראל, ונתעלה מאתנו בן ע"ב ביום חנינותו י"ד סיון ה' לסדר ויהי בנסע הארון. שנת כל הכתוב לחיים:

ויותר מלמודו היה גדול שמושו ששמש את רבו החסיד נ"ע. ובימים הרבים שעמד לפניו. אנהיר ליה שבילי דאורייתא בנגלה ונתיבות פליאות בנסתר הוא הוא דחזא רבי' מקמי* וגליה ליה מסכתא ונהירו דחכמתא. וקימים אשר למד לפניו באימה וביראה ברתת ובזיע. מן נהר דינור דהוה נגיד ונפיק מן קדמוהי. כן כאשר לימד והודיע לבניו ותלמידיו הימים אשר עמד לפניו. אימתיה דרביה הוה עליה במורא נפלאה כאלו עומד לפניו במרום. וכאשר פתח בשמעתתא ודכיר שמי' דרבי'. הוי מרתע כלא גופיה וזיוהי שנין עלוהי מאש המתלקחת בלבבו בהגיגו דרכי צדקתו וחסידותו וטהרת קדושתו. ואור תורתו נקנית לו. באשר היה כחו יפה בהמעלות שהתורה נקנית בהם. ומאדרת אליהו התלבש ענוה ויראה:

הגהה: ואולי ענין הנאמר בעירובין (י"ג ב') ואלו חזיתיה מקמיה כו' והיו עיניך ראות את מוריך. הוא כענין הכתוב (שמות ל"ג:כ"ג) וראיתי את אחורי ופני לא יראו. עפ"י מדרש שמות פ"ג אקי"ק אשר אקי"ק ע"ש מעשי אני נקרא (וסוף פרטי המעשים כלולים במחשבה הקדומה) ולזאת נקראת המחשבה פנים. שקודמת, והמעשה מאוחרת, ובמחשבה עצמה יש מחשבה קדומה וכוללת, והיא פנימית ומחשבה מאוחרת המתפשטת מהפנימית לדבור או למעשה. (והוא דעת המתפשט בפנימית המידות) והיא היא הנכרת מתוך מעשה או דבר המאוחר בעקימת שפתיו דהוי מעשה. אבל פנימית

המחשבה הקדומה. א"א להביאה בדיבור כענין דבש וחלב תחת לשונך (עי' חגיגה י"ג א') והוא דעת העליון כענין לא קאים אינש אדעתיה דרבי' (עבודת כוכבים ו' ע"ב) ואינה נתפסת להתלמיד אלא בהארת פנים של רבו לתלמיד חכם ומבין מדעתו וכל זה הוא במחשבות שבלב איש אבל בו ית"ש אשר לא מחשבותי מחשבותיכם כתיב (ישעיה נ"ה) כללות מחשבתו לית מחשבה תפיסא בשום אופן, אף לעליונים, ורק מחשבתו המתפשטת לקיום מעשיו נכרת ממעשיו לכל נביא ונביא כפי מדרגתו וזהו וראית את אחורי את לרבות המחשבה המתפשטת לקיום המעשה ונכרת ע"י כח מעשיו ונקראת ע"ש המעשה ופני לא יראו אף ע"י כח מעשיו המאוחרים אל הקודם. (וכהוראת מלת יראו בצירי):

וגדולה ענוה של כבוד מר אבא הגאון נ"ע ונתלבש בכל דרכי' ונתיבותי'. וקצות דרכיו אספרה באשר מדרך ענוה. להיות את דכא. או לרומם את דכא אתו (סוטה ה' ע"א). הן שתי אלה ראתה בו עין כל יקר. שמעודו ועד שיבה נתן נפשו להחיות רוח שפלים במאדו וצדקת פזרונו. ולהיות את נדכאים. וגם עדיו כי באו אביוני אדם. ששו ושמחו כי קרבם ימין. והרחיב לבבם בפיוסי דברים. ובדברי חן שהוצק בשפתותיו:

עוד מדרך הענוה האמיתית. שיהיו כל עניני הגוף נבזה ונמאס בעיניו באמת. עד שלאפס ותהו יחשבו מבלי הרגיש לא ענג ולא נגע. ורק בדרכי ה' יגבהו. שיהא לבם פתוח לתורה ועבודה וקדושה. ואך בה' ישמחו כי ישיתו לבם מדור נאה לו ית"ש. ככתוב (ישעי' כט). ויספו ענוים בה' שמחה. וכמאמר הרגיל תמיד בפינו בעמדנו בתפלה לאמר ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה. ואח"כ פתח לבי בתורתך ואחרי מצותיך תרדוף נפשי. הן כל מכירי כבוד מר אבא הגאון ז"ל. המה יעידו ויגידו מענותנותו הגדולה. אשר אם היה נעלב לא העליב. והיה שפל רוח בפני כל אדם. ובתענוגי הגוף. אף למעוטא דמעוטא היה חושש. ושם דרכיו לבלי הרגיש תענוג. ואף כי הגיעו ימי הזקנה שנתייסר ביסורים של אהבה במאדו ונפשו קבלם בשמחה ובצהלת פנים. מבלי הוציא אנחה (כמאמר חז"ל (ברכות סב ע"א) קבלה דיסורי שתיקותא) ודעתיה הוה בדיחא עליה כל שני דקביל עליה יסורים. ורק ע"ז היה מצטער אותו צדיק על שהוכרח לכלכל גופו לפי מחלהו. ובמסתרים היו עיניו יורדים טיף טיף. (ועיני ראו ולא זר). ועם כי לבו היה דוי ע"ז. היה שמח ביסוריו הממעטים לו הרגש התענוג. עד שלא שם לבו לא לענג ולא לנגע: וכל רואי השמש בגבורתו. המה ראו כן תמהו. שעם כל כניעת גופו ונמיכת רוחו למילי דעלמא. כן נהפוך לבבו במילי דשמיא. ללבוש עוז והדר. ועד זיבולא בתרייתא. לבו היתה שומה לעשות מדור נאה לתורה ועבודה וג"ח. ומה מאוד גבה לבו בדרכי ה' ללחום מלחמתה של תורה. וכל מצוה שהחל ברוח חכמה וגבורה. גמרה ברוח דעת ויראת ה' ודבר אחד מדבריו לא שב. והוציא לאור מחשבתו הטובה לפני רבבות עם. והכל בשובה ודברים מחוכמים אשר בנחת היו נשמעים:

עיקר הענוה. שלא להרגיש מעשיו הטובים שפעל. וערך מעלותיו שהשיג. וכל אשר יגדלו פעולותיו ומעלותיו ושכלו ירבה להכיר גדולתו ית"ש. כן רוח האלקים תוסיף תת כח הרגש חסרונו. ותדמים הרגש עצמות מעלותיו. וכשרואה שמתיקר בעיני אנשים לכבדו מצטמק ורע עליו המעשה* ומחשב לו חסרונותיו להקטין עצמו לבלתי רום לבבו. (כמו שמצינו ברב (יומא פז א') כד הוה הזי אמבוה כו'):

הגהה: ודרך דרש אולי הוא כוונה שניי' במה שאמר ר"א לתלמידיו (ברכות כח ב) הזהרו בכבוד חבריכם שצריך זהירות שלא יוגבה לבו מהכבוד שחביריו נוהגים בו:

ומי שלא ראה דרכי כבוד אבא הגאון ז"ל בזה. לא יאומן כי יסופר. כל תחבולותיו ועלילותיו אשר שם שם לו בזה. רגיל על לשונו היה. שכל חדושים שמחדש. הן בגפ"ת. או בשו"ת. ושיערה דעתו דחדי לבי' מפלפולי'. הוא חושש לנהנה מד"ת. והיה קרוב בעיניו שהחדוש אולי אינו לאמתה של תורה. ממאמרם ז"ל (ר"פ אלו דברים) כל המתיהר חכמתו מסתלקת הימנו (ודרך בדיחותא היה אומר. שזהו נחשב אצלו לשוחד. שמשחד עצמו בחדותא דמסתיי'). והיה מתיגע לסתור דברי עצמו ולחזור לשנות דבריו. ולשקול בפלס שכלו איך להעמיד על האמת בסברה ישרה. ובשקול דעת נכונה. והרואה יראה ויבין מחכמתו שנתקיימה לו. איך היה מקטין שכלו בעיניו ודעתו היה שפלה עליו. כמאמרם ז"ל (תענית ז' א') אין ד"ת מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה עליו:

היה אוהב תוכחת מוסר. וכל דבריו היו כאש. והוה להיט מפומיה שלהבת י"ק באהבה. ורשפי אש ביראה. וכל אזן שמעה היה נמס לבבו כהמס דונג. ונמשך אחרי מיליו דחסדאין באגדתא דהוה דריש בפרקיה. ומענותנותי' לא מלאו לבו להוכיח לברייתא. והוכיח במישור לעצמו בכל דבריו. והיה כבא ללמד ונמצא למד* ורובי מוסריו היו להשפיל גבהות הלב:

הגהה: ואולי כן כוונת הכתוב (ישעיה נ) ה' אלהים נתן לי לשון למודים וגו' יעיר לי אזן לשמוע כלמודים היינו שה' ית"ש נתן לי לשון למודים בתוכחת מוסר לאחריני. והוא ית"ש העיר אזנו שילמד גם הוא מוסר לעצמו. כלימודים שמלמד לאחריני:

ועם כי רובי דבריו בדרשותיו היו עומדים ברומו של עולם. מיוסדים ע"פ זוהר וכתבי האר"י ז"ל (כאשר המבינים הבינו בדברים). הוא ז"ל מענות צדקתו. הלבישם והפשיטם וגנזם. לבל יגדיל דבריו כדורש בנסתרות. להמתיקם כדבש וחלב תחת לשונו. וכבשם תחת לבושו מלדורשן להדיא בהמון. ורבים שלא מלאו כריסם בתלמוד. להטהר ממעשיהם ברוח נכון ביראת ה'. לבל יכשלו בהבלי חבלי השוא.

ולפי הוראת השעה שהיה נראה לו להוציא איזה דברים מבלי הצפינם. היה קורא ע"ע לא המדרש עיקר אלא המעשה (וממילא נשמע כוונתו על סיפא דמשנה זו וכל המרבה

דברים כו' (לשון רבי המלך) שממלל מלין לצד עלאה להגדילם בעיני השומעים (ועיין מדרש שמואל שם):

בכל דרכיו. היה ממעט כבוד עצמו להרבות כבוד שמים. הן במילי דצבורא. בפרט בעניני הכלל. מודעת שהשליך נפשו מנגד ועסק הרבה יתר על כדי כחו. ואף כי זקן היה. היו ידיו אמונה. עד בא השמש. ואף ככלות כח רח"ל גם על משכבו בחליו. רעיוניו סליקו. ועיניו היו נשואות השמימה. לשתף שם שמים בצערא דהכלל והפרט. בגנוחי ואנחות בשברון מתנים. ואנחותיו הרבות בזה היו שוברות כל גוף השומע. (והיה רגיל להוכיח אותי על שראה שאינני משתתף בצערא דאחרינא. וכה היה דברו אלי תמיד שזה כל האדם לא לעצמו נברא. רק להועיל לאחריני ככל אשר ימצא בכחו לעשות). ודן והורה. אוהב שלום. ורודף שלום. אוהב את הבריות וקרבן לתורה*:

הגהה: וכגוונא שהורגלנו להציע תפלת שהע"ה (מ"א ח' כ"ז) כי האמנם ישב אלקים על הארץ ד"מ שכמו שקרוב להאמין שאיש חסד עם כי הוא עתיר נכסין וגדול כבודו לאדירי עם בחכמה וגבורה ועושר יבחר לו מקום לישב בשפל ולהיות את נדכאים ארץ מליחה לא מקום זרע ומים אין לשתות למען יוכל גמול כל מיני חסדים טובים כחפץ לבו רק להיטיב בכל מילי דמיטב ככל החזיון הזה אמר שהע"ה שם יאמן נא דבריך כו' כי האמנם (ל' אמונת אומן) ישב אלקים על הארץ שתמצא ידך לגמול כל חסדים טובים אשר יחטא איש לרעהו תעשה חסד בגבורה להציל עשוק מיד עושקו איש אשר יסיג גבול רעהו תשיבהו על אדמתו כי יצמאו למים ונתת להם מטר רעב כי יהיה ונתת לחם לקצירי ומריעי תעלה ארוכה לכל נגוע לבב תחבוש לעצבותו ומלאה הארץ דרכי טובך להטיב בכל מיני הטבה:

וזה היה דרך למודו בקדש מעודו. הן בתורה. והן בדרכי ה' הישרים שהיה מורה. הניח כבוד עצמו. ובחר לו ללמד באשר ייטב להם לאחריני. אשר כקטן כגדול ישמעון. בכל רובי תורותיו אשר זכה וזכה את הרבים. לא הניח ידו מלהגיד לבני עירו אחר תפלת השחר פרשה מסדרא דשבוע יום יום. וכל הנכנסין לביהמ"ד יצאו מלא דבר כאשר כ"א קלט לפי דרכו. אוהבי הפשט קלטו עומק פשוטו במקרא. ודורשי הרשומים. דרוש דרשו ממה שלקחה אזנם. מה שנזרקה מפיו מדי דברו בקצרה. וכל השומעים שמחו במתק שפתיו אשר ברור מללו כקורא הפרשה לפני תשב"ר. וכ"כ היתה מצוה זו חביבה בעיניו שהניח כל דבריו בקדש והוה רהיט לבי מדרשא בעוד שכל הצבור מתפללין וקטן וגדול שם הוא וחדותא שלימתא הוה חדי מינה. באמרו בלאגמורי דבר הצריך תלמוד. לאו כולי עלמא גמירי. וזאת התורה כל אפיין שוין באבנתא. ומטיב לכולם. ועלץ לבו בזה. ילמדו ענוים דרכו:

ומודעת שלבו ראה הרבה חכמה. והגדיל תורה. והוסיף עבודה. וממעשיו המרובים. אף חכמתו נתקיימה לו בכל מדע. לחדש חדושי תורה בגפ"ת המתוקים מדבש (והנם

בכתובים פסקי פסקי מה שכתבו תלמידיו. כי לא הוה ניחא ליה לכתוב על ספר בעצמו כל דבר שאינו הלכה למעשה) והרבה להשיב מנעוריו ועד שיבה לכל גדולי רבני מדינתינו וגאוני זמנינו. וכולם נקבעו הלכה למעשה. (ועם כי בעו"ה המון גנזי שו"ת שגנזם. נשרפו בעו"ה באש ששולח ממרום יום ד' י"ד אייר בשנת תקע"ה. ונשרפה ר"ל כחצי העיר וגם הוא היה מהם שהיו בתיו לאכול אש. ורק על בית אולפנא דידי'. רחמי ה' מתלקחת בתוך האש שאכלה סביביו וקצותיו והוא נשאר כאוד מוצל מאש. וגם הספרים נצולו. ברוך שעשה נס במקום הזה. אמנם הרבה מהם נשארו ביד התלמידים שהעתיקו להם. והרבה מבדרן בעלמא. ה' יהא עוזר לאספם ולחברם יחד).

ועם כי חזינא לדעתיה דמר אבא ז"ל דיהיב דעתיה עליהון לקבצם יחד. אמנם על כולם לא נצטויתי מאתו להדפיסם. רק על דא נצטויתי מפורש יוצא מפיו יום העלותו השמימה בנוראות דברים. להתחזק בכל כחי לחזק בית אולפנא דידיה שלא תמוש תורה ח"ו. וגם על הקונטרסים הללו נתן קולו עלי מקירות לבבו. שלא אשנה מדבריו כאשר המה כתובים. ככה צוויתי להדפיסם בזרוז:

וניתי ספר ונחזי ענותנותי'. שהניח דעתו מחבורים גדולים. והמעיט עצמו למיהב דעתי' על הקונטרסים הללו המעטים ונמוכים לפי ערכו הגבוה. כי מודעת שדבר ה' היתה אל אליהו חסידא נ"ע. ונגלו לו תעלומות חכמה. כאשר כבר יצא אור דבריו בדפוס. ועוד עשר ידות לו בנסתרות בכתובים כמו שהאריך מר אבא הגאון נ"ע בהקדמתו לספרא דצניעותא. (ושמעתי ממר אבא הגאון ז"ל. שכל כתבי הקדש בנסתרות ממרן אלי' ז"ל. נכתבו קודם שהגיע לארבעים כי מאז בינה יתירה התוספת ליה שלא היה הזמן מספיק להכתב כל מה שנגלה לו). ומר אבא ז"ל קלט סלת מכל בית נכאות רבו ז"ל. להבין מדעתו ראשי פרקים פנימיות דרך עץ החיים להאר"י ז"ל. והיו חקוקים על לוח לבו. ומענותניתיה שייף ועייל מעט מזעיר בקונטרסים הללו. ופתח כמחט סדקית למי שלבו פתוח לפתוח פתח כפתחו של אולם. וברוחב בינתו חקק וחצב הדברים שקלן והמירן וצרפם לדרך התורה ועבודה ויראת ה'. להורות הדרך ילכו. והמעשה אשר יעשון. וכאשר מעודו נפשו אותה לזכות את הרבים בדבר השוה לכל נפש. כן היתה מגמת נפשו קשורה בזה בחד קטירא בעלותה למרום:

ומי שלא ראה העוז והענוה דיליה ביום הלקחו מאתנו. לא ראה עוז וענוה. שמעת תפלת השחר עד עת צאת נשמתו למרום. כל שעה ושעה החליף כח. רגע היה משפיל גופו בדבריו כאשר הרגיש שישוב העפר אל הארץ כשהי'. ופניו שחורות כעורב. וכרגע היה מתאזר עוז בדביקות נפלא ופניו היו מאירים כאור פני מלך חיים. לקשר נפשו ברוחו

שתשוב אל האלהים אשר נתנה בטהרה עד רוחו ונשמתו אליו ית"ש נאספו בנשיקה. והיו צרורים בצרור החיים את ה':

וטרם לקח אותו אלהים. אותיום אזעיר גרמיה וקמיט פניו בנמיכת קול ורוח ממללא מנשמת חיים. וכה היו דבריו ז"ל. אף ברי יטריח להדפיס הקונטרסים חיש מהר. ואתה בני ידעת. שאף שללמוד לא זכיתי. זכוני מן השמים ללמד לאחריני. ולעשות קיום לת"ת כן אם שלא זכיתי ליראה את ה'*. אולי אזכה מן השמים. שיתקבלו דברי בקונטרסים הללו. להשריש יראת ה' ותורה ועבודה זכה בלב ישרי לב המבקשים דרכי ה'. אלה הדברים אשר דבר לי:

הגהה: ומי שידע שמענותנותו היה נחשב בעיניו עוד ליהיר לא נפלאת היא מה שנדמה לו שלא הבין יראת ה'. כענין מאמר חז"ל (ברכות ל"ג ב') אטו יראה מלתא זוטרתי היא וכו' אין לגבי משה מלתא זוטרתי היא. משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו דומה עליו ככלי קטן. קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול. והענין שכל מי שהוא עניו יותר אינו מרגיש ענותנותו ואדרבה נחשב בעיניו למתיהר ואת חביריו מחשיב לענוים. ומשרע"ה העניו מאוד מכל האדם. ודאי הי' מחזיק עצמו למתיהר ואת כל ישראל החזיק לענוים נגדו וזהו לגבי משה שהי' עניו ביותר והחזיק את ישראל לענוים אמר שאצלם יראה מלתא זוטרתי כי היא עקב ענוה כמאמרם ז"ל מה שעשתה חכמה וכו' עשתה ענוה עקב לסוליתה ורק לגבי דידי' נחשב לו יראה לדבר גדול מחמת שנחשב בעיניו ליהיר עוד ואולי לזאת מביא הגמ' משל השני מכלי קטן ואין לו למען דרוש תיבת מעמך שבקרא:

ואחרי הדברים האלה. הלא דמוע תדמע עין כל היירא את דבר ה'. כאשר יכניס בלבו דברים הללו היוצאים מן הלב בעקב ענוה ויראת ה' לחיים. ואם האדם הגדול בתורה. ועמלו היה בתורה. כל ימיו עשה נ"ר ליוצרו. נדמה לו שאין בו יראת ה'. אנן מה נעני אבתריה:

ועם כי בי הוא. שלא נזדרזתי לקיים מילי דאבוהא. להזדרז לאשר ציוני.

(ונענשתי ע"ז כפליים בפרי בטני על חטאת נפשי. א' שלשנה האחרת י"ד סיון תקפ"ב יום פטירת מר אבא ז"ל. נולד לי בן זכר והכנסתיו לברית. ונקרא על שם נפש החיים. ואיננו כי לקח אותו אלהים ביום שלישי למילה. ושנה זו ה' כסליו יום ש"ק היה פרשה ויצא יצא ממני הדר כבן שמונה יפה תואר נחמד ואהוב. וכבר היה יודע לישא וליתן בגמרא כמר שמחה נפתלי הערץ. צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי. והוא רחום יכפר עון. ולא יוסיף לדאבה עוד).

אמנם לא מלבי ח"ו ברם הורעת השעה בעו"ה היא שגרמה. כי מיום שהורם העטרה. טובה בעינינו לא ראינו ונשארתי כאיש נדהם רצוץ לבב. מאשר השתרג. ומשתרג. ולא מצאתי לי עת לפטור עצמי ממלאכת שמים שצוויתי ממנו על בית אולפנא דידיה. כאשר

מודעת לכל. ולפום שיעורא דילי שיערתי רצון מר אבא ז"ל. שאולי לא יהא ניחא ליה לדחות מעשה גדול ת"ת דרבים מפני מצוה זו:

וגם דמיתי לחבר מילין דאגדתא דיליה לדרושיו על פרקי אבות שהיה דורש שבת בשבתו במילין בסימין ושמו נאה לו רוח חיים. באשר מלאים רוח עצה ורוח בינה ודעת וחיים הם למוצאיהם:

וגם לקבץ כל השו"ת ולסדרם. לקרותם בשם נשמת חיים. כי בדבריו נותן נשמה ותבונה למבינים כענין ונשמת מי יצא ממך (איוב כ"ו:ד'). (וקונטרסים הללו קראתים נפש החיים כחתימתו של מר אבא ז"ל בתשובותיו וכל מכתביו) ברם לית אתר פנוי לזה מרובי הטרדות והעבודה המוטלת עלי. ה' ירחיב. ובגין דא לדא אשתהי עד האידנא. ואם שגיתי ה' יכפר. (וגם הוו לי דעת קדושי' תרי הגאונים הגדולים אשר בק"ק ווילנא יע"א. שהסכמתם שלא לאחר המוקדם בדעת כבוד מר אבא הגאון נ"ע. עדי יוקבצו השו"ת דאתבדרן בעלמא):

ועתה אחרי שמן השמים עוררוני לעשות רצון צדיק כבוד מר אבא הגאון נ"ע יהא רעוא להפיק רצון יראי ה' המתאווים לתורת חיים. ויהי נועם ה' לכונן מעשי ידינו להוציא לאור מה שהנם עוד בכתובי'. ומשמיא יאמצו כח ב"ד הרב המופלג מבקש מטמוני יראת ה' כש"ת מוה' אברהם שמחה שי' שטרח ויגע בפעולת צדיק לחיים בעסק הדפסת הקונטרסים האלו. והטיבה ה' לטובים שהטיבו מטובם לסייע. והמתעסקים בגופם כולם ישאו ברכה מה'. וזכותי' דכבוד מר אבא הגאון זללה"ה יהוי בסעדא דכל החפצים לעשות רצונו הטוב. להביא עליהם ברכת טוב ומטיב:

ואתם בית ישראל. צאו וראו הדרך הישרה שידבק בה האדם. שימו לבבכם לכל הדברים שנאמרו ביראת ה' לחיים וראוין הם למי שאמרן. ולמי שנאמרו. ויהא רעוא דיתאמרו הני מילי מעליותא בין יראי ה'. לאחוז קירות לבב אחב"י לתורת חסד. ועבודה שלמה. ותפלה זכה. ופעולת צדיק לחיים שמסר נפשו בחייו על תורה ועבודה. תוסיף אומץ לכל האיש החפץ חיים. בתורה ועבודה בכל לבבם ונפשם. ולעורר אוצר הטוב בחסד ורחמין נפישין על נפשות בית ישראל שי' ונפש נענה

יצחק בהגאון המחבר מוה' חיים זללה"ה מוולאזין:

שער א

פרק א

כתיב ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים ברא אותו וכן כתיב כי בצלם אלקים עשה את האדם.

הנה עומק פנימיות ענין הצלם. הוא מדברים העומדים ברומו של עולם והוא כולל רוב סתרי פנימיות הזוהר. אמנם כאן נדבר במלת צלם בדרך הפשטנים הראשונים ז"ל על פסוק נעשה אדם בצלמנו כדמותנו:

והוא כי מלת צלם ודמות כאן אינו כמשמעו כי כתוב מפורש (ישעי' מ') ומה דמות תערכו לו. אלא פירושו דמיון מה באיזה דבר. כמו דמיתי לקאת מדבר כי לא נעשו לו כנפים וחרטום ולא נשתנה צורתו לצורת הקאת רק שנדמה אז במקרה פעולותיו שהיה נע ונד כמו הקאת מדבר שהוא צפור בודד ומעופף ממקום למקום. כ"ה לפי הפשטנים הראשונים ז"ל.

וכן עד"ז הוא ענין מלת צלם. כי המה דומים במשמעם בצד מה:

פרק ב

אמנם להבין ענין אומרו בצלם אלקים דיקא. ולא שם אחר. כי שם אלקים ידוע פירושו שהוא מורה שהוא ית"ש בעל הכחות כולם כמ"ש בטור א"ח סימן ה'.

וענין מה שהוא יתברך נקרא בעל הכחות, כי לא כמדת ב"ו מדת הקב"ה. כי האדם כשבונה בנין ד"מ {דרך משל} מעץ. אין הבונה בורא וממציא אז מכחו העץ רק שלוקח עצים שכבר נבראו ומסדרם בבנין. ואחר שכבר סדרם לפי רצונו עם שכחו הוסר ונסתלק מהם עכ"ז הבנין קיים.

אבל הוא ית"ש כמו בעת בריאת העולמות כולם בראם והמציאם הוא יתברך יש מאין בכחו הב"ת {הבלתי תכלית} כן מאז כל יום וכל רגע ממש כל כח מציאותם וסדרם וקיומם, תלוי רק במה שהוא ית"ש משפיע בהם ברצונו יתברך כל רגע כח ושפעת אור חדש. ואלו היה הוא ית' מסלק מהם כח השפעתו אף רגע אחת כרגע היו כולם לאפס ותהו.

וכמו שיסדו אנשי כנה"ג המחדש* בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית היינו תמיד ממש כל עת ורגע וראייתם מפורשת כאמור לעושה אורים גדולים שלא אמר עשה אלא עושה:

הגהה: ואף שאין חידוש ניכר לעין. אמנם הד' יסודין עלאין דאינון השרשין קדמאין ואבהן דכולא כנזכר בזוהר וארא כ"ג ע"ב. שהם שרש כל מע"ב ופנימיות כולם. והם ד' אותיות הוי"ה ב"ה. התמזגותם והרכבת' כל עת ורגע בשרש שרשם אינו מושג כלל והוא ית"ש מחדשם כל רגע לפי רצונו.

וענין התמזגותם כל רגע הם התתר"ף צרופי השם ב"ה על פי השתנות נקודותיהם תתר"ף רגעי השעה וכן משתנים עוד כל שעה לצרופים אחרים וגם אין מדת יום שוה למדת לילה לא כל יום דומה לחבירו שלפניו ואחריו כלל. ז"ש המחדש כו' מעשה בראשית דיקא:

וזהו שנקרא הוא ית"ש האלקים בעל הכחות כולם. שכל כח פרטי הנמצא בכל העולמות. הכל הוא ית"ש הבעל כח שלהם שמשפיע בהם הכח וגבורה כל רגע ותלוים בידו תמיד לשנותם ולסדרם כרצונו ית':

הגהה: ואף שהוא שם משותף לכל בעל כח שנמצא בעולם. וכל שרי מעלה ומטה נקראים אלקי'. כמ"ש אלהי העמים. כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו. ועי' זוהר ויקרא ח' ע"א ובפ' בלק ר"ח א' בענין ויבא אלקים דכתיב באבימלך ולבן ובלעם פי' השר שלו. כי הם ממונים עליהם להנהיגם. וכן דייני מטה נקראים אלקים ובסבא צ"ו א' ושמא חד מכל שאר שמהן וכו' ע"ש.

אמנם כולם אין הכח שלהם מעצמם רק ממה שקבע בהם הוא ית' כח וגבורה להיות מושלים וכו' לכן נקרא הוא ית"ש: אלקי האלקים וכן כתיב כי גדול ה' מכל האלהים. השתחוו לו כל אלהים. וגם העובדי כוכבים קוראים אותו יתברך אלהא דאלהין

ולכן נקראים אלהים אחרים ר"ל שאין הכח שלהם מעצמם רק מכח הגבוה ממנו והגבוה ממנו מושך ג"כ כחו מהכח שעליו עד הבעל כח האמיתי של כולם הוא ית"ש

ולכן נאמר (ירמיה י"א) וה' אלקים אמת. שהוא הבעל כח האמיתי של כולם שכולם מקבלים כחם ממנו ית"ש ז"ש ויפלו על פניהם ויאמרו ה' הוא האלהים:

פרק ג

כן בדמיון זה כביכול ברא הוא יתברך את האדם והשליטו על רבי רבוון כחות ועולמות אין מספר. ומסרם בידו שיהא הוא המדבר והמנהיג אותם עפ"י כל פרטי תנועות מעשיו ודבוריו ומחשבותיו וכל סדרי הנהגותיו הן לטוב או להיפך ח"ו.

כי במעשיו ודבוריו ומחשבותיו הטובים הוא מקיים ונותן כח בכמה כחות ועולמות עליונים הקדושים ומוסיף בהם קדושה ואור כמ"ש (ישעי' נ"א) ואשים דברי בפיך גו' לנטוע שמים וליסוד ארץ. וכמאמרם ז"ל אל תקרא בניך אלא בוניך כי המה המסדרים עולמות העליוני' כבונה המסדר בנינו ונותנים בהם רב כח.

ובהיפוך ח"ו ע"י מעשיו או דבוריו ומחשבותיו אשר לא טובים. הוא מהרס ר"ל כמה כחות ועולמות עליונים הקדושים לאין ערך ושיעור. כמ"ש (שם מ"ט) מהרסיך ומחריביך

וגו'. או מחשיך או מקטין אורם וקדושתם ח"ו. ומוסיף כח לעומת זה במדורות הטומאה ר"ל:

זהו ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים גו'. כי בצלם אלקים עשה וגו'. שכמו שהוא ית' שמו הוא האלקים בעל הכחות הנמצאים בכל העולמות כולם. ומסדרם ומנהיגם כל רגע כרצונו כן השליט רצונו יתברך את האדם שיהא הוא הפותח והסוגר של כמה אלפי רבואות כחות ועולמות עפ"י כל פרטי סדרי הנהגותיו בכל ענייניו בכל עת ורגע ממש כפי שרשו העליון של מעשיו ודבוריו ומחשבותיו כאלו הוא ג"כ הבעל כח שלהם כביכול.

ואמרו ז"ל באיכה רבתי (בפסוק וילכו בלא כח גו') ר"ע בשם ריב"ס אומר בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מוסיפין כח בגבורה של מעלה כד"א באלקים נעשה חיל. ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום כביכול מתישין כח גדול של מעלה דכתיב צור ילדך תשי גו'.

ובכ"מ בזוה"ק דחובי ב"נ עבדין פגימו לעילא כו'. וכן להיפך כנ"ל. וזש"ה תנו עוז לאלקים. ובזוהר ר"פ בא ויהי היום ויבאו גו' להתיצב על ה' כד בעאן לקיימא על אינון עובדין דישראל על ה' ודאי קיימין. דהא כד ישראל עבדין עובדין דלא כשרן כביכול מתישין חילא דקב"ה. וכד עבדין עובדין דכשרן יהבין תוקפא וחילא לקב"ה. וע"ד כתיב תנו עז לאלקים במה בעובדין דכשרן.

ולכן אמר לאלקים. וכן באלקים נעשה חיל. שפי' בעל הכחות כולם וכנ"ל:

פרק ד

וזאת תורת האדם כל איש ישראל אל יאמר בלבו ח"ו. כי מה אני ומה כחי לפעול במעשי השפלים שום ענין בעולם.

אמנם יבין וידע ויקבע במחשבות לבו. שכל פרטי מעשיו ודבוריו ומחשבותיו כל עת ורגע. לא אתאבידו ח"ו. ומה רבו מעשיו ומאד גדלו ורמו. שכל א' עולה כפי שרשה לפעול פעולתה בגבהי מרומים בעולמות וצחצחות האורות העליונים.

הגהה: וקרוב לשמוע שגם זה בכלל כוונתם ז"ל באבות דע מה למעלה ממך. ר"ל עם כי אינך רואה בעיניך העניינים הנוראים הנעשים ממעשיך. אבל תדע נאמנה. כי כל מה שנעשה למעלה בעולמות העליונים גבוהי גבוהים. הכל ממך הוא על פי מעשיך לאן נוטים. על פיהם יצאו ויבואו:

ובאמת כי האיש החכם ויבן את זאת לאמיתו. לבו יחיל בקרבו בחיל ורעדה. בשומו על לבו על מעשיו אשר לא טובים ח"ו עד היכן המה מגיעים לקלקל ולהרוס בחטא קל חס ושלום. הרבה יותר ממה שהחריב נ"נ וטיטוס.

כי הלא נ"נ וטיטוס לא עשו במעשיהם שום קלקול כלל למעלה כי לא להם חלק ושורש בעולמות העליונים שיהו יכולים לנגוע שם כלל במעשיהם. רק שבחטאינו נתמעט ותש כביכול כח גבורה של מעלה. את מקדש ה' טמאו כביכול המקדש העליון. ועי"כ היה להם כח לנ"נ וטיטוס להחריב המקדש של מטה המכוון נגד המקדש של מעלה. כמו שארז"ל (איכה רבתי) קמחא טחינא טחינת. הרי כי עונותינו החריבו נוה מעלה עולמות עליונים הקדושים. והמה החריבו רק נוה מטה.

וזהו שהתפלל דוד המע"ה יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות. ביקש שיחשב לו כאלו למעלה בשמי מרומים הרס. אבל באמת לא נגעו שם מעשיו כלל כנ"ל:

גם על זאת יחרד לב האדם מעם הקדש שהוא כולל בתבניתו כל הכחות והעולמות כולם כמו שיתבאר אי"ה להלן בפ"ו ובשער ב' פ"ה. שהן המה הקדש והמקדש העליון. והלב של האדם אמצעיתא דגופא הוא כללית הכל נגד הבית ק"ק אמצע הישוב אבן שתיה. כולל כל שרשי מקור הקדושו' כמוהו ורמזוהו ז"ל במשנה פ' תפלת השחר יכוין את לבו כנגד בית ק"הק.

ובזוהר שלח קס"א סוף ע"א ת"ח כד ברא קב"ה ב"נ בעלמא אתקין לי' כגוונא עלאה יקירא ויהב לי' חילי' ותוקפי' באמצעיתא דגופא דתמן שרי' לבא כו'. כג"ד אתקין קוב"ה עלמא ועביד ליה חד גופא כו' ולבא שארי באמצעיתא כו' דהוא תוקפא דכלא וכלא ביה תליין כו'. וההיכל לבית קה"ק דתמן שכינה וכפורת וכרובים וארון והכא הוא לבא דכל ארעא ועלמא ומהכא אתזנו כו' ע"ש באורך.

א"כ בעת אשר יתור האדם לחשוב בלבבו מחשבה אשר לא טהורה בניאוף ר"ל. הרי הוא מכניס זונה סמל הקנאה בבית ק"הק העליון נורא בעולמות העליונים הקדושים ח"ו. ומגביר ר"ל כחות הטומאה והס"א בבית ק"הק העליון. הרבה יותר ויותר ממה שנגרם התגברות כח הטומאה ע"י טיטוס בהציעו זונה בבית ק"הק במקדש מטה.

וכן כל חטא ועון אשר כל איש ישראל מכני' בלבו ח"ו אש זרה. בכעס או שארי תאוות רעות ר"ל: הלא הוא ממש כענין הכתוב (ישעיהו ס"ד:י') בית קדשנו ותפארתנו אשר וגו' היה לשריפת אש. הרחמן ית"ש יצילנו.

וז"ש השם ליחזקאל (מג) את מקום כסאי גו' אשר אשכן שם בתוך בני ישראל לעולם ולא יטמאו עוד בית ישראל שם קדשי גו' בזנותם גו'. עתה ירחקו את זנותם גו' ושכנתי בתוכם לעולם:

הגהה: כי המשכן והמקדש היו כוללים כל הכחות והעולמות וכל הסדרי קדושות כולם. כל בתיו וגנזכיו עליותיו וחדריו וכל כלי הקדש. כולם היו בדוגמ' עליונה צלם דמות תבנית העולמות הקדושים וסדרי. פרקי המרכבה. המה יסד דוד ושמואל הרואה. הכל מיד ה' עליהם השכיל כל מלאכות התבנית.

ואמרו ז"ל בפ' איזהו מקומן (זבחים נ"ד ב') מ"ד כו' וכי מה ענין נויות אצל רמה אלא שהיו יושבין ברמה ועוסקין בנויו של עולם כו'. ז"ש בתנחומא ר"פ פקודי שהוא שקול נגד בריאת העולם. ומונה שם כסדרן כלל העניינ' שהיו בבריאה שהמה היו ג"כ במשכן. ולכן אמר הכתוב בבצלאל ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדע' כי באלו הג"ד נבראו העולמות כמ"ש (משלי ג':י"ט) ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה וגו' וע' זוהר פקודי רכ"א א' ושם רל"א ב' ובז"ח תרומה ל"ה ע"ג ע"ש באורך. ולכן אמרו ז"ל (ברכות נ"ה א') יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ.

ולכן האדם מעם הקדש שכולל ג"כ כל סדרי בראשית וסדרי המרכבה כלל הבריאת כולה. הוא ג"כ דוגמת ותבנית המשכן והמקדש וכל כליו. מכוון בסדר התקשרות פרקי אבריו וגידיו וכל כחותיו. וכן מחלק בזוהר כלל תבנית המשכן וכליו. שהמה רמוזים כולם באדם אחד באחד יגשו כסדר:

לזאת הרי כי ודאי עיקר ענין הקדש והמקדש ושריית שכינתו ית' הוא האדם שאם יתקדש עצמו כראוי בקיום המצות כולן שהם תלויין ג"כ בשורשן העליון בפרקי אברי השיעור קומה כביכול של כלל כל העולמות כולם. (וע' זוהר תרומה קס"ב ב' ואת המשכן תעשה גו'. הא הכא רזא דיחודא כו' עש"ה) אז הוא עצמו המקדש ממש ובתוכו ה' ית"ש. כמ"ש (ירמיה ז') היכל ה' היכל ה' המה. וכמאמרם ז"ל. ושכנתי בתוכם בתוכו לא נאמר אלא בתוכם כו'

וזה שארז"ל (כתובות ה' ע"א) גדולים מעשי צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ דאלו במעשה שמים וארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים. ואלו במעשה צדיקים כתיב מקדש אדני כוננו ידיך. פתחו במעשי צדיקים וסיימו ראייתם ממקדש. כי כן באמת שהצדיקים ע"י מעשיהם הרצויים לפניו יתברך. הן הם מקדש ה' ממש.

וי"ל עד"ז הכתוב ועשו לי מקדש גו' ככל אשר אני מראה אותך וגו' וכן תעשו ורז"ל דרשו (סנהדרין מ"ו) וכן תעשו לדורות.

ולדרכינו י"ל ג"כ שר"ל אל תחשבו שתכלית כוונתי הוא עשיית המקדש החיצוני. אלא תדעו שכל תכלית רצוני בתבנית המשכן וכל כליו. רק לרמז לכם שממנו תראו וכן תעשו אתם את עצמיכם שתהיו אתם במעשיכם הרצויים כתבנית המשכן וכליו. כולם קדושים ראוים ומוכנים להשרות שכינתי בתוככם ממש. זהו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם דייקא שככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן וגו'. תכלית כוונתי שכן תעשו את עצמיכם.

וכן אמר הוא ית"ש לשלמה אחר גמר בנין המקדש (מלכים א ל') הבית הזה אשר אתה בונה הוא רק אם תלך בחקתי גו' ושכנתי בתוך עמי ישראל דיקא.

לזאת כשקלקלו פנימיות המקדש שבתוכם. אז לא הועיל המקדש החיצוני ונהרסו יסודותיו ר"ל.

וזה שאמר השם ליחזקאל (מ"ג) הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם גו'. ואת נכלמו מכל אשר עשו צורת הבית ותכונתו ומוצאיו ומובאיו וכל צורותיו ואת כל חקותיו וכל צורותיו וכל תורתיו. הודע אותם וכתוב לעיניהם וישמרו את כל צורתו ואת כל חקותיו ועשו אותם. והוא מבואר. וכתרגומו ואם יתכנעון מכל דעברו במחזיהון צורת ביתא וטיקוסי' כו':

ובזה יובן הכתוב וייצר ה' אלקים את האדם עפר גו' ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה. ופשוטו של מקרא ודאי הוא כתרגומו והוה באדם לרוח ממללא. ור"ל שכאשר היה הגוף לבדו היה עדיין עפר ממש בלא שום חיות ותנועה: וכאשר נופח בו נשמת חיים. אז נעשה איש חי להתנועע ולדבר. ועיין רמב"ן בפי' התורה.

אמנם בקרא ויהי באדם לא כתיב. אלא ויהי האדם לזאת יש מקום לפרשו ע"פי שנתבאר. שהאדם בנשמת החיים שבתוכו. הוא נעשה נפש חיה לרבוי עולמות אין מספר. שכמו שכל פרטי הנהגות הגוף ותנועותיו הוא ע"י כח הנפש שבקרבו. כן האדם הוא הכח ונפש החיה של עולמות עליונים ותחתונים לאין שיעור. שכולם מתנהגים על ידו כנ"ל:

פרק ה

ומה שעלתה ברצונו ית"ש. להרכיב את האדם התחתון לראשי העולמות עליונים. שיתנהגו ע"י.

כי ידוע בזוהר וכתבי האר"י ז"ל בסדר השתלשלו' והתקשרות העולמות שכל עולם הוא מתנהג בסידור מצבו וכל פרטי ענייניו כפי נטיית כח העולם שעליו. שמנהיגו כנשמה את הגוף. וכן הולך ע"ז הסדר גבוה מעל גבוה. עד הוא ית"ש נשמת כולם.

ע' זוהר בראשית ך' ע"א וכל עלמא כו' עילא ותתא מריש רזא דנקודה עלאה עד סופא דכל דרגין כלא איהי דא לבושא לדא ודא לדא כו' דא לגו מן דא ודא לגו מן דא כו'.

ובא"ז רצ"א ב' וכלהו נהורין אחידן נהורא דא בנהורא דא ונהורא דא בנהורא דא ונהרין דא בדא כו'. נהורא דאתגליא אקרי לבושא דמלכא נהורא דלגו לגו כו' ע"ש.

ופרטות הענין מבואר בע"ח שער פנימיות וחיצוניות דרוש ב' ובפע"ח בהקדמת שער השבת פ"ז ופ"ח ובשער השבת פכ"ד. שחיצוניות של כל פרצוף ועולם מתפשט ומתלבש בהפרצוף והעולם שתחתיו ונעשה לו לפנימיות ונשמה.

וכל העולמות נכללים ונחלקים לד' כידוע. שהן האופנים והחיות. וכסא כבודו. ואצילות קדשו יתב'.

ונשמת כל אחד הוא העולם שעליו. כמ"ש (יחזקאל א':כ"א) ובהנשא החיות גו' ינשאו האופנים לעומתם כי רוח החיה באופנים. בלכתם ילכו ובעמדם יעמודו וגו'. והחיות ג"כ מתנהגים ע"י עולם הכסא שעליהם כמשארז"ל שהכסא נושא את נושאיו. ובז"ח יתרו מעשה מרכבה ל"ג א' דחיות נטלין לדנטלין לון כו' כרסייא קדישא נטול לחיו'.

ונשמת החיים של הכסא. הוא סוד שרש העליון של כללות נשמות ישראל יחד שהוא יותר גבוה ומאד נעלה גם מהכסא. שהוא האדם שעל הכסא כמ"ש שם ועל דמות הכסא וגו'.

הגהה: כי עיקר האדם הוא נטוע למעלה בשר' נשמתו. (ולזאת נקרא הגוף נעל עיין בתקונים) נגד הנשמה. כי רק בחי' עקביי' מהשורש נכנס לתוך גוף האדם.

ובזה יובן מאמרם ז"ל בב"ר פי"ב ובויקרא רבה פ"ט. שלא רצה הקב"ה להטיל קנאה במע"ב. וביום א' ברא שמים וארץ. בשני רקיע בשלישי תדשא הארץ וכן עד"ז בד' וה'. בששי בא לברוא את האדם. אמר אם אני בורא אותו מן העליונים אין שלום בעולם. ואם אני בורא אותו מן התחתונים כו'. אלא הריני בורא אותו מן העליונים ומן התחתונים. עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים.

ולכאורה הלא עתה תתגב' הקנאה יותר משאם היה בורא אותו מן התחתונים לבד שעתה יש בו חלק מן העליונים והוא כולו למטה עם החלק העליון שבו.

אך הענין הוא. שהאדם השלם כראוי עיקרו הוא נטוע למעלה בשרש נשמתו העליונה ועובר דרך אלפי רבואות עולמות עד שקצהו השני הוא נכנס בגוף האדם למטה. זהו כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו שעיקרו קשור ונטוע למעלה חלק הוי"ה ממש כביכול. ומשתלשל כחבל עד בואה לגוף האדם (ועיין לקמ' פ' י"ז). וכל מעשיו מגיעים לעורר שורשו העליון כענין החבל שאם ינענע קצהו התחתון מתעורר ומתנועע גם ראש קצהו העליון.

(ודעת לנבון נקל. שכן הוא הענין גם בשורש הדברים למעלה בסוד האדם העליון כביכול. ע' אד"ר קמ"א ב' בפסוק וייצר ה' אלקים את האדם גו' על סוד האדם העליון. וסיים וכל דא למה בגין לאשתלפא ולעיילא בי' סתים דסתימא עד סופא דכל סתימין. הה"ד ויפח באפיו נשמת חיים נשמתא דכל חיי דעילא ותתא תליין מההוא נשמתא ומתקיימין בה. ויהי האדם לנפש חיה לאתרקא ולעיילא בתקונין כג"ד ולאשלפא להההיא נשמתא מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין. בגין דיהוי ההיא נשמתא משתכחא בכלא ומתפשט' בכלא כו' ע"ש):

וז"ש בזוהר יתרו ע' ע"ב בענין הפסוק אחור וקדם צרתני אחור לעובדא דבראשית וקדם לעובדא דמרכבה. שמצד הגוף הוא אחור למע"ב ומצד שרש העליון של הנשמת חיים שלו הוא קדם לעובדא דמרכבה גם מעולם הכסא. וגם כי הנשמת חיים היא סוד נשימת פיו ית"ש כביכול כמשי"ת אי"ה להלן פ' ט"ו ע"ש.

לכן העולמות מתנהגים ע"י מעשי האדם כי המה כפי נטייתם מעוררים שרש נשמתו העליונה שמעליהם שהיא הנפש חיה שלהם בהתנועעו ינועו ובעמדם תרפינה.

ז"ש כאשר נופח באפיו הנשמת חיים שהיא גבוה מהעולמות ופנימיותם. אז ויהי האדם לנפש חיה להעולמות. וכ"כ רח"ו ז"ל בשער: הקדושה ח"ג ש"ב שנשמת האדם היא הפנימי שבכולם:

פרק ו

אמנם עדיין הענין צריך ביאור. (כי הוא ז"ל דיבר בקדשו דרך קצרה כדרכו בכל כתבי קדשו בנסתרות. כמ"ש בעצמו בהקדמתו שם שהוא מגלה טפח ומכסה אלפים אמה). שלא כדמשמע לכאורה מדבריו ז"ל שם. שהאדם אל העולמות הוא נפש ממש כמו הנפש הניתן ודבוק בתוך גוף האדם. אשר איזה דבר שהנפש עושה הוא רק ע"י כלי הגוף. שבאותו רגע ממש גם הגוף עושהו. דזה ודאי לא יתכן:

הגהה: וגם שלפי זה. יחויב היה שבעת אמירתינו קדושה למטה. ממילא באותו רגע ממש גם המלאכי' היו מקדישים במרום אתנו כאחד. ורז"ל אמרו בפ' ג"ה צ"א ב' אין מ"הש אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה שנאמר ברן יחד ככבי בקר והדר ויריעו כל בני אלהים ולישנא דוהדר ויריעו טפי משמע שהמה לא יתחילו כלל להקדיש ליוצרם עד אשר יגמרו ישראל שילוש קדושתם למטה. וכן סדרו אנשי כנ"הג בברכת קדושת השם אתה קדוש וכו' ואח"כ וקדושים בכל יום יהללוך. הגם דמלישנא דהזוהר פ' תרומה קכ"ט ריש ע"ב ושם קס"ד ריש ע"ב לכאורה משמע שהמלאכים מקדישים קדושתם אתנו יחד כחדא ממש. היינו משום שקדושתם תכופה ממש תיכף אחר סיום אמירתינו. בחדא קרי לה:

אבל עיקרו של דבר כי הוא ית"ש אחר שברא כל העולמות ברא את האדם אחור למע"ב בריאה נפלאה כח מאסף לכל המחנות. שכלל בו כל צחצחות אורות הנפלאות והעולמות והיכלין העליונים שקדמו לו. וכל תבנית הכבוד העליון בסדר פרקי המרכבה. וכל הכחות פרטים הנמצאים בכל העולמות עליונים ותחתונים. כולם נתנו כח וחלק מעצמותם בבניינו ונכללו בו במספר פרטי כחותיו שבו. כמ"ש בזוהר יתרו ע"ה ב' קוב"ה כד ברא לי' לב"נ סדר בי' כל דיוקנין דרזין עלאין דעלמא דלעילא. וכל דיוקנין דרזין תתאין דעלמא דלתתא וכלא מתחקקא בב"נ דאיהו קאים בצלם אלהים כו' דכתיב. ויברא אלהים את האדם בצלמו ע"ש.

ובפ' תזריע מ"ח א' תאנא כיון דנברא אדם כו'. ובריש פר' במדבר ר"א פתח ויברא אלקים את האדם בצלמו וגו' ת"ח כו'. ובאד"ר קל"ה א' כמראה אדם כו'. ושם בד' קמ"א סוף ע"א דיוקנא דכליל כל דיוקנין כו'. וברע"מ פ' פנחס רל"ח ב' ויאמר אלקים נעשה אדם כו' עד והיינו נעשה אדם בצלמנו כו'. וכן אמרו זה הלשון יותר באורך בתז"ח פ"ט ע"א ע"ש. ובז"ח יתרו במעשה מרכבה ל"ב ע"ג דיוקנא דאדם דדא איהו דיוקנא דכליל כל דיוקנין כו'. ושם דף ל"ג ריש ע"א. ושם בשה"ש נ"ח ב' ויאמר אלקים נעשה אדם בצלמנו כו'. ע"ש היטב בכל המקומות הנז'. וע' בע"ח שער הצלם פ"א ובלק"ת פ' תשא ופ' האזינו.

וזה כל האדם שכל כח פרטי שבו מסודר נגד עולם וכח א' פרטי מסוד השיעור קומה של כלל הכחות והעולמות. שמסודרים כביכול כתבנית קומת אדם כמו שית' אי"ה בשער ב' פ"ה:

הגהה: וזה היה קודם החטא לא היה כלול אז רק מכל העולמות וכחו' הקדושה לבד. ולא מכחות הרע. אבל אחר החטא נכללו ונתערבו בו גם כחות הטומאה והרע. וממילא עירב אות' עי"ז גם בהעולמות מזה הטעם שהוא כלול ומשותף מכולם והם מתעוררים ומשתנים כפי נטיית מעשיו. והוא ענין עץ הדעת טוב ורע:

והענין כי קודם החטא. עם כי ודאי שהיה בעל בחירה גמור להטות עצמו לכל אשר יחפוץ להטיב או להיפך ח"ו. כי זה תכלית כוונת כלל הבריאה. וגם כי הרי אח"כ חטא. אמנם לא שהיה ענין בחירתו מחמת שכחות הרע היו כלולים בתוכו. כי הוא היה אדם ישר לגמרי כלול רק מסדרי כחות הקדושה לבד. וכל ענייניו היו כולם ישרים קדושים ומזוככים טוב גמור. בלי שום עירוב ונטי' לצד ההיפך כלל. וכחות הרע היו עומדים לצד וענין בפ"ע חוץ ממנו. והיה בעל בחירה ליכנס אל כחות הרע ח"ו כמו שהאדם הוא בעל בחירה ליכנס אל תוך האש. לכן כשרצה הס"א להחטיאו הוצרך הנחש לבא מבחוץ לפתוח. לא כמו שהוא עתה שהיצר המפתה את האדם הוא בתוך האדם עצמו. ומתדמה להאדם שהוא עצמו הוא הרוצה ונמשך לעשות העון ולא שאחר חוץ ממנו מפתהו.

ובחטאו שנמשך אחר פתוי הס"א. אז נתערבו הכחות הרע בתוכו ממש. וכן בהעולמות. וזהו עץ הדעת טו"ר. שנתחברו ונתערבו בתוכו ובהעולמות הטוב והרע יחד זה בתוך זה ממש. כי דעת פי' התחברות כידוע.

והענין מבואר למבין בע"ח שער קליפת נוגה פ"ב אלא שקיצר שם בענין. ועיין היטב בגלגולים פ"א. וזשרז"ל (שבת קמו א) כשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא. ר"ל בתוכה ממש.

ומאז גרם עי"ז ערבוביא גדולה במעשיו. שכל מעשי האדם המה בערבוביא והשתנות רבות מאד. פעם טוב ופעם רע. ומתהפך תמיד מטוב לרע ומרע לטוב.

וגם המעשה הטוב עצמה כמעט בלתי אפשר לרוב העולם שתהיה כולה קדש זכה ונקיה לגמרי. בלי שום נטיה לאיזה פניה ומחשבה קלה לגרמיה. וכן להיפך בהמעשה אשר לא טובה ג"כ מעורב בה לפעמים איזה מחשבה לטוב לפי דמיונו.

וגם הצדיק גמור שמימיו לא עשה שום מעשה אשר לא טובה ולא שח מימיו שום שיחה קלה אשר לא טובה ח"ו. עכ"ז כמעט בלתי אפשר כלל שמעשיו הטובי' עצמם כל ימי חייו. יהיו כלם בשלימות האמיתי לגמרי ולא יהיה אפי' באחת מהנה שום חסרון ופגם כלל. וזש"ה (קהלת ז':כ') כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. ר"ל שא"א שלא יהיה עכ"פ קצת חסרון במעשה הטוב עצמה שעושה. כי חטא פי' חסרון כידוע.

לכן כשמכניסין האדם למשפט לפניו ית"ש. צריך חשבונות רבים לאין שיעור. על כל הפרטי פרטים של כל מעשיו ודבוריו ומחשבותיו וכל פרטי הנהגותיו. באופני נטייתם לאן היו נוטים. וזש"ה (שם)

אשר עשה אלקי' את האדם ישר כנ"ל והמה בחטאם בקשו חשבונות רבים. וע' זוהר אמור ק"ז סוף ע"א והוא מבואר שם ע"פ דברינו.

ונמשך הענין כן עד עת מ"ת שאז פסקה אותה הזוהמא מתוכ' כמשרז"ל (שבת שם). ולכן אח"כ בחטא העגל ארז"ל (שם פ"ט א') שבא שטן וערבב כו'. היינו שבא מבחוץ כמו בענין חטא אד"הר כנ"ל. כי מתוכם נתגרש. וע"י חטא העגל חזרה אותה הזוהמא ונתערבה בתוכם כבתחלה . וזש"ה (הושע ו':ז') והמה כאדם עברו ברית.

וז"ש הוא ית' לאד"הר כי ביום אכלך ממנו מות תמות. לא שהיה ענין קללה ועונש. כי מפי עליון לא תצא כו'. אלא פי' שע"י אכלך ממנו תתערב בך הזוהמא של הרע. ולא יהיה תיקון אחר להפרידה ממך כדי להטיבך באחריתך. אם לא ע"י המיתה והעיכול בקבר.

וזהו ג"כ הענין מ"ש ית' אח"כ הן האדם היה כו' ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם. והלא חפצו ית"ש להטיב לברואיו ומה אכפת ליה אם יחיה לעולם.

אמנם ר"ל שכאשר יאכל מע"הח וחי לעולם ישאר ח"ו בלא תיקון. שלא יתפרד הרע ממנו עד עולם ח"ו ולא יראה מאורות וטובה מימיו. לזאת לטובתו גירשו מג"ע. כדי שיוכל לבא לידי תיקון גמור כשתפרד הרע ממנו ע"י המיתה והעיכול בקבר.

וזהו ענין הד' שמתו בעטיו של נחש (פ' במה אשה) שאף שלא היה להם חטא עצמם כלל. עכ"ז הוצרכו למיתה מחמת התערובת הראשון של הרע ע"י חטא אד"הר מעצת הנחש.

וימשך הענין כן עד עת קץ הימין בלע המות לנצח. וגם עוד יתרון שיתבער אז הרע מן העולם ממציאותו. כמ"ש (זכריה י"ג:ב') ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ :

וכן המצות כולן. קשורין ותלויין במקור שרשן העליון בסדרי פרקי המרכבה ושיעור קומה של העולמות כולם. שכל מצוה פרטית בשורשה כוללת רבי רבוון כחות ואורות מסדרי השיעור קומה. כמ"ש בזוהר יתרו פ"ה ב' כל פקודי אורייתא מתאחדן במלכא קדישא עלאה. מנהון ברישא דמלכא. ומנהון בגופא. ומנהון בידי מלכא. ומנהון ברגלוי כו'. והענין יותר מבואר בתקונים ת"ע קכ"ט ב' ע"ש.

ובזוהר תרומה קס"ה ב' פקודי אורייתא כלהו שייפין ואברין ברזא דלעילא. וכד מתחברן כלהו כחד כדין כלהו סלקן לרזא חד. ושם בד' קס"ה ב' בהאי שמא כלילן תרי"ג פקודי אורייתא דאינון כללא דכל רזין עלאין ותתאין כו'. וכלהו פקודין כלהו שייפין ואברין לאתחזאה בהו רזא דמהימנותא. מאן דלא ישגח ולא אסתכל ברזין דפקודי אורייתא. לא ידע ולא אסתכל היך מתתקנן שייפין ברזא עלאה. שייפין דגופא כלהו מתתקנן על רזא דפקודי אורייתא ע"ש. וכ"כ האריי"זל בשער היחודים פ"ב.

ובעשות האדם רצון קונו ית"ש ומקיים באיזה אבר וכח שבו אחת ממצות ה'. התיקון נוגע לאותו עולם וכח העליון המקבילו. לתקנו. או להעלותו. או להוסיף אור וקדושה

על קדושתו מחפץ ורצון העליון ית"ש. כפי ערך ואופן עשייתו. ולפי רוב ההזדככות וטהרת קדושת מחשבתו בעת עשיית המצוה המצטרפת לטובה למעשה העקרית. וכפי ערך מדרגת אותו העולם והכח עליון. ומשם נמשך הקדושה וחיות גם על אותו הכח של האדם * שבו קיים מצות בוראו המכוונ' נגדו.

הגהה: וזה שתקנו נוסח ברכות המצו' אשר קדשנו במצותיו. וכן וקדשתנו במצותיך. כי מעת שעולה על רעיון האדם לעשות מצוה. תיכף נעשה רישומו למעלה במקור שרשה העליון וממשיך משם על עצמו אור מקיף וקדושה עליונה חופפת עליו וסובבת אותו.

וכתוב מפורש והתקדשתם והייתם קדושים וכמאמרם ז"ל (יומא ל"ט א') כל המקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה ר"ל שמלמעלה נמשך עליו הקדושה משרשה העליון של המצוה

כמ"ש בזוהר צו ל"א ריש ע"ב כתי' והתקדשתם והייתם קדושים מאן דמקדש גרמי' מלרע מקדשין לי' מלעילא כו'. מקדשין ליה מלעילא כו' דהא קדושה דמארי' שרי' עליה כו'. אי עובדא דלתתא היא בקדושה אתער קדושה לעילא ואתי ושרי עלי' ואתקדש ביה כו' ע"ש.

ובפ' קדושים פ"ו ב' בשעתא דב"נ אחזי עובדא לתתא בארח מישור כו'. נגיד ונפיק ושרי עלויה רוח קדישא עלאה כו' ובההוא עובדא שרי' עלי' רוח קדישא רוח עלאה לאתקדשא בי'. אתא לאתקדש מקדשין ליה דכתיב והתקדשתם כו'. ובפ' נשא ריש ד' קכ"ח דמשיך עליה רוח קדישא עלאה כמד"א עד יערה עלינו רוח ממרום ע"ש.

וע"י זה הקדושה והאור המקיף. הוא דבוק כביכול בו יתברך גם בחייו. וזש"ה ואתם הדבקים בה' אלהיכם גם בעודכם חיים כלכם היום.

וזה האור מקיף הוא לו לעזר לגמור המצוה. וע"י הגמר האור מתחז' יותר וירים ראש עליון וע"ז אמרו ז"ל הבא ליטהר מסייעין אותו.

גם מושכת וגוררת את לבו מזה לסגל עוד כמה מצות. אחר שהוא יושב עתה בג"ע ממש חוסה בצל כנפי הקדושה בסתר עליון . אין מקום להיצ"ה לשלוט בו ולהסיתו ולהדיחו מעסק המצות. ז"ש שמצוה גוררת מצוה.

וכאשר ישים אליו לבו בעת עשיי' המצוה. יבין וירגיש בנפשו שהוא מסובב ומלובש כעת בהקדושה ורוח נכון נתחדש בקרבו. וזש"ה אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. בהם היינו בתוכם ממש שהוא מסובב אז בקדושת המצוה ומוקף מאוירא דג"ע:

וכן להיפך ח"ו בעת עברו על אחת ממצות ה' אמרו גם כן במאמרם ז"ל הנ"ל כל המטמא עצמו מלמטה מטמאין אותו מלמעלה. פי' ג"כ כנ"ל שמשורש אותו העון למעלה בכחות הטומאה הוא ממשיך ר"ל רוח הטומאה על עצמו וחופפת עליו וסובבתו.

כמ"ש במאמר פ' צו הנ"ל ואי איהו אסתאב לתתא אתער רוח מסאבותא לעילא ואתי ושריא עלי' ואסתאב בי'. דהא לית לך טב וביש קדושה ומסאבותא דלית לה עיקרא ושרשא לעילא. ובעובדא

דלתתא אתער עובדא דלעילא ע"ש. ובפ' קדושים הנ"ל ובשעתא דאיהו אחזי עובדא לתתא בארחא עקימא כו' כדין נגיד ונפיק ושריא עלוי רוח אחרא כו' ע"ש.

וע"ז אמר הכתוב ונטמתם בם היינו בתוכם ממש ח"ו. שהוא קשור ומסובב אז ברוח טומאה ואוירא דגיהנם מלפפו ומקיפו גם בעודנו חי בעולם. כמשרז"ל (עכ"ומז ה' א') כל העובר עבירה א' בע"הז מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין שנאמר ילפתו גו'. רא"א קשורה בו וכו'. וז"ש דוד המע"ה עון עקבי יסובני (תהילים מ"ט:ו'):

ובזה יובן מאמרם ז"ל בפ' י"הכ (פ"ו ב') גדולה תשובה שזדונות נעשות להם כזכיות שנאמר (יחז' יג) ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחי'. ולכאורה אין הראי' מוכרחת. דברווחא טפי יש לפרש דעליהם הוא יחי' קאי על המשפט וצדקה שעשה אחרי שובו.

ולפמ"ש ראייתו נכונה. דלישנא דקרא דייק הכי: דאי קאי עליהם הוא יחיה על המשפט וצדקה. הול"ל בהם הוא יחי' כמ"ש וחי בהם וכמו שנתבאר. ומדקאמר עליהם ודאי דקאי על רשעתו ועונותיו הקודמין. שע"י תשובתו בעזיבת מעשיו הראשונים ועשותו אח"כ משפט וצדקה המה יתגברו על מעשיו הראשונים להפך גם אותם לזכיות וחיי עולם:

וכאשר קיים כל המצות בשלימות בכל פרטיהם ודקדוקיהם בעיקר המעשה. ונוסף עליהם הצטרף עוצם טהרת וקדושת המחשבה. הרי תיקן כל העולמות והסדרים העליוני'. ובעשה כולו בכל כחותיו ואבריו מרכבה להם ומתקדשים מקדושתם העליונה. וכבוד ה' חופף עליו תמיד.

וע' זוהר תרומה קנ"ת א' כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו כו'. ולכבודי בו. אתיו דיקא. ורזא דא כו' אוליפנא דהאי כבוד כו' כלא אתקן לעילא מגו תקונא דבני עלמא כד אינון בני נשא זכאין וחסידין וידעין לתקנא תקונים כו' ע"ש באורך וע' היטב ברע"מ פרשה פנחס רל"ט א'. וזשרז"ל האבות הן הן המרכבה.

וכן להיפך ח"ו בפגום א' מכחותיו ואבריו ע"י חטאתו אשר חטא. ג"כ הפגם מגיע לפי שרשו לאותו העולם והכח העליון המכוון נגדו בסדרי השיעור קומה כביכול. להורסו ולהחריבו ח"ו. או להורידו או לפוגמו. או להחשיך ולהקטין צחצוח אורו. ולהתיש ולהחליש ולמעט כח טהרת קדושתו ח"ו. הכל כפי ערך החטא ואופני עשייתו וכפי ערך וענין אותו העולם וגובה מדרגתו.

כי לא כל העולמות שוו בשיעורן בענין הפגם והקלקול. שבתחתון הוא הריסה וחורבן ר"ל. ולמעלה מניעת האור. ובעליון יותר ממנו גורם רק התמעטות שפעת אורו או הקטנתו. וביותר גבוה ונעלם גורם רק התמעטות בגודל צחצוח אורו וטהרת קדושתו הנפלאה. וכהנה רבות בחינות שונות:

וזהו הענין שקראו רז"ל בכמה מקומות לפגם העון פגם איקונין של מלך. ובזוהר יתרו פ"ה ב' ובג"כ מאן ופשע בפקודי אורייי' כמאן דפשע בגופא דמלכא. כמה דכתיב ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי. בי ממש. ווי לחייביא דעברין על פתגמי אורייתא ולא ידעין מאי קא עבדין. ובתיקונים ת"ע קכ"ט ב' וכל מאן דפשע בפקודא כאלו פשע בדיוקנא דמלכא. כנ"ל שהפגם נמשך ונוגע בפרקי וסדרי הכחות והעולמות השיעור קומה. מצד שכול' נכללו בו ונתנו חלק מעצמותם בבנינו ובריאתו:

הגהה: וזהו פשטות ענין הכתוב נעשה אדם לשון רבים. ר"ל שכולם יתנו כח וחלק בבנינו שיהא כולל ומשותף מכולם. כמבואר פירושו באורך בתז"ח פ"ט א' וברע"מ פנחס רי"ט ב'. וכ"כ רח"ו ז"ל בשער הקדושה ח"ג שער ב' ובלק"ת פרשה תשא ופרשה האזינו ע"ש.

וז"ש בב"ר פ"ח ויאמר אלקים נעשה אדם במי נמלך. ר"י בשם ר"ל אמר במלאכת השמים והארץ נמלך רשב"נ אמר במעשה כל יום ויום נמלך: ובקהלת רבה סימן ב' פסוק י"א את אשר כבר עשוהו אין כתיב כאן עשהו אלא עשוהו. כביכול הקב"ה ובית דינו נמנו על כל אבר ואבר משלך ומעמידך על תיקונך. וא"ת שתי רשויות הן והלא כבר נאמר הוא עשך ויכוננך. והוא מבואר:

פרק ז

ועתה מבואר הענין הנ"ל בפ"ה. שהאדם נקרא הנפש ונשמת החיים של רבי רבוון עולמות. לא נפש כנפש הנתון ודבוק ממש בתוך גוף האדם. דזה לא יתכן.

אמנם היינו שכמו שכל פרטי תנועות ונטיית אברי הגוף. הם ע"י הנשמת חיים שבו כפי תנועות חיותו ונטייתו כן הענין שכל נטיית הכחות והעולמות וסדרי המרכבה. תקונם ובנינם והריסות' ח"ו. הוא רק כפי ענין התעוררת ממעשי האדם למטה. ומטעם שהוא כלול ומשוכלל במספר פרטי כחותיו וסדריהם עפ"י סדרי השתלשלות והתקשרות הכחות והעולמות עליונים ותחתונים כולם. והוא מצד שורש נשמתו העליונה שהיא הגבוה והפנימי' מהעולמות הנבראים כולם כנ"ל בפ"ה. לכן הוא כולל את כולם.

והטעם שנתבאר בפ"ה מחמת שורש נשמתו שהיא גבוה ופנימית מהעולמות. והטעם שנתבאר בפרק העבר מחמת שהוא כלול מכל העולמות. הכל א' כמו שנתבאר: ולזאת לו לבדו נתנה משפט הבחירה להטות עצמו ואת העולמות לאיזה צד אשר יחפוץ. או אף אם כבר גרם וסיבב ח"ו בחטאיו הריסת העולמות וסדרי המרכבה וחורבנם וירידתם ח"ו. יש כח וסיפוק בידו לתקן את אשר עיות ולבנות הנהרסות. מצד שהוא כלול ומשותף מכולם:

וז"ש דוד המע"ה ה' צלך על יד ימינך. היינו שכמו שנטיית הצל של איזה דבר הוא מכוון רק כפי תנועות אותו הדבר לאן נוטה. כן בדמיון זה כביכול הוא ית"ש מתחבר לנטות העולמות כפי תנועות ונטיית מעשי האדם למטה. וכן מפורש במדרש אמר לו הקב"ה

למשה לך אמור להם לישראל כי שמי אקי"ק אשר אקי"ק. מהו אקי"ק אשר אקי"ק כשם שאתה הוה עמי. כך אני הוה עמך. וכן אמר דוד ה' צלך על יד ימינך. מהו ה' צלך כצלך. מה צלך אם אתה משחק לו הוא משחק לך. ואם אתה בוכה הוא בוכה כנגדך. ואם אתה מראה לו פנים זעומות או מוסברות אף הוא נותן לך כך. אף הקב"ה ה' צלך כשם שאתה הוה עמו הוא הוה עמך ע"כ.

ובזוהר תצוה קפ"ד ב' ת"ח עלמא תתאה קיימא לקבלא תדיר כו' ולעלמא עלאה לא יהיב לי' אלא כגוונא דאיהו קיימא. אי איהו קיימא בנהירו דאנפין מתתא כדין הכי נהרין ליה מלעילא. ואי איהו קיימא בעציבו יהבין ליה האי דינא בקבליה כגוונא דא עבדו את ה' בשמחה. חדוה דב"נ משיך לגבי' חדוה אחרא עלאה. ה"נ האי עלמא תתאה כגוונא דאיהו אתער הכי אמשיך מלעילא כו'.

והוא ענין הכרובים שהיו מעורין כמער איש ולויות פניהם איש אל אחיו ובכרובי שלמה כתיב (ד"ה ב' ג') ופניהם לבית כמו שיתבאר בע"ה:

פרק ח

הנה רז"ל אמרו בענין הכרובים (ב"ב צ"ט א') כיצד הן עומדין. ר"י ור"א. ח"א פניהם איש אל אחיו. וחד אמר פניהם לבית. ולמאן דאמר פניהם איש אל אחיו הכתיב ופניהם לבית. לא קשיא כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום וע' רש"י. ולמ"ד פניהם לבית הכתיב ופניהם איש אל אחיו. דמצדדי אצדודי. ר"ל קצת לבית וקצת זה לזה. וע' רש"י ז"ל והא ליכא לתרוצי כדלעיל כאן בזמן שישראל עושין כו'. דכיון דעיקר עשיית כרובים פניהם לבית. לא היה להם לעשותו לסימן שאין ישראל עושין רצונו של מקום. וכ"כ תוס' שם דמסתמא העמידום תחלה לפי מה שהיו עושין רש"מ ולכאורה אכתי תקשי למה העמידום תחלה כרובי שלמה פניהם מצודדין ולא איש אל אחיו ממש.

והענין הוא. כמ"ש פ' כיצד מברכין (ברכות לה ב') ת"ר ואספת דגנך כו' לפי שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפיך גו' יכול דברים ככתבן. ת"ל ואספת דגנך הנהג בהן מנהג ד"א דברי ר' ישמעאל רשב"י אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה כו' תורה מה תהא עליה. אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים כו'. ובזמן שאין ישראל עושין רש"מ מלאכתן נעשית ע"י עצמן שנאמר ואספת דגנך.

ולכאורה תמוה דמוקי לקרא דואספת דגנך. כשאין עושין רש"מ. והא לעיל מינה כתיב והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי וגו' לאהבה וגו' ולעבדו בכל לבבכם וגו'. ועלה קאמר ואספת דגנך.

אבל הענין. כי ודאי שאין דעת ר' ישמעאל שיהא הרשות נתונה לאדם לפרוש ח"ו אף זמן מועט מעסק התורה. ולעסוק בפרנסה ויהי' בטל אותו העת מעסק התורה לגמרי ח"ו. אמנם רמזו ר"י בלשונו הק' הנהג בהן מנהג ד"א. ר"ל עמהן עם הד"ת. היינו שגם באותו העת ושעה מועטת שאתה עוסק בפרנסה כדי הצורך וההכרח לחיות נפש. עכ"פ ברעיוני מחשבתך תהא מהרהר רק בד"ת.

וכן רבא אמר לתלמידיו ביומי ניסן ותשרי לא תתחזו קמאי דיקא. שלא לבא לבית מדרשו. אבל ודאי שתלמידי רבא לא היו בטלים ח"ו לגמרי מעסק התורה גם בביתם באלו הימים.

ואמרו שם הרבה עשו כר"י ועלתה בידם. והרבה עשו כרש"בי ולא עלתה בידם. היינו רבים דוקא. כי ודאי שלכלל ההמון כמעט בלתי אפשר שיתמידו כל ימיהם רק בעסק התורה שלא לפנות אף שעה מועטת לשום עסק פרנסת מזונות כלל. ועז"א באבות כל תורה שאין עמה מלאכה וכו'. אבל יחיד לעצמו שאפשר לו להיות אך עסוק כל ימיו בתורתו ועבודתו ית"ש. ודאי שחובה מוטלת עליו שלא לפרוש אף זמן מועט מתורה ועבודה לעסק פרנסה חס ושלום. וכדעת ר' שמעון ב"י *:

והנה פסוק ואספת דגנך וגו' הוא מוצא מכלל פ' והיה שכולה נאמרה בל' רבים ופסוק ואספת נאמר בלשון יחיד. לכן קרי ליה אין עושה רצונו של מקו' כשמפנה עצמו אף מעט לעסק פרנסה:

הנהה: ולכן בפ' ראשונה של ק"ש כתיב ובכל מאדך. ובפ' והיה לא כתיב ובכל מאדכם. כי פ' שמע כולה בלשון יחיד נאמרה. ויחיד שאפשר לו. הוא צריך לקיים לא ימוש ספר התורה הזה מפיך דברים ככתבן ממש. לכן נאמר ובכל מאדך פי' בכל ממונך כמ"ש במשנה סוף ברכות. ר"ל שלא לעסוק בפרנסה כלל.

אבל פ' והיה שנאמרה בלשון רבים. לרבים כמעט מוכרחים להתעסק עכ"פ מעט גם בריוח ממון לחיי נפש. לכן לא כתיב בה ובכל מאדכם. (והגם שעדיין לא זו הדרך והמדרגה הגבוה שבגבוהות לפי אמיתת רצונו ית"ש לדעת רשב"י. עכ"ז גם לדידי' לא מקרי ח"ו בזה אין עושין רש"מ כשמפנין עצמם מעט גם לעסק פרנסה ובעת עסקם בפרנסה לבם נוהג בחכמה ומהרהרים בד"ת ויראת ה'. ולר' ישמעאל. זו היא עיקר רצונו ית' בהנהגת כלל ההמון. ופלוגתתם מה היא עיקר רצונו ית' והמדרגה היותר גבוה בהנהגת כלל ההמון):

וידוע שהכרובים. הא' רמז עליו ית"ש והשני על ישראל סגולתו. וכפי שיעור התקרבותם ודביקותם של ישראל אליו ית"ש. או להיפך ח"ו. היה ניכר הכל בענין עמידת הכרובים דרך נס ופלא. אם פניהם ישר יחזו אליו ית"ש. גם הכרובים עמדו אז פניהם איש אל

אחיו. או אם הפכו פניהם מעט ומצדדי אצדודי. כן היה ניכר הענין תיכף בכרובים. או אם ח"ו הפנו עורף. גם הכרובים כרגע הפנו הפכו פניהם איש מעל אחיו לגמרי ח"ו. וכענין שאמרו ז"ל ביומא (נ"ד א') שהיו מגללין הפרוכת לעולי רגלים ומראין להם הכרובים שהיו מעורין זה בזה ואומרים להן ראו חיבתכם לפני המקום כו'.

ובזוהר תרומה קנ"ב ב' אימתי איהו ברחמי. א"ל בשעתא דכרובים מהדרן כו' ומסתכלן אנפין באנפין. כיון דאינון כרובי' מסתכלין אנפין באנפין כדין כל גוונין מתתקנן כו'. כמה דמסדרין ישראל תקונייהו לגבי קוב"ה הכי קיימא כולא והכי אתסדר כו'.

ובפ' אחרי נ"ט ריש ע"ב שבת אחים כו' בשעתא דהוו חד בחד משגיחין אנפין באנפין כתיב מה טוב ומה נעים וגו' וכד מהדר דכורא אנפוי מן נוקבא ווי לעלמא כו' ובז"ח ס"פ תרומה ל"ו א' בכל זמנא דישראל הוו זכאין כרובים הוו דביקין בדביקו אפין באפין. כיון דהוו סרחן הוו מהדרין אפייהו דא מן דא כו'. וע"ד כרובים בההוא זמנא דהוו ישראל זכאין הוו אנפין באנפין כו'. ועל רזין אלין הוו ידעי אי ישראל זכאין אי לא כו'. כתיב עבדו את ה' בשמחה חדוותא דתרין כרובין כו' כיון דשארי עלייהו אתהדר בחדוה כו' ועלמא אתהדר ברחמי כו' וע"ש באורך:

פרק ט

והנה דור המדבר שזכו להיות מאוכלי שלחן גבוה לחם מן השמים דבר יום ביומו. ושמלתם לא בלתה מעליהם. ולא היו צריכים לשום עסק פרנסה בעולם כלל. לד"ה לא מקרו עושין רצונו של מקום אא"כ היו מסתכלין כלפי מעלה ביושר גמור ומשעבדין את לבם רק לתורה ועבודה ויראתו ית"ש יומם ולילה לא ימוש מפיהם דברים ככתבן ממש בלי נטות אל הצד כלל אף שעה קלה לעסק פרנסה. וכמאמרם ז"ל לא ניתנה תורה אלא לאוכלי מן. לכן העמידו אז את הכרובים לפי מה שהיו עושין רצונו של מקום פניהם איש אל אחיו ממש. להראות כי ישר יחזו פנימו ית' פנים בפנים עם עם קדושו.

אמנם בימי שלמה שהיו כלל המון ישראל צריכים ומוכרחים לנטות מעט אל הצד לעסק הפרנסה עכ"פ כדי חיי נפש. שזה עיקר אמיתת רצונו ית' לדעת ר' ישמעאל דסבר דלרבים טפי אריך למעבד הכי וכמ"ש באבות יפה ת"ת עם ד"א כו' וכל תורה שאין עמה מלאכה כו'. וכל מילי דאבות מילי דחסידות נינהו. רק שגם בעת עסקם בפרנסה יהא לבם נוהג בחכמה בהרהור ד"ת. לכן העמידו אז בתחלה את הכרובים לפי מה שיהיו עושין רצונו של מקום פניהם מצודדין מעט. ועכ"ז היו מעורים כמער איש ולויות בפנים של חיבה. להראות חיבתו ית' אצלינו. שזה עיקר רצונו ית' (וסובר כר' ישמעאל. ומ"ד

שגם בכרובי שלמה. העמידום תחילה לפי מה שיהיו עושין רצונו של מקום. פניהם איש אל אחיו ממש. סובר כרשב"י).

ולכאורה אכתי למה הוצרכו להעמיד ב' הכרובים מצודדין. הלא הכרוב הא' שרמז עליו ית"ש היו צריכי' להעמידו ישר ממש.

אמנם הענין כמ"ש. שהתחברותו ית' כביכול להעולמות והכחות כולם וכל סדריהם והתקשרותם. וכן כל סדרי הנהגתו ית' אתנו. הוא כפי שיעור התנועה וההתעוררות המגיע אליהם ממעשינו למטה. וכפי זה השיעור משתלשל ונמשך גם אלינו למטה פנים שוחקות ומוסברות. לכן גם הכרוב שרמז עליו ית"ש היו ג"כ צריכים להעמידו מצודד מעט כפי שיעור הצדוד של הכרוב שרומז עלינו. מזה הטעם.

הגהה: ועפי"ז יובן מאמרם ז"ל בפ"ט דשבת (פח א) ארחב"ח מ"ד כתפוח בעצי היער גו' למה נמשלו ישראל לתפוח כו' והקשו תו' שם דהא בהאי קרא לא ישראל נמשלו לתפוח אלא הקב"ה. כדמסיים כן דודי בין הבנים.

ולפמ"ש יתיישב בע"ה. כי אחר שישראל השיגוהו והמשילוהו ית"ש בדמיון התפוח. ודאי הוא מחמת שישראל נמשלים ומתדמים במעשיהם לענין התפוח. וכדרך שאנחנו מתראים לפניו ית"ש. כך הוא ית"ש בא ליראות אל העולמות ע"ז ההדרגה והשיעור ממש. לכן שואל באיזה דבר וענין נתדמו ונמשלו ישראל במעשיהם הרצוים לתפוח אשר עי"ז השיגוהו ית"ש כענין התפוח:

ולכן בעת קריעת ים סוף. אמר הוא ית' למשה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו. ר"ל דבדידהו תליא מלתא. שאם המה יהיו בתוקף האמונה והבטחון ויסעו הלוך ונסוע אל הים סמוך לבם לא ייראו. מעוצם בטחונם שודאי יקרע לפניהם. אז יגרמו עי"ז התעוררות למעלה שיעשה להם הנס ויקרע לפניהם.

וזהו לססתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי. ר"ל כמו בסוסי פרעה שהיה היפך מנהגו של עולם שהרוכב מנהיג לסוס. ובפרעה וחילו הסוס הנהיג את רוכבו כמשרז"ל. כן דמיתיך והמשלתיך רעיתי ע"ז האופן ממש. שאף שאני רוכב ערבות. עכ"ז כביכול את מנהיג אותי ע"י מעשיך. שענין התחברותי כביכול להעולמות הוא רק כפי ענין התעוררות מעשיך לאן נוטים. וזש"ה רוכב שמים בעזרך. וכן משרז"ל העבודה צורך גבוה:

פרק י

ועפ"ז יבואר פשר דבר בענין שינוי דעות שבין גדולי הראשונים ז"ל. אם האדם מישראל גדול מהמלאך. או מלאך גדול ממנו והלא א' משני הדעות מביא ראיות מפורשות ממקראות מפורשים. ועל פי דברינו הנ"ל יתבאר אשר באמת אלו ואלו דא"ח. רק בבחי' חלוקים.

כי מלאך גדול מהאדם. הן בעצם מהותו. הן בגודל קדושתו ונפלאות השגתו. אין ערך ודמיון ביניהם כלל.

וכמש"כ בז"ח בראשית במדה"נ בפרשה ויקרא אלהים לאור יום. השגת המלאכים היא השגה גדולה משא"כ למטה מהם. השגה שניה כו'. השגה שלישית היא השגת המדרגה התחתונה אשר בעפר יסודה והיא השגת בני אדם. ושם ט"ז ב' המלאכים הקרובים מקבלים כח שפע אספקלריא של מעלה תחלה. ומהם יורד לשמים וכל צבאם. ומהם אל האדם ע"ש. ובזוהר תרומה קכ"ט ב' מלאכי עלאי אינון קדישין יתיר מינן.

אמנם בדבר א' יתרון גדול לאדם מהמלאכים. והוא העלאת והתקשרות העולמות והכחות והאורות א' בחבירו. אשר זה אין בכח כלל לשום מלאך. והוא מטעם הנ"ל. כי המלאך הוא בעצם כח א' פרטי לבד שאין בו כלולות כל העולמות יחד. (וכ"כ בע"ח שער פנימיות וחיצוניות ריש דרוש יו"ד שהמלאך אינו רק בחי' פרטית של אותו העולם שעומד בו. אבל נשמת האדם בכל ג' החלקי נר"ן שלה היא כלולה מכל העולמות ע"ש). לכן אין בכח ויכולת המלאך כלל להעלות ולקשר ולייחד כל עולם בהעולם הנטוי על ראשיהם כיון שאינו כלול ומשותף מהם.

וגם עליית עצמותו של המלאך עד מדרגתו להתקשר בעולם שעליו. אין תלוי בו בעצמו. לכן נקראים המלאכים עומדים כמ"ש (ישעיהו ו':ב') שרפים עומדים. ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה (זכריה ב').

ורק האדם לבד הוא המעלה והמקשר ומייחד את העולמות והאורות בכח מעשיו. מחמת שהוא כלול מכולם. ואז גם המלאך משיג עליה ותוספות קדושה על קדושתו אשר בא בכח מעשה האדם. מפני שגם הוא כלול בהאדם. (ועי' כעין זה בע"ח שער העיבורים ריש פ"ד):

וגם הג' בחי' נר"ן של האדם עצמו. לא ניתן להם זה הכח ההעלאה וההתקשרות של העולמות ושל עצמם. עד רדתם לזה העולם המעשי בגוף האדם. וכמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים בגוף האדם אז ויהי האדם לנפש חיה של כל העולמות כנ"ל בפ"ד:

והוא ג"כ ענין מראה הסולם של יעקב אבינו ע"ה. עיין רע"מ נשא קכ"ג ב' ויפח באפיו נשמת חיים כו' דאתמר ביה ויחלם והנה סלם סלם ודאי איהו נשמת חיים כו' ע"ש. וכמשי"ת אי"ה להלן בפי"ט. ועי"ז והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. ר"ל ע"י הנשמת חיים שהיא מוצב ארצה מתלבשת קצה התחתון שלה בגוף האדם:

פרק יא

וזהו הטעם שהמלאכים המקדישים בשמי מרום ממתינים מלשלש קדושתם עד אחר שאנו משלשים קדושה למטה (כנ"ל פ"ו בהגה"ה) אף שקדושתם למעלה מקדושתנו. לא שהם חולקים כבוד לישראל אלא שאין בכחם ויכולתם כלל מצד עצמם לפתוח פיהם להקדיש ליוצרם. עד עליית קול קדושת ישראל אליהם מלמטה.

כי ענין אמירת הקדושה הוא העלאת העולמות והתקשרותם כל עולם בעולם שמעליו להוסיף קדושתם וצחצוח אורם.

ועיין בהיכלות דפקודי בהיכלא תנינא רמ"ז סוף ע"ב בענין קדושת המלאכים הבא מכח אמירת קדושתינו ז"ל ואלין דימינא אמרי שירתא וסלקי רעותא לעילא ואמרי קדוש. ואילן דשמאלא אמרי שירתא וסלקי רעותא לעילא ואמרי ברוך כו'. ומתחבראן בקדושה בכל אינון דידעי לקדשא למאריהון ביחודא כו'. וכלהו כלילן אלין באלין ביחודא חדא ומתקשראן דא בדא. עד דכלהו אתעבידו קשורא חדא ורוחא חד ומתקשרן באינון דלעילא למהוי כלא חד לאתכללא דא בדא.

ועיין בפע"ח בכל פ"ג משער חזרת העמידה מבואר שם כוונת ענין אמירת הקדושה שהוא העלאת והתקשרות עולמות עליונים להוסיף בהם עי"ז תוספת קדושה ואור (ואולי מזה יצא מנהגן של ישראל שנוהגים להעלות עצמן בעת אמירת הקדושה). וזה אין בכח שום מלאך ושרף לעשותו בעצמו תחלה כנ"ל. לזאת לא יפתח פיו עד עלית הבל פיהם של קדושת ישראל קבוצי מטה.

ואלו היו כל ישראל מסוף העולם ועד סופו שותקים ח"ו מלומר קדושה. ממילא בהכרח היו גם המה נשתקים מלהקדיש קדושתם. ועיין בזוהר בלק ק"צ ע"ב וזש"ה (יחזקאל א':כ"ד) בעמדם תרפינה כנפיהם ר"ל כשישראל למטה עומדים שותק' ממילא תרפינה כנפיהם של המוני מעלה כי ענין אמירת קדושתם הוא גם בכנפיהם. וכמאמרם ז"ל (חגיגה י"ג ב') כתוב א' אומר וכו' הי מנייהו אמעטו אר"ח א"ר אותן שאומרות בהן שירה כו' ועיין ז"ח בראשית י"ג ריש ע"ב קול המולה כו' אלא ששם פי' כנפיהם לשון כנופיא: ולזאת המון צבאות מעלה כתות כתות יש אחת אומרת קדוש והם השרפים כמ"ש בהיכלות דבראשית ופקודי בהיכלא תניינא שם מ"ב א' ושם רמ"ז סוף ע"א וכמ"ש (ישעי' ו') שרפים עומדים ממעל לו וגו' וקרא זה אל זה ואמר קדוש גו'. והשנית לעומתם משבחים ואומרים ברוך. והם האופנים וחיות כמשרז"ל ר"פ ג"ה והאיכא ברוך ברוך אופנים הוא דאמרי לי' וכמו שסדרו אנשי כנה"ג בקדושת יוצר שכל כת מקדשת כפי מקורה ושרשה בהעולמות.

אבל ישראל קבוצי מטה אומרים שניהם קדוש וברוך להיותם כוללים כל המקורות והשרשים יחד: וזהו ג"כ ענין אמירת פרק שירה שאמרו ז"ל כל האומר פרק שירה בכל יום כו' שע"י אמירת האדם אותו שהוא כולל כל הכחות כולם הוא נותן כח להמלאכים והשרים של כל אלו הבריות שיאמרו אלו השירות ועי"ז הם מושכים חיותם ושפעם להשפיע בכל התחתונים. וע' בזה בלק"ת בטע"מ פ' ואתחנן:

פרק יב

ומה שהנר"ן של האדם אין ביכולתם לקשר העולמות עד רדתם למטה בגוף האדם כנ"ל. כי לתקן עולם העשיה הוצרכו בהכרח להתלבש בגוף בעולם המעשה וכן מצינו כמה מקראות המדברי' באלו הג' בחי' הנ"ל: בענין התעוררו' שלמעל' ע"י בחי' המעשה אמר דוד המע"ה היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם ולפי פשוטו היה ראוי לומר המבין כל מעשיהם ואמר אל כל מעשיהם ר"ל הנוגע למעשיהם והיינו שהוא היוצרם ית"ש היודע ומבין עד היכן מעשיהם מגיעים ונוגעים בתיקוני העולמות או להיפך ח"ו.

וכן קהלת אמר כי את כל מעשה האלקים יביא במשפט על כל נעלם גו'. ולא אמר כי האלקים יביא במשפט את כל מעשה וגו'. והיינו כי אלקים פי' בעל הכחות כולם ובעת עמוד האדם למשפט לפניו ית"ש לא ידונו את המעשה לבדה כפי שהיא. אך יחשבו גם כל מה שגרם וסיבב ע"י מעשיו אם טוב ואם רע בכל הכחות והעולמות זהו אמרו מעשה האלקים:

ואמר כי את כל מעשה. ולא כי על כל מעשה הענין כמ"ש (איוב ל"ד:י"א) כי פועל אדם ישלם לו והוא כמו שנתבאר למעלה (בפ"ו בהג"ה) שמעת שעולה על טוהר מחשבת האדם לעשות מצוה תיכף נעשה רשומו למעלה בשרשו העליון לבנות ולנטוע כמה עולמות וכחות עליונים. כמ"ש (ישעיהו נ"א:ט"ו-ט"ז) ואשים דברי בפיך וגו' לנטוע שמים גו' וכמאמרם ז"ל א"ת בניך אלא בוניך כמש"ל.

וממילא מתעורר וממשיך גם עליו אור מקיף מהקדושה העליונה. והוא המסייעו לגומרה. ואחר גומרו המצוה. הקדושה והאור מסתלק לשרשו. וזהו ענין שכר העה"ב שהוא מעשי ידי האדם עצמו שאחר פרידת נפשו מהגוף הוא העולה להתעדן ולהשביע נפשו בצחצחות האורות והכחות והעולמות הקדושים שנתוספו ונתרבו ממעש' הטובים.

וזשרז"ל כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב. ולא אמרו בעה"ב שמשמעו הי' שהעה"ב הוא מוכן מעת הבריאה ענין ודבר לעצמו ואם יצדק האדם יתנו לו בשכרו חלק ממנו. אבל האמת שהעה"ב הוא הוא מעשה ידי האדם עצמו שהרחיב והוסיף והתקין חלק לעצמו

במעשיו לכ"א שכל ישראל יש להם לכל א' חלק הקדושה והאורות והצחצחות שהתקין והוסיף לעה"ב ממעשיו הטובים.

וכן עונש הגיהנם ענינו גם כן שהחטא עצמו הוא עונשו. כמ"ש (משלי ה':כ"ב) עונותיו ילכדונו את הרשע ובחבלי חטאתו יתמך. תיסרך רעתך גו' (ירמיהו ב':י"ט) כמו שנתבאר שכאשר האדם עושה אחת ממצו' ה' אשר לא תעשנ' הפגם והחורבן נרשם ח"ו תיכף למעלה בשרשו.

ולעומת זה אמלאה החריבה הוא מקים ומגביר כחות וחיילי הטומאה והקליפות. הרחמן ית"ש יצילנו.

ומשם ממשיך גם על עצמו רוח הטומאה שמלפפתו בעת עשיי' העון ואחר עשותו הרוח טומאה מסתלק למקומו והוא בחייו בגיהנם ממש המקיפו בעת עשיית החטא רק שאינו מרגיש עדיין עד אחר פטירתו שנלכד אז ברשת אשר הכין הן כחות הטומאה והמזיקין שנבראו ממעשיו.

הגהה: אמנם מרובה מדה טובה כו' בהפרש ויתרון רב כי הצחצחות ותוספ' קדושה שנתוספו ממעשיו הטובים הם נצחים וקיימים לעולם ונפשו מתעדן בהם תענוג נצחי. אבל הכחות הטומאה והמזיקין שנבראו ונתרבו מחטאיו. אחר קיבול כל העונש הנקצב לו. הם מתים וכלים מאליהם כי עצמות חיותן הוא רק מפגם החטא וההריסה שגרם בכחות והעולמות הקדושים. שמזה נמשך להם שפע חיות ונצוצי אור מועט דרך צנורות ארחות עקלקלות כענין אמלאה החרבה וכיון שקיבל דינו על ידיהם חיל בלע ויקיאנו ונפסק חיותם ממילא וכלים מאליהם. וזהו הענין שהגיהנם נקרא עלוקה שהעלוקה מוצצה הדמים הרעים ומזה היא מתה תיכף כן הוא ענין הגיהנם כנ"ל:

וזשרז"ל רשעים מעמיקים להם גיהנם ר"ל שהן עצמם המעמיקים לעצמם הגיהנ' ומרחיבין אותו ומבעירין אותו בחטאי' וכמ"ש (ישעיהו נ':י"א) הן כלכם קודחי אש גו' לכו באור אשכם ובזקות בערתם מידי היתה זאת לכם וגו'. לכן כשתפסו אנשי כנה"ג להיצה"ר נכבה אז גם הגיה' מעצמו כמ"ש בזוהר תרומה ק"ט ריש ע"ב כגוונא דחייביא מתחממן בנורא דיצה"ר כו' בכל חמומא וחמומא כו' הכי אתוקד נורא דגיהנם זמנא חדא לא אשתכח יצה"ר בעלמא כו' וכל ההוא זמנא כבה נורא דגיהנם ולא אתוקד כלל אהדר יצה"ר לאתריה שארו חייבי עלמא לאתחממא ביה שארי נורא דגיהנם לאתוקדא דהא גיהנם לא אתוקד אלא בחמימו דתוקפא דיצר הרע דחייביא.

זש"ה כי פועל אדם ישלם לו שהפעולה עצמה הטובה היא אם רעה ח"ו היא היא עצמה התשלומין שלו כנ"ל ועיין זוהר קרח קע"ז א'. וז"ש באבות ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה ז"ש כי את כל מעשה וגו' ר"ל המעשה עצמה העומדת ונרשמת כמות שהיא כמש"ל:

ולכן ארז"ל (ב"ק נ' ע"א) כל האומר הקב"ה וותרן הוא יותרו חייו כו'. וכ"ה בירושלמי פ"ה דשקלים ובב"ר פס"ז ובתנחומא פ' תשא ובש"ט תהלים ולכאורה יפלא הלא אפי' אדם איש חסד מתנהג במדת ותרנות.

אמנם הוא כמש"ל שאינו ע"ד העונש ונקימה ח"ו. רק חטאים תרדף רעה שהחטא עצמו הוא עונשו כי מעת הבריאה קבע הוא ית"ש כל סדרי הנהגת העולמות שיהיו תלוים כפי התעוררות מעשה האדם הטובים ואם רעים ח"ו. שכל מעשיו ועניניו נרשמים מאליהם כל א' במקורו ושרשו.

והוא מוכרח לקבל דינו ע"י אותן כחות הטומאה שהגביר במעשיו. כפי ערך וענין הפגם ובזה ממילא יתוקן הפגם של העולמות ושל נפשו.

או ע"י כח התשובה שמגעת עד שורשה העליון עולם התשובה עלמא דחירו ונהירו דכלא ומשם מתאצל ונשפע תוספת קדושה עליונה ואור מבהיק להתם ולכלות כל טומאה ולתקן העולמות כמקדם וביתרון אור חדש מעולם התשובה המופיע עליהם.

לזאת אין שייך ותרנות בזה וז"ש באבות וכל מעשיך בספר נכתבים. היינו שמעצמן נכתבים ונרשמים למעלה:

פרק יג

וכן בענין ההתעוררות שלמעלה ע"י בחי' הדבור אמר עמוס הנביא ע"ה (סי' ד') כי הנה יוצר הרים ובורא רוח* ומגיד לאדם מה שחו כי אמרו בזוהר (לך לך פ"ו ב' ויחי רל"ד ב' ורמ"ט א' יתרו פ' ע"א תזריע נ' ע"ב שלח קס"א א'. ובא"ז ריש דף רצ"ג ובזו"ח שה"ש נ"ה ע"ד) שלשון הגדה שייך על רזא דמילתא.

הזהיר כאן את האד' מחמת היותו עתה בזה העו' השפל שאינו רואה ומשיג הבנין או ההריסה חס ושלום הנעשה למעלה בהעולמות מכל דבור ודבור שלו. ויכול להעלות על דעתו ח"ו לומר במה נחשב דבור ושיחה קלה שתפעול שום פעולה וענין בעולם. אבל ידע נאמנה שכל דבור ושיחה קלה שלו לכל אשר יבטא בשפתיו לא אתאביד ואינו הולך לבטלה ח"ו.

הגהה: ולפי סדר הד' עולמות אבי"ע הי' ראוי לומר תחלה לשון בריאה ואח"כ יצירה.

אמנם הענין. כי לשון יצירה פי' הצטיירות דבר יש מיש. ולשון בריאה פי' דבר מחודש יש מאין. כמו שהסכימו כל הפשטני' (וכן אמרו בז"ח בראשית במדה"נ י"ז ריש ע"א) ז"ש אעפ"י שנראה לנו שעתה אחר הבריאה הוא רק יוצר הרים יש מיש. כי ההתחדשות יש מאין כבר הי' בששת ימי קדם. אבל האמת כמאז כן גם עתה בכל עת ורגע הוא בורא אותם ומחדשם יש מאין ע"י חיות הרוח שמשפיע בהם מחדש ברצונו ית' כל רגע. וכן אמרו באבות הוא היוצר הוא הבורא. והוא כנ"ל: וממוצא דבר ישכיל המעיין על פי פשוט ענין הד' עולמו' שנקראו אצילות. בריאה. יצירה. עשיה.

כי מודעת שהעולמו' נשתלשלו בהדרג' ממדרגה למדרגה. וכל שנשתלשל וירד יותר למטה נתעבה יותר. וכללות העולמות הם נחלקים לד' חלוקות שונים בערך מעלתם. (לבד הצחצחות העליונים שאין לכנותם אפי' בשם אצילות)

ועולם הראשון מהד' שהאציל הוא ית"ש אשר אנו יכולין לכנותו בשם נקרא אצילות ואצילות פי שנים לו. לשון חבור כמו אצלו ולשון התפשטות רוחני כמו ויאצל מן הרוח (וכמו אצילי ידיו שהם מחוברים בגוף תמיד וגם התחלת התפשטות ידיו) כי עולם האצילות הוא הכל אלקות גמור כמ"ש בהקדמת התיקונים באצילות איהו וגרמוהי חד כו' ובע"ח שער דרושי אבי"ע פ"ז ובריש שער ציור עולמות אבי"ע בהקדמת הרח"ו. ובשער השתלשלות הי"ס פ"ג. ובשער הצלם פ"א. ובשער השמות פ"א. ובשער סדר אבי"ע פ"ב וריש פ"ג ע"ש. ונקרא אין דלית מחשבה תפיסא מהות ההתאצלות והחבור דאיהו וחיוהי וגרמוהי חד.

ועולם השני נשתלשל וירד מדרגה יותר מהראשון שמושג עכ"פ קצת מציאותו שיוכל להקרא יש. והוא היש מאין לכן נקרא בשם בריאה וכמש"ל.

ועולם הג' נשתלשל בסדר המדרגות מהעולם השני ונתעבה יותר שמציאותו מושג יותר והוא היש מיש. ולכן מתואר בשם יצירה. כמו יוצר חומר שהוא יש מיש.

ועולם הד' הוא גמר מלאכת כל העולמות שקדמוהו ותיקונם על תכלית הטוב האמתי שכיון הוא ית"ש בענין כלל הבריאה כולה. והוא זה העולם התחתון שבו דירת האדם המנהיג העולמות בכח מעשיו. וכמ"ש וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד ואמרו בב"ר פ"ח והנה טוב מאוד והנה טוב אדם. וכ"ה שם בפ"ט. ובפ"ד שם ארשב"א מתחלת ברייתו של עולם נתאוה הקב"ה לעשות שותפות בתחתונים וכ"ה בתנחומא בפ' בחקותי ופ' נשא ע"ש

לכן נקרא עשיה המורה על תיקון הדבר מלשון ויתן אל הנער וימהר לעשות אותו והרבה כיוצא וכן אמרו בז"ח שם עשי' הוא תיקון הדבר בגודל ומעלה מכמות שהיה כד"א ויעש דוד שם ע"כ:

וכמ"ש בסבא ק' ע"ב אפילו הבל דפומא אתר ודוכתא אית ליה וקוב"ה עביד מיני' מה דעביד ואפילו מלה דב"נ ואפילו קלא לא הוי בריקנייא ואתר ודוכתא אית להו לכלא ובפ' מצורע נ"ה א' כל מלה ומלה דאפיק ב"נ מפומי' סלקא לעילא ובקעא רקיעין ועאלת לאתר דעאלת ובר"פ נשא דההוו' מלה דאפיק ב"נ מפומיה סלקא ובקע רקיעין וקיימא באתר דקיימא.

שככל היוצא מפיו יעשה למעלה ומעורר כח עליון. הן בדבור טוב מוסיף כח בכחות הקדושים כמ"ש (ישעיהו נ"א:ט"ו-ט"ז) ואשים דברי בפיך גו' לנטוע שמים גו'.

ובזוהר אמור ק"ה א' דלית לך מלה ומלה כו' ומאן דאפיק מלה קדישא מפומיה מלה דאורייתא. אתעביד מניה קלא וסליק לעילא ואתערו קדושי מלכא עלאה ומתעטרן ברישי' וכדין אשתכח חדותא לעילא ותתא וע' באורך בפ' ויקהל רי"ז א' נוראות נפלאות ענין הדיבור של מילין קדישין דאורייתא שכל עלמין נהירין מחדוותא ושמחות וגיל

תבאנ' בהיכלין קדישין עלאין ומעטרן להו בעטרין קדישין ועין בפ' קדושים פ"ה סוף ע"א.
וכן מבואר במקומו' רבות בתיקו' ומכל דבור וקול והבל דאו' או דצלותא נבראים כמה מלאכים קדושים. ובהיפך בדבור אשר לא טוב ח"ו הוא בונה רקיעים ועולמות של שוא לס"ם ר"ל וגורם ח"ו הריסת וחורבן העולמו' סדרי המרכבה הקדושה הנוגעים לשורש הדבור.
ועי' זוהר צו ל"א ב' דהא לית לך טב וביש כו' ואוי להם לבריות שרואות ואינן יודעות מה הם רואות כי אין לך דבור שאין לו מקום כי עוף השמים יוליך את הקול וכמה אלפי מארי דגדפי דאחדין לה וסלקין לה למארי דמדין ודיינין לה הן לטוב או להיפך ח"ו כמ"ש בזוהר לך לך צ"ב א'. ובפ' קדושים הנ"ל ולית לך מלה ומלה וכו' וכמה קסטורין מתחברין עמיה דההוא קלא עד דסלקא ואתער אתר דת"ר כו' וכמה מתערין עלי' דההוא ב"נ ווי למאן דאפיק מלה בישא בפומי' ע"ש.
וכתיב (קהלת ה׳:ה׳) למה יקצוף האלהים על קולך וחבל את מעשי ידיך ואמרו (ערכין ט"ו.) גדול האומר בפיו מן העושה מעשה כו'. ואמרו ז"ל (סנהד' צ"ב א') כל המחליף בדבורו כאלו עובד עבודת כוכבים: ז"ש ומגיד לאדם מה שיחו ר"ל שבעת עמוד האדם לתת דין וחשבון לפניו ית' אז הוא ית' מגיד לו הסוד רזא דמילתא מה שגרם שחו למעלה בעולמות העליונים. כמש"ל שלשון הגדה פי' רזא דמלתא:

פרק יד

וכן על התעוררות שלמעלה ע"י בחינת המחשבה. אמר דוד המע"ה היוצר יחד לבם המבין גו' והיה צ"ל המבין כל מעשיהם. למעלה בפי"ב פירשנו על בחינת המעשה ויש לפרשו ג"כ על בחינת המחשבה.
והוא כי יתכן ששני אנשים עושין עבירה אחת ועכ"ז אין עונשן שוה או מפני שהא' שכלו והשגתו יותר גדולה מחבירו מצד ששורש נשמתו ממקום גבוה ועליון משל חבירו והעונש הוא כפי ענין הפגם שגרם למעלה והפגם של כל א' מגיע עד שורש נשמתו.
כמ"ש בתקונים סוף תמ"ג מאן דפגם לתתא פגים לעילא לאתר דאתגזר נשמתי' ושם בת"ע קכ"ג א' וכד בר נש עביד חובין כפום ההוא בר נש הכי סליק חובי' לאתר דאתגזר נשמתי' כו' ועונשי' איהו סגי כפום דרגי' וכ"כ האריז"ל בשער היחודים ריש תיקון עונות.
ובפע"ח בהקדמת שער השבת פ"א ובגלגולים ואינו דומה המטנף חצר המלך למטנף פלטין של מלך וכ"ש הכסא או בגדי תפארתו וכ"ש הכתר.

ואף שכל עולם שהוא יותר גבוה ונעלה אין בכח העון לפעול בו פגם ורושם גדול כ"כ עכ"ז עונשו גדול יותר כי מי שהוא ממונה לטהר ולצחצח כתרו של מלך אם השאיר עליו אפי' אבק מועט לבד אין ערוך ודמיון לעונשו לעונש הממונה לנקות חצר המלך אף אם השאיר או הניח בתוכו הרבה רפש וטיט. ולכן רבו משפטי ה' אמת בשינוי חילוקי העונשים לאין קץ. לכל א' כפי מדרגת הפגם בשורש נשמתו מאיזה עולם חוצבה.

גם לא יהיה שוה עונש שני האנשים מטעם שלא היתה מחשבת שניהם שוה בעת עשיית העון והפגם נמשך בהעולמו' גם לפי ענין המחשבה בשעת העשייה ואם האחד הדביק יותר מחשבתו להעבירה ודאי שהוא ראוי לעונש יותר גדול כי אז הפגם מגיע ח"ו לעולמות יותר עליונים. ומטעם זה השוגג עונשו יותר קל מהמזיד: ולכן אמרו (יומא כ"ט) שהרהורי עבירה קשין מעבירה:

ז"ש היוצר יחד לבם (היינו שרואה יחד מחשבו' לבם כמו שפי' רז"ל במס' ר"ה י"ח א') המבין אל כל מעשיהם. ר"ל שהיוצר עליון ית"ש רואה ומבין מחשבות לבם המצטרף אל מעשיהם ודן את כל א' כפי ענין מחשבת לבו שהיה בעת עשיית העון:

וכן אמר שלמה המע"ה כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם גו'. ר"ל שמלבד העונש על מעשה העון בפועל. עוד יביא האלהים ית"ש במשפט את כל מעשה לגלגל עליה לדונה גם על המחשבה הנעלמה. איך ובאיזה אופן היתה בעת העשיה.

וכן אמר (משלי ג':י"ט-כ') ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו. כלל כאן דרך כלל את כל העולמות ארץ הוא עולם האמצעי. שמים הם כלל העולמות העליונים. ותהומות הם כלל התחתונים.

ואמר אח"ז בני אל יליזו מעיניך ולשון עין מצינו כמה פעמים במקרא נאמר על ענין המחשבה. כמ"ש ולבי ראה גו'. החכם עיניו בראשו. ויליזו מצינו במשנה שהוא לשון עקמומית כמו נילוז הוא ומליז את אביו שבשמים עליו (סוף כלאים) ז"ש בני חוס נא וחמול על עולמות היקרים שנבראו בחכמה ובתבונה ובדעת. והזהר שלא תגרום ח"ו עיקום וקלקול לכולם במחשבה אחת אשר לא טובה ח"ו:

ואלו הג' בחי' מעשה דבור מחשבה הן כלל הבחינות פנימיות של האדם שהם הג' בחי' נר"ן כי המעשה הוא מבחי' הנפש כמ"ש והנפש אשר תעשה הנפשות העושות והרבה כיוצא כי הדם הוא הנפש שהנפש שורה ומתלבש בדם האדם ולכן עיקר משכנה בכבד שהוא כולו דם ומרוצת הדם בכל פרטי חלקי האברים כלי המעשה הוא הנותן להם חיות התנועה והתעוררות שיוכלו לפעול ולעשות את אשר בכחם ואם יומנע מרוצת הדם מאבר א' אותו האבר מתיבש ואין בו שום תנועה לעשות שום דבר והוא אבר מת.

והדבור הוא מבחינת הרוח כמ"ש (ש"ב כ"ג) רוח ה' דבר בי וברוח שפתיו (ישעיהו י"א:ד') וכמו שת"א ע"פ (בראשית ב':ז') ויהי האדם לנפש חיה. לרוח ממללא. וכן נראה לעין שבכל דבור שהאדם מוציא מפיו יוצא רוח והבל מהפה ומשכן הרוח עיקרו הוא בלב. כי רוח והבל הדבור עיקרו וראשיתו הוא עולה מהלב.

ומחשבה היא בחינת הנשמה שהיא המלמדת לאדם דיעה ובינה בתוה"ק. לכן עיקר משכנה הוא במוח כלי המחשבה והיא הבחי' העליונה שבהם. וכן אמרו בב"ר פי"ד חמשה שמות נקראו לה כו' נפש זה הדם כו'. רוח כו'. נשמה זו האופי' דברייתי. ר"ל דעתו ומחשבתו כמו שפי' הערוך ורש"י ז"ל:

פרק טו

וכי יפלא. הלא שם נשמה פירושו הוא נשימה. והרי נראה לעין שנשימת האדם הוא ההבל העולה מהלב ממטה למעלה. וגם כי הרי הוא בחי' אור חוזר ואינו בחי' עליונה. אמנם הענין שנקראת בלשון נשימה. אין הכוונה בחי' נשימת האדם. אלא כביכול נשימת פיו ית"ש. כמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים.

וכבר המשילו רז"ל (בר"פ חלק) ענין השתלשלות הרוח חיים באדם לעשי' כלי זכוכית לענין תחיית המתים ואמרו ק"ו מכלי זכוכית שעמלן ברוח בשר ודם כו' ב"ו שברוחו של הקב"ה עאכ"ו. וכ"ה בש"ט תהלים מזמור ב' ע"ש.

כי הנדון דומה לראיה שכשנבחין בנשימת פי האומן בכלי הזכוכית בעת עשייתו נמצא בו ג' בחי'. בחי' הראשונה הוא כשנשימת ההבל הוא עדיין תוך פיו קודם באו לתוך חלל השפופרת החלולה. אין לקרותה אז אלא בשם נשימה והבחי' השנית כשנכנס ההבל ובא לתוך השפופרת ונמשכת כמו קו אז נקרא רוח. והבחי' הג' התחתונה הוא כשיוצא הרוח מהשפופרת לתוך הזכוכית ומתפשטת בתוכה עד שנעשית כלי כפי רצון המזגג אז מכליא רוחו ונקרא אז נפש לשון שביתה ומנוחה:

כן בדמיון זה. הוא ענין הג' בחי' נר"ן שמושפעים כביכול מנשימת פיו ית"ש. שבחינת הנפש היא הבחי' התחתונה שהיא כולה בתוך גוף האדם.

ובחי' הרוח הוא בא דרך עירוי מלמעלה. שחלק וקצה העליון שלו קשור ונאחז למעלה בבחי' התחתונה של הנשמה. ומשתלשלת ונכנסת גם בתוך גוף האדם ומתקשרת שם בבחינה העליונה של הנפש. כמ"ש (ישעיה ל"ב) עד יערה עלינו רוח ממרום. אשפוך את רוחי וגו' (יואל ג'). שהוא מושפע באדם דרך שפיכה וערוי כנ"ל. וכמו שיתבאר עוד להלן אי"ה ענין התקשרותם באורך:

אמנם בחינת הנשמה. היא הנשימה עצמה שפנימיות עצמותה מסתתרת בהעלם ומקורה ברוך כביכול בתוך נשימת פיו ית"ש. שאין עצמות מהותה נכנסת כלל בתוך גוף האדם ואדה"ר קודם החטא זכה לעצמותה ובסיבת החטא נסתלקה מתוכו ונשארה רק חופפת עליו.

לבד משרע"ה שזכה לעצמותה תוך גופו ולכן נקרא איש האלקים כידוע שכל ג' עולמות בי"ע. מבחי' הנשמה דלהון ולמעלה הוא אלקות גמור. כמ"ש בע"ת שער הצלם פ"א. ובריש שער ציור. עולמות אבי"ע. בהקדמת הרח"ו ז"ל. ובשער השמות פ"א.

וזולתו לא זכה אליה שום אדם. רק בהירות נצוצי אור מתנוצצים ממנה על ראש האדם הזוכה אליה. כל אחד לפי מדרגתו ולפום שיעורא דילי'.

וע' רע"מ נשא קכ"ג ב' ויפח באפיו נשמת חיים דא איהי דיוקנא דעל ב"נ כו'. ובז"ח רות ס"ד ע"ג ואי זכי כו' כדין נחתא עלי' רבו יתיר מלעילא כו'. אתער עלי' מלעילא אתערו קדישא ושרי' עלי' דב"נ וסחרא לי' מכל סטרין. וההוא אתערו דשריא עלי' מאתר עלאה הוא ומאי שמי' נשמה שמיה ע"ש.

והיא הנותנת להאדם בינה יתירה להשכיל השכליות הפנימים הגנוזים בתוה"ק. וכמ"ש בס"ת לך לך ע"ט ב' נשמה אתערת לאינש בבינה ובז"ח רות ס"ד א' ואתער בי' בחכמתא עלאה כו'. ועיין בע"ח שער מוחין דקטנות פ"ג ז"ל אמנם לא כל אדם זוכה לזה. ודע כי מי שיש בידו כח במעשיו כו' אז יהיה לו זכירה נפלאה בתורה ויבין כל רזי התורה כו' ויתגלו לו רזי התורה כתקונן ע"כ. ועיין להלן הענין בשורשו העליון. ותבין:

וז"ש הכתוב (איוב ל"ב) אכן רוח היא באנוש ונשמת שדי תבינם. ר"ל שבחי' הרוח הוא משתלשל ומושפע ונכנס בתוך האדם. אבל הנשמה שהיא נשמת שדי ר"ל נשימת פיו יתב' אין עצמותה מושפע ומתגלה בתוך האדם כי היא מרומים תשכון בתוך פיו ית' כביכול רק שהיא הנותנת לו בינ' בנצוצי אורה עליו להשכילו בעמקי מצפוני התוה"ק: ומ"ש בזוהר והמקובלים ז"ל שבחי' הנשמה משכנה במוח האדם. כוונתם ז"ל על הנצוצי זיו אורה המשכלת מוחו ושכלו. לא עצמותה ממש.

ועיקר כוונתם ז"ל על בחי' ג"ר של הרוח סוד המוחין. שהן פעמים מתנוצצים פעמים מסתלקין ובאים בסוד תוספת למי שזוכה לזה כידוע לא על בחי' הנשמה העקרית. וכ"כ רבינו הגדול הגאון החסיד מוהר"א ז"ל בביאורו על ההיכלות בהיכלא תניינא. והכל א' שבחי' התחתונה של הנשמה המתנוצצת בדעו ושכלו להשכילו. היא היא הג"ר של הרוח במוחין שלו כמ"ש לפנינו אי"ה:

פרק טז

והמשכילים יבינו. שכן הוא הענין גם בשרשו העליון. שרק בחינה התחתונה של אם הבנים סוד נשמת חיים עלאה. היא נכנסת ומתפשטת בפנימיות האדם העליון בסוד תוספת אחר התיקון ע"י מעשי התחתונים הרצויים.

והוא סוד המוחין קדישין ג"ר דילי'. שעיקרו הוא ו"ה כידוע. כמבואר למבין בע"ח שער או"א פ"ח. ובשער פרטי עי"מ. ובשער הזווגים ריש פ"ד. ובסוף שער מוחין דצלם. ובשער דרושי הצלם דרוש ב' עש"ה בכל הדרוש ובדרוש ח'. שם. ובפע"ח פ"ג משער התפילין. ובשער היחודים פ"ה מתיקון עונות.

והוא שאמרו שהנשמה שורה במוח. כמ"ש שם בשער אנ"ך פ"ו ובשער המוחין בכל פ"ז ובפ"ח ובפי"ב. ובשער דרושי הצלם ריש דרוש ב': ויותר מבואר הענין שם בהגהת הרח"ו ז"ל. ובשער הפרצופים ריש פ"א. ובשער פנימיות וחיצוניות דרוש ד' ודרוש ט'. ובשער קליפת נגה ריש פ"א. והוא מבואר למדקדק היטב בכל דרושי הצלם.

וקצתה חופף ומקיף ומאיר על ראשו בקירוב מקום. סוד בעטרה שעטרה לו אמו. בסוד הנשימה וההבל היוצא מפה אימא לאור מקיף אליו. כמ"ש בע"ח שער הכללים סוף פי"א ובלקתנ"ך בתהלים בפ' הכל סג גו'. כמש"ל שבחי' הנשמה היא נשימת הפה העליון. אבל עיקרה היא כולה למעלה גנוזה ונעלמה במקורה העליון בתוך הפה ומאיר בריחוק מקום:

ובזה יובן כוונתם ז"ל בשמות רבה פמ"א. ע"פ כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. שאמרו למה"ד למלך שהיה לו בן. בא בנו מבית הספר מצא תמחוי לפני אביו. נטל אביו חתיכה אחת ונתנה לו כו'. א"ל איני מבקש אלא ממה שבתוך פיך. מה עשה נתנו לו כו'. היינו שבקשת הבן יקיר להשיג שיושפע בו מניצוצי אור בחי' הנשמה אשר מקורה נעלמה בנשימת פיו ית"ש.

ורמזו עוד בלשונם הק' שהמשילו לתינוק הבא מבית הספר דוקא. הודיעו נאמנה שאין מבוא בעולם להשיג בחי' נצוצי אור הנשמה. אם לא ע"י העסק והעיון והתבוננות בתה"ק בקדושה כי שניהם ממקור א' באים כידוע למבין:

הגהה: ועפי"ז ישכיל המעיין להבין עפ"י פשוט ענין הנזכר בזוהר פ' אחרי ע"ג א' שקוב"ה ואורייתא וישראל מתקשרין דא בדא. ודאי עומק כוונתו לסודות עמוקים. עכ"ז יש להסביר הענין גם בפשטות עפי"ז

והענין כי קוב"ה סתים וגליא. כי עצמות אדון כל א"ס ב"ה אינו מושג ולית מחשבה תפיסא ביה כלל. ומה שמושג לנו מעט מן המעט הוא רק מצד התחברותו להעולמות מעת שבראם וחידשם. להחיותם ולקיימם כל רגע ולהנהיגם כמ"ש ואתה מחיה את כולם

ולכן נשבחו יתברך בתפלתינו שהוא חי העולמים. כי כל כוונת לבנו בכל התפלות והבקשות אסור להיות רק ליחודו של עולם הוא א"ס ב"ה. אמנם לא מצד עצמותו יתב' לבד בבחי' היותו מופרש מהעולמות. אלא מצד התחברותו ית' ברצונו הפשוט להעולמות והסותרו בהם להחיותם. וזהו כלל שורש ענין העבודה והמצות כולם. וזה לבד כל השגתינו. וע' לקמן בשער ב' פ"ד ופ"ה הענין באורך. וכל חיותם וקיומם של העולמות כולם. הוא רק ע"י התורה הק' כשישראל עוסקים בה. שהיא נהירו דכל עלמין ונשמתא וחיותא דכלהון. ואלו הי' העולם מקציהו ועד קציהו פנוי אף רגע א' מעסק והתבוננות בתוה"ק. היו חוזרים כל העולמות לתהו ובהו כמ"ש ז"ל בשביל התורה וכו' כמ"ש וחיי עולם נטע בתוכנו. כי מקור שורשה העליון היא למעלה מכל העולמות. לכן בה תלוי החיות של כולם.

ואמרו ג"כ בשביל ישראל כו' כמו שנתב' שע"י עסק האדם והגיונו בתוה"ק הוא משיג להתנוצצות אור בחי' הנשמה בו להשכילו בעמקי רזין קדישין דילה שאז מכונה בשם ישראל כידוע בזוהר. ועל כל מוצא פי ה' הוא בחי' נשמת האדם נשימת פיו יתב'. יחיו ויתקיימו ג"כ כל הכחות והעולמות שהיא ג"כ הגבוה והפנימית מכל העולמות. וזהו קוב"ה ואורייתא וישראל מתקשרן דא בדא. וז"ש בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית:

וז"ש שם בשעה שעמדו ישראל על הר סיני לקבל את התורה היו מבקשים לשמוע הדברות מפי הקב"ה. וכמ"ש ישקני מנשיקות פיהו.

שבעת המעמד המקודש זכו כולם שהיה חופף ומאיר עליהם זיו ניצוצו זהר בחי' הנשמה מנשמת פיו יתב' כביכול והוא סוד הכתרים שזכו בסיני. ושמחת עולם על ראשם.

ועי"כ זכו להשיג סתרי פנימיות נשמת התוה"ק כמ"ש בזוהר בהעלותך קנ"ב א' אורייתא אית לה גופא כו' חכימין עבדי דמלכא עלאה אינון דקיימו בטורא דסיני לא מסתכלי אלא בנשמת' דאיהו עקרא דכלא אורייתא ממש.

והוא שאמר בכ"מ במ"ר זיין הי' להם בסיני ושם המפורש חקוק עליו שהוא ההשגה עליונה בנשמתא וסתרין דאורייי' שמא מפרש: כי כן היה הענין אז למעלה בשרשו העליון. כנ"ל בפ' העבר סוד בעטרה שעטרה לו אמו. ודרשו ע"ז בחזית ביום חתונתו זה סיני וביום שמחת לבו אלו ד"ת. וזהו בעטרה כו' הם הכתרים הנ"ל שהיו בסיני. חיי המלך. וע' בע"ח שער הכללים סוף פ"ה:

פרק יז

ונבאר ענין התקשרות הג' בחי' נר"ן א' בחבירו. והוא יסוד ועיקר ענין התשובה. וזה כל פרי הסר החטאות מנפש החוטאת. ולטהרה מחלאת טומאתה.

ויתבונן האדם. כמה הוא צריך להשגיח ולהתבונן על כל פרטי עניני עבודתו לבוראו ית"ש. שתהא עבודתו תמה ושלימה קדוש' וטהורה. ויראה לפשפש ולמשמש תמיד בכל מעשיו ודבוריו ומחשבותיו שהם הג' בחי' הנ"ל. אולי לא השלים עדיין חפצו ורצונו יתב'

לפי שורש נשמתו. בהשגה. וכל ימיו יוסיף אומץ בתור' ומצות. להשלים נפשו ורוחו ונשמתו מטוהרים כאשר נתנם. אחר שיראה בעין שכלו איך שחפץ הוא יתב' בחסדו הגדול להטיב אחריתו. ושוקד על תקנת הנפש החוטאת. שגם אם כבר נטבעה בעומק מצולת הרע. עכ"ז תחזור כל דבר למקומו ומקורו בלתי ידח מנו נדח:

והענין כי ידוע בסדר השתלשלות העולמות שהבחי' העליונה שבכל עולם מתקשר עם הבחי' התחתונה של העולם שעליו. ועיין זוהר ויקרא י' ע"ב דכלהו עלמין מתקשרן דא בדא ודא בדא כהאי שלשלת דאתקשר דא בדא. וכידוע בכתבי האריז"ל שחיצונית מלכות של כל עולם ופרצוף. נעשה פנימיות כתר להעולם או הפרצוף שתחתיו. (היינו שבקבלת האדם עול. מלכותו יתב'. להעלות כל מעשיו ודבוריו ומחשבותיו בתורה ומצות למדרגה יותר גבוה. מזה נעשה לו רצון פנימי לשעבד מוחו ודבורו ומעשיו בתו"מ). בסוד כתר מלכות.

וכ"ה הענין בג' הבחי' נר"ן של האדם. כי כל בחי' מדבר שבקדושה כלול מעשר בחי' פרטים. שהם הי"ס שלו. והבחי' העליונה של הנפש. נאחזת ומתקשרת עם הבחי' התחתונה העשירית של בחי' הרוח. ובחי' העליונה של הרוח מתקשרת עם בחי' התחתונה של הנשמה. והנשמה ג"כ מתקשרת ומתדבקת בבחי' שורש הנשמה. סוד כנסת ישראל שהיא שורש הכנסיה של כל נשמות כלל ישראל יחד. וכן עז"ה גם בחי' שרש הנשמה ג"כ מתקשרת למעלה מעלה ממדרגה למדרגה עד עצמות א"ס ב"ה.

וז"ש אביגיל לדוד והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלקיך ר"ל שגם בחי' נפשו תתדבק כביכול בו ית"ש.

וכמ"ש בזוהר תרומה קמ"ב ב' כד ההיא רוח סלקא לאתעטרא כו' ההיא נפש מתקשרא בההיא רוח ואתנהירת מניה כו'. ורוח מתקשרא גו ההיא נשמתא. וההוא נשמתא מתקשרא גו סוף מחשבה דאיהי רזא. וההיא נפש אתקשרת גו ההוא רוח עלאה. וההוא רוח אתקשר גו ההיא נשמה עלאה. וההיא נשמה אתקשרת בא"ס וכדין איהו נייחא דכלא וקישורא דכלא עילא ותתא כלא ברזא חדא כו'. וכדין דא איהו נייחא דנפש דלתתא. וע"ד כתיב והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלקיך.

ובפ' אחרי ע"א ב' תאנא כתיב והיתה. נפש אדוני צרורה גו'. נשמת אדוני מבעי לי'. אלא כמה דאמרן דזכא' חולקיהון דצדיקייא דכלא אתקשר דא בדא נפש ברוח ורוח בנשמה ונשמה בקוב"ה אשתכח דנפש צרורה בצרור החיים כו'. וע' עוד בפ' ויקרא ריש דכ"ה.

וזהו ענין כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו. כי הם כחלק ה' מדובקי' כביכול בו ית"ש ע"י התקשרו' הג' בחי' הנ"ל כחבל הקשור למעלה ומשתלשל ויורד עד למטה.

פרק יח

וכל זה מרוב טובו וחסדו הגדול ית"ש אשר חפץ להצדיקנו להטיב אחריתנו לזאת הפליא עצה וקבעם בענין זה שכל בחי' מהג' אלו תתקשר בהבחי' שעליה כדי שעי"ז יוכל האדם לעלות ולהתקשר ממטה למעלה מעט מעט. לפי רוב עסקו בתורתו ועבודתו ית"ש וטהרת לבו ואהבתו ויראתו. עד שיעלה ויתדבק בצרור החיים כביכול את ה' אלקיו ית"ש. לפי שרשו ומדרגתו.

זאת ועוד אחרת. כי יש כמה עונות שהנפש החוטאת באחת מהנה. נתחייבה כרת או אבדון ח"ו. וענין הכרת הוא. שבחי' הנפש נפסק ונכרת משורשו וינתק החבל שהיה קשור ומדובק בו עד הנה ע"י התקשרות הנ"ל.

וכמ"ש בזוהר תרומה הנ"ל. ואית נפשא כו' דכתיב בה ונכרתה הנפש ההיא מלפני אני ה'. מאי מלפני דלא שריא עלה רוחא. וכד רוחא לא שריא עלה לית לה שותפו כלל במה דלעילא כו' וע"ש. וע' בלק"ת פרשה בא. ובמכילתא פרשה בא ובסוף פ' תשא ובספרי פ' בהעלותך ופ' שלח ונכרתה אין הכרתה אלא הפסקה.

וז"ש (ישעי' מ"ט) כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם היינו לבין אלקיכם ממש כנ"ל. ואז נטבעת בעמקי הטומאה והקליפות ר"ל.

ע' בע"ח שער כללות אבי"ע ריש פ"א. ובשער היחודים סוף פ"ד ושם פ"א מתקוני עונות. ובלקתנ"ך בישעיה בפ' כי רוח מלפני יעטוף. ובגלגולים ס"פ ל"ה. וכ"כ בכתבי קדשו של רבינו הגדול מוהר"א ז"ל בפי' על ההיכלות בהיכלא תניינא.

ולבל ידח ממנו נדח. גזרה רצונו יתברך שלא יוכרתו ח"ו לגמרי כל היו"ד חלקי בחי' הנפש רק הט' בחי' התחתונים מחכמה דילה ולמטה הם הנכרתי'. אבל בחי' העליונה סוד הכתר דילה אינה נכרתת. שמצד דביקותה והתקשרותה עם בחי' הרוח כנ"ל נדונית כבחי' הרוח שאין בו כרת כמ"ש להלן. והוא מחסד העליון ב"ה שע"י בחי' הרוח היינו ע"י ודוי דברים מלב שהוא בחי' רוח כנ"ל. יתעלו גם הט' בחי' הנפש להתקשר כולם בבחי' הרוח כמקדם:

הגהה: היינו שאף אם נפשות ישראל משוקעים ח"ו בתאוות רעות ר"ל עכ"ז יסד רצונו ית"ש להעלות נפשם ע"י בחי' רוחו ית"ש. כענין הכתוב ואני זאת בריתי אתם אמר ה'. רוחי אשר עליך וגו'. לא ימושו וגו'. וכענין יצ"מ. וזהו אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. וידוע בזוהר שאנכי הוא בחי' כתר. וזהו דרשתם ז"ל (שבת ק"ה א') אנכי אנא נפשי כתבית יהבית. ואמירה נעימה וכו'. והם שני הבחי'. נפש ורוח. והמשכיל יבין:

הגהה: היינו רצון הפנימי המכתיר נפש מישראל מצד היראה אינה נפסקת לעולם: וע' רמב"ם סוף פ"ב מהלכות גירושין בדין גט מעושה עד שיאמר רוצה אני שהגט כשר אם הדין נותן שכופין אותו

לגרש ופ' שם הטעם דלא מקרי אנוס. כיון שאמית' רצונו לעשות כל המצות אלא שיצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גירש לרצונו ע"ש לשונו הק':

וכן אם פגם וקלקל ח"ו בחי' הדבור שלו ע"י עונות התלוים בדבור בלה"ר וכיוצא. או שארי עונות התלוים בשרשם בבחי' הרוח. ונתקלקל בזה בחי' הרוח. (והגם שאין בחי' הרוח נכרת כלל. כי לא מצינו בתורה ענין הכרת. רק אצל בחי' הנפש לבד. ונכרתה הנפש ההיא. ונכרתו הנפשות העושות וכיוצא הרבה. וכ"כ בלק"ת פ' בא שם. ובפ"ו מהגלגולים ובסופו שם. עכ"ז ע"י העונות התלויים בשרשם בבחי' הרוח. הוא מקלקלו ופוגמו. ומגביר לעומת זה כח רוח הטומאה ר"ל). מצד שהבחי' העליונה סוד כתר שלו. קשור ודבוק לעולם בבחי' התחתונה של הנשמה כנ"ל. יוכל הוא להתקן ע"י בחי' הנשמה בהרהורי תשובה במחשבת הלב שהוא בחי' הנשמה:

אבל בחי' הנשמה. אינה נפגמת כלל לעולם. כי מקור שרשה הוא מעול' המשומר ממגע זרים. ודבוקה לעולם בשורש הנשמה כידוע שהם רעין דלא מתפרשין לעלמין ואין מעשי האדם מגיעים עדיה כלל לקלקל ח"ו. ואם האדם חוטא במחשבה אשר לא טובה ח"ו. הוא גורם רעה לעצמו לבד. שיסתלק ויתעלם ממנו ניצוצי אור הנשמה. אבל לא שהיא נפגמת ח"ו.

פרק יט

וזהו ענין הכתוב (משלי י"ח) רוח איש יכלכל מחלהו ורוח נכאה מי ישאנה. ר"ל המחלה וחלאת העון של בחי' הנפש (שסתם רוב העונות מצויות בבחי' הנפש. שהיא התחתונה הקרובה אל הס"א רגליה יורדות מות. וכמ"ש ונפש כי תחטא. החטאים האלה בנפשותם והרבה כיוצא. וע' ע"ח שער העקודים סוף פ"ה ופע"ח שער ק"ש שעל המטה פ"ח). יכולה היא להתקן וגם לעלות ע"י בחי' הרוח כנ"ל. ואם הרוח נכאה שפגם וקלקל בחי' רוחו ע"י עונות התלוים בבחי' הרוח. אז מי ישאנה תיקונו הוא ע"י בחי' הנשמה שנקראת מ"י כידוע בזוהר:

ואיש תבונות יבין שכלל הדברים הנ"ל בענין הג' בחי' נר"ן של האדם. הם ג"כ עז"ה גם בשורשם העליון של אלו הג' בחי'. שהם קוב"ה ושכינתי'. ואם הבנים. שעונות התחתונים גורמים לשכינת עוזינו רז' דנפש דלעיל'. שנודדת מהתקשרות' העליון בסוד גלות. (היינו כשנפשות ישראל משוקעים בתאות רעות ח"ו).

וע' ע"ח שער מיעוט הירח פ"ב. ובשער סדר אבי"ע פ"ב. ובשער הקליפות כל פ"ג. ובהקדמת פע"ח בכללי ז"א ונוק'. ובשער היחודים פ"א מתקוני עונות.

אמנם לא כל עשר בחינותיה רק הט' בחינותיה מחכמה ולמטה כנ"ל בענין האדם. אבל בחי' העליונה סוד כתרה שהיא נקודה השרשית דילה. היא קשורה ודבוקה לעולם בטהרת יסוד בחי' הרוח ואינה נפרדת משם לעולם (ולכן נק' עטרה שהוא כתרה).
וע' בהקדמת פע"ח הנ"ל. ובשער העמידה שם בענין ברכת המינים. וכ"כ רבינו הגדול ז"ל בפי' על ההיכלות בהיכלא תניינא שם. (וע' בע"ח שער המלכים פ"ז ובשער מיעוט הירח ובשער הקליפות ותבין במ"ש בפע"ח באלו ב' המקומות הנ"ל. וע' עוד בפע"ח שער ר"ה פ"ב ותבין כל הנ"ל).
אבל בחי' הרוח עילאה אינו נפרד ח"ו ממקומו ע"י עונות התחתונים אלא שגורמים בו פגם וקלקול ח"ו בו"ק שלו כידוע.
אמנם בבחי' הנשמה. שהוא סוד המוחין. ג"ר דילי' כנ"ל בפט"ו. שם אין מעשה התחתונים מגיעים כלל לקלקלם או לפוגמם ח"ו. אלא שיכולים לגרום במעשיהם הסתלקותם הימנו ח"ו כידוע בע"ח שהם באים בסוד תוספת לבד ותלוים במעשי התחתונים כי הם באים מהתפשטות בחי' התחתונה של אם הבנים בו כידוע. וכמש"ה כונן שמים בתבונה. והוא עולם המשומר ממגע זרים כידוע:
והוא ענין מראה הסלם מוצב ארצה גו'. ולא אמר מוצב בארץ. אלא ארצה שפי' לארץ ומשמעו שראש עיקר שרשו בשמים ממעל. ומשם הוא משתלשל ויורד עד לארץ יגיע. והוא הנשמת חיים של האדם שמתאצלת כביכול מנשימת פיו ית"ש. ומשם משתלשלת כסלם ושלשלת ומתקשרת עם הרוח והרוח בנפש עד רדתה לזה העולם בגוף האדם.
וכן מפורש ברע"מ נשא ק"כג ב' ויפח באפיו נשמת חיים גו' דאתמ' בי' ויחלום והנה סלם סלם ודאי איהי נשמת חיים כו' ע"ש. והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו. כמש"ל באורך שהיא הנפש חיה של העולמות והכחות ומלאכי עליון. שכל עלייתם וירידתם וכל סדרי הנהגתם כל רגע. תלוי רק כפי נטיית מעשיה ודבורה ומחשבתה בגוף האדם כל רגע. (ומ"ש עולים תחלה ואחר כך יורדים כי כל עיקר תורת האדם להעלות תחלה כל עולם ממטה למעלה. ואחר כך נמשכים אורות מלמעלה למטה) עד שאח"כ והנה הוי"ה ב"ה נצב עליו כנ"ל:
ומה נעמו אמרי רז"ל בירושלמי תענית פ"ב. ר"ל בשם ר"י אמר שיתף הקב"ה שמו בישראל. משל למלך שהיה לו מפתח של פלטרין קטנה. אמר אם אני מניחה כמות שהיא הרי היא אבודה. אלא הריני קובע בה שלשלת שאם אבדה תהא שלש' מונחת עליה. כך אמר הקב"ה אם אני מניח את ישראל כמו שהן הן נבלעין כו'. אלא הריני משתף את שמי הגדול בהם. והם ז"ל דברו לענין כלל האומה יחידה.

אמנם עיניהם ז"ל מטייפן כדרכם בקדש ורמזו גם על האדם יחידי. ושיחתם ז"ל צריכה תלמוד שהמשילו הענין למפתח ושלשלת כמש"ל שהאום הוא הפותח והסוגר של הכחות והעולמו' פלטרין של מעלה ופלטרין של מטה. שכולם מתנהגים ע"י כח מעשיו בחינת נפש שהוא עיקרא ושרשא דבחי' נפש כל עלמין.

ואדון כל ב"ה בטובו הגדול להטיב לברואיו שקד על תקנתינו ואמר אם אני מניחה כמות שהיא שלא יהיה התקשרות בין הג' בחי' נר"ן. אלו האחד שיפול בחי' נפש התחתונה לעמקי מצולות הרע ח"ו. אין שני להקימו והרי היא אבודה שם לעולם ח"ו. כענין הכתוב והאבדתי את הנפש ההיא. ונפש החטאת במה תתכפר.

לזאת הפליא עצה ית"ש וקבע הג' מדרגות נר"ן שכל אחד מהם תתקשר בחי' הראשונה שלה העליונה בבחי' התחתונה של המדרגה שעליה כענין השלשלת שכל טבעת ממנה קצה העליון שלה נאחזת ונכנסת תוך קצה התחתון של הטבעת שעליה וע"י כן גם אם יכרת הנפש ותפול לעמקי כחות הטומאה ח"ו. יכולה היא לתקן ולעלות ע"י התקשרות בחי' עליונות שלה בבחי' הרוח. וכן עד"ז בקלקול ופגם הרוח כנ"ל.

וז"ש שם אלא הריני משתף את שמי הגדול בהם. שהג' דרגין נר"ן ושרש הנשמה. מקור שרשם הוא מהד' אותיות השם הגדול ית"ש:

פרק כ

וביאור פרטות סדר תיקונם והתקשרותם ע"י התשוב' שכאשר פגם האדם בחינת נפשו או אף גרם ח"ו שנפסקו ונכרתו כל הט' ספירותי' מחכמה ולמטה מהתקשרותה הנ"ל ותרד פלאים לעמקי מצולות הקליפות ח"ו. אז ע"י וידוי דברים באמת מעומקא דלבא. בעקימת שפתיו בחינת נפש דרוח. מעורר בקול דברים שלו עד לעילא ולעילא. וגורם שיתאצל תוספת קדושה ממנו ית"ש עד שורש הנשמה תחילה. ומשם לנשמתו ורוחו. והרוח מבהיק אורו הגדול הנשפע עליו. גם על בחי' הנפש מצד ההתקשרו' שנשאר עדיין ביניהם כנ"ל. לכלות ולהתם הכחות הרע ומדרגות הטומאה ולהוציא ממסגר אסיר כל בחינותיה ולחזור ולקשרם כבראשונה עם בחי' הרוח:

וכן אם פגם וקלקל בחי' רוחו ח"ו. בדבורים אשר לא טובים או בשאר עונות התלויים בבחי' הרוח. וביטול תורה כנגד כולם. והגביר לעומת זה כח רוח הטומאה ר"ל. ואז גם נפשו אינה שלימה כמקדם. כי היא מקבלת שפע חיותה ואורה ע"י הרוח כידוע. הנה ע"י החרטה אמיתית בלב ומתמרמר על גודל חטאו. כענין צעק לבם אל ה'. ומהרהר הרהורי תשובה במחשבה שהיא משכן נצוצי אור הנשמה. (והוא מלכות דתבונה) מעורר ג"כ עד לעילא להשפיע תחלה תוספת קדושה ואור על שרש הנשמה. ומשם לנשמתו והיא

מבהקת זיו אורה שנשפע עליה. גם על בחי' הרוח. וזבחי אלקים רוח נשברה ושובר כח רוח הטומאה שהגביר בעונו. ומטהר בחי' רוחו הקדוש להתקשר בבחי' הנשמה כבתחלה. ומשם ממילא יושפע גם על נפשו להשלימ' בשלימות' הראשון:

וכן אם חטא ח"ו במחשבה אשר לא טהורה. וגרם בזה שיסתלקו מעליו נצוצי זהר נשמתו שהיתה עד הנה בהלה נרה עלי ראשו. אז ע"י עסק התורה בבינה יתירה בעומק תבונתו. מעורר שתאצל תוספת קדושה על שורש נשמתו. ומשם לנשמתו להחזירה שתאיר עליו אורה. להשכילו בתו"הק בבינה יתירה בסתרי טהוריה. ומאותו הקדושה והאור משתלשל ונשפע על רוחו ונפשו להשלימם בשלימותם:

ולכן אמרו ז"ל (שבת קי"ט ב') כל העונה אמן יש"ר מברך בכל כחו. קורעים לו גזר דינו. ואפי' יש בו שמץ של עכומ"ז מוחלי' לו.

כי עיקר כוונת זה השבח הוא. שיתאצל ויושפע תוספת ברכה ושפעת אור עליון לכל הד' עולמות אבי"ע. וזהו יהא שמי' רבה מברך. היינו שיתאצל ברכה ותוספת קדושה ממנו ית"ש. עד לעלם הוא עולם האצילות. ומשם גם לעלמי הם ב' עולמות בריאה יצירה. עלמיא הוא עולם העשיה. והם שורש הד' דרגין של האדם שרש הנשמה ונר"ן.

וכשמכוון האדם בקדושת מחשבתו באמירת זה השבח לעורר ולהשפיע על ידו תוספת קדושה וברכה על שרש נשמתו. ומשם על נשמתו ורוחו ונפשו. גורם בזה להתם ולכלה כל עון וחטא אשר חטא באיז' בחי' מאלו הג' והיו כלא היו. וזה כל עיקר ענין התשובה האמיתית כנ"ל. לכן מוחלין לו על כל עונותיו:

הגהה: ואמרם ז"ל בכל כחו. סובל ב' פירושי'. או בכל כחו של העונה. או שיתברך השם י"ה בכל כחותיו. כענין ועתה יגדל נא כח אדני.

אמנם ב' הפרושים המה בחדא מחתא. ששרש מקור שפע קדושה והברכות. הוא בשם י"ה וממנו משתלשל ומתמלא עולם הבריאה הוא עולם המחשבה ממילוי הה"י שלשם י"ה ביו"ד. ומעולם הבריאה מתמלא עולם היצירה הוא שרש התחלת הדבור והגיון הלב. ממילוי הה"א באלף. ומעולם היצירה מתמלא עולם העשיה הוא עולם המעשה. ממילוי אות ה' שבשם י"ה באו' ה'.

והן המה שורש הנר"ן של אדם. שהם כל כחותיו של העונה. וכל כחותיו של השם י"ה היינו כל מלואיו. וזהו י' ה"א שם י"ה רבא מברך וכו' וע' תוספות ברכות ג' ע"א ד"ה ועונין וכו':

וזה ג"כ ענין מאמרם ז"ל (עכומ"ז ח' א') שור שהקריב אד"הר קרנותיו קודמות לפרסותיו היו. שכיון בהקרבתו לתקן אשר עיות. לבנות הנהרסות. לקרב אשר הרחיק וליחד אשר הפריד. והעלה טוהר קדושת מחשבתו וכוונתו. להאציל תחילה שפעת אור וקדושה על הבחינ' ומדרגות העליונות שבו דמיון הקרנים. הם שרש נשמתו ונשמתו.

ומשם המשיך אח"ז על רוחו ונפשו. לטהר כל אבריו מראשו ועד רגליו. ע"ד והיה עקב תשמעון וגו' מצות שאדם דש בעקביו. והוא הפרסות של נפש הבהמית וז"ש (ברבה ויקרא פ"ב וקהלת ז') שתפוח עקבו היה מכהה וכו':

הגהה: וז"ש דוד המע"ה. תורת ה' תמימה משיבת נפש. שע"י עסק האדם בתורת ה' והיא תמימה אצלו כראוי. היא משיבת נפש האדם לשורשה בשלימותה. וסיים שם גם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב. ונזהר מלשון יזהירו וכו'. היינו שע"י ששמר כל המצות המכוונים נגד כל אברי האד' נזדכך נפשו וגופו. עד שגם בעקבו הי' אור וזהר רב. בענין תפוח עקיבו של אדה"ר היה מכהה וכו'.

ופנימיות הענין גם עבדך נזהר וגו' עקב רב. כי תכלית עלייתה של מדת דהמע"ה בשרש שרשה העליון. הוא ברד"לא. שהוא מל' דאדם קדמאה. שורש נשמת אדם הראשון. וכענין הכתוב (ד"ה א' י"ז) מי אני ה' גו' כי הביאתני עד הלם (ואין הלם אלא מלכות) ותקטן זא"ת בעיניך אלקים ותדבר על בית עבדך למרחוק וראיתני כתור האדם המעלה ה' אלקים (ובשמואל ב' ז' כ' וזאת תורת האדם). ותור הוא גילופין דאדני. והמשכיל יבין. ולכן השאיר אדה"ר לדוד שבעים שנותיו האחרונים. ז"ת דמ"ל דא"ק. וראוי היה לחיות עוד ל' שנה. להשלים ג"ר דילה. כענין נאם הגבר הקם ע"ל (שמואל ב כ"ג:א') והוא ג"כ שורש נשמת משיח שכתוב עליו (ישעיהו נ"ב:י"ג) ירום ונשא וגבה מאד. ודרשו ז"ל ע"ז מאברהם וממשה ומאד"הר (ר"ל אחר החטא). וזהו נאם הגבר הקם על משיח אלקי יעקב: שאז תתגדל ותתעלה כבוד מלכותו ית' במקום שרשה הראשון:

פרק כא

וזאת תורת האדם. שבעת עסקו בתורה לשמה. לשמור ולקיים ככל הכתוב בה. מטהר את גופו מראשו ועד רגליו. כמדרשם ז"ל (ברכות י"ו א'). למה נסמכו אהלים לנחלים כו' מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה. אף אהלים מעלין את האדם מכ"ח לכ"ז. וכענין שדרשו ז"ל גבי טהרת הטמאים במקוה. כל בשרו במים מים שכל גופו עולה בהם. כך בד"ת כל גופו של אדם עולה בהם. (ושיערו חכמים אמה על אמה ברום שלש אמות. הן הג' עולמות. ונר"ן. מעשה דבור מחשבה בתורה).

וכשם שכל גופו של אדם עולה ומזדכך ע"י עסק התורה והמצות. כך העולמות כולם אשר הן המה שיעור קומת אדם כמש"ל פ"ו. הם מזדככים ומתטהרים ומתעלים.

והאדם הישר העובד אמיתי לא יפנה דעתו ומחשבתו בעת עבודתו לו ית"ש אפי' כדי לעלות ולטהר גופו ונפשו. אלא שיעלה טוהר מחשבתו וכוונתו ופנה למעלה לתיקון וטהרת העולמות הקדושים.

וזו היתה גם כל ענין עבודתם של האבות וכל הצדיקים הראשונים. שקיימו את התורה קודם נתינתה. כמו שדרז"ל ע"פ מן הבהמה הטהורה גו' ואמרו מכאן שלמד נח תורה.

ואמרו (יומא כ"ח ב') קיים א"א את כל התורה (וכ"א בב"ר פפ"ב ובבמדבר רבה פי"ד. ובתנחומא בהר ובמדרש תהלים מזמור א').

לא שהיו מצווים ועושים כך מצד הדין. דא"כ לא היו מעמידים ח"ו על דעתם והשגתם אף שהשיגו שלפי ענין שרש נשמתם ההכרח להם לעבור ולשנות אף מקצת מאחת מכל מצות ה'. ולא היה יעקב אע"ה נושא ב' אחיות ולא היה עמרם נושא דודתו ח"ו.

רק מצד השגתם בטהר שכלם התקונים הנוראים הנעשים בכל מצוה בהעולמות וכחות העליונים ותחתונים. והפגמים הגדולים והחורבן והריסה ח"ו שיגרמו בהם אם לא יקיימום. וכן נח הקריב דוקא מן הבהמה הטהורה כי ראה והשיג הכח והשרש העליון של כל בהמה וחיה. איזה מהם כח שרשו מצד הקדושה והקריבה. ואיזה מהם כח נפשה מצד הטומאה והס"א ולא בחר בה להקריבה לפניו ית' כי לא ירצה.

וזהו ויתהלך חנוך את האלקים. את האלקים התהלך נח. האלקים אשר התהלכו אבותי לפניו. שפי' אלקים בעל הכחות כולם. היינו שהשיגו ענייני הכחות העליונים ותחתונים וחקות שמים וארץ ומשטרם. וסדרי הנהגתם והתקשרותם והרכבתם ע"י כל ענייני מעשי האדם. וע"פ סדר וענין זה היה כל א' מהם מתהלך ומתנהג בכל ענייניו. כפי שראה והשיג התקונים העליונים לפי שורש נשמתו:

לכן כשהשיג יעקב אבינו ע"ה. שלפי שורש נשמתו יגרום תקונים גדולים בכחות ועולמות העליונים אם ישא השתי אחיות אלו רחל ולאה. והמה יבנו שתיהן את בית ישראל. יגע כמה יגיעות ועבודות להשיגם שינשאו לו. וכן הענין בעמרם שנשא יוכבד דודתו שיצאו ממנה משה אהרן ומרים:

וזה ג"כ א' מהטעמים. שלא ניתנה התורה לנח והאבות הקדושים. שאם היתה ניתנת להם לא היה יעקב רשאי לישא ב' אחיות. ולא עמרם דודתו. אף אם היו משיגים שכן ראוי להם לפי שרש נשמתם. ובאמת זה היה כל בניית בית ישראל עם סגולה. ותיקון כל העולמות עליונים ותחתונים. כענין מאמרם ז"ל וא"ת קין נשא אחותו. עולם חסד יבנה:

פרק כב

ומשבא משה והורידה לארץ. לא בשמים היא. ולבל יתחכם האדם הגדול שהשגתו מרובה. לומר אנכי הרואה סוד וטעמי המצות בכחות ועולמות העליונים שראוי לי לפי שורש נשמתי או למי ומי לפי שורשו לעבור ח"ו על איזה מצוה. או לדחות שום פרט מפרטי המעשה לעשותה במגרעת אף דקדוק אחד מד"ס או לשנות זמנה ח"ו. ולזה סיימה התורה ולא קם נביא כמשה וכמו שלמדו ז"ל אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה וכמו שסמכה התורה (דברים י"ג:א') את כל הדבר אשר אנכי מצוה גו' לא

תוסף עליו ולא תגרע ממנו וגו'. שגם כי יקום בקרבך נביא וגו' ר"ל להוסיף או לגרוע ח"ו לא תשמע אל דברי הנביא ההוא אחרי ה' אלקיכם תלכו וגו'.
והרי חזקיהו המלך שראה ברוה"ק דנפקין מיני' בנין דלא מעלי ולכן לא נסיב איתתא (ברכות י ע"א) וכוונתו לש"ש שלא להרבות רשעי עולם. עכ"ז בא אליו ישעיה בדבר ה' ואמר לו כי מת אתה וגו'. ולא תחיה לעה"ב. משום דלא עסקת בפ"ו. ולא הועיל לו כל עוצם צדקותיו הנוראים להביאו לחיי עוה"ב בשביל שסבר להפטר ממנו' א' מתורת משה אף שכן ראה בהשגת רוח קדשו דיפקון מיני' בנין דלא מעלו וגם שהיה בשב ואל תעשה.
כי טעמי מצות עד תכליתם לא נתגלו עדיין לשום אדם בעולם אף למרע"ה. רק לאדה"ר קודם החטא והוא היין המשומר בענביו ששת ימ"ב. והאור ששימש ביום ראשון שהיה אדה"ר צופה ומביט בו מסוף העולם וכו'.
כי התוה"ק אצולה מלמעלה ראש מעל כל ההשגות. ואיך אפשר שיהא הדבר מסור להשגת האדם לשנות מהלכתם וסדר זמנם עפ"י רוחב דעתו והשגתו. וכמו שהשיבו ישעיה לחזקיה בהדי כבשי דרחמנא למה לך מאי דמפקדת אבעי לך למעבד ומאי דניחא קמיה קב"ה לעביד:
ועדיין כשהיתה נבואה בישראל. היה נביא רשאי לחדש דבר להוראת שעה לבד. ואף גם לעבור על אחת ממצות ה'. כגון אליהו בהר הכרמל וכיוצא.
אמנם זה עצמו הוא מאשר נצטוינו בתורת משה אליו תשמעון (דברים י"ח:ט"ו) שהוא ציווי ואזהרה לשמוע אל דברי הנביא גם כשיתנבא בשמו יתברך לעבור על איזה מצוה בשעה הצריכה לכך כמו שדרז"ל לבד מעכומ"ז.
אבל לא חלילה לחדש דבר לקובעו לדורות. שהרי אסתר שהיתה אחת משבע נביאות (מגילה י"ד א') עכ"ז כששלחה לחכמים כתבוני לדורות השיבוה הלא כתבתי לך שלשים עד שמצאו לה אח"כ סמך מן המקרא (שם ז' א'). וכן נ"ח ודאי שמצאו להם גם כן סמך מהמקרא ועיין במדרש שהביאו הרמב"ן ז"ל בפרשה בהעלתך משם רבינו ניסים גאון ז"ל:
ומעת שבעונינו פסקה נבואה מישראל אף אם יתאספו כל חכמי ישראל אשר נמסר להם מעשה בראשית ומעשה מרכבה. ויעמיקו השגתם וטוהר שכלם לשנות אף איזה פרט מאיזה מצוה. או להקדים ולאחר זמנה ח"ו לא נאבה ולא נשמע אליהם ואף בב"ק אמרו (ב"מ נ"ט ב') לא בשמים היא:

ועדיין בימי חכמי התלמוד היו רשאים לחדש מצות דרבנן כשמצאו סמך מהתורה. כגון נ"ח וכיוצא כנ"ל וכן לגזור גזירות כמו י"ח דבר וכיוצא. וכאשר נחתם התלמוד הקדוש אנו אין לנו אלא לשמור ולעשות ככל הכתוב בתוה"ק שבכתב ובעל פה ככל משפטם וחקותם ובזמנם ופרטיהם ודקדוקיהם בלי נטות מהם כל דהו.

וכשיקיימם איש ישראל כראוי. אף אם לא יכוין וגם לא ידע כלל טעמי המצות וסודות כוונתם עכ"ז נתקיימו המצות ויתוקנו על ידיהם העולמות ויתרבה בהם קדושה ואור בכל מצוה לפי שעתה ומקורה וענינה ויותן עז לאלקים ית"ש. שכן קבע הבורא ית"ש טבעם של העולמות שיתנהגו ע"י מעשי האדם. וכל מצוה היא העולה מעצמה לפעול פעולתה המיוחד לה:

ומי שזיכהו ית"ש. להשיג נסתרות תו"הק אשר השאירו לנו ברכה קדישי עליונין חכמי התלמוד כגון רשב"י וחביריו ותלמידיו וששותין מימיו בדורות האחרונים כמו הרב הקדוש איש אלקים נורא האריז"ל. אשר האירו עינינו בקצת טעמי וכונות המצות. הוא רק כדי שיתבונן כל א' לפי שכלו והשגתו. עד היכן מגיעים כל פרטי מעשיו ודבוריו ומחשבותיו וכל עניניו בהעולמות והכחות עליונים ותחתונים. ויתפעל ויתעורר מזה לעשות ולקיים כל מצוה וכל עניני עבודתו לבוראו ית"ש. בתכלית הדקדוק ובאימה ויראה ואהבה עצומה ובקדושה וטהרת הלב. ועי"ז יגרום תקונים יותר גדולים בהעולמות. מאם היה מקיים המצוה בלא קדושת וטהרת הכוונה. אמנם העיקר בכל המצות לעיכובא. הוא פרטי המעשה שבהם:

הגה"ה מהרי"ץ

ענין הצלם שחילקם האר"י ז"ל לג' בחינות. צ'. ול'. ומ'.

הוא כידוע דשרשין הקדמאין דכולא הוא שרש הד' יסודות אש רוח מים עפר. ועיקר הפועלים הם הג' יסודות א"מ"ר נק' בס"י ג' אמות א"מ"ש שהם אמות דכלא. ופעולתם של אלו הג' הוא ע"י יסוד העפר שהוא מתפעל ומקבל מהם.

והם ג' אותיות יק"ו של השם ב"ה וה' אחרונה כפולה.

והם מ' דצלם כל א' בכ"ע. והפועלים הם ג' ל' דצלם. ועדיין הם בבחי' השכל והמוחין הג'. ובהתפשטותם אח"ז בלב ובמעשה הם גפ"ג. והוא שרש המדות במלכות דתבונה המתפשטת בז"א ועצם המדות חכמה גבורה תפארת ואחר כך המדות במעשה ממש והם נצח הוד יסוד והוא צ' דצלם.

וע' בזוהר וארא כ"ג ע"ב דהא קב"ה כד ברא עלמא עביד ליה לב"נ בדיוקנא דיליה ואתקין לי' בתקונוי וכו'. אר"ש ת"ח ארבע אינון קדמאי רזא דהימנותא ואינון אבהן דכלהו עלמין ורזא דרתיכא עלאה קדישא. ואינון אש רוח מים עפר. אלין אינון רזא עלאה. ואלין אינון אבהן דכלהו עלמין וכו'. (שם כ"ד ע"א) ת"ח ארמ"ע אלין קדמאין ושרשין דלעילא ותתאין ועלאין עלייהו קיימין ואלין אינון ד' לד' סטרי עלמא וכו'. עפר איהו קר ויבש ועל דא מקבל עליה כלהו. וכלהו עבדי' בי' עבדתיי' ומקבלא מכלהו לאפקא בחילהון.

והוא כנ"ל שעיקר הפועלים בעולם ובנפש הם הג' יסודות אש רוח מים. וע"י יסוד העפר נגלה כח פעולות הג' יסודין בעולם. וכן בנפש נגלה ע"י גוף האדם שיסודו מעפר פעולת כח הג' יסודות א"ר"מ שבנפש. כמבואר בזוהר הנ"ל וכלהו עבדי בי' עבידתיי' וכו' לאפקא בחילהון.

וכנראה בחוש שהארץ מוציאה צמחים. מהם תולדות אש. כענין ממגד תבואות שמש. ומהם תולדות המים לחים וקרים. כענין וממגד גרש ירחים. ומהם תולדות הרוח. כענין מאוירא קא רבו. זיקא דבתר מטרא כמטרא שמשא דבתר מטרא כתרי מטרי. כידוע שטבע האש והרוח להגביה עוף. ומים יורדין למקום נמוך לעפר. ואם גם יסוד רוח ואש מתקשרים ביסוד המים. וגם המה נותנים שפעם ונמשכים לארץ. אז מתגלה ע"י יסוד העפר כל הצמחים בהתמזגות כל הג"י כראוי.

וכל שינוי טבעי כל הנמצאים שבעולם מתהום ארעא עד שמי רום הכל הוא משנוי התמזגות הד' יסודין. שהן השרשין קדמאין. והתמזגותם הן פנימיות נפש כל דבר. ומאיכות התמזגותם בפנימיותם נמשך הבדלי הפרטים רבים בכל דבר. בתמונת ממשו. וגוון מראיתו בדוממים וכן שנוי הצמחים בטעמם. ותמונתם וגוונם. וכן שנוי טבעי כל הבעלי חיים. תמונת איבריהם מראיתם וצורתם ופעולתם. משתנות לפי התמזגות נפשם ודמם מד' מרות דאינון הד' יסודין.

וכל התמזגות הד' יסודות נמשך משליטת הכוכבים המסודרים במשמרותיהם ברקיע כמשארז"ל אין לך כל עשב בארץ שאין לו מזל ברקיע שמכה ואומר לו גדל. והכוכבים בממשלותם מקבלים ע"י מלאכים בשליחותם מד' חיות המרכבה

והכל נמשך משם הוי' ב"ה כמבואר בע"ח באריכות. היינו שכל הד' שרשין קדמאין הן הוי' אחת. שרצון ה' יתברך שמו היה לברוא כל העולם בהתהוות הוי' כזו שבכל המציאות ימצאו כח הד' שרשין.

גם כל כחות האדם בטבעו ונטיית שכלו ונטיית רצונו משתנים לפי השתנות מזג ד' שרשין דילי'. וכמבואר ברע"מ פנחס דף רל"ד ע"ב. אית חיון טבעיות ממנן על

גופין דאינון מארבע יסודין ואינון דכיין. ולקבלייהו ארבע חיון דורסין מסאבין על ד' מרירן. מרה חיורא. מרה סומקא. מרה ירוקא. מרה אוכמא. ואית חיון שכליות דסחרין לכורסיא. ואית לעילא מנייהו. וגבוהים עליהם.

והד' שרשין דאדם שלעילא הן המה הצלם שמהם נמצאים כל צורות הכחות באדם. כמבואר בזוהר חדש מדרש הנעלם בראשית ד' ט' ע"א. וז"ל שהבורא ית"ש ברא את האדם וברא אותו בצלם ובצורה והכינו מארבעה דברים מובדלים זה מזה. מאש מרוח ממים ומעפר וכו':

וכמבואר בת"ז תקון ל"ח דף ל"ד ע"ב. סליק באשא ורוחא. ונחית במיא ועפרא. ורזא דמלה והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו עולים תרי ויורדים תרי וכו'. עפר מנא דכלא.

והוא שלפי פנימיות מזג האש והרוח שבנפש האדם דסליקין לעילא בטבעם ככה נמשך פנימיות פרטי כחות האדם למעלה. ולפי פנימיות מזג יסוד המים והעפר שבנפש האדם ככה נמשכים פרטי כחותיו למטה.

ואם כי אופן התמזגות פנימיות היסודות שבנפש האדם אינם מושגים לחוש איך ומה. אמנם בהאיר אור התמזגות במנא דלהון יסוד העפר שורש הגוף. אזי הגוף מפיק לבר. חילהון דשלש אמות א"מ"ש עפ"י פעלו. כמבואר בזוהר וארא הנ"ל: וכח התמזגות שרשין דג' יסודי א"ר"מ הן המה שרשים שמהם נמשכים כל פעולות הגוף. אך המה נסתרים ואינם מושגים:

ואף גם כאשר רואים אנחנו פעולות הגוף הנמשך מהתמזגות הד' מרות. הנה אין היסודות נגלות לנו לחוש: רק מהפעולות הנגלות לנו. נוכל לתפוס ערך התמזגותם ברוחניות כמבואר בזוהר יתרו בפסוק ואתה תחזה. ותקוני זוהר. וז"ח. ולזאת אמרו בזוהר וכתבי האריז"ל שצלם מבחי' עלמין סתימין ודמות מבחי' עלמין דאתגליין. גם מאמרם שצלם דוכרא ודמות נוקבא והוא כח פועל ונפעל.

וזהו בצלמינו כדמותינו. כמו שהקב"ה נסתר מצד עצמותו ולית מחשבה תפיסא בי'. רק מצד פעולותיו הטובות נגלה לנו טובו בכל מילי דמיטב. כן הנפש רוח ונשמה שבאדם אינה מושגת למחשבה רק עפ"י פעולתי' ע"י הגוף. ואף גם זאת אין רואים אותה רק מושגת מציאותה כמ"ש רז"ל (ברכות ד"י ע"א) הני חמשה ברכי נפשי וכו' מה הקב"ה רואה ואינו נראה אף הנשמה רואה ואינה נראית. ועי' תומר דבורה שע"ז סובב כל דברי קדוש ה' הרמ"ק ז"ל כמ"ש פ"א בהתחלתו וז"ל האדם ראוי שידמה לקונו ואז יהיה בסוד

הצורה העליונה צלם ודמות שאלו ידומה בגופו ולא בפעולות' הרי הוא מכזיב הצורה עכ"ל:

וזהו מה שכתוב בע"ח שעיקר ירידת הנשמה להגוף הוא לברר בח' הצלם.

והענין הוא כמו שצלם פירושו דפוס (עיין פי' רש"י על פסוק בצלמנו כדמותנו) כמו ד"מ מי שמצייר במחשבתו איזה דמות פרטי לעשות סוף המעשה שבמחשבתו. תחילה מעורר שכלו להמציא צלם ודפוס באופן שיוכל להעשות ע"י הצלם הדמות פרטי שרוצה.

וממציא דפוס פנימי שע"י תעשה פנימית הכלי כפי הבית קבול שרוצה. וגם דפוס חיצוני המקיף דופני הכלי להגביל הדפנות בעובים ומדתם כפי רצונו. ושניהם כאחד המה צלם ודפוס א'. אך זה נכנס לפנימית הכלי לעשות חללה כפי המדה. וזה סובב ומקיף להעמיד דפנותיה כפי המדה.* ככה ד"מ כשרצה הבורא ית"ש לברוא אדם מעפר שהוא הכלי להשתמש לפי רצונו ית"ש. הזמין תחילה צלם ודפוס שתוכל להעשות דמות האדם בגוף ואברים שע"י יוכל לפעול פעולות פרטים כפי רצון השי"ת וברא ד' שרשין שמהם המציאו צלם פנימי ומקיף רוחנים:

הגהה: וכמו דמיתי לקאת מדבר וגו' (תהלים ק"ב) פירש שכש' שפעולו' הקאת להתרחק מישוב ולזעוק יום ולילה בקול נהי. כן התרחק הוא ממקומו והי' צועק ונאנח יום ולילה. והתגברות מזג המרה שחורה של הקאת גורם לה עצבות לזעוק. ועצלות לישב במקומה במדבר. כן מרובי צרותיו גברה עליו המרה שחורה לברוח מחברת בני אדם ולזעוק נהי כמו שאמר שם כי אפר כלחם אכלתי ושקווי בבכי מסכתי כטבע חולי מרה שחורה שיש לו תאוה לאכול פחמים וגחלים ולבכות תמיד. ואף שלא נראה בדמות פעולותיו אלא התבודדות ובכי. ואכילת עפר. ומהות פנימיות מזגו והתגברות מרה אוכמא לא נראה בחוש. ועכ"ז בשכל מושג שפנימיות המרה שחורה מדאגה שנכנס בו כבר וצרות הדאגות שסבבוהו והקיפוהו עוד מבחוץ. הן המה הצלם והדפוס רוחני שע"י היו פעולותיו בדמות פרטי כזה לבכות ולזעוק ולהתבודד. ע"כ:

ועתה נבחין בבחי' צלם ודמות הכללי ברוחניו'. שכאשר רצה הבורא ית"ש ברצונו הפשוט לברוא העולם שיגלה דמות כל פרטי העולם כמו שהן האציל כח א' שהפלוסופים קוראים אותו היולי. ואנחנו נקראהו. או כח או אור. או רצון. היינו שכך רצה שיתגלה רצונו ע"י שני כחות. א' שיומשך למעלה ד"מ. והשני יומשך למטה ד"מ. ולמען לא יתפרדו המציא אמצעים ביניהם כמו ענין האש שסליק לעילא ועפר היורד למטה. אך הנה אויר הוא קרוב לטבע האש לעלות למעלה. וגם יוכל לירד למטה. ומים אף שנמשכים לאויר כמשרז"ל תלתא פרסי מידלא עיבא. עכ"ז מניחים מקום גבוה שלהם באויר ויורדים למקום נמוך לעפר.

ואף כי ברוחנים אין לומר מעלה ומטה. ובפרט בכח העליון הנאצל. אמנם ענין מעלה ומטה נאמר גם לא על שנוי מקום. כמו והיית רק למעלה ולא תהיה למטה (דברים כח יג) שפירושו שיהיו עליונים במעלות רוחניות ולא ירדו למטה ממדריגתם.* כענין מעלין בקודש ולא מורידין. כמו כן ענין כחות דסלקין לעילא פי' שנמשך לרוחניות למדריגה העליונה שבעליונות ודנחתין לתתא פי' למדרגות תחתונות.

הגהה: ויתכן לומר דרך דרש שוהיית רק למעלה. הוא תנאי וצווי היינו שהוא ית"ש מבטיח לנו כל הברכות האמורו' למעל' באופן שכשנהיה רק למעלה בקודש. ולא נרד למט' למדריגת עמי הארץ. ומבאר אח"כ מהו המעל' בקדש כי תשמע אל מצות ה' אלקי' גו' לשמור ולעשות זהו המדרגה העליונה שבעליונים ולא תסור מכל הדברים גו'. כי בסור מכל הדברים. אף לימין ירד מטה מטה ח"ו ללכת אחרי אלהים אחרים:

הגהה: גם הנאמר בזוהר אורייי' בלא דחילו ורחימא לא פרח' לעילא. פי' שמי שאין לו תשוקה ואהבה לד"ת כראוי. וגם אינו ירא מלפרוש הימנה כפורש מן החיים. אף שלומד לפרקים א"א שתתקיים תלמודו בידו במדריגה עליונה כראוי

גם דרך דרש נוכל לומר שמה שהמשילו אהבה ויראה לתרין גדפין כמו עוף שנשברו אגפיו עכ"ז היא בעצמותה כשרה ורק שלא תנקב הריאה. שיוכל קול התורה להשמע לקיים והגית בו יומם ולילה. ע"כ:

כי אף בעולם האצילות ולמעלה כל בחי' מתדבק בפנימיות' למדרג' שעליה. וגם משתלשלת להשפיע קיום למדריגה שלמטה הימנה. וכמו ד"מ טבע האש לכלות כל גשמיות לרוחניות. כידוע ענין הקרבנות ועכ"ז מוליד רוח. וטבע תנועת הרוח להוליד אש. ועכ"ז נכנס בגשם ומקיימו. וטבע המים להמשך אחרי הרוח בתנועה כל דהו. ועכ"ז יורד למקום נמוך לעפר ומצמיח כל מיני גשמים.

כן היה רצון השי"ת שימציא כח שישתוקק תמיד להתדבק בשורש שרשו ושישפיע שפע גם לקיום מדריגות שלמטה. והן הנה השמים וצבאיה והארץ וצבאיה (ועיין רמב"ן בפי' על החומש בזה) כי אף שתשוקת צבא השמים רוחנים להדבק במדרגות עליונים. כענין שנא' השמים מספרים כבוד אל. עכ"ז בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם. היינו השפעתם בארץ. לשמש שם אהל בהם לשון בהלו נרו שדרך השמש נקבצים אורות רוחניות השמים ליתן הארה בתוך הארץ ממדרג' למדריגה ועיין בזוהר תרומה קל"ו ע"ב וקל"ז ע"א.

ומהכח או הרצון ההוא נשתלשלו ונגלמו כחות היסודו' ממדריג' למדריגה עד שמשפיעים שפעם גם בכל המציאות התחתונה הלזו ומתראים עפ"י דמות פרטים משונים כפי רצון הקב"ה שימצא בריאת האדם בגוף מעפר ושע"י שלש היסודות אמ"ש

שהן הצלם ודפוס רוחני ימצאו כל כלי גופו באופן שיוכל האדם לפעול על ידיהן פעולות פרטים כפי רצונו ית"ש.

וע"י פרטי מעשי המצות שיעשה האדם בארץ הלזו הנשמה יתנשאו היסודות שלו לשרשין הקדמאין דלעילא כפי רצונו ית"ש. והגוף הוא מנא לאפקא חיליהון דהנך שרשין שע"י פעולותיו בתו"מ יגלה שתשוקת היסודות שבנפשו הוא להתנשא לראש. כענין שאמר דהע"ה. לך ה' הגדולה וגו' כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש לא אמר ממך ה' הגדולה אלא לך ה'. היינו שאף כל הכחות הנמצאים בארץ מתחת המה נמשכות לך ה'. ועם כי מנהון נחתין לתתא לארץ. היינו כי כל דאחיד בשמיא. ובארעא. הנה לך ה' הממלכה. ומתנשא לכל לראש. אף בארץ:

והנה רצון הקב"ה היה להמציא ע"י השלש אמות אמ"ש שימצאו כלים נמצאים מדריגות מדריגות. ושבכל מדריגה יתמזגו היסודות באופנים שונים. ושע"י כל כלי וכלי לפי בחינתה יוכר בבחי' שונות שתשוקתן להמשך למעל' וגם להשפיע למטה להכלי שלמטה הימנה. בכדי שגם בכלי התחתונה שבתחתונות ימצאו הכוונה הראשונה שהיא מתנשא לראש.

לזאת נמצא התמזגותם באדם בשלשה כלים. במוח. בלב. ובכבד. והן המה כלי הנפש רוח ונשמה שבאדם. ובכל כלי מהג' כלים מתגלמים השלש אמות אמ"ש להתראות כחן בגלוים שונים. היינו בכלי המוח ניכר התמזגות השרשין. עפ"י המחשבה: והוא שמודעת בזוהר שלפי התמזגות ד' יסודין שבכלי המוח. ככה תהא גלוי השכל בו.

והיותר מוכשר לקבל ולתפוס שכל עמוק הוא מי שטבעו התגברות המרה ירוקה ומרה שחורה. כי מרה ירוקה הוא מיסוד האש דסליק לעילא לעומק רוחניות השכל. וע"י אוירא שבמוחא מתגלם להצטייר ציורא במיא שבמוחא ונשרשי' הציורי' השכליות במנא דיסוד העפר שבמוחו. ונקבע קביעות חזק בדעתו כענין הדעת לחבר היטב כל הכחות מן הקצה אל הקצה. שיהא כל כלי מוחו ממולאים במחשבת תורה להשיג כל רצונות השי"ת ומחשבת עבודתו ית"ש. וגדולתו ואהוי"ר ועי"ז יומשך בשכלו לרצונו ית"ש שיהיו כל מחשבותיו בלתי לה' לבדו בתורה ועבודה עד שלא יעלה שום מחשבת פגול אשר לא ירצה:

ועוד משתלשלים מזג היסודות לכלי הלב. ואף שבלב אינם בדקות כ"כ כמו במוח. כי תנועתם בלב המה מורגשים יותר. כי מוחא שקיט ונייח. ובלב פועלים היסודות בכח יותר חזק.

אמנם כך הי' רצון השי"ת שיהי' מזגם מתגלה יותר בכלי הלב כי שם הוא מקור חיות כל האברים. ושיהיה פעולות האברים נמשכים אחר ציור הלב נתמזגו היסודות בכח יותר חזק. שיוכל לעורר בכח חזק את האברים היותר מגושמים לציורם הרוחני.

ובלב מתגבר יסוד האש יותר. להגביה לבו בדרכי ה' ולהמשיך כל כחות הגוף מגשמיות העולם להשתמש בקודש. בתורה ועבודה ואהוי"ר כטבע האש להפוך כל גשמיות לאעלא לון לעילא.

וכח האש שבלבבו מעורר יסוד הרוח להוציא כל רוח ממללא דילי' בתורה ותפלה כפי שהבין במוחו והוא קלא דכליל מאש ורוחא ומיא. כמ"ש ברע"מ פ' פנחס ד' רכ"ז ע"ב. קול ה' על המים מסטרא דמיא דאיהו מוחא דתמן סליק בכנפי ריאה. קול ה' חוצב להבות אש מסטרא דלבא כד נפיק מפומא אתקרי דבור ונמצא כל דבורו בתורה ותפלה.

וכלי הלב וה' מוצאי הפה. המה מאנא לאפקא חיליהון דשלש אמות אמ"ש לפי מזגם שיהא בלתי לה' לבדו. ודבורו בם ולא בדברים בטלים:

ומן הלב נמשכים התמזגותם לכל כלי המעשה לקיים בפועל ממש כל מצות ה'. באהבה ויראה מסטרא דמיא. ובשמחה של מצוה מסטרא דאשא. ובזריזות נפלאה מסטרא דרוח. עד שכל תנועות אברי גופו יהא ניכר שהמה נמשכים בלתי לה' לבדו. וכל כלי הגוף שמיסוד העפר הוא מנא לאפקא חיליהון דשרשין עילאין שלש אמות אמ"ש במעשה.

וכל אשר ירבו השלש יסודות אמ"ש להתקשר בשרשין דלהון כנ"ל. יתרבה אורן בפנימיותן ובהקיפן ויזדככו כל הגוף שמעפר שלא יהא שום עצלות וכבדות באברי הגוף. ויהיה רץ כצבי וקל כנשר לעשות רצון הקדוש ב"ה. כענין שכתוב בזוהר פנחס רכ"ה א'. לב איהו זכיך מכלא. מינה כל טב וכל בריאותה דשייפין כלהו. וכל תוקפא וכל חדוה וכל שלימו דאיצטריך לכל שייפין. ובזוהר ויקהל קנ"ח ב'. ת"ח בשעתא דבר נש שוי רעותיה לגבי פולחנא דמאריה ההוא רעותא סליק בקמייתא על לבא דאיהו קיומא ויסודא דכל גופא. ולבתר סליק ההוא רעותא על כל שייפי גופא ורעותא דכל שייפי גופא ורעותא דלבא מתחבראן כחדא. ואינון משכין עלייהו זיהרא דשכינתא לדיירא עמהון. וההוא ב"נ איהו חולקא דקב"ה:

ולפי מה שקדם. הד' שרשין עלאין הן המה הצלם והדפוס רוחני שעל ידן ימצאו דפוס פרטי אברי האדם על תמונת שלשה הכלים מוח לב וכבד. שהמה נר"ן. ושיתראה על ידן פעולות המחשבה דבור מעשה כפי רצון העליון. והם נמשכים מארבע אותיות הוי"ה ב"ה.

והיות כי אור השרשין עלאין בשרשו רב מאוד. המה רק עומדין ומקיפין על האדם שכל מה שיזדכך פנימיות כלי גופו יוכל אורן להשתלשל ולכנס יותר בפנימות והוא מ"ם דצלם הוא הד' שרשין עלאין. וכל שורש נחלק לעשר בחינות כנודע. והלמ"ד דצלם הוא מקיף דשלש אמות דעבדי עבידתיהון לפי התמזגותן במוחא. והצדי"ק הוא מוחין פנימים לפי השלש אמות שנכנסין בגוף בשלשה כלים מוח ולב וכבד. וזהו מה שמבואר בעץ חיים שצדי"ק מתפשט בכל גוף ז"א בט' פרקין ולמ"ד בחצי ז"א:

ומה שקדם הצ' תחלה ואח"כ הלמ"ד ואח"כ המ"ם הנה אם היה רצון הקב"ה שהשרשין עלאין יפעלו פעולתן כסדרן במנא דלהון בגופו של אדם מיום הולדו. היה נקל לו לאדם לזכו' למוחין דצלם כנ"ל. אמנם רצון הקב"ה הוא שיהיו כל פעולו' השרשין עלאין בנר"ן מוסתרים בתחלה בעצמותן ולא יפעלו תיכף בכלי הגוף מיום הולדו עד יגדל הנער* וכנראה בחוש שכל מה שנגדל הולד בכלי הגוף כן נגדל שכלו ודבורו. ומעשיו.

הגהה: וכידוע בע"ח שער מוחין דקטנות שלכן נק' ז"א שאף שיש לו כל כלי המוחין. אמנם פעולת המוחין דכלי הצלם אינ' פועלי' פעולתם ומוסתרים בעצמותם. וכענין לשון הנא' בזוהר בלק קפ"ה א' איהו קדישא ורב ועלאה על כל עלמין. אזעיר נהוריה וקמיט קדושתיה לגבי דבר נש. ע"כ:

ואמנם בעוד יסודות הטובי' שלו שבפנימיותו מוסתרים ושרשין עלאין מקיפין ולא שלחו הארתן לפנימיות. יש מקום שישלטו עליו כחות הרע ח"ו. (כנודע בע"ח שבמקו' שורש שליטת הס"א הוא בין פנימים למקיפין) ועיר פרא אדם יולד מסטרא דד' חיון דורסין מסאבן על ד' מרירן. מרה חיורא. מרה סומקא מרה ירוקא. מרה אוכמא. דאינון לקבלייהו דיסודין דכיין. כנ"ל ברע"מ פנחס דף רל"ד ב'.

ואף כי אית חיון שכליות דסחרין לכורסייא. ואית לעילא מיניהו וגבוהים עליהם. אמנם הלא השרשין המה בשרשם בבחי' מקיפין ולא נכנסו עדן. וזהו וגבוהים עליהם.

ומשליטת סטרא דמסאבא נמשכים המדות רעות מהד' יסודין דבעירין מיסוד האש מתעורר גאוה וכעס* מיסוד הרוח דבורים רעים. מיסוד המים נצמח תאוות רעות. ומיסוד העפר מנא לאפקא חיליהון במחשבה דבור מעשה בגוף למעשים רעים. ולמעשים טובים הגוף עצל וכבד ועצב בטבעו. כמו שהאריך הרח"ו בשער הקדוש'.

וכשרצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שע"י יוכלו לאכפייא לס"א ולעור' השרשין עלאין הנמשכים משם הוי"ה ב"ה. לזכך כל גופו שיהיו כל כלי מוחו ממולאים במחשבת תורה. ובכל לבבו יהגה יומם ולילה בד"ת. ובכל גופו יעסוק במצות מעשיות שהיא שורש כל השרשין עלאין שקדמה לבריאת עולם:

הגהה: וזהו המבואר בזוהר דינא דחייביא בגהינם הא אוליפנא דאיהו למידן תמן חייבי עלמא. וגהינם איהו נור דליק יממא וליליא כגוונא דחייביא מתחממין ביצה"ר הכי איתוקד גהינם. דכתיב אש היא עד אבדון תאכל כי מהאש יצאו והאש תאכלם.

כי עיקר משכן היצה"ר הוא בלב. ולבא אשא. וכאשר בוער בלב האדם אש זרה אשר לא צוה ה'. בגאוה וגבהות הלב תועבת ה'. אזי מאש הגאו' הוא צמא לכל מיני התאוה ר"ל. וכדרך הצמאים לרווות צמאונ' במים. כן ממציא לו לרווות צמאון התאוות ביסוד המים שבמוח להמציא לו מחשבות איך להוציא תאות לבו מכח אל הפועל. כענין שכתוב (ישעיה נז כ) כי השקט לא יוכל ויגרשו מימיו רפש וטיט. והן המים מטונפים וסרוחים שמוריד לו ממוחא מחשבותיו והרהוריו הרעים. ומעורר לו יסוד הרוח. מכנפי ריאה דנשבין על לבא להוציא דברים להה"ר רכילות ליצנות וכדומה. ויסוד העפר מנא לאפקא חיליהון דג' יסודין. וע"י נגלו פעולות מחנה א"ר"ם. ולאשר אין אדם מת וחצי תאותו בידו לזאת מתעצב אל לבו כטבע העפר:

וכאשר האדם מגביר שרשין דיליה שבקדושה. הנה יסוד האש שבלבו מגביה לבו בדרכי ה'. להתדבק בשרשו. ובוער ברשפי אש שלהבת יה וצמא לתורה ועבודה כענין שנאמר צמאה לך נפשי. וכתיב הוי כל צמא לכו למים. ומתעורר יסוד המים שבמוחו. ומצמיח לו שכל טוב בתורה ועבודה. ולהתענג על ה' במצותיו. וכמבואר ברע"מ פנחס רכ"ז ב' קול ה' על המים מסטרא דמיא. דאיהו מוחא דתמן סליק בכנפי ריאה. קול ה' חוצב להבות אש מסטרא דלבא ומתחבר עמהם יסוד הרוח שבכנפי הריאה דנשיב על לבא ששואבת כל מיני משקין שבמוחא. וזהו קלא דכליל מאשא רוח ומיא. לקיים והגית בו יומם ולילה ויסוד העפר הוא מנא לאפקא חיליהון דשרשין קדישין. בדבור ומעשה. וניכר בו עצלות וכבדות שלא לעבור ח"ו על רצון השי"ת. אף באיסור קל. ועצבות על עונותיו.

בכל עצב כגוונא דא יהיה מותר שמאשא טבא דבלבא מתעורר בינה דבמוחא דמינה מתערין דינין להבין דבר מתוך דבר כמה קלקולים גרם במחשבה. דבור ומעשה. ואיך הוא רחוק מה'. ורבה העזובה. וכל מה שמרבה לחפש דרכיו ולחקור מתעוררים גבורות קדושות. ומתמרמר במרירות על נפשו על שנתלבשה, בלבוש. מחשבה. דבור ומעשה אשר לא טובים ומתעורר מיא שבמוחא להוציא דמעה ע"ז. ומתמתקות הגבורות בחסד ה' כשנפתחים שערי דמעה שהמה אות יו"ד משם הוי"ה ב"ה נמתקים הקי"ט דינין שמק"כ צרופי אלקים שכמנין דמעה ושורש הראשון שלו נמתק בשרשו בעינא פקיחא. כמ"ש עיני נגרה ולא תדמה עד ישקיף וירא ה' משמים. ע"כ:

והן הן עצם רצון הקב"ה להמציא הד' שרשין עלאין כדרשתם ז"ל בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקרא ראשית וכשמקיים תורה ומצות במחשבה דבור ומעשה לשם הוי' ב"ה הרי ממשיך עליו שם ה'. דהא ישראל מתקשראן באורייתא. ואורייתא בקב"ה.

ובזוהר פרשה שמיני ל"ה ב'. ר' חייא אמר תורה שבכתב ותורה שבע"פ אוקמוהו ליה לבר נש בעלמא הה"ד נעשה אדם בצלמנו כדמותנו. הרי שהתורה נקראת צלם ודמות. לפי שבארנו ענין צלם עלמין סתימין ודמות עלמין דאתגליין.

כך התורה כלולה מראש עד סוף והוא מה שנאמר בזוהר פרשה אמור צ"ח ע"ב. אורייתא כלא סתים וגליא. כמה דשמא קדישא סתים וגליא בגין דאורייתא כלא שמא קדישא היא ועל דא איהי סתים וגליא.

פי' כמו שהוא ית"ש נקרא אל מסתתר שאף שנבראו העולמות במדריגות רבות. לגבי' אין שום שנוי. ורק לגבי דידן הוא מסתתר שיתראו לעינינו פעולותיו במדריגות שונות ושנשיג אחדותו ית"ש בסתר המדרגה התחתונה.

וכל הסתתרו הוא כדי שרק עי"ז יגלה כבוד אחדותו אלינו בזה האופן דוקא. כאשר יבא בשערים הבאים. כנודע שהעלם אור בהיר הוא תועלת שיוכל להגלות ע"י נרתקו כמבואר בזוהר בראשית ט"ו ע"א דאתחפי' לגו וכו'. דאיהו תושבחתא דילי' ותועלתא דכלהו עיין שם. וזהו סתים ועי"ז הוא גליא

כן תוה"ק עם שגנוז בה כל הצחצחות עליונות שבעליונים נמצאו בה מדרגות שהמה שרשים לכלי המעשה דבור מחשב' נגד נר"ן של אדם. ומוסתרים בתוכה סתרי סתרין ונגלים לנו ע"י הנגלות תלמוד שמביא לידי מעשה המצות. כדי שע"י התורה והמצות תושב"כ ושבע"פ נוכל להמשיך עלינו ובתוכנו צלם מעלמין סתימין. ודמות פעולות גופינו מעלמין דאתגליין. לכך אמר גם היא סתים ועי"ז היא גליא. כרצונו ית"ש שנשיג הסתום ע"י הגלוי. וזה רק מצדינו כדי לאכפייא ס"א במעשי המצות. וממילא המאור שבה מאיר לנו השרשין עלאין.

וזהו דרשתם ז"ל חגיגה י"ב ע"א ומדרש רבה בראשית פ' י"א אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם מביט בו מסוף העולם ועד סופי וכו' וגנזה לצדיקים לעתיד לבא. פי' מסוף העולם ועד סופו הוא כל המציאות מריש העולמות עד סוף עולם המעשה* הי' מאיר ובא כאחד

כעין דרשתם ז"ל שם חגיגה י"ב שאדם הראשון היה גבוה מהארץ עד לרקיע. וחד אמר מסוף העולם ועד סופו וכמאמרם ז"ל דאידי ואידי חד שיעורא הוא (וכמבואר בע"ח דאדם קדמון עובר בכל העולמות) ומבואר בזוהר שהאור ננזנ באורייתא.

הגהה: וכענין מן העולם ועד העולם שהתקינו (ברכות נ"ד א' ועיין רש"י שם וס"ג א' ד"ה ויברכו את שם) ואמרו בזוהר ויצא קנ"ח ב' כל ברכאן דתרין עלמין באתגליא ובאתכסי'. ועם כל דא כלא חד כו'

דכתיב ברוך ה' אלקי ישראל מן העולם ועד העול'. וזהו מסוף העולמות רוחני עד סוף עולם הגשמי כי כחד' נחשבין באמת.

ולכך במקדש ראשון שהיתה השראת שכינה בשלימות. ועלמין סתימין היו מתחברין עם הנגלות וראו כולם שהמ' כחדא היו אומרים רק עד העולם. ובבית שני שחסר החמשה דברים ולאו כולי עלמא השיגו האחדות. וקלקלו המקלקלין. התקינו לומר מן העולם ועד העולם. להורות עכ"פ שלא זה העולם הוא עיקר אלא טפל.

ובלשון חכמים הורו עוד למשיגים שעלמא דאתכסי' הוא חדא עם עלמא דאתגלי'. לפיכך לא אמרו מן עולם ועד עולם אלא מן העולם ועד העולם. כי כחדא נחשבין באמת.

וכן קומת אדם הראשון היה מסוף העולם ועד סופו. ולפי המבואר עלמא דאתכסי' הצלם ועלמא דאתגלי' הדמות היו מאירים ובאים לו כחדא ובקשר אמיץ. וזהו אחור וקדם צרתני לשון וצרת הכסף. שהיו מקושרים מוחין הפנימין בהמקיפין. והמקיפין במקיפין שעליהם. וזהו מן הארץ עד לרקיע כידוע שהשמים המה מקיפין ור"א לא הזכיר המקיפין אלא דרך כלל. ור"י א"ר הזכיר גם המקיפין העליונים. והוא מ"ם דצלם השרשין עלאין. וזהו דרשתו ולמקצה השמים ועד קצה השמים. כי ר"א אמר סתם עד לרקיע מקיף הנגלה. והוא הוסיף עוד שגם מקצה הרקיע שנקרא אח"כ שמים עד קצה שמי השמים העליונים י (ועיין פי' רמב"ן על החומש על פסוק ויקרא אלהים לרקיע שמים. ומה שכתב שם אבל יותר נכון וכו') וע"ז אמרו בגמרא אידי ואידי חד שיעורא הוא. ועי' תוס' שם.

וכיון שסרח והוסר ממנו הצלם המקיפין נתמעט קומתו על מאה אמה. (עיין בעין יעקב חגיגה שם. ובמהרש"א ח"א שם) הוא ענין ג' כלי הצלם הפנימית. וכל חד כלול מג' יסודין הפועלים. וגופו המשלמת בדמותו כל הבחי' משלים לעשר. וידוע שכמו שלעשיריות אין שיעור כן כל א' כלול מעשר הוא מאה. ועם כי בתחלה היו המקיפין כחדא עם הפנימים ולפי המבואר שמקום שליטת היצה"ר הוא בין פנימים למקיפין ע"כ נכשל בעץ הדעת טו"ר קליפת נוגה. והדברים ארוכים. ואפס מקום לבארם פה. ע"כ:

ועיין זוהר ל"א ב' שהאור ננזנ לצדיקים ומסיים שם והוא טמיר לצדקיי' לצדיקיא דייקא. פי' צדיק בכ"מ הוא במעשה כי דוקא ע"י מעשה המצות בפועל ממש מעוררים אור העליון הגנוז בתורה. ושם הן השרשין עלאין שבצלם. לזה אז"ל (אבות פרק ג' משנה ט') כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת כו'*. כי העיקר הוא לנצח תחלה לכוף את יצרו להשתעבד למעשי המצות אף שאין לו עדן מוחין דלמ"ד דצלם

הגהה: ולפי המבואר לעיל כמו שצלם הוא מעלמין סתימין. ודמות הוא מעלמין דאתגליין. ככה הוא חכמתו ושכלו של האד' הצלם הסתום בתוכו להוציא דמות כלי המעשה בפועל ממש במעשי המצות וכמו שבתחילת בריאת העולם דמות כלי המעשה במצות שעלה במחשבה תחלה עוררה להמציא כלי הצלם כן גם עתה מעשי המצות שהאדם מקיים בפועל ממש מעורר להמשיך עליו הצלם משרשין קדמאין.

ולזאת בבריא' האדם כתיב נעשה אדם בצלמנו כדמותנו והאדם בהולידו את שת כתיב ויולד בדמותו כצלמו. שבעת בריאת האדם ברא הקב"ה כחות השרשין שהן הצל' שיוכל האדם לפעול מעשי המצות כדכתיב לעבדה ולשמרה. ודרשו רז"ל זו מ"ע ומל"ת.

אבל הבחירה היה בידו. והיה עדן הדמות בכח ולא בפועל. לזאת כתיב נעשה אדם בצלמנו. כדמותנו בכ"ף הדמיון ולכך כתיב אח"כ ויברא אלקים את האד' בצלמו בצל' אלקי' ברא אותו. ולא נזכר דמות' וגבי אדם בהולידו את שת ויולד בדמותו כצלמו הזכיר הצלם בכף הדמיון. שאחר שהוסר הצלם ממנו ונתמעט רק על מאה אמה כנ"ל בהגה"ה. לא נשאר רק הדמות ובדמות פעולתו עורר להמשיך צלם. וגם שת היה יכול ע"י דמות פרטי מעשיו לטובה להשלים צלמו עפ"י בחירתו וקבלתו מלכות שמים וקבלת מ"ש במעשה הוא עיקר נקודה הפנימית שגרמה לו כביכול לצמצם בריאת כל העולמים שיוכל להבראות האדם בעולם העשי'. וכן נאמר בזוהר על מדת מלכותו ית"ש שאיהי שלימו דכל ספיראן ומשלמת הט' בחינות. וזה עשר ולא תשע. וכמבואר בע"ח שעיקר מדת מלכותו ית"ש שתהיה נגדלת להיות בעלת עשר בבחינת פרצוף. ע"כ:

(גם הוראת פי' האותיות הוא תחילה צדי"ק במעשה. ואח"כ למ"ד הוא בחי' השכל המקיפין במוחין. ואח"כ המ"ם הוא בחי' נהי"מ דבינה כי אם לבינה תקרא. והוא ענין בן מ' לבינה. ומ' יום של יצירת הולד: והמ"ם סתומה בסוף תיבת אם כידוע שבעיבור היא סתומה. ע"כ).

וזה מאמרם ז"ל שזיווג ראשון אינו לפי מעשיו של אדם. וזיווג שני הוא לפי מעשיו. כידוע בזוהר (אמור ד' ק"ד) שבע' זיווג דו"נ קאים עלי' חד צולמא. והוא ענין הג' בחי' דצלם הנ"ל. כי התמזגות הד' יסודין ושרשין קדמאין אינו שוה בכל נר"ן. שהלבוש מד' יסודין והמוחין מד' שרשין נמשכין לפי ענין קדושת האב ואם בעת הזיווג. ואינו תלוי אז עדיין לפי מעשה הולד שיהיה.

ואז סדר המשכתן והזדווגות מזגם הוא המ"ם תחלה הד' שרשין עלאין ואח"כ הלמ"ד המשכת פעולתן שהוא הג' יסודין אר"מ לבד מיסוד העפר. והכל עדיין בבחי' השכלה ומקיף המוחין לבד. ואח"ז מתפשטין במדות ובמעשה גפ"ג והוא צ' כנ"ל. וזהו זיווג הראשון שתלוי רק לפי קדושת אבא ואמא.

ומאז והלאה כל התקונים והמשכת המוחין להזדווג להוציא פעולתם בעולם הוא זיווג השני. תלוי לפי מעשיו. וסדרם אז הוא צ"ל"ם. ומזה תבין הענין בשרשו בעולמות עליונים:

ולכן כל תקוני העולמות נקרא בזוהר וכתבי האריז"ל בשם זיווגים. ולכאורה יפלא שהיא מודעת שהוא רק משל על חבור ענייני' רוחני'. כענין אדם המחבר תחל' בשכלו ב' סברות

בשכל ומחבור ב' הסברות נולד לו סברא חדשה. עפ"י הקדמת שני הסברות הראשונות. ומה הביאם לקדושי עליון להמשיל דבר רוחני במשל גשמי כזה.
אך הענין הוא לסכור פי הדוברים ומרחיבים פה ולשון וממלאים פיהם שחוק על שלומי אמוני ישראל. שאומרים שכל מעשי המצות שעושה האדם למטה גורמים תקונים גדולים בעולמות עליונים.
ולכן הראו דוגמא שכמו שלא נוכל להשכיל ולהבין איך שממעשה שפלה כענין זיווג נוצר מטיפה סרוחה בריה נפלאה וקומה שלימה מלא שכל רוחני להשיג ענינים נפלאים רוחנים וקדושים. כן לא נוכל להבין שורש אמתת תקוני העולמות והכחות עליונים המשתלבים באורות רוחני' ע"י מעשי המצות שהאדם עושה למטה בזה העולם השפל כפי שציונו ה' ית"ש* ועיין כוזרי מאמר ג' סימן כ"ג.

הגהה: וידוע שאף זיווג הנשיקין אתדבקות רוחא ברוח' אינם מולידים רק נשמות מלאכי'. שכליי' נבדלים. ומזיווג זו"נ נולדים נשמות בני אדם הנמשכים מגבוה שבגבוה לפעול פעולת' בארץ מכחם העליון. ויתכן להסמיך הענין בכתוב (קהלת י"א ה) כאשר אינך יודע גו' כעצמים בבטן המלאה ככה לא תדע את מעש' האלקים אשר יעש' את הכל. פי' מעש' אלקי' הוא המעשה אשר צוה האלקי' אשר יעש' אות' האדם וחי בהם. שהמעש' יעש' את הכל ויעש' לשון תקון הדבר כמו וימהר לעשות אתו (בראשית י"ח ז') וכמו ולא עשה שפמו (שמואל ב' י"ט כ"ה). ע"כ:

וכ"ע מודים שכחות המזלות העליונים מתעוררים ליתן חלק באדם. כמאמר רז"ל האי מאן דבכוכב יהא גבר נהיר וחכי' וכו' האי מאן דבצדק יהא גבר צדקן וכו'. ועכ"ז אינם נותנים חלק מכחם אלא בהתעוררת מעשה הזיווג בפועל. כן הכחות מעולמות עליונים אין נותנים חלקם בחיים אלא לעומת מעשה האדם בפועל ממש במצות ובתלמוד תורה המביא לידי מעשה
אז מתעוררים להשפיע מאורם העליון גם למטה בהתמזגות הד' שרשין עלאין בנשמתא בשכל. וכן בלב. במדות. ובמעשה.
ועם כי הדברים ארוכים בפרטי בחי' הצלם לפי כתבי האריז"ל. אמנם דרך כלל די בזה. ותן לחכם ויחכם עוד:

שער ב

פרק א

כתיב לאהבה את ה' אלקיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם. וארז"ל בפ"ק דתענית ובספרי איזוהי עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה.

הנה האהבה שאמר שצריכה להיות בכל לב. הוא פשוט: כי היא ממצות התלויות בלב. וכן ענין האהבה בכל נפש שאמר. היינו אף גם למסור נפשו עליו ית"ש מעוצם נפלאת האהבה לו ית'. וכמ"ש בפ' ראשונה ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך גו'. אמנם בפ' זו חידוש הוא שחידשה. שגם העבודה היא התפלה צריכה להיות בכל לב ובכל נפש.

(ולהכי נמי לא כתיב ובכל מאדכם בפ' זו כמו בפ' ראשונה דכתיב בה נמי ובכל מאדך. כי פרשה ראשונה מיירי מענין מצות האהבה לחוד. שייך לומר שתהיה האהב' גם בכל מאד. זה הממון. כמ"ש רז"ל (ברכות ס"א ב') אם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכ"נ ובכל מאדך. אבל בפרשה זו דכתיב בה נמי עבודה היא תפלה. לא שייך עלה כ"כ ובכל מאד):

והנה מ"ש בכל לבבכם על ענין התפלה. הוא פשוט ומבואר כוונת הכתוב לב' ענינים. הא' היינו לפנות לבו מטרדת המחשבות. ולהטותה אל הכוונה השלימה לתיבות התפלה בלבב שלם ועומקא דלבא. כמאמרם ז"ל בברייתא ר"פ אין עומדין המתפלל צריך שיכוין את לבו לשמים שנאמר תכין לבם גו' וכדמשמע להו נמי התם מקראי דחנה וחנה היא מדברת על לבה מכאן למתפלל צריך שיכוין לבו. וכמ"ש דוד המלך ע"ה בכל לבי דרשתיך.

ובזוהר בשלח ס"ג ב' כל מאן דמצלי צלותא קמי מלכא קדישא בעי למבעי בעותי' ולצלאה מעומקא דלבא בגין דישתכח לביה שלים בקב"ה ויכוין לבא ורעותא.

ולכן אמרו ז"ל (שם ס"פ תפלת השחר) שהמתפלל צריך לשהות וכו' כדי שתתחונן דעתו עליו. והיינו בכל לבבכם שתתמלא כל הלב רק בכונת תיבות התפלה. שאם יעלה בלבו איזה מחשבה אחרת הרי הלב חלוקה בב' מחשבות:

והב' היינו גם לשרש מלבו בעבודת התפלה תענוגי העולם והנאותיו מכל וכל. ואף להסתכל כלפי מעלה ברוממות הבורא יתברך. כמו שאמרו (יבמות ק"ה ב') המתפלל צריך שיתן לבו למעלה. עד שיהא כל כח לבו משוכה רק למעלה להתענג על ה' לבד בתיבות התפלה וכענין החסידים הראשונים שהיו שוהים שעה אחת כדי שיכוונו לבם למקום. וכענין שפי' רבינו יונה ז"ל שם ענינה ע"ש ולבך תשית. וכמו שאמרו בשמות רבה פכ"ב אדם צריך שיטהר לבו קודם שיתפלל.

(אמנם כל עיקר ענין טהרת הלב. היא רק למצוה ולא לעכובא גם לענין התפלה אף שנקראת עבודה שבלב כמו שנתבאר קצת לעיל סוף ש"א שהעיקר בכל המצות היא המעשה. ע"ש):

ולהבין ענין מ"ש הכתוב ובכל נפשכם על עבודת התפלה. צריך לבאר תחלה פי' וענין הברכה כביכול לו ית"ש שמצינו כמה פעמים במקרא וברכת את ה' אלקיך. ברוך ה' לעולם גו'. והרבה כיוצא. וכן בדברי רז"ל מצינו (ברכות ז' ע"א) שאמר כביכול לר"י ישמעאל בני ברכני. וכן כל נוסח מטבע תפלות והברכות כולם שיסדו אנשי כנה"ג. הם פותחים ומסיימים בברוך:

פרק ב

והענין כי מלת ברוך. אינו לשון תהלה ושבח כמו ששומה בפי ההמון. שהרי כשאמר לר' ישמעאל בני ברכני לא אמר שם שום שבח בברכתו אלא תפלה ובקשת רחמים. וכן בב"מ (קי"ד א') אמרינן וברכך יצא הקדש שא"צ ברכה. ופריך הש"ס ולא והא כתיב ואכלת ושבעת וברכת את ה' כו'.

אבל האמת כי ברוך פירושו לשון תוספת וריבוי וכענין קח נא את ברכתי גו'. וברך את לחמך. וברך פרי בטנך וגו'. והרבה כיוצא במקרא. שא"א לפרשם לשון תהלה ושבח אלא לשון תוספת ורבוי.

ובזוהר אמר בכ"מ לאמשכא ברכאן כו'. לארקא ברכאן לאוסופי ברכאן. תוספת רבויא דברכאן כו' וע' ברע"מ ריש פ' עקב ע"א וע"ב שברוך אתה הוי"ה פי' כמשמעו לאמשכא ולארקא חיין ממקורא דחיי לשמי' דקב"ה קדישא כו'. וכתיב ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך. ואינון ברכאן אריק ב"נ באינון מלין כו' ע"ש באורך.

וכ"כ בפע"ח שער הקדישים פ"א ז"ל סוד ברוך בכל מיני רבויין. וכ"ה שם סוף שער הבריאה וספ"ב משער העמידה ובריש פ"ג שם ובשער השבת ריש פי"ב ובשער תפלת ר"ה פ"ג ע"ש וכ"כ הרשב"א ז"ל בענין ישמעאל בני ברכני ע"ש:

אמנם ענין הברכה לו ית"ש. אין הכוונה לעצמות אדון יחיד ב"ה כביכול. חלילה וחלילה. כי הוא מרומם מעל כל ברכה. אבל הענין כמ"ש בזו' דקב"ה סתים וגליא. כי עצמות א"ס ב"ה סתים מכל סתימין ואין לכנותו ח"ו בשום שם כלל אפילו בשם הוי"ה ב"ה ואפי' בקוצו של יו"ד דבי'.

(ואף גם מה שבז"הק מכנהו ית' בשם אין סוף איננו כנוי עליו ית"ש אלא הכוונה על השגתנו אותו מצד כחות הנשפעים מאתו בהתחברותו ברצונו להעולמות. ולזאת כנוהו א"ס ולא אין ראשית. כי באמת מצד עצמותו ית"ש אין לו לא סוף ולא ראשית. רק מצד השגתינו כחותיו ית'. הלא כל השגתינו הוא רק ראשית. אבל אין סוף להגיע בהשגה להשיג את כחותיו ית' הנשפעים.)

ומה שמושג אצלינו קצת ואנו מכנים ומתארים כמה תארים ושמות וכנויים ומדות. כמו שמצינום בתורה ובכל מטבע התפלה. כולם הם רק מצד התחברותו יתברך אל העולמות והכחות מעת הבריאה. להעמידם ולהחיותם ולהנהיגם כרצונו ית"ש. (והם אשר קראום בשם השתלשלות הספירות).

ולפי כל שנויי פרטי סדרי ההנהגה שמשתלשל ונמשך לזה העולם אם לדין. אם לחסד. אם לרחמים. על ידי כחות העליונים והתמזגותם. משתנים השמות והכנויים והתארים. שלכל ענין פרטי מסדרי ההנהגה מיוחד לו כנוי ושם פרטי שכן מורים פירושם של כל התארים. שהם מצד הכחות הברואים כמו רחום וחנון פי' רחמנות וחנינה על הברואי'. ואפי' השם העצם המיוחד הוי"ה ב"ה. לא על עצמותו יתברך לבד אנו מיחדים לו. אלא מצד התחברותו יתברך עם העולמות. כפירושו היה והוה ויהיה ומהוה הכל. ר"ל הוא יתברך מתחבר ברצונו להעולמ' להוום ולקיימ' כל רגע. וז"ש האריז"ל בלשונו הקד' הובא בהקדמת פע"ח. שכל הכנויים והשמות הם שמו' העצמו' המתפשטים בספירות וע"ש:

הגהה: ומה שאמר בפרקי ר"א שקו' שברא הקב"ה את העולם היה הוא ושמו לבד. קודם שברא דיקא. ר"ל עולם הבריאה. היה הוא ועצמותו יתברך ושמו היינו עולם אצילות לבד. אבל אלולי האציל ית"ש מאתו עולם האצילות לא היה שייך על עצמותו ית' היה והוה ויהי':

פרק ג

והוא מאמרם ז"ל בשמות רבה פ"ג. אלקי אבותיכם שלחני אליכם אותה שעה נתברר משה על עסקיו כו'. באותה שעה היה מבקש משה שיודיענו הקב"ה את השם הגדול כו' א"ל הקב"ה למשה שמי אתה מבקש לידע. לפי מעשי אני נקרא. פעמים אני נקרא באל שדי. בצבאות או באלהים. בהויה. כשאני דן את הבריות אני נקרא אלהים. וכשאני עושה מלחמה ברשעים אני נקרא צבאות. וכשאני תולה חטאיו של אדם אני נקרא אל שדי. וכשאני מרחם על עולמי אני נקרא הויה כו'. הוי אהי"ה אשר אהי"ה אני נקרא לפי מעשי.

וברע"מ פ' בא דף מ"ב ב' כי לא ראיתם כל תמונה גו' דהא כתיב ותמונת ה' יביט גו' דאפילו האי תמונה ל"ל באתרי' אלא כד נחית לאמלכא עלייהו ויתפשט על בריין כו'. דהא קדם דברא דיוקנא בעלמא וצייר צורה הוה הוא יחידאי בלא צורה ודמיון. ומאן דאשתמודע ליה קדם בריאה דאיהו לבר מדיוקנא אסור למעבד ליה צורה ודיוקנא בעלמא וכו' ואפילו בשמא קדישא ולא בשום אות ונקודה בעלמא והאי איהו כי לא ראיתם כל תמונה גו'. אבל בתר דעביד הא דיוקנא דמרכבה דאדם עלאה נחית תמן ואתקרי בההוא דיוקנא הוי"ה. בגין דאשתמודעון ליה בדמות דיליה כו' אל אלהים שדי

צבאות אהי"ה. בגין דישתמודעין ליה בכל מדה ומדה איך יתנהג עלמא בחסד ובדינא כו'. ווי ליה למאן דישוי ליה בשום מדה כו'. אלא דמיונא דיליה כפום שלטנותיה על ההוא מדה ואפ' על כל בריין כו'. כד אסתליק מנה לית ליה מדה ולא דמיון ע"ש.

ובפ' פנחס רכ"ה א' ואיהו לא אתקרי הוי"ה ובכל שמהן אלא באתפשטות נהוריה עלייהו וכד אסתלק מנייהו לית ליה מגרמיה שם כלל כו' ע"ש.

ובתקונים ת"ע קכ"א ב' האריך בענין פרקי אברי השיעור קומה כביכול. אמר אח"ז שכל הענין הוא לאחזאה בכל אבר ואבר דגופיה שלטנותיה לאשתמודעא לב"נ איך אתנהיג עלמא וינדע למקרי ליה בכל אבר כדקא יאות ואיך אשתני שמיה לפום ההוא אבר. ואית אבר דאתקרי ביה הו"יה רחמי. ואית אבר דאתקרי ביה אלקים. ואית אבר דאתקרי בי' כו'. אקי"ק אחזי על עלת העלות כו'. דעלת על כל העלות איהו חד בכל שמהן ולא אשתני בכלהו. דשנויין בשמהן אינון ולאו ביה כו' ע"ש. וע' עוד ברע"מ פנחס רנ"ז ב' ורנ"ח א'. וע' בע"ח ריש שער ע"גולים ויושר ושם בסוף זה השער ריש המהדורא תנינא ותבין שם ע"פ דברינו:

וזה כל השגתינו כביכול אותו ית' הכל מצד ענין התחברותו אל העולמות והתפשטותו ית' בתוכם כמ"ש ברע"מ פ' בא הנ"ל דאפילו האי תמונה לית ליה באתריה אלא כד נחית לאמלכא עלייהו ויתפשט על בריין יתחזי לכל חד כפום מראה וחזון ודמיון דלהון והאי איהו וביד הנביאי' אדמה:

הגהה: ובזה יובן מאמרם ז"ל בחזית ע"פ יונתי תמתי ז"ל ר' ינאי אמר תאומתי כביכול לא אני גדול ממנה ולא היא גדולה ממני. ולכאו' נפלאת הוא ולדברינו הוא מבואר אחר שכל ההשגות במקצת שמדברים בו ית' הוא רק מצד התחברותו ית' אל העולמות וכל תחלת כונתו ית' בבריאת העולמות והתחברותו אליהם. הי' רק בשביל ישראל כו' כמאמרם ז"ל בראשית בשביל ישראל כו'. ז"ש תאומתי לא אני גדול ממנה ולא היא כו' ר"ל בשנים. והבן:

ולכן קבעו אנשי כנה"ג הנוסח של כל ברכות המצות בלשון נוכח ונסתר. תחלתם ברוך אתה הוא לשון נוכח. ומסיימים אשר קדשנו כו' וצונו לשון נסתר.

שמצד התחברותו יתברך ברצונו אל העולמות שעי"ז יש לנו קצת השגה כל דהו. אנו מדברים לנוכח ברוך אתה ה' כו'. כי העולמות הם הצריכים לענין התוספת ורבוי ברכה מעצמותו ית' המתחבר אליהם וזהו מלך העולם כמ"ש ברע"מ הנ"ל כד נחית לאמלכא עלייהו ויתפשט על בריין כו'.

והמצווה אותנו ומקדשנו הוא עצמותו ית' א"ס ב"ה לבדו הסתום מכל סתימין. לכן תקנו בלשון נסתר אשר קדשנו וצונו:

פרק ד

וטעמו של דבר שנכלל בכל ברכה ב' הבחי' הנ"ל כי יסוד פנת אמונתינו הק'. שכל מגמת כוונת לבנו בכל הברכו' והתפלות ובקשו' אך רק ליחידו של עולם אדון יחיד א"ס ב"ה. אמנם לא שאנו מדברים אליו כביכול על עצמותו ית' לבד בבחי' היותו מופשט ומופרש כביכול לגמרי מהעולמו' כענין שהיה קודם הבריאה דא"כ איך נתארהו ח"ו בכל ברכותינו ותפלתינו בשום שם וכנוי בעולם כלל.

וגם דאם לא מצד שהראנו יתברך שרצונו להתחבר להעולמות ולאמלכא על ברייו כפום עובדיהון. לא היינו רשאים כלל להתפלל לעצמותו יתברך שיתחבר. להעולמות ולאשגחא על ברייו. ולכן מקדימין אנחנו לומר אתה ה' מלך העולם. פי' אחר שרצונך היה להוות העולמות ולהתחבר אליהם לאמלכא עליהון. לזאת בקשתנו שיתב' מקור הרצון לאמלכא כן לעלמין.

וגם שלפי בחינת עצמותו ית' בלתי התחברותו אל העולמות אין מקום לתורה ומצות כלל. וע"ז נאמר (איוב ל"ה:ז') אם חטאת מה תפעל בו וגו' אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח וכן כתיב (משלי ט':י"ב) אם חכמת חכמת לך. כי לעצמות אדון כל ב"ה. כל מעשה האדם הטובה היא אם רעה איננה נוגע לו בעצם כלל ח"ו.

והוא מאמרם ז"ל בב"ר ריש פ' מ"ד אמרת ה' צרופה גו' אמר רב לא נתנו המצות אלא לצרף כו' וכי מה אכפת לי' להקב"ה למי ששוחט מן הצואר או מי ששוחט מן העורף כו'. וכ"ה בתנחומא פ' שמיני בפסוק זאת החיה כו'. ובמדרש תהלים מזמור י"ח ע"ש. ובתיקונים ת"ע ק"ל סוף ע"א עלית העלות מתעלה על כולא איהו בריך לכלא ולא צריך איהו ברכאן מאחרא דלית עלי' מאן דאשפע לי' הה"ד ומרומם על כל ברכה ותהלה:*

הגהה: ומ"ש בכוונות התפלה והברכות לכוין בכל ברכה כוונה מיוחדת לספירה מיוחדת לא ח"ו לעצמות הספירה. כי הוא קיצוץ נטיעות ח"ו.

כי כמו שבענין עבודת הקרבן ארז"ל בבריי' סוף מנחות והוא מהספרי פ' פנחס בא וראה מה כתיב בפ' קרבנות שלא נאמר בהן לא אל ולא אלקים אלא הוי"ה שלא ליתן. פ"פ לבעל הדין לחלוק. וכמ"ש זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו. ועיין להלן בש"ג פ"ט.

כן בעבודת התפלה. חלילה לכוין לשום כח פרטי וספירה מיוחדת אלא לעצמות אדון יחיד א"ס ב"ה כלל הכחות כולם. שמתחבר ברצונו ית' מטע' הכמוס אצלו ית' לפעול באותה ספירה ואותו הכח שהם בסד' ההשתלשלו' שקבע הוא ית' ברצונו שכל ספיר' מיוחדת לענין פרטי שעל ידה פועל ענין זה בהעולמות.

(ועי' בתשו' ריב"ש סי' קמ"ז אשר השיב הר"י ן' שושן בזה להריב"ש ז"ל. ולדברינו אלה יתיישב יותר. והבן.) וע' בלשון האר"י ז"ל שהזכרנו בפנים לעיל סוף פ"ב. ועיין עוד בתקונים תכ"ב ס"ג ואיהו אתקרי

בכל שמהן כו' לאחזאה לכל חד מישראל מאתר דקראן לי' לפום צרכיהון כו' ע"ש וכן בת"ט הנזכר בפנים אמרו לאחזאה בכל אבר כו' לאשתמודע' לב"נ כו' וידע למקרי לי' בכל אבר כדק' יאות וז"ש בתז"ח ד' פ"א ע"ד ואי' למשאל למה מצלאין לקב"ה בכמ' דרגין. זמנין מצלין לי' בספירה ידיעה ובמדה ידיעא. לזמנין צלותא לימינא כו' לזמנין לשמלא כו' לזמנין לעמוד' דאמצעי' כו'. כל צלותא סלקא לדרג' ידיעא. אלא ודאי הוי"ה איהו בכל ספירה וספירה כו'. בזמנא דבעי לרחמא על עלמא סליקת לימינא. ובזמנא דבעי כו'. וכלא לגבי הוי"ה דאיהו בכל אתר כו'. וזשרז"ל בספרי כה' אלקינו בכל קראנו אליו. אליו ולא למדותיו:

אלא שכל כוונת לבנו בכל הברכו' והתפלות צריך שתהי' לעצמות א"ס ב"ה מצד התחברו כרצונו יתברך אל העולמות שמצדם הם כל התוארים והשמות מתחלפים לפעול ולהמשיך בהם אור ושפעת קדושה מעצמותו יתברך כפי התעוררות המגיע אליהם ממעשי האדם של כל איש מעם סגולה. אם בחסד. אם במשפט. אם בצדקה. אם ברחמים. המעט ואם רב. ככה הוא ע"ז האופן והשעור בדקדוק עצום במדה ובמשקל ענין התחברותו יתברך אל הכחות והעולמות לשנות סדר התקשרותם להמשכת שפעת אורם. וכל פרטי הנהגתם. אם לדין ורוגז. אם לחסד ורחמים. וגם שיעור הדין והחסד המעט ואם רב:

ז"ש בהמאמרים הנ"ל שלא ניתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריות הינו שצורך גדול המה לצרף ולזקק להפרי' הסיגים מכל הכחו' והעולמות הברואים יתצרף ויתלבן וג"כ במשמע לצרף היינו לחבר ולקשר כל הכחות והעולמות הברואים מתוקנים ומסודרי' כפי הכוונה והרצון העליון ב"ה וממילא גם בית ישראל עם סגולה יתאחדו בשם המיוחד ית' לחלקו ונחלתו. שרק ע"ז התכלית באו כל המצות והעבוד' הקדוש' כולה בכללה:

זהו ענין הברכה לו יתב' בכל הברכות והתפלות שפירושו הוא תוספת ורבוי ממש כמשמעו כנ"ל. שזהו רצונו יתב' מטעם כמוס אתו ית'. שנתקן ונייחד על ידי הברכות והתפלות הכחות והעולמות העליונים. שיהו מוכנים וראוים לקבל שפעת קדושת אור עליון. ולהמשיך ולהוסיף בהם קדושת האור ורב ברכות מעצמותו יתב' המתחבר אליהם ומתפשט בתוכם וממילא יושפע זה התוספת ברכה והקדושה גם על עם סגולה שגרמו וסבבו לכל הכבוד הזה.

וזה שאמר ר' ישמעאל כשביקש הוא ית' מאתו ישמעאל בני ברכני. יהי רצון שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך כו' ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין.

וע' ז"ח רות ס"ז ב' ר"נ פתח ואכלת גו' וברכת את ה' אלהיך גו'. ואר"י גדול כח ברכת המזון שמוסיף כח ברכה בפמליא של מעלה: ולכן אמרו רז"ל (בר"פ כיצד מברכין) ובז"ח

שם כל האוכל ואינו מברך נקרא גזלן שנאמר גוזל אביו ואמו גו'. ואין אביו אלא הקב"ה כו'. כי הוא גוזל ומונע מהעולמות שפעת הברכה והקדושה שהיה צריך להשפיע בהם ע"י ברכתו.

וכן כל המקראות ברכי נפשי את ה'. ברוך אתה ה' אלהי ישראל גו'. וכל כיוצא בו הכל הוא ע"ז הענין. ומצו רצונו ית' להתחבר אל הבריאה. ע"ז נאמר העבודה צורך גבוה:

פרק ה

אמנם להבין עיקרו של ענין התוספת ורבוי ברכה בהעולמות ע"י מעשי האדם ומהות הענין צורך העולמות לזה. הנה רז"ל אמרו (ברכות י' א') הני חמשה ברכי נפשי כנגד מי אמרן דוד. לא אמרן אלא כנגד הקב"ה וכנגד הנשמה * מה הקדוש ב"ה מלא כל העולם אף הנשמה מלאה כל הגוף כו'. וכן אמרו בויקרא רבא פ"ד ודב"ר ספ"ב ובמדרש תהלים מזמור ק"ג ובתקונים ריש תקון י"ג. וכמו שביאר ברע"מ פ' פנחס רנ"ז ב' ורנ"ח א'. ועי' בע"ח שער פנימיות וחיצונות סוף דרוש י"א.

הגהה: ועם כי רז"ל המשילו התחברותו יתב' להעולמות. להתחברות הנשמה להגוף. אל יטעה ח"ו הרואה דבריהם. שהנמשל דומה למשל ח"ו. כי באמת אין ערוך ודמיון ביניהם בשום אופן. כמבואר בזוהר וברע"מ בהרבה מקומות ומקרא מלא דבר הכתוב ואל מי תדמיון אל. וגם כל מי שעיני שכל לו. יבין שאיך אפשר ליקח דמיון מהנבראים על הבור' ית"ש.

ולא המשילו ז"ל עצמות הנשמה לעצמות הבורא ית'. רק לדבר זה דימו. שאף שהנשמה היא כח נברא מאתו ית'. עכ"ז א"א להשיג עצמותה לכנות לה שום תואר ופעול' אם לא מצד התחברותה לגוף מכ"ש הבורא יתברך שאין להשיגו רק מצד התחברותו להעולמות.

וגם היא הנותנת. שמאחר שאין להמשילו לשום נברא. שגם כ"ע אוכמא איהו לגבי עכה"ע. ולכל דבר אשר ידמו. לא ישוה. הוכרחו לבחור דרך דמיון לאיז' נברא רוחני וכענין הכתו' יקרה היא מפנינים ואף שאין דמיון וערך בין התוה"ק והפניני'. לזה סיים הכתוב עצמו הרי כל חפציך לא ישוה בה:

וזשרז"ל במס' ר"ה כד ב' ובעכומ"ז מג ב' בבריי' כל הפרצופות מותרים חוץ מפרצוף אדם. ומפרש טעמא דכתי' לא תעשון אתי לא תעשון אותי. וכ"מ בזוהר יתרו פ"ו סוף ע"א ע"ש.

ובב"ר רסכ"ז אמרו כתיב כי יש אדם שעמלו בחכמה גו' א"ר יודן גדול כחן של נביאים שמדמין צורה ליוצרה שנא' (דניאל ח':ט"ז) ואשמע קול אדם בין אולי. אר"י ב"ס אית לן קריא אוחרן דמחוור יתיר מן דין שנא' ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם גו'. ובבמדב"ר פי"ט חכמת אדם תאיר פניו אר"י גדול כחן של נביאים שמדמין דמות גבורה של מעלה לצורת אדם כו' ע"ש. וכ"ה בקה"ר סי' ח' פסוק א' ובתנחומא פ' חקת.

ולכאורה יפלא. כי אל מי תדמיון וגו'. אמנם הענין כמש"ל שכל השגתנו כביכול אותו ית"ש הוא רק מצד התחברותו ית' להעולמות. וסדר מצב העולמות והכחות כולם העליונים ותחתונים יחד בכלל. מסודרים כביכול בכל פרטיהם כתבנית קומת אדם. בסידור כל פרקי אבריו וגידיו וכל פרטי הענינים שבו והתאחדותם א' בחבירו. שהוא כוללם יחד בתוכו כל הכחות. והעולמות. כמ"ש לעיל בשער א'.

והוא ענין השיעור קומה הנזכר בדבריהם ז"ל במדרשים. ועי' בע"ח שער עיגולים ויושר ענף ב' וג' וד' שם ושם בסוף השער בריש מהדורא תנינא. וכתב שם שזה רמז הכתוב ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים וע' עוד בריש שער הצלם ובשער ציור עולמות אבי"ע שם.

ועצמותו ית' מתפשט ומסתתר בתוך כולם וממלאם והוא נשמתא דלהון. כביכול כענין הנשמה המתפשטת ומסתתרת בגוף האדם. לכן הורשינו לתארו יתברך ע"ז האופן.*

הגהה: וזהו ענין כל התארים הנזכרי' בתו' עליו ית'. עין יד ורגל וכיוצא הכל מצד התחברותו יתב' להעולמות שהם מסודרים ע"ז הסדר בכל אלו האברים. והם שמות עצמיים להכחות והעולמו' לא מושאלים.

וכן גם באדם אינם שמות מושאלי' וגם לא שהם באדם רק לסימן ורמז להענינים העליונים הנעלמים כענין השם של האדם שהוא סימן לאותה הצורה והתבנית שהוסכם לקרות' בז' השם. אלא שגם באדם הם עצמיים כיון שהוא כלול ומשוכלל ומסודר בצלם דמות תבנית העולמות.

ועיין במורה ח"א ובפרטות בפ' כ"ו שם. ובספר עבודת הקודש פרק כ"ו מחלק התכלית. ומה שהשיג על הרמב"ם בפ' ס"ה מזה החלק. ובריש ס' שערי אורה ובפרדס שער הכנויים פ"א. ובשל"ה בהקדמת תולדות אדם:

וגם הרמב"ם ז"ל כתב במורה בפ' ע"ב מחלק הא' שכל העולם בכללו נקרא שיעור קומה. והאריך להמשיל כלל חלקי העולם לחלקי אברי האדם וכל ענייניו שבו. ושהוא ית' הוא נשמת העולם כענין הנשמה לגוף האדם ע"ש. ודבריו ז"ל ראוים למי שאמרם. שכן מבואר בזוהר תולדות קל"ד ע"ג ע"ש. ומדבריו ז"ל נשמע לדידן לענין סדר כלל העולמות כולם יחד.

ושגורה בפי רז"ל שהאדם הוא איקונין ודיוקן מלכו של עולם יתב"ש. כמ"ש בסנהדרין (מ"ו א' וב') לא תלין נבלתו גו' כי קללת אלהי' תלוי. תניא אר"מ משלו משל למה"ד לשני אחים תאומים כו' אחד מינוהו מלך ואחד יצא ללסטיות צוה המלך ותלאוהו כל הרואה אותו אומר המלך תלוי כו'. ופירש"י אף אדם עשוי בדיוקנו של מקום ובשמות רבה פ"ל מכה איש ומת וגו' משל לאדם שקפח איקונין של מלך כו' אמר המלך לא קראת כו'. שכל מי שהוא נוגע באיקונין שלי הוא אבד כו' כך אם הרג אדם נפש כו' כאילו הוא

מעביר איקונין של מלך. ר"ל זה שסיים בסיפיה דקרא הטעם ע"ז כי בצלם אלקים עשה את האדם:

פרק ו

וכמו שענין חבור וקיום נשמת האדם בגופו. הוא ע"י אכילה ושתיה. ובלתם תפרד ותסתלק מהגוף. כן חיבור עצמותו ית' אל העולמות שהן סוד האדם הגדול. כדי להעמידם ולקיימם ולא תגעל נפשו אותם. גזרה רצונו ית' שיהא תלוי בעסק התורה ומעשי המצות ועבודת התפלה של עם סגולה. ובלתם היה הוא יתברך מסלק עצמותו ית' מהם. וכרגע היו חוזרים כלם לאפס ואין.

ולכן ארז"ל (תענית ג' ע"ב) מ"ד כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם כו' כשם שא"א לעולם בלא רוחות כך א"א לעולם בלא ישראל.

הגהה: עיין זוהר וארא ע"ג ב'. דארבע יסודין ארמ"ע אינון קדמאי ושרשין דלעילא. ותתאין ועלאין עלייהו קיימין. ואינון לארבע סטרי עלמא. ועיין רע"מ פנחס רכ"ז ב' דעל ד' יסודין טבין דבר נש שלטין ד' מלאכי המרכבה הידועים בד' רוחות העולם. ט"י שרש שרשן שמן ד' אותיות הוי"ה ב"ה. ושע"ז נאמר הכתוב מארבע רוחות באי הרוח וגו':

והוא שאמרו בויקרא רבה סוף פ"ד ברכי נפשי את ה' גו' וכי מה ראה דוד להיות מקלס בנפשו להקב"ה. אלא אמר הנפש הזו כו' הנפש הזאת אינה אוכלת בגוף והקב"ה אין לפניו אכילה כו'. וכן אמרו בסנגון זה במדרש תהלי' מזמור ק"ג ומה הנפש אינה אוכלת ואינה שותה כך הקדוש ברוך הוא אינו אוכל ואינו שותה.

בהזכירם אכילה ושתיה יותר משאר ההנאות. השמיעונו זה הענין הנ"ל. והוא שהגם שהנפש עצמה לא אוכלת ולא שותה.

עכ"ז הרי כל עיקר חיבור הנפש עם הגוף כאחד וקיומו מספר ימיו הקצובים. הוא תלוי ע"י המאכל ושתיית הגוף. כן הענין. עם כי ודאי שלעצמות אדון יחיד א"ס ב"ה איננו נוגע ח"ו שום מעשה המצות ותורה ועבודה כלל ולא אכפת ליה כלל כמ"ש כך הקב"ה אינו אוכל ואינו שותה. וכמש"ל בהמאמרים הנז' בפ"ד.

אמנם כל עיקר ענין התחברותו ית' אל העולמות שמסודרים כאחד כתבנית אדם בכל הפרטים ואברי האכילה כולם. גזרה רצונו יתברך שיהא תלוי במעשיהם הטובים של עם קדושו. שהן המה ענין אכילה ושתיה אל העולמו' להעמיד' ולקיימ' ולהוסיף כח קדושתם ואורם ע"י התחברותו ית' אליה' כראוי כפי הרצון העליון ית"ש. הכל לפי רוב המעשה של עם סגול' שהמה המתקני' ומאחדי' העולמות שיהו ראוים לקבל שפעת האור ותוספת קדושתו ית' כענין המזון שהוא מוסיף כח בגוף ומעדן אותו.

הגהה: וגם אל נשמת האדם עצמו. כמ"ש ז"ל בקהלת רבה סימן ב' פסוק י"ט אין טוב באדם שיאכל ושתה גו'. כל אכילה ושתיה שנא' במגילה הזאת בתורה ובמע"ט הכתו' מדבר. וכ"ה שם בסימן ה' פסוק י"ד ובסימן ח' פסוק י"ב. וכתיב (ישעיהו ג':י') אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליה' יאכלו. וכן בהיפך ח"ו כתיב ויאכלו מפרי דרכ' וברע"מ צו כ"ט ב' דמזונא דאו' איהי מזונא דנר"ן כו' ע"ש. ושם בפ' פנחס רכ"ז סוף ע"א דנשמת' אתפרנס' במילין דאורייתא דאינון נהמא לה כענין נהמא דגופא ממלין דעלמא. ושם רמ"ד סוף ע"ב דנפשא דאתעסקת באורייתא מלחם אביה תאכל כו'. ועיין עוד שם רנ"ב ב' בזה. וזהו ענין שלחנם של צדיקים לע"ל. וכמ"ש דהע"ה תערוך לפני שלחן גו'. וזהו לכו לחמו בלחמי:

הגהה: וכמו שבמיני מאכל יש מאכלים שכחם רק לחזק ד' יסודות הגוף שיהיו בכח הראשון ויש מאכלים שבכחם להוסיף כח הד' יסודו' ברבוי איכות. וכל עמל האדם להוסיף לו כח גופו יתר על כדי קו בריאותו. ואינו מסתפק באכילה מועטת בצמצום כדי קו חיותו. כן גם הנפש לא תמלא באכילה מועטת של תורה ומעשי' טובים וזה כל האדם לרבות תורה ולהוסיף מצות עד שיומשך תוספת רבוי קדושה וברכה בעליונים ותחתונים. יתר על כדי מדת הקו שנטה הבורא ית"ש בעת הבריאה.

(כמבואר בע"ח שכל עבודתינו הוא להמשיך מקיפים בהתרחבות אור גדול. יתר על כדי מדת קו אור היושר שהמשיך הוא ית' בעת הבריאה לצורך הכרת חיות וקיום העולמות):

הגהה: וכ"ה לפי זה הערך ממש. ענין אכילת האדם למטה נקי וזך מסיג פסולת כפי ערך מזון העולמות ממעשיו הזכים. אם מעט ואם הרבה.

ולכן קודם חטא אד"הר היו מאכליו מבוררים ונקיי' מכל סיג ופסולת ואמרו (סנהדרין נ"ט ב') שהמלאכים היו צולין לו בשר ומסננין לו יין. (וענין זה הצליה והסינון שכ"כ גדלה כח נפשו של אדה"ר סוד אדם קדמאה. יותר מערך כל כחות עליוני העליונים. עד שגם המלאכים צלו לו המאכל שיהא נורא עלאה אש אוכלה אש משאיב שאיב כל שום עביות המאכל שלפי ערכו הגבוה מאוד. וגם שמחת היין העליון היה מסונן מכל שמרים שלפי גובה ערכו. וכענין יין המשומר בענביו). ואתר החטא שעירב רע בטוב במזון העולמות כתי' קוץ ודרדר גו'

ומעין זה זכו ג"כ דור המדבר קודם חטא העגל בענין המן שהפיג גם שאר המאכלים ונבלע באבריהם. כמ"ש רז"ל בפ' יוה"כ (ע"ה ב') אלא מה אני מקיים ויתד תהיה לך גו' לאחר שסרחו. וכן ארז"ל (שבת ל ע"ב) שלע"ל עתידה ארץ ישראל שתוציא כו':

וזהו ענין הכתוב לכו לחמו בלחמי. שפירשוהו רז"ל וברע"מ צו ל"ג ב' ובפ' עקב רע"א ב' על התור' ע"ש. היינו בלחמי ממש. כביכול לחמו ית'. וכמ"ש בפ' עקב שם תקין פתורא למארך כו' ע"ש.

ובפ' בלק ר"ב סוף ע"א כי ממנו תאכל ההוא טנרא תקיפא כו'. דהוא זכאה כביכול איהו מפרנס לה ויהיב לה מזונא כו'. בג"כ כי ממנו תאכל ולית מזונא בהאי עלמא אלא ממנו ע"ש. ועיין עוד ברע"מ בהר ק"י ע"א ובפ' פנחס שם רכ"ד ריש ע"ב ובזוהר שם רכ"ה ריש ע"ב בזה.

וכן אמר המגיד להב"י (בפ' בשלח) בענין המן דכל הנבראים צריכים מזון כו'. ואפי' ספירות דאינון נאצלים צריכי כביכול מזונא כו' והא מזונא דספירן איהו תורה ומע"ט דעבדין לתתא. ע"ש באורך.

וברע"מ משפטים קכ"א א' קדש ישראל לה' ראשי' תבואתו כו' וישראל אתקריאו אלנא רבא ותקיף. ומזון לכלא בי'. בי' אורייתא דאיהו מזונא לעילא. בי' צלותא דאיהו מזונא כו'. ואפי' מלאכים לית לון מזונא אלא בישראל דאי לאו דישראל יתעסקון באורייתא. לא הוה נחית לון מזונא מסטרא דאורייתא דאמתילא לעץ. הה"ד עץ חיים היא וגו' ולאיבא דאיהי מצוה.

והרמ"ק ז"ל רמז הענין בס' אלימה הובאו דבריו בזה בס' שומר אמונים ע"ש. ובתולעת יעקב ובריש ס' דרך אמונה שלו. וזהו ענין מאמרם ז"ל ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים:

פרק ז

וכן בהיפך. המעשים אשר לא טובים ח"ו. הם אל העולמות כענין המאכלים רעים. אשר יתבאר ענינו ב"ה.

וכמ"ש ברע"מ פ' אמור ד' צ"ט ב' וד' ק' ע"א. ז"ל ביומא דר"ה נפיק יצחק בלחודוי וקרי לעשו לאטעמא לי' תבשילין דכל עלמא כל חד כפום ארחוי כו' ושכיב על ערסי' דדינא וקרי לעשיו ואמר וצודה לי ציד ועשה לי מטעמים כו'. ויהי אך יצא כו' ועשו אחיו בא מצדו טעין טעוני מעובדי דעלמא ויעש גם הוא מטעמים חדיד לשניה למטען טענות כו'. ויאמר יקום אבי יתער בדינוי ויאכל כמה עובדין בישין דכל עלמא כו'.

ובתקונים ת"כ מ"ז ב' ועשה לי מטעמים כאשר אהבת מפקודין דעשה כו'. ופקודין דל"ת פרנסה לס"מ למאן דעבר עלייהו. ואלין הוה קריב עשו ליצחק ואמר לי' יקום אבי ויאכל מציד בנו. וס"מ בגינייהו הוה קריב לשמאלא לאטעמא לקב"ה מחובין דבני' דאינון מאכלין מרירן כו'.

וברע"מ פ' פנחס רל"ב סוף ע"א וההוא לב לאו ארחוי כו' בעכירו דעובדין דעמי'. אלא נקיט כל ברירו כו' וכל זכוון וכל עובדין טבין. וכל ההוא עכירו וענופין ולכלוכא דאינון עובדין בישין אנח לכבד דאתמר בי' עשו איש שעיר כו' ונשא השעיר עליו את כל עונותם. וכ"א עוד שם כענין זה בסוף העמוד ע"ש:

וכשם שמאכל הגוף כאשר איננו טוב ואינו מתקבל אל הגוף אינו זן וסועד את הגוף אלא נהפך בתוכו לפסולת וזוהמא וצואה. וגם הוא מתיש ומחליש את כל הגוף. כי עי"ז אין הנפש מתפשט בתוכו כראוי ולפעמים יחלה מזה. כן הענין שהמעש' אשר לא

טובים ורצויים חס ושלום. המה נהפכים בתוך העולמות לפסולת ולכלוך כביכול. והוא התגברות כחות הטומאה והקליפות. הרחמן יצילנו. שנקראים קיא צואה כמאמרם ז"ל בפסוק צא תאמר לו (ישעיהו ל׳:כ"ב).

וכן אמר ברע"מ פנחס בדף ל"ב הנ"ל וע"ש. ושם בפ' תצא רפ"ב א' שנקראת אשפה מטונפת וצואה וכ"א בתיקוני' ת"ע קכ"ט א'. ובז"ח בס"א פ' בראשית ו' ע"ג בפ' איכך' אטנפם שהוא הס"א מסאבא. ושם בפ' בהר ל"ט ע"ד ואין צואה אלא יצה"ר כז'. וע' בטע"מ להאריז"ל פ' יתרו בזה וכן הוא מקום יניקתם בשרש העליון ע' בע"ח שער הארת המוחין פ"ה.

הגהה: ובזה יובן מאמרם ז"ל (מגילה כ"ה ע"ב) כל לצנותא אסירא בר מליצנותא דעכום"ז דשריא דכתיב (ישעיהו מ"ו:ב') כרע בל קורס נבו כו' כי לא יכלו מלט משא. ולכאורה לפי"ז יפלא מאד סיפיה דהאי ענינא שם שסיים ואני אסבול ואמלט ומעודי נפלאתי ע"ז.

ועפ"י דברינו אלה הוא מבואר למשכיל כמש"ל שכל מה שאנו מדברים בו ית' הכל הוא רק מצד התחברותו יתב' להעולמות שמסודרים כולם כאחד כמראה דמות אדם כביכול. בכל האברים והענינים שבו ממש. וכל מעשי איש ישראל המה להעולמות כענין המזון לגוף. והמעשים אשר לא טובים ח"ו המה נהפכים בתוכם ללכלוך וטינופת והם כחות הטומאה

זהו שאמר הכתוב שהעכום"ז אינה יכולה להתאפק ולסבול למלט ולהוציא כהוגן משא הזוהמא שמטמאי' אותה אלא קרסו כרעו יחדיו כו' היינו שאין להם שום כח עצמיו' שיוכלו לגרש ולהוציא מאתם הזוהמא מעצמם

לא כן הוא ית"ש נורא עלילה כי תאחז במשפט ידו ואינו ממהר לשלוח ח"ו בפעם א' כל הכחות הדין והקליפות שהן הטינופות והלכלוך שנעשו בהעולמו' המקבילי' ומכוונים לאברי מבשלי האכילה שבאדם כי היו מחריבין חס ושלום את כל העולם אלא שהוא נושאם וסובלם כביכול. וממלטם מהעולמו' כהוגן מעט מעט לפעול הדין בעולם ע"י יסורין מעט מעט בהמשך זמן כענין הכת' (עמוס ג׳:ב') רק אתכם ידעתי גו'. ע"כ אפקוד עליכם את כל עונותיכם כידוע מאמרם ז"ל ע"ז (ע"ג ד' ד' א') עד שברבו' הימי' יתרוקן לכלוך הטינופ' הם כחות הטומא' מהעולמות מכל וכל אחר שיוגמר קיבול עונשו של האדם. כמ"ש בפנים שאח' גמר קיבול העונש הם כלים מאליהם ואז יחזרו העולמות לאיתן בריאותם ותקונם הראשון והבן:

וזה היה ג"כ ענין עבודת פעור וכמ"ש במאמ' התקוני' הנ"ל ופקודין דל"ת פרנס' לס"מ למאן דעב' עלייהו כו' וזהו ענין הכתוב אם רחץ ה' את צואת בנות ציון.

וז"ש בז"ח פ' אחרי ס"ט א' בענין ירבעם כד עבד תרי עגלי שאמר הקב"ה להמלאכים הרי כל שפע דהוה יהיב לכון אתהפך לכון בזוהמא.

וגורם בזה פגם וחולי וקלקול גדול ותשות כח ח"ו בהעולמו' לפי ענין ואופן המעשה. ולפי מדרגתו בשורשו בהעולמות. כי אז באותן העולמות שאותן המעשים מגיעים עדיהם אין ההתפשטו' והתחברו' עצמותו ית' בהם על השלימו' האמיתי כראוי כפי כוונת רצונו ית'. דלא שרי באתר פגים כל עוד אשר עדין חלאתה בתוכה ומצואתה לא רוחץ. ומאחר שכל העולמות בכלל הם מקושרים ומיוחדים כאחד ממילא גם כל העולמות מרגישים מעט במקצת מזה הפגם.

ואינם חוזרים לאיתן בריאותם ותקונם האמיתי כמקדם. עד אשר יתרוקנו אלו הכחות הטומאה. ע"י קיבול האדם עונשו הראוי לו וכמ"ש ברע"מ פנחס רל"ד סוף ע"א וריש ע"ב שם ע"ש שעי"ז ממילא מגו יגורשו וכרגע ספו תמו ועיין לעיל בשער א' (פרק י"ב בהגהה) ואז ממילא מתרפא הפגם והקלקול של העולמות ונטהרים מחלאת זוהמתם וחוזרים לתקונם הראשון.

או ע"י התשובה שלימה אמיתית. שמגעת עד שורשה העליון הנקרא עולם התשובה עלמא דחירו ונהירו עלאה דכלא. ומשם מתעורר ונמשך אור עליון קדוש. אשר הוא מי מקוה טהרה לרחוץ ולטהר כל לכלוך פסולת כחות הטומאה. והם בטלים וכלים. והוא ענין הכתוב אם רחץ אדני את צואת בנות ציון. וכן וזרקתי עליכם מים טהורים וגו':

פרק ח

וזהו מאמרם ז"ל (ב"ק נ' ע"א) כל האומר הקב"ה ותרן הוא יותרון חיוהי אשר לכאורה נפלאת. וכבר נתבאר קצת למעלה בשער א' פרק י"ב.

ולדברינו כאן הענין יותר מבואר בטוב טעם שאינו ע"ד הנקימה ח"ו. אלא שכמו שמטבע האדם שאם יאכל מאכל שבטבעו הוא מקלקל ומזיק לגופו יזיק לו אותו המאכל או גם יחלה ממנו ואם סם המות הוא ימות ממנו ובעצמו נתחייב בנפשו. כן הוא בענין העונות של הנפש החוטאת ח"ו כיון שכן קבע הוא ית' ברצונו טבע סידור מצבם ועניניהם של העולמות שמעשי האדם הטובים או רעים ח"ו הם כענין מאכל ומזון להם. אין שייך ותרנות בזה. והוא מוכרח להריק לכלוך הטומאה שהגביר בעונו בהעולמות ע"י א' מב' התקונים הנ"ל:

ועתה תחזה ובין תבין ענין התוספת ורבוי ברכה ומה רב עוצם צורך עבודתנו הקדושה בכללה אל עצמות קיום העמדת העולמות ולהמשיך ולהשפיע בתוכם רב ברכות ותוספת קדושה. מצד התחברות עצמותו יתב' אליהם כפי הרצון העליון ית"ש כענין האכילה והמזון כנ"ל. וזהו רצונו וכבודו ית' מטעם כמוס אתו ית"ש אשר אין ביכלתנו להשיג:

וראוי לכל איש מעם הקדש אשר לבו חרד שיהיו מעשיו רצוים לפניו ית'. לצרף זאת המחשבה וטוהר הכוונה הרצויה. בעסק התורה. ומעשי המצות כולם להמשיך ולהוסיף ע"י אותו המזון קדושה ואור חדש בהעולמות:

פרק ט

ובפרט בעת עמדו להתפלל לפניו ית' אשר בשעת' המיוחדת לה היא עיקר המזון להעולמות ולנפש האדם עצמו *) וכמ"ש בזוהר בראש' כ"ד א' מזונא דיליה צלותא דחשיבא לקרבנא.

וברע"מ פ' אמור הנ"ל בפ"ז ורבקה אמרה אל יעקב כו'. לאתער' איהו באינון מטעמים דילי'. ויעקב אתער מתתא מת'לבש בצלותין ובעותין כו'. ויאמר מי אפוא הצד ציד בכמ' צלותין ובעותין ואוכל מכל וכו'. ובפ' פנחס רל"ה א' ויאכל מציד בגו אלין אינון צלותין דאזלין ומתתרכין כו'.

ובזוהר שם רכ"ו א' וב' ביאר כל סדר הכתוב אכלתי יערי וגו' גם על סדר מטבע התפלה כולה מראשיתה עד סופה ע"ש וכן ברע"מ שם רמ"ד א' פירשו ג"כ על סדר התפלה באופן אחר קצת ע"ש.

ושם רמ"א ב' אר"ש על רזא דא אסיר לב"נ לטעום כלום עד דייכול מלכא עלאה ומה איהו צלותא כו' עד דמלכא עלאה אכיל והיינו ג"ר וג' אחרונות. כיון דאיהו אכיל כו'. ע"ש באורך. והכל על הכוונה הנ"ל שהוא המשכת תוספת קדושה וברכה ונהירו לכל עלמין וכמפורש בזוהר ויחי הנ"ל ע"ש היטב. וצריך העובד האמיתי לכוין לזה:

הגהה: ועבודת התפלה נגד תמידין תקנוה שהיו ג"כ בשעת' הקבוע להם עיק' המזון הנ"ל. כענין את קרבני לחמי (את הכבש אחד תעשה בבקר. ואת הכבש השני תעשה בין הערבים. כענין סעודת הבקר והערב שהן עיקר המזון) וכתיב כי את לחם אלהיך הוא מקריב והוא אמרם ז"ל בחזית רעיתי אין רעיתי אלא פרנסתי הן שירעו אותי בשני תמידין כו'. וע' זוה' ויצא קס"ד א' פתח כו' את קרבני לחמי גו'. ובפ' ויחי רמ"ז ב' ורמ"ח א' בנימין זאב יטרף גו'. ובפ' בא ל"ז ב' יבא דודי לגנו ויאכל כו' ע"ש בכל אלו המאמרי' באורך. ובפ' ויקרא דף ד' ע"א ושם בדף ז' סוף ע"א ובפ' בלק ר"ב סוף ע"א ובפ' פנחס רמ"א א' דרשו כל ענין הכתוב אכלתי יערי וגו' על סוד ענין הקרבנות ע"ש. ושם בפ' פנחס רנ"ב ב'. וע' שם ר"מ ע"ב ענין נפלא בזה.

וכן פרט וביאר שם כל אברי כלי מבשלי ומעכלי האכילה שבאדם שהמה ג"כ בסדרי פרקי המרכבה עולמות וכחות עליונים מכונים בשמות אותן האברים ממש שהן כלי מבשלי ומבררי הקרבן ע"ש היטב בד' רכ"ד ע"א וד' רל"ד ורל"ה בזוהר וברע"מ שם. ובסוד ד' דרגין דקרבן אשה ריח ניחוח לה'. ג' דרגין אתה ריח ניחוח כסדרן בג' עקרי אברי האכילה כבד לב מוח. אשה בכבד. ריח בלב. ניחוח במוח. (ובביאור ענינם אכ"מ להאריך). שעל ידם מתיישבין הג' בחי' נר"ן שעיקר משכנם הוא בתוך אלו ג'

אברים ועוד דרגא עלאה טמירא בחינת נשמתא לנשמתא סוד שרש הושמה הדבוקה כביכול בו יתב' וזהו לה'.

ולכן ארז"ל (ברכות נ"ה א') בזמן שבית המקדש היה קיים מזבח מכפר. עכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו:

פרק י

ולא זו בלבד שבתיבת ברוך אתה שפירושו הוא תוספת רבוי ברכה ושפע שייך זאת הכוונה אלא שגם בכל תיבה ותיבה מכל נוסח התפלה. שייך ג"כ זאת הכוונה הק'. כי כל תיבה מהתפלה או של איזה ברכה. היא העולה למעלה מעלה ע"י מארי קלין וגדפין דנטלין לה. לפעול פעולתה בשרשה העליון המיוחד לה. והוא נעשה בזה כביכול שותפו של יוצר בראשית. לבנות ולנטוע כמה וכמה עולמות.

כמ"ש בתקונים תקון י"ח ל"ה ב' וכד ב"נ אפיק הבלים ודבורים בצלותיה כמה עופין פתחין גדפייהו ופומייהו לקבלא לון. הה"ד כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים גו'. ונטיל קב"ה אינון מלין ובני בהון עלמין דאתמר בהון כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה גו'. ורזא דמלה ואשים דברי בפיך וגו' לנטוע שמים וגו' ולאמר לציון עמי אתה א"ת עמי אלא עמי בשותפי. וכ"ה שם בתס"ט ק"ו ב'.

והמשכיל יבין מדעתו שלא לחנם הוצרכו לתיקון תחנה קטנה ותפלה קצרה כזו ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים. אלא שהמה השיגו ברוח קדשם והשגת נבואתם העליונה ונהירא להו שבילין דכל סדרי בראשית ופרקי המרכבה. לזאת יסדו ותקנו מטבע ברכות והתפלות באלו התיבות דוקא. מאשר ראו והשיגו איזה דרך ישכון אורה של כל תיבה פרטית מהם אשר היא נצרכת מאד לתיקון רבוי עולמות וכחות עליונים וסדור המרכבה. וכמאמרם ז"ל העבודה צורך גבוה.

וזהו ענין מאמרם ז"ל שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. ובתנחומא פ' תולדות אמרו ולמה נתעקרו האמהות אר"ל היה הקב"ה מתאוה לתפלתם. ובזוהר תולדות קל"ז א' ת"ח עשרין שנין אשתהי יצחק עם אתתיה ולא אולידת עד דצלי צלותיה בגין דקב"ה אתרעי בצלותהון דצדיקייא כו'. מ"ט בגין דיתרבי ויתוסף רבות קודשא לכל מאן דאצטריך בצלותהון דצדיקייא וכתוב מפורש (משלי ט"ו:ח') ותפלת ישרים רצונו:

ולכן קראו רז"ל את ענין התפלה דברים העומדים ברומו של עולם. (ברכו' ו' ע"ב) היינו שהדברים עצמם הם תיבות התפלה עומדים ברום העולמות.

ובזוהר ויקהל ר"א א' צלותא דב"נ איהו פולחנא דרוחא. איהי קיימא ברזין עלאין ובני נשא לא ידעין. דהא צלותא דב"נ בקעת אוירין בקעת רקיעין פתחת פתחין וסלקא לעילא.

וע' בע"ב שם ובדף ר"ב ע"א וריש ע"ב נוראות נפלאות ענין עליית כל מלה ומלה דצלותא. ובריש פ' ואתחנן ר"ס ריש ע"ב ובשעתא דצלותא קיימא כל אינון מלין דאפיק ב"נ מפומיה בההיא צלותא כלהו סלקן לעילא ובקעין רקיעין עד דמטו כו' ומתעטרי כו':
והוא מעורר בקולו דלתתא את הקול העליון קול גדול הידוע בזוהר. (וכמ"ש בכ"מ בזוהר דצלותא סלקא לאמשכא ברכאן מעומקא דכלא. והוא הקול גדול): וז"ש הקול קול יעקב. שלקול תפלת האדם מתעורר לעומתו הקול העליון. ולכן דרז"ל (תענית י"ו ב') ע"פ נתנה עלי בקולה ע"כ שנאתיה ואמרו זה ש"צ שאינו הגון. ר"ל שאין נמצא רק קולו לבד ולא גרם קולו לעורר גם הקול העליון עמו. ז"ש נתנה עלי בקולה לבד ע"כ כו': וזש"ה (יואל ב':י"א) וה' נתן קולו לפני חילו.
ולזאת אף שקראו רז"ל את ענין התפלה עבודה שבלב. עכ"ז אגמרו מקראי דחנה שצריך שיחתוך בשפתיו:

פרק יא

ומ"ש לפני חילו. רמז זה העיקר הגדול של ענין התפלה. שכלל כוונתה הוא. לכוין רק להוסיף כח בקדושה שכמו שהאיש מאנשי החיל משליך כל עניניו וצרכי עצמו מנגד ומוסר נפשו ברצונו רק על כבוד המלך. שיתגדל הכתר מלוכה של אותה המדינה ותנשא מלכותו. כן ראוי מאד להאדם הישר לשום כל כוונתו וטוהר מחשבתו בתפלתו רק להוסיף תת כח בהעולמות הקדושים. ולעורר בקולו הקול העליון לאמשכא מניה ברכאן ונהירו לכלא. להעביר רוח הטומאה מן העולם ויתוקן עולם במלכותו ית"ש. ולא על עניניו וצרכי עצמו כלל.
ועינינו הראות בנוסח תפלת ר"ה שהוא מסודר מראשו עד סופו רק על כבוד מלכותו ית"ש שתעלה כבתחלה קודם חטא אדה"ר. וגם נוסח תפלת כל השנה. אף שלפי פשוטו הנראה רובו ככולו מסודר על עניני צרכי עצמנו. ודאי ברור לכל מבין וממקומו הוא מוכרע שלא כיונו אנשי הכנסי' הגדולה על הנראה מפשוטי פי' המלות לבד וכמש"ל פ"י.
ותפלות נגד תמידין תקנום שהיו עולות כליל לאישים כולה לגבוה סלקא ולא היה בהם חלק הדיוט כלל:
ואף דהלכתא גמירא לה בש"ס. שהיחיד רשאי לחדש דבר בתפלתו על צרכי עצמו וצערו. בכל ברכה לפי ענינה. גם בזה צריך שלא תהא תכלית כוונתו על צערו. ולא זו הדרך הנכונה לישרים בלבותם.

כי באמת יפלא איך שייך לבקש להתחנן כלל לפניו ית"ש להסיר מעליו צערו ויסוריו. כמו בענין רפואות הגוף. הרופא משקהו סמנים חריפים או אם הרופא מוכרח אף גם לחתוך אבר אחד לגמרי שלא יתפשט ארס החולי יותר. האם יתחנן אליו החולה שלא ישקהו הסמנים או שלא יחתוך האבר. הלא החולה עצמו שוכרו לכך. כן איך ישפוך שיח לפניו ית"ש להסיר מעליו היסורים. הלא המה רטיה וסמא דחיי לכפר עונותיו. כמאמרם ז"ל (שבת נ"ה א') אין יסורין בלא עון. ואם לא אפוא. נפש החטאת במה תתכפר:

אמנם תכלית הכוונה. צריכה שתהיה רק צורך גבוה. כי במקום שיש חילול שמו ית' כגון צרת כלל ישראל. באמור עם ה' אלה והמה מוכים ומעונים. מחוייבים לבקש ולשפוך שיח לפניו ית"ש על חילול שמו ית'. ואך למען שמו יעשה.

וגם היחיד על צערו אף אם אין חילול השם בדבר. יש מקום ג"כ* לבקש לפניו יתברך על גודל הצער של מעלה בזמן שהאדם שרוי בצער למטה. כמאמרם ז"ל במשנה פ"ו דסנהדרין אר"מ בזמן שהאדם מצטער שכינה מה הלשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי.*

הגהה: ואלו ב' האופנים רמזם התנא שניהם במשנה פ"ג דר"ה. והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל גו'. וכי ידיו של משה עושות מלחמ' כו' אלא לומר לך וכו'. כיוצא בדבר אתה אומר וכו'

הנה האופן האחד הנזכר במקום שיש חילול שמו יתברך אמר שרמז לנו הכתוב במלחמת עמלק שהיה בזה חילול שמו ית'. כידוע מאמרם ז"ל בפסיקתא משל לאמבטי וכו'. וכן אמרו שם שהיה חותך מילות וזרקן כלפי מעלה. ז"ש והי' כאשר ירים משה וכו' וכי ידיו של משה גו' אלא כ"ז שהיו ישראל מסתכלין רק כלפי מעלה לבד. שלא היתה צעקת תפלתם לפניו. ית"ש על צערם אלא רק על חילול שם אביהם שבשמים ית"ש. היו מתגברים גם המה. ואם לאו כו'.

ואמר עוד שגם במקום שאין חילול השם בדבר. רמז לנו הכתוב בענין נחש הנחשת . אופן וענין הבקשה והתפלה הרצויה לפניו ית"ש. וכי נחש ממית וכ' אלא בזמן שהיו משליכין צער עצמם מנגד לגמרי. והיו מסתכלין ושופכין תחנתם ובקשתם רק על גודל הצער של מעלה שגרמו בעת עשייתם העון ר"ל. וגם הצער של עתה שנעשה למעלה מחמת שהמה שרוים עתה בצער מיסורי העונש בעונם. אז היו מתרפאין כו':

הגהה: ומ"ש קלני מראשי קלני מזרועי הענין הם תפילין ש"ר ותש"י. כי ארז"ל (ברכות וא"ו ע"א) שהקב"ה מניח תפילין. וענין התפלין שלו ית"ש הוא התדבקותו ית"ש להיטיב עמנו בכל. כמ"ש שם תפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו. ומי כעמך ישראל גוי אחד. כי מי גוי גדול וגו'. וכן כל הפסוקים דשם הם רק שבחי ישראל. וכלהו כתיבי באדרעי והוא כענין את ה' האמרת היום וה' האמירך היום להיות לו לעם סגולה גו'. שכמו שבתפלין שלנו כתובים שבחי הקב"ה. כן תפליו שלו כביכול הם

שבחים שלנו. ששם הוא ענין ההתדבקות. והוא ענין הכתוב ישראל אשר בך אתפאר סוד התפלין דמארי עלמא. שהתפלין נקראים פאר כמשרז"ל וע' זוהר בשלח ס"ב ריש ע"ב.
לכן כשאדם מצטער ואז אין ההתקשרות וההתדבקות כביכול בין האדם לבינו ית"ש בשלימותו כראוי. הוא ענין קלני מראשי קלני מזרועי שהם מקומות התפלין ששם היה ראוי להיות ההתדבקות הקדוש':
ואמרו בשמו"ר פ"ב. ובחזית בפסוק אני ישנה תמתי גו' מה התאומים הללו אם חשש אחד בראשו חבירו מרגיש. כן אמר הקב"ה עמו אנכי בצרה. ובתנחומא ס"פ אחרי כל ישועה שבאה לישראל היא של הקב"ה שנאמר עמו אנכי בצרה גו' (ר"ל ומסיים וארהו בישועתי). הישועה שלך היא שנא' ולכה לישועתה לנו. ובש"ט תהלים מזמור י"ג יגל לבי בישועתך אר"א זה א' מן המקראות הקשים שישועתו של הקב"ה היא ישועתן של ישראל. בישועתנו אין כתיב אלא בישועתך כו' ישועתך היא ישועתנו. ועיין זוהר אמור צ' ריש ע"ב בענין הכתוב לה' הישועה.
וזהו עמו אנכי בצרה. היינו שמן המצר משתף אותו ית"ש אז אחלצהו וכו'. וכשהאדם אין מרגיש צערו מיסוריו. מגודל מרירותו מצערו כביכול. המרורות הללו הן הן עצם מירוק פשעיו. ומתכפר בזה עד שיסורי עצמו בדלין הימנו (והן הן הגבורות קדושות כדרכו ית"ש להמתיק מר במר. והוא תיקון המדות בשרשן):

פרק יב

ולכן אר"זל (ברכות ס"ג א') כל המשתף שם שמים בצערו כופלין לו פרנסתו. והענין כי מלבד זה הצער שנעשה למעלה כשמקבל עונשו ביסורים ר"ל. אין ערוך ודמיון כלל זה הצער של מעלה נגד עוצם הצער שגרם למעלה בעת עשותו העון ר"ל. כענין הבן יקיר שנתפתה ביינו ונפל לארץ ונשבר מפרקתו וגופו והוא מסוכן. והוא עצמו אינו מרגיש אז כלל סכנת נפשו. כמ"ש (משלי כ"ג) הכוני בל חליתי הלמוני בל ידעתי. אמנם אביו לבו מתמרמר מאד ע"ז וכאשר הרופאים קשרו הנשברים והניחו רטי' ותחבושת מסמנים חריפים. והבן מר צורח על הכאב שלו מהסמנים החריפים האוכלים בשרו. ועם כי אביו מצטער לצעקתו ורבות אנחותיו עתה. אין ערך כלל הצער של עתה נגד הצער והיגון הראשון שהיה לאביו בעת שנפל ושיבר עצמותיו אשר כמעט נתיאש מחייו אז.
כן ממש ע"ז האופן. הוא ענין העון ר"ל. שבעת שהאדם עושהו הוא גורם למעלה צער גדול ועצום לאין ערך. והאדם עצמו אינו מרגיש אז בזה כלל. ולא ידע כי בנפשו הוא. כי הוא נחשב אז כמת ח"ו כמאמרם ז"ל (בר"פ מי שמתו) רשעים בחייהם קרויים מתים. ויש עונות שעל ידיהם נפשו נכרתה ח"ו לגמרי מהתקשרות חבל הקדושה. אבל הוא ית"ש אב הרחמן. כביכול בצרתו לו צער. ומרוב רחמיו וחסדיו ית"ש שולח לו יסורין

אשר המה רטיה ותחבושת למרק עונו ואז האדם מרגיש כאב יסוריו ומצטער. ובזה מתעורר ג"כ צער למעלה כנ"ל. אמנם אין ערוך כלל זה הצער נגד הצער שגרם למעלה בעת עשותו העון ח"ו.

ולכן כשכל תכלית האדם לפניו ית"ש להסיר מעליו צערו. הוא רק על הצער של מעלה המשתתף עמו בצערו. ושב ומתחרט באמת על עונו שגרם על ידו הצער של מעלה. אז היסורין מסתלקין מעליו ולא עוד אלא שמודדין לו כמדתו וכופלין לו פרנסתו. נגד הב' מיני צער שגרם למעלה ועתה מתחרט על שניהם. זדונות מתהפכין לו לזכיות:

והוא שדרז"ל בחנה (ברכות ל"א ב') והיא מרת נפש ותתפלל על ה'. שהטיחה דברים כלפי מעלה. ר"ל הגם שהיא עצמה היתה מרת נפש עכ"ז השליכה צערה מנגד ולא אכפת לה להתפלל ע"ז כלל. אלא שהטיחה דברי תפלתה לפניו ית"ש על הצער של מעלה הנעשה מחמת שהיא שרויה עתה בצער.

ולכן אמרו שם שגם משה הטיח דברי' כלפי מעלה כו' אל תקרי אל ה' אלא על ה'. ולפי פשוטו מי הכריחם לרז"ל לדרוש אל תקרי ולומר שהטיח דברים כלפי מעלה. אמנם למעליותא הוא דדרשו הכי וכמ"ש.

(ואת פני מבין להבן עד"ז מ"ש שם עוד שגם אליהו הטיח דברים כלפי מעלה שנא' ואתה הסבות את לבם אחורנית (מלכים א י"ח:ל"ז). והוא כענין צור לבבי וגו'. וע' זוהר תרומה קכ"ח ריש ע"ב. וכמ"ש (ישעיהו נ':א') ובפשעכם שולחה אמכם השיב אחור ימינו. זהו ואתה הסבות את לבם אחורנית. וכן מפורש בפע"ח שער הק"ש פ"ח ע"ש):

ואם בענין תפלת היחיד על צערו. צריך שתהא כוונתו רק צורך גבוה לבד. כ"ש במטבע ברכות התפלה הקבועה וסדורה מאנשי הכנסיה הקדושים. ודאי ראוי שלא לכוין בהם כלל צורך עצמו הנראה מפשוטם. אלא צורך גבוה לבד. להמשיך תוספת רבוי ברכה וקדושה להעולמות מצד התחברותו ית"ש אליהם. כמ"ש באורך:

ואף שגם רז"ל אמרו (ערובין ס"ה א') יכולני לפטור כל העולם מדין תפלה שנא' שכורת ולא מיין. ומה נאמר עתה בדורות הללו. אשר כל איש הוא כשוכב בראש חבל ובלב ימים כל הימים מעול יגיעת הפרנסות. ולזאת אין איש שם על לב לפנות לבו ומחשבתו מבלבולי טרדותיו העצומים בהבלי זה העולם השפל. להכין עצמו לקראת אלקיו ית"ש. עכ"ז ודאי שכל א' לפי שכלו והשגתו. מחוייב לשית עצות בנפשו ולבקש תחבולות מלחמת מצוה. להמלט מבלבול המחשבות אשר לא טהורים שתתחונן דעתו עליו לעבודת התפלה כראוי. כי עבודת התפלה היא לנו עתה במקום עבודת הקרבן שהיה

תלוי כולו במחשבתו של הכהן. שבמחשבתו היה יכול לפגלו. וע"י קדושת מחשבתו היה הקרבן מתעלה לריח ניחוח לפניו ית"ש:

פרק יג

והעצה היעוצה על זה. הוא כמו שאמר המגיד להב"י באזהרה ב' שבריש הספ' מגיד מישרים ז"ל. ליזהר מלחשוב בשעת תפלה בשום מחשבה אפילו של תורה ומצות כי אם בתיבות התפלה עצמם.

דוק בדבריו שלא אמר לכוון בכוונת התיבות. כי באמת בעומק פנימיות כוונת התפלה. אין אתנו יודע עד מה. כי גם מה שנתגלה לנו קצת כוונות התפלה מרבותינו הראשונים ז"ל קדישי עליונין. ועד אחרון הרב הקדוש איש אלקים נורא האריז"ל. אשר הפליא הגדיל לעשות כוונות נפלאים. אינם בערך אף כטפה מן הים כלל נגד פנימיות עומק כוונת אנשי כנ"הג מתקני התפלה. שהיו ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים.

וכל מבין יבין. דלא איתי אנש על יבשתא שיוכל לתקן תקון נפלא ונורא כזה. לכלול ולגנוז במטבע תפלה קבועה וסדורה בנוסח א'. התקונים של כל העולמות עליונים ותחתונים וסדרי פרקי המרכבה. ושבכל פעם שמתפללין יוגרם תקונים חדשים בסדור העולמות והכחות והמשכת מוחין חדשים אחרים. שמעת שתקנוה עד ביאת הגואל ב"ב לא היה ולא יהיה שום תפלה בפרטות דומה לחברתה שקודם לה ואחריה כלל. דלבושין דלביש בצפרא לא לביש ברמשא ודלביש ברמשא כו' כמ"ש בתקונים תכ"ב. וכן כל יום לחבירו שלפניו ואחריו. ולכן ארז"ל (חגיגה ט' ע"ב וברבה במדבר פ"ט) מעוות לא יוכל לתקון זה שביטל ק"ש כו' או תפלה כו'. וכמ"ש באורך בפע"ח פ"ז משער התפלה ע"ש. והוא בלתי אפשר אם לא ע"י הנבואה העליונה ורוח קדשו ית' אשר הופיע עליהם הופעה עצומה בעת תקון נוסח מטבע התפלה והברכות. שם הוא ית"ש בפיהם אלו התיבות ספורות וגנוזות בתוכם כל התקונים. לזאת מי הוא אשר עמד בסוד ה' על עומק כוונתו ית"ש. איזה דרך ישכון אורה של כל תיבה פרטית מהם:

אלא העיקר בעבודת התפלה. שבעת שהאדם מוציא מפיו כל תיבה מהתפלה. יצייר לו אז במחשבתו אותה התיבה באותיותיה כצורתה ולכוין להוסיף על ידה כח הקדושה שיעשה פרי למעלה להרבות קדושתם ואורם. כמש"ל בפ"י שלכן נקראת התפלה דברים העומדים ברומו של עולם שכל תיבה בצורתה ממש היא העול' למעלה מעלה כל אחת למקור' ושרשה לפעול פעולות ותקוני' נפלאים.

והיא סגולה נפלאה בדוק ומנוסה למרגילים עצמם בזה. לבטל ולהסיר מעליו בזה כל מחשבות ההבלים הטורדות ומניעות טהרת המחשבה והכוונה. וכל אשר יוסיף הרגלו בזה. יתוסף לו טהרה במחשבתו בתפלה. והיא כוונה פשטית:

הגהה: והגם שהלכה פסוקה בש"ס שתפלה נאמרת בכל לשון. היינו לצאת ידי מצות תפלה כמו שנתבאר לעיל סוף ש"א שבכל המצות ואפי' מצות תפלה שנקראת עבודה שבלב. עכ"ז עיקרן לעכובא הוא חלק המעשי שבהן. אמנם למצוה מן המובחר ודאי צריך לצרף גם טוהר המחשבה וכוונה שלימה. ולפי גודל טוהר הכוונה כן תגדל מעשה המצוה ובפרט עבודת הלב שבתפלה. עם כי מי שהתפלל בכל לשון יצא י"ח. אבל אין ערוך למי שמתפלל בלה"ק באלו התיבות דוקא העומדי' ברומו של עולם ומדבק כל כחותיו בהם:

פרק יד

אמנם ביאור הכתוב הנ"ל בתחלת דברינו ולעבדו כו' ובכל נפשכם. שעבודת התפלה השלימה צריכה שתהיה עם הנפש. הוא ענין גדול ליודעים ומביני' קצת. וכאשר יתמיד האדם תפלתו בזאת המדרגה שיתבאר אי"ה. יתוסף לו טהרה על טהרתו.

כי מצינו בכמה מקומות במקרא ובדברי רז"ל שהתפלה נקראת בשם נפש. כי כמה הלכת' גברוות' בעיקרי התפלה איכא למשמע מקראי דחנה. וכתיב בה ואשפוך את נפשי לפני ה'. וכתיב ברכי נפשי את ה'. הללי נפשי את ה'. ורז"ל בפ"ק דברכות (ה' ע"ב) אמרו שנים שנכנסו להתפלל וקדם א' מהם להתפלל ולא המתין את חבירו ויצא טורפין לו תפלתו בפניו. שנאמר טורף נפשו באפו וגו'. פרש"י לך אומר אשר גרמת לך לטרוף את נפשך בפניך ומה היא הנפש זו תפלה כמו שנא' ואשפוך את נפשי כו'.

והענין שעבודת התפלה היא במקום עבודת הקרבן וכמו שענין הקרבן היה להעלות נפש הבהמה למעלה. וכל עיקר הכפר' היה תלוי בזריק' הדם הוא הנפש. וכן הקטרת האמורים עיקרם היה לכוונת העלאת הנפש. כן עיקר ענין התפלה הוא. להעלות ולמסור ולדבק נפשו למעלה. כי כח הדבור של האדם נקרא נפש כמ"ש ויהי האדם לנפש חיה ות"א לרוח ממללא. וכן נראה לעין שבכל דבור שהאדם מוציא מפיו. יוצא מפיו רוח והבל הלב. והדבור הוא עיקר נפש האדם שזה יתרון האדם מן הבהמה. א"כ כל תיבה היוצאת מפי האדם היא כח וחלק מנפשו:

הגהה: שע"י הקרבנות שבמקדש שהו' כולו בדוגמא עליונה עליותיו וחדריו וכל כליו אשר ישרתו בהם היו מתקשרים ומתייחדים על ידיהם העולמות והכחות העליונים והנהורין של ההיכלות הקדושים כול' בסדר המדרגות לעילא ולעיל' עד א"ס ב"ה. כמבו' במקומות רבות בזוהר. בפ' בראשית מ"ה ב'. נח ס"ה א'. לך לך פ"ט ב'. ויגש ר"ו ב'. ויחי רמ"ד א'. פקודי רנ"ט ב'. ויקרא ה' ריש ע"ב צו כ"ו ב'. ז"ח

צו ל"ח א'. ושם בשה"ש נ"א ב' עש"ה בכל אלו המקומות נוראות הענין וע' בפע"ח פ"ה ופ"ו משער התפלה סדר ההעלאה וההתקשרות בפרטות

ולכן נקרא קרבן כמ"ש בבהיר אמאי אקרי קרבן אלא ע"ש שמקרב הצורות הקדושות כו' ואמרו לריח ניחוח כו' הרוח יורד ומתייחד בצורות הקדושות ההם ומתקרב ע"י הקרבן והיינו דאקרי קרבן עכ"ל. ועיין זוהר ויקרא ריש דף ה' ודף ח' ע"א. וברע"מ פנחס רנ"ו ב' ואתקריאת קרבן ע"ש דאתקריבו בה כו'. ועי' פע"ח פ"ה משער התפלה.

ומעת שבעונינו נפסקה עבודת בית קדשינו לא נשארה רק עבודת התפלה במקומה. שגם היא סגולתה לקשר ולייחד העולמות עד לעילא לעילא בא"ס ב"ה. כמבואר במקומות רבות בזוהר. ויותר מפורש בפ' ויקהל רי"ג ב' כד פלח למארי' בצלותא אדבק רעותי' כנורא בגחלתא ליחדא אינון רקיעין תתאין דסטרא דקדושה לאעטרא לון בשמא חדא תתאה. ומתמן ולהלאה ליחדא אינון רקיעין עלאין פנימאין למהוי כלהו חד כו'. ובעוד דפומי' ושפוותי' מרחשן. לב' יכוין רעותי' יסתלק לעילא לעילא ליחדא כלא ברזא דרזין דתמן תקיעו דכל רעותין ומחשבין ברזא דקיימא בא"ס.

וכמבואר בפע"ח שכל עיקר כוונת ענין התפלה מראשיתה עד אחר העמידה. הוא תיקון העולמות והתעלותם ממטה למעלה להתקשר ולהתכלל כל א' בהעולם שעליו לעילא לעילא עד א"ס ב"ה. וע"ש פ"ד ופ"ה ופ"ו ופ"ז משער התפלה הענין בכללות.

וע' ברע"מ ריש פ' עקב שזהו החילוק בין ברכות המצות והנהנין לברכות התפלה. שברכות המצות והנהנין הם המשכת השפע לארקא ברכאן מלמעלה למטה. אבל ברכות התפל"ה הם תיקון העולמות עצמן והתעלותם והתקשרות כל עולם בעולם שמעליו. וע' בפע"ח ריש שער הברכות ובריש פ"ג שם. (ומ"ש עוד שם ברע"מ מעילא לתתא. היינו המשכת השפע ממעלה למטה אחר העמידה. וגם זה הוא מצד שחוזרים ומעלים את העולמות כל א' בשלמעלה הימנו. כמ"ש בפע"ח בספ"ה משער התפלה ובריש שער הקדישים במ"ב ובס"א שם):

לזאת בעת עומדו להתפלל לפני קונו ית"ש יפשיט גופו מעל נפשו. היינו שיסיר כל רעיוני ההבלים הבאים מכחות הגוף שנחקקו ונתדבקו בנפשו. שלא תהיה עבודת תפלתו רק בהנפש ורעותא עלאה דילי'.

והוא. שקודם עומדו בתפלה צריך לבטל ולהסיר מעליו במחשבתו כל תענוגי הגוף והנאותיו וכל עניניו. עד שיוקבע במחשבתו למאס הגוף כאלו אינו בעל גוף כלל. ורק נפשו לבדה היא המדברת תפלתה. ובדברו כל תיבה שהיא כח וחלק מנפשו. ידביק בה רעותי' מאד ליתן ולשפוך בה נפשו ממש לגמרי. ולהדביקה בשרש העליון של תיבות התפלה העומדים ברומו של עולם וכמ"ש בזוהר ויקהל הנזכר בהגה"ה ובעוד דפומי' ושפוותי' מרחשן לבי' יכוין רעותי' יסתלק לעילא לעילא ליחדא כלא ברזא דרזין דתמן תקיעו דכל רעותין ומחשבתין ברזא דקיימא בא"ס.

ואז יחשב כאלו הוא מסולק מזה העולם. והוא מבני עליה למעלה. עד שגם אחר התפלה יקשה לו מאד להפנות מחשבתו לענייני זה העולם. ויהא בעיניו כאלו נופל ומטפ' ויורד מאגרא רמא לבירא עמיקתא. וכענין חסידי' הראשונים שהיו שוהי' שעה אחת גם אחר התפלה. והוא שכתב ג"כ האריז"ל הטעם ע"ז כדי להשהות עוד המוחין וכו' והוא ענין מאמרם ז"ל (יבמות ק"ה ב') המתפלל צריך שיתן לבו למעל'.

וכ"כ תרב' ותתלהט אהבתו ית' בכח נפשו. עד שיהא חושק ומתאוה באמת שבדברו עתה אותו הדבור הקדוש של איזה תיבה מנוסח התפלה. תהא נפשו יוצאת מהגוף לגמרי ותתעל' להתדבק כביכול בו ית"ש.

ז"ש כאן ולעבדו כו' ובכל נפשכם. וכן מ"ש חנה ואשפוך את נפשי לפני ה'. והוא מבואר. וכן י"ל מאמרם ז"ל (תענית ח' ע"א) אין תפלתו של אדם נשמעת אא"כ משים נפשו בכפו. היינו להעלות ולדבק בתפלתו את נפשו למעלה. וכפו פי' שרשו מלשון וכפתו לא רעננה (איוב ט"ו:ל"ב):

הגהה: כמ"ש רבינו יונה ז"ל פ' א"ע כ"ה ב' בענין המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה ז"ל הק' שם כלומר שיחשו' בלבו כאלו עומ' בשמים ויסיר מלבו כל תענוגי ע"הז וכל הנאו' הגוף. כענין שאמרו הקדמונים כשתרצה לכוין פשוט גופך מעל נשמתך. ולאחר שיגיע לזו המחשב'. יחשוב גם כן כאלו הוא עומד בבהמ"ק שהוא למטה מפני שעי"ז תהיה תפלתו רצויה יותר לפני המקום מפי מורי הרב נרו. עכ"ל ר"י.

ומודעת שהר"י היה תלמיד קדוש ה' הרמב"ן ז"ל. ודבריו הן המה דברי הרמב"ן ז"ל בפ' אחרי בפסוק את משפטי תעשו וגו'. וז"ל שם והעוזבים כל ענייני עוה"ז ואינם משגיחים עליו כאלו אינם בעלי גוף. וכל כוונתם ומחשבתם בבוראם בלבד. כאשר היה הענין בחנוך ואליהו בהדבק נפשם בשם הנכבד יחיו לעד בגופם ובנפשם.

וזהו ג"כ מה שהביא ר"י בשם הקדמונים פשוט גופך מעל נשמתך. היינו שכ"כ יהיה הגוף ועניניו ותענוגיו נבזה בעיניו נמאס. עד שיהא לו תשוקה עצומה להשליך נפשו מנגד ושתהא כל תשוקת נפשו בבוראו ית"ש כאלו אינו בעל גוף אלא כא' מצבא המרו' המשמשי' במרום מופרשי' ומובדלי' מכל ענייני עוה"ז. וזהו כוונת ר"י ז"ל שיחשוב בלבו כאילו עומד בשמים. היינו שירגיש בעצמו שנתבטלו אצלו כל הרגשות הגוף שהו' עפר מן האדמה. וכל הרגשותיו יהיו בעניני הנפש לקשרה בשרשה בשמים באהבה רבה. עד שאם היו מעמידים נגד עיניו איזה תענוג מתענוגי עוה"ז שנפשו של אדם מחמדתן. היה מואס בה תכלית המיאוס ושנאה. וזהו אוהבי ה' שנאו רע. וזהו הללו את ה' מן השמים הללוהו במרומים.

פרק טו

ומ"ש ובכל נפשכם. ידוע פלוגתת רז"ל בכמה דוכתי בש"ס. לחד מ"ד תיבת כל פי' כולו. ולחד מ"ד פי' מקצת וכל שהוא. וכן הוא הענין כאן שניהם אמיתים. כי כמה בחי' ומדרגות יש בזה כל אדם לפי כח טהרת לבו ומחשבתו שהאדם שכחו יפה בטהרת המחשבה והכוונה יוכל לדבק את כל נפשו מגודל האהבה והתשוקה לו ית"ש וכל א' לפי כחו וגם לפי ענין הכנת טהרת לבו אז. כי גם לא כל העתים שוות באדם בטהרת המחשבה רק זאת ראוי ונכון שעכ"פ יראה שתהא כוונתו רצויה לדבק לו יתב' באהבתו וטהרת לבו מקצת נפשו בכל תיבה. לכ"א הכתוב ובכל נפשכם דלהוי משתמע לתרי אפי כנ"ל כל א' לפי כחו ומדרגתו והכנתו.

ועיקר ההכנה לזה הוא לפי הנהגתו כל היום והלילה בתלמוד תורה ומצות. ומדרגת חנה היתה. ששפכה בתפלתה לפניו ית' כל נפשה. לכן אמרה ואשפוך את נפשי כו' ושפיכה פי' לגמרי כידוע בש"ס. (והיינו שלא נשאר לה שום רצון לעניני עה"ז. כי נפש פי' רצון כמ"ש (שמואל א כ׳:ד׳) מה תאמר נפשך ואעשה לך ורצון הכללי קשור בכלל הנפש):

והנה כל הנ"ל בענין התפלה שעיקרה שפיכת הנפש לדבקה לו יתב' בכל תיבה היינו שפיכת כלל הנפש לו ית'. בלא כוונה והבחנה בבחי' הפרטי' הכלולי' בנפש. אמנם יש מדרגה יותר גבוה בזה. והוא לכוין בבחי' הפרטים הכלולים בנפש אלא שצריך חינוך להרגיל עצמו ממדרגה למדרגה שאחר שכבר הורגל בתפלתו איזה זמן בענין שפיכת והתדבקות כלל הנפש. אחר זה יעתיק עצמו לכוון בבחינת הפרטים שנפשו כלולה מהם:

הגהה: וצריך שתדע. שאף בהתפללו במדרגת התקשרות פרטי הנפש זה בזה. לא יניח מקומו מהתקשרות כלל הנפש כי הוא פרט הצריך לכלל. וכלל הצריך לפרט. היינו שקודם התפלה העיקר לקשר כלל נפשו ורצונו המקיפים כלל פרטי כחותיו ורצונותיו להכלל באור ה'. ועל כל תיבה ותיבה שמתפלל ידביק פרטי כחות נר"ן ועפ"י כח התקשרות הכללי יומשך קו אור ישר על כל פרט. שיוכלו כל פרטי רצונו להכלל בהתקשרות כח המקיף הכללי.

ועי' ע"ח דרושי עגולים ויושר וזהו ענין המבואר שם שקו האור שנמשך מאור א"ס ב"ה לא הגיע עד קצה תחתית המקיף. ועי' במבא שערים פ"ב ויובן ענין המקיפים זה תוך זה הנעשים דרך המשכת קו האור היינו שכל כח פרטי לפי מדרגתו צריך לקשרו בכלל. וגם הכלל הוא לפי ערך הפרט וראשית קו אור המשובח הוא המשכת מחשבה הכללית לליבא אמצעיתא דכל גופא שכל תיבה נמשכת מהבל הלב. והוא מבואר למבין מדעתו:

פרק טז

כי ידוע שנפש האדם בכללה. היא כלולה מג' בחי' פרטים והם נר"ן. שהם עצמם הג' בחי' מעשה דבור ומחשבה. שזה כל האדם.

וגם בכל תיבה יש ג' בחי' מעש' דבור מחשב'. נר"ן והם אותיו' ונקודו' וטעמי' שבה. כמ"ש בהקדמת התקונים ז' ע"ב טעמי אינון נשמתין. ונקודין רוחין. ואתוין נפשין וכ"א שם בריש תס"ז ע"ש.

הגהה: ואף שבכתבי האריז"ל מחלקם לד' בחי' ט' נ' ת' א' כידוע. הכל א'. ועיקרם הם רק ג' בחי' שרשיים. כי בכל ס' התקונים מחלקם רק לג' בחי' ט' נ' א' לבד. ולא נזכרו בו ענין התגין של כל האותיות רק הג' זיונין של שעטנ"ז ג"ק שהם ענין בפ"ע.

והטעם בזה מפו' בע"ח שער ט' נ' ת' א' פ"ו ז"ל שם בקיצור. גם בזה יובן ענין מאמר התקונים כי פעם הוא אומר כי האותיות הם גופא כו'. ובמקומות אחרים מצאנו כי האותיות נפש. כו' א"כ האותיות נקראים גוף כו' והתגין כו' הם הנפש דהאותיות וכמו שהנפש אינה נפרדת לעולם מן הגוף כך. התגין אינן נפרדין מאותיות בס"ת לעולם. משא"כ הנקודות וטעמים כו'. כי התגין הם משתתפי' ומתחברין בעצמות האותיות שהם גוף והתגין הם כללות האותיות כו' . ובעבור זה אין התגין רמוזים ונזכרים בתקונים יען כי הם והאותיות משתתפים יחד כו'. כי בהזכיר את הגוף ממיל' הנפש בכלל כי הם משותפים כנ"ל. עכ"ד וע"ש באורך:

האותיות הם בחי' מעשה כי מציאת אותיות גרידא בלא נקודות א"א שיהיו אלא בבחי' מעש' היינו מעש' הכתיב' כמו שה' כתובי' בס"ת בלא נקודות. כי בדבו' א"א להוציא' מהפ' אם לא ע"י צירוף הנקודות אליהם. לכן האותיות לבד בלא נקודות נקראים בח' נפש (היינו עם התגין כמ"ש בהג"ה) שהוא בחי' מעשה כידוע.

והנקודות הם בחי' רוח שלהם. כנ"ל שהנקודות באים עם האותיות ע"י הדבו' של האדם שהוא בחי' רוח. וכמו שעיקר חיות האדם ע"י בחי' הרוח שבו. שבצאת ממנו הרוח הוא מת אף שחלק מנפשו נשאר בו עדיין כידוע. כן עיקר חיות תנועו' האותיות הם הנקודו'. שבלתם א"א להוצי' האותיות מהפה. וכמ"ש בכ"מ בתקונים והמשכילים אלין נקודי. יזהירו דנהרין באתוון.

והטעמים של התיבו' הם בחי' המחשבה וכוונת הלב. שהוא בחי' הנשמה כידוע. כי הם תנועות והנהגת הנקודות והאותיות ונטייתם לאיזה צד שהוא דבר התלוי במחשבה בשכל.

ובז"ח שה"ש נ"ז ע"ד תורי זהב אינון תנועי דטעמי כו' בגין דאינון אתיין מרישא דמלכא למיהב דעתא וסכלתנו לאתוון כלהו. וע"ש עוד בענין הג' בחי' ט' נ' א' באורך.

ושם ד' נ"ח ע"ג תנועה דטעמי דאינון תקונא ושלימו בדעתא וסוכ"לתנו למנדע ידיעה כו' כלהו מטלניהון בחכמתא ובסכלתנו כו'. תנועי דאיהו שלימו דכלא אן אינון בב"נ. אלא רזא דא כו' לגו סוכלתנו ומדע כו' הן בזקיפו הן למיזל כו' כלא איהו מנדע וסכלתנו כו' ע"ש.

ולכן נקראים טעמים. כמו שהטעם והפי' של כל ענין כהוא השכל הנסתר שבענין שמתוכו יוכל האדם להבינו במחשבתו.

ובתיקון י"ח ל"ה ב' ואתוון אינון לגבי נקודין כגופא לגבי רוחא כו'. ומאנא דנקודין איהו נפש. נשמתא איהי כתר על כלהו ומנה כתרין דאינון טעמי תנועה דנקודין ואתוון. ואיהי תליא במחשבתא. ונקודין תליין באמירה. ואתוון בעשיה:

ולכן העובד האמיתי בכונה רצויה. יכוין לשפוך ולדבק יחד בתפלתו כל הג' בחי' נפש רוח נשמה אשר נפשו כלולה בהם. שבעת שמוציא מפיו כל תיבה מהתפל' שיש בה כל הג' בחי' נר"ן באותיותיה ונקודותיה וטעמיה. יתעצם בטוהר לבו בעוצם התשוקה לקשר ולדבק על ידה ממטה למעלה בסדר המדרגות נפשו ברוחו ורוחו בנשמתו ויתעלו כולם לשרש אותה התיבה בעולמות העליונים.

וזהו הענין שאמרו בתז"ח ע"ו ריש ע"א והמשכילים כו' אינון דאית בהון שכל לאשתמודע בצלותא איך סלקא כו' באתוון ונקודי וטעמי כו' ע"ש. ושם בדף ע"ח ריש ע"ג ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך בעמידה דצלותא כו'. כלילא מכלא טעמי ונקודי ואתוון:

הגהה: ועי"ז יתוקנו כל הג' בחי' אלו. אף אם פגם ח"ו באיז' מהם ע"י מעשיו או דבוריו או מחשבותיו אשר לא טובים. וגרם ח"ו על ידיה' לרחק ולהפריד ההתקשרות שביניהם כמש"ל בשער א' פי"ח. עתה עי"ז יתוקנו לחזור ולהתקשר כל א' בחבירו שעליו כבתחלה. שזהו שורש עיקר ענין התשוב' כמש"ש באור' ע"ש: וזהו ענין הכתו' (ישעי' ו') השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע. פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו. שבסיפי' דקרא הסידור הפוך מסדרי' דרישי'.

כי הלב הוא בחי' המחשבה כידוע. והאזנים הם כלי שמיעת הדבור. והעינים הם כלי הראי' לראות ענייני המעשים בפועל. והם הג' בחי' נר"ן.

ובחטאי האדם המה מסתלקים ממנו מעט מעט כסדר. שמעת שעולה על רעיון האדם לבד מצד הנפש לעשות שום חטא. אז מסתלקת בחי' הנשמה תיכף. כי היא בחי' גבוה ונעלה מאד. ואם ח"ו חטא יותר. גם בחי' הרוח מסתלק ממנו לגמרי. או נפגם ונתקלקל ח"ו. ואז אין התקשרותו בבחי' הנשמה בשלימות כראוי. ואם ח"ו הרבה והוסיף לחטוא יותר. אז גם בחי' נפשו נפגמת או נכרתת ח"ו לגמרי מהתקשרותה בבחי' הרוח.

וכשהוא חוזר בתשובה. הוא חוזר להשיג אותם כסדר ממטה למעלה היפך מסדר הסתלקותם תחלה. תחלה הוא משיג לבחי' הנפש. ואח"כ בא ושורה עליה הרוח ומתקשרת בו. ואח"כ באים וחופפים עליהם ניצוצי אור הנשמה. ואז מתקשרים כל אחד בחבירו כראוי. ובזה מבואר הכתוב מאליו:

ואף שבשער א' פ"כ נתבאר. שאם פגם או הכרית ח"ו בחי' נפשו. והוריד כל ט' ספירותיה במצולות הרע. ע"י תשובתו הוא מאציל וממשיך קדושה ואור עליון מלעילא על בחי' נשמתו תחלה. וממנה

נמשך על רוחו. ואז הרוח מבהיק מזיו האור כגדול הנשפע עליו גם על הנפש. ועי"ז היא מתעלת מעמקי הרע להתקשר בבחי' הרוח כמקדם. וכן עד"ז כאשר נפגם הרוח ח"ו כמש"ש. וכידוע בדברי האריז"ל שלתיקון איזה פרצוף ובחי'. צריך להמשיך אורות ומוחין חדשים מלעילא לעילא דרך כל הפרצופי' והמדרגות כולם עד אותו הפרצוף והבחי' שצריך לתקנו. שאליו נמשכו המוחין.

היינו רק כדי להעלות הנפש מעמקי הטומאה שנשקעה בתוכו או לתקן פגימותה. צריך להמשיך קדושה ואור עליון מלמעלה למטה. לגרש ולכלות ברשפי אש השלהבת הזה את הכחות הטומאה שנשקעה בתוכם או למלאות פגימתה. ולהעלותה מטוהרה ומתוקנת שתוכל להתקשר עם הרוח. וכן עד"ז בבחי' הרוח שנפגם. כדי לחזור ולתקנו כבתחלה.

אבל אחר שכבר נתקנו ע"י התשובה. סדר כניסתם אח"ז בגוף האדם הוא ממטה למעלה כנ"ל. וזהו ושב פי' כשהיה משיב כל בחי' על מקומה. אז היה נרפא:

פרק יז

אמנם עוד יש לאלוה מלין לפני העובד אלהים בקדושה. בבחי' יותר פרטית. והוא בבחי' שורש הנשמה היא נשמתא לנשמתא הנזכר בזוהר: ונקראת חיה. ואד"הר השיגה ולבחי' היחידה הנכללת בה סוד עולם אדם קדמאה.

וכמבואר למבין בע"ח סוף שער המוחין שאד"הר זכה לבחי' חיה יחידה האמיתים במקומם העיקרי. וע' ריש גלגולים ובפי"ז שם.

וזהו עיקר כוונתם ז"ל שדרשו בפסוק תוצא הארץ נפש חיה אפי' נפשו של אד"הר אפי' נפשו של משיח. כי זאת הבחי' היא סוד כ"י ארץ החיים העליונה. (היינו שרש יסוד העפר מהד' יסודין שרשין קדמאין אבהן דכלהו עלמין הנזכר בזוהר וארא כ"ג ע"ב ע"ש).

וע' זוהר שמות י"ב א' ובפ' שלח קע"ו ב' רזא דכתיב תוצא הארץ נפש חיה וכו'. ובפ' שמיני ל"ט ב' ואת כל נפש החיה כו'. וע' ס"פ ואתחנן במתני'. וע' רמב"ן בפסוק נעשה אדם. כי רוח ה' דיבר בו. ולכן היה אד"הר מוכן לחיות לעולם. כי היא החכמ' תחי' בעליה. ולכן נקראת חיה. וזהו תוצא הארץ נפש חיה. ובחטאו נסתלקה הימנו. וע' מ"ש האר"י ז"ל בפט"ו ובריש פ' כ"א ובפ' ל"ה מהגלגולים.

ומאז לא זכה עליה שום אד' בעודו בזה העולם. וחנוך כשהגיע לזאת המדרגה וירש מעלתו של אד"הר כמ"ש בז"ח תרומה ל"ה ע"ג ושם בשה"ש נ"ד ע"ד ע"ש וברע"מ קדושים פ"ג ובמתניתין ס"פ ואתחנן כמו שפירשם האריז"ל בפ' בראשית בדרוש אדה"ר ובגלגולים פי"ח ע"ש וכמ"ש שם פל"ה. לא הוה יכיל עלמא למסבלי' והוכרח להסתלק מזה העולם. וכן אליהו נסתלק מזה העולם כשהשיג קצת מאותה הזיהרא עלאה כמ"ש בפי"ט מהגלגולים וכמ"ש בזוהר ויגש ר"ט ריש ע"ב א"ל קב"ה כו' ועלמא לא יכיל

למסבלך עם בני נשא. ואנחנו מקוים להשיגה אחר התחי' אי"ה שיערה עלינו רוח ממרום.

והוא בחי' שורש המחשבה של אדם. כי בחי' המחשבה הוא כשמדבק מחשבתו לחשוב איזה ענין פרטי. והוא בחי' נשמה כמ"ש ונשמת שדי תבינם (איוב ל"ב). ואז המחשבה מושגת עכ"פ להאדם עצמו המחשב. אבל שורש מקור מוצא כללית כח המחשבה. הוא טמיר ונעלם לגמרי שאינו מושג גם להאדם עצמו מאין תמצא. והוא בחי' שורש נשמתו. וזאת הבחינה הנעלמה. הוא בחי' צרופי האותיות של התיבה. שהוא שורש נשמת האותיו' וכח רוחניותיהם בשרשם העליון. ואמיתת מהות סדרי צרופם בשרש' העליון אינו מושג לנו עתה. אחר שאין אנחנו משיגי עתה. בחי' שורש הנשמה. ואחר התחי' נתבונן בינה בסוד סדרי צרופי האותיו' בשורש קדושתם. והוא שאמרו בזוה' בהעלותך קנ"ב א' אורייתא כו' ולעלמא דאתי זמינין לאסתכלא בנשמתא לנשמתא דאורייתא:

והוא בחי' שורש נשמות כלל ישראל יחד. מל' דאצילות לזא' נקרא' כנ"י:

הגהה: ונקראת בתו"הק אל אלהי הרוחות לכל בשר ע' זוהר קרח קע"ו ב' ויאמרו אל אלהי הרוחות כו' דאיהו אתר דנשמתין וכו' תמן סלקין ומתמן אתיין. רז"ל דרשו אביו ואמו כו' אמו זו כ"י. וע' זוהר במדבר קי"ט א' ובריש פ' פנחס ושם ר"מ ע"ב וברע"מ תצא רע"ז ב' ובסוף האד"ז רצ"ו א' ובז"ח רות נ"ט ב'. וע' בע"ח שער המלכי' ריש פ"ז ובפע"ח שער עולם העשי' פ"ב ובשע' הק"ש פ"ה ובשער העמידה סוף פט"ז. והוא ענין הכתוב העמוסים מני בטן וגו'. וע' בפע"ח שער ר"ח פ"ג. ולכן כלל ישראל יחד נקראין איברין דשכינתא. ע' זוהר פנחס רל"א ב' ושם רל"ח ריש ע"ב ורנ"ב סוף ע"ב.

וזהו ענין הכתוב הלוך וקראת באזני ירושלים כו' זכרתי לך כו' לכתך אחרי במדבר כו'. כינה הכתוב כל ישראל בשם ירושלים. כי היא היתה כנסית כלל ישראל בעלותם ליראות פני האדון ה' ברגל. ושם קבלו כלל ישראל שפע תורה קדושה ויראה כ"א לפי שרש אחיזת נשמתו מכנ"י {מכנסת ישראל} . ולזה נקראת ירושלים של מעלה ז"ש אהבת כלולתיך ר"ל כלילות.

וזהו ענין שכינה הנזכר בכל מקום פי' הפשוט של שכינה. היינו קביעות דירה. כמאמרם ז"ל (ב"ר פ"ד ובתנחומא בחקתי) מיום שברא הקב"ה עולמו נתאוה שיהא לו דירה בתחתוני' ועיקר קביעת דירתו ית"ש היה בירושלים התגלות קדושתו בלי התלבשות לבושין. והוא שאמרו ז"ל (שבת קמ"ה ב') דאתרי אינשי במתא שמאי בלא מתא תותבאי. ושיחתם ז"ל צריכה תלמוד:

פרק יח

והנה אחר שכבר הורגל וסדור' לו תפלתו בהתקשרות הג' בחי' נר"ן שבכללות נפשו ע"י האותיות ונקודות וטעמים שבכל תיבה כמש"ל פט"ז. יתעצם בטוהר מחשבתו וכוונתו. לדבק אח"ז כל הג' בחי' נר"ן בבחי'. נשמתא לנשמתא הנ"ל שהוא שורש נשמתו. ע"י צרופי האותיות של התיבה בשורש קדושתם העליון.

וכשיתדבק בזאת המדרגה אז יוכל להחשב כאלו אינו בעולם כלל. וממילא יתבטל בעיניו מכל וכל. כי בחי' זאת היא נעלה ממדרגת האדם עתה כמש"ל. ויכלול עצמו בשורש נשמתו בכלל שורש העליון ש"ל כלל נשמות ישראל יחד:

ולכן תקנו שתיכף אחר העמידה ימסור נפשו ורוחו ונשמתו לגמרי למית' בפסוק אליך ה' נפשי אשא. ולהעלותם עם הנר"ן של ג' העולמות ולכולל' יחד במ"ל דאצי' כמ"ש בפע"ח ספ"ז משער התפלה. והוא עיקר כוונת כל נפילת אפי' הנז' בתור'. כמ"ש בזוהר קרח קע"ו ב' הנז"ל בפנים. ת"ח משה ואהרן מסרו גרמייהו למיתה. במה בגין דכתי' ויפלו על פניהם ויאמרו אל אלהי הרוחות כו' ובכל אתר נפילת אנפין להההוא אתר הוי כו'. אלהי הרוחות דאיהו אתר דנשמתין דעלמא וכל נשמתין תמן סלקין ומתמן אתיין ולכן צריך לכוין ברעותא דלבא כאלו נפטר מן העולם לגמרי כמ"ש בזוהר ס"פ במדבר ובריש פ' ואתחנן. ועיין היטב בפע"ח בכל פ"ב משער נפילת אפים והבן. ועיין עוד שם בפ"ג ופ"ד ובלק"ת פ' שלח ע"ש:

לכן קבעו אנשי כנה"ג לומר קודם התחלת תפלת העמידה הפסוק אדני שפתי תפתח. כי מי שזוכה למדרגה זו בעת התפלה. הרי מהתקשרות המחשבה זו יוכל להיות גופו כאבן דומם וכאלם לא יפתח פיו. רק שהוא ית' יפתח שפתיו לדבר לפניו תיבות התפלה. ולכן אמר שם אדני דוקא שהוא סוד כנסת ישראל הנ"ל. ועיין בפע"ח סוף שער הבריאה בענין זה הפסוק קודם התפלה שארז"ל עליו שהוא כתפלה אריכתא (ברכות דף ד' ע"ב). וזשרז"ל המתפלל צריך שיתן לבו למעל' וכעין שפי' ר' יונה ז"ל שם. וכן חסידים הראשונים שהיו שוהי' שעה א' וכו' כדי שיכוונו את לבם למקו'. והוא מבואר:

הגהה: ולכן כלל סדר התפלה נחלק לד'. שהן הד' בחי' נר"ן ושרש הנשמה. הקרבנות הם נגד בחי' הנפש ועולם הנפש עשיה. כי הם באים על חטאי בחי' הנפש כמ"ש ונפש כי תחטא כו' והביא כו'. ופסוקי דזמרה נגד עולם הרוח עולם המלאכים המשוררים. וק"ש וברכותי' נגד היכלין דבריאה כידוע. עולם הנשמות.

ובאמירת פרשיות הקרבנות עד ב"ש. יכוין להעלות כל בחי' הנפשות דעשיה שהוא הפנימיות דעשי'. לכללם ברוחו' דיצירה. ויכלול גם נפשו עמהם לקשר' ברוחו. ומב"ש עד ברכו' ק"ש יכלול כל הנפשין דעשיה והרוחין דיצירה וגם בחי' נפשו ורוחו בנשמתין דבריאה. ומברכות ק"ש עד העמידה יכלול ויעלה כל הנר"ן דבי"ע ונר"ן שלו עמהם לכוללם יחד בשורש הנשמה ושורש הכנסיה של כלל נשמות ישראל יחד.

וע' קצת מכ"ז בפע"ח פ"א משער התפלה. וזה שרמז שם האריז"ל במ"ש ועי"כ נכללת השכינה מכולם כו' ע"ש. וז"ש האריז"ל לקבל ע"ע {על עצמו} קוד' תפל' מצות ואהבת לרעך:

שער ג

פרק א

ומ"ש כאן למקו"ם. וכן באבות אמרו וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמי' ותחנונים לפני המקום ב"ה. רמזו ז"ל בתיבת מקום לענין גדול. והענין צריך ביאור להבין עומק כוונתם ז"ל בזה. ולמסבר קראי הרומזים ע"ז:

וכבר אמרו ז"ל באבות שכל דבריהם כגחלי אש שכמו הגחלת שאף שלא נראה בה רק ניצוץ אש. אם תשים כחך בה להפכה ולנפחה. כל שתנפחה יותר תתלהב ותתפשט בה הניצוץ. עד שתעשה כולה לוחשת ותוכל ליהנות ממנה להשתמש לאורה ולהתחמם נגדה. אבל רק נגדה ולא לאוחזה. שכיון שנעשית לוחשת צריך זהירות שלא תכוה בה. כן בדמיון זה נמשלו כל דברי חכמים. שאף שנראים דברים קצרים ופשוטים. אבל הם כפטיש יפוצצו. שכל שהאד' מהפך ומסלסל ומדקד' בהם יאורו עיניו משלהב' אורם הגדול. שימצא בתוכם ענינים עמוקים. כאמרם ז"ל הפוך בה וכו' דכלא בה.

אבל צריך להזהר מאד בגחלתן. שלא ליכנס להתבונן ולחקור בדברים שאין הרשות נתונה להתבונן בהם יותר מדאי. כאמרם שם והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים. היינו שלא להתרחק מלהתבונן כלל בדבריהם כי לא יהנה מאורם כלל. וגם לא יתקרב יותר מדאי שלא יכוה כנ"ל. רק מנגד. כמו שסיים אח"ז והוי זהיר בגחלתן וכו':

והנה כאן בתי' מקום ג"כ. הגם שפשוטו מובן. אבל כשנדקדק בו נמצא שכללו ורמזו בזה עוד ענין גדול.

כי ענין מה שהוא יתב' נקרא מקום. פירשוהו ז"ל בב"ר פס"ח ע"פ ויפגע במקום. ר"ה בשם ר"א אמר מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראין אותו מקום שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו ובשמות רבה ס"פ מ"ה ובתנחומא פ' תשא ויאמר ה' הנה מקום אתי אריב"ח וכו' אתרי טפלה לי ואין אני טפל לאתרי. וכ"כ בשו"ט תהלים מזמור צ'.

ולפי פשוטו ר"ל כמו שהמקום הוא סובל ומחזיק איזה דבר וחפץ המונח עליו. כן בדמיון זה הבורא אדון כל ית"ש הוא המקום האמיתי הסובל ומקיים העולמות והבריות כולם. שאם ח"ו יסלק כחו מהם אף רגע אחת. אפס מקום קיום וחיות כל העולמות. וכמ"ש ואתה מחיה את כולם.

והוא פנת יסוד אמונת ישראל כמ"ש הרמב"ם ז"ל בריש ספרו. ולכן קורא בזוהר לאדון כל ית"ש נשמת' דכל'. נשמתין.

כמו שהנשמ' מחי' ומקיימת הגוף וכמ"ש (סנהדרין צ"א ב') וכי אפשי' לחתיכת בשר ג' ימי' וכו'. כן הוא ית"ש הוא לבדו חי העולמי' כולם וכידוע במקומות רבות בתקונים

ורע"מ. וע' בריש הקדמה שני' של התקונים במאמר פתח אליהו וכו'. וכן רז"ל דימו קיום כל העולם ע"י כחו יתב'. לקיום הגוף ע"י כחות הנשמה. אמרו מה הנשמה מלאה וזנה את כל הגוף אף הקב"ה מלא וזן כו'. זהו פשטות ענין שהוא יתב' נקרא מקומו של עולם:

פרק ב

אמנם פנימית ענין מקומו של עולם. הוא ענין גדול מאד. כי מה שכנוהו ית"ש מקומו של עולם. אין ערך כלל לענין מקום הנושא כל חפץ העומד עליו שעצמות התהות וקיום הכלי יש לה מציאות בפני עצמה. והמקום רק מצלת אותה שלא תפול ותשבר. וכן ענין חיות וקיום הגוף ע"י הנשמה. הגוף יש לו מציאות בפני עצמו. ואינו מתבטל ממציאותו גם בצאת הנשמה ממנו.

אבל העולמות כולם כל עיקר התהוות מציאותם כל רגע הוא רק מאתו ית"ש. ואלו היה מסלק רצונו יתב' מלהוות אותם כל רגע היו לאין ואפס ממש.

ורק מחמת שאין בכח שום נברא אף עליון כבעליונים להשיג מהות הענין איך כל העולמות וכל צבאם המה בעצם אין. ורק כל רגע המה מתהוים למציאות ממנו יתברך. לזאת בחרו להמשילהו יתברך ולהסביר לאזן שומעת בקרב חכמים. בתיבת מקום.

הגהה: ודרך דרש נוכל להעמיס בפסוקי (איוב כ"ח:י"ב) והחכמה מאין תמצא. שהחכמה הגדולה על כל חכמה המושגת מאתו ית'. הוא החכמה הנפלאה שמאין תמצא כל רגע מציאות. ואיזה מקום בינה היינו שאין במציאות איזה שכל שנוכל לכנות שהשכל ההוא הוא מקום מוכשר שתחול עליו בינה להבין כח הנפלא הזה. וסיים והוא ידע את מקומה:

שאף שכך גזרה חכמתו יתבר' ליתן מציאותו לעולמו באופן שילאה כל שכל להשיג איך הוא המשכת התהוותם ממנו ית"ש כל רגע ויוכל להדמות בעיני בשר שהעולם הוא מציאות וקיום בפני עצמו ח"ו. האירו חז"ל עיני השכל בהמשילם לענין מקום. שכמו שהכלי העומדת על איזה מקום. הגם שהכלי הרי יש לה באמת מציאות בפני עצמה. עכ"ז אם לא היה להכלי מקום שתעמוד עליו. היתה כלא הי'.*

הגהה: גם המשילוהו יתב' בבחי' מקום. שכמו שהמקום ע"י מתקיים הכלי אף אם אינו שוה בערך עם הכלי. וגם המקום אף אם ע"י מתקיימים כמה וכמה כלים שונים זה מזה. אין גורמים עי"ז שום שינוי בהמקום. והמקום מקיים וסובל כולם בהשואה אחת. כך הוא ית"ש מקיים כל העולמות אף שאין ערך כלל בינו ית' וביניהם. דאף כ"ע אוכמא איהו לגבי' דא"ס. וגם אם כי נראה לנו שנויים משנויים שונים מצד הבריאה מדרגות שונות זו מזו. ואף כי נמצאים גם כחות הטומאה והס"א בכל מדרגותם. והקיום של כולם הוא רק ממנו ית' לבד. עכ"ז לית בי' שנוי ית"ש דאיהו לא אשתני ומצדו ית' הוא מקיימם בדמיון מקום. ואם כי דבר זה אין בשום שכל להשיג איך ומה והוא פלאי. לזה המליצו חז"ל הנה מקום אתי אתראי טפלה לי פי' שלית מחשב' תפיסא איך הוא בבחי' מקום בלי שינוי. רק הוא ית' לבדו

המשיג עצמותו משיג איך הוא מקומן דכולהו עלמין בלי שנוי. כענין והוא ידע את מקומה. וזהו אתי דייקא. כענין לבא לפומא לא גליא:

כן אף שהעולם כולו מורגש ונדמה כמציאות בפני עצמו. הוא ית"ש הוא מקומו שאלמלא הי' מקום ברצונו להתהוות העולמות. עאכ"ו שהיו כולם כלא היו:

וז"ש בס"י פ"א מ"ח ע"פ בלימה בלו' פיך מלדב' ולבך מלהרהר. ואם רץ לבך שוב למקום שלכך נאמר רצוא ושוב. אמר למקום דייקא. היינו כאם ירוץ מחשבת לב האדם להשיג המושכל איך נמשך התהוותם כל רגע ממנו ית"ש. שוב למקום להשיג ערך המושכל מדמיון המורגש בבחי' מקום כנ"ל. וע' פי' רמב"ן ז"ל על משנה זו:

וע"ז הכוונה דרכו רז"ל הקדושים. להמשיל משלים בענין התחברותו יתב' להעולמות. אף שאין ערך ודמיון כלל בין המשל והנמשל רק באיזה דבר פרטי. ואף גם זאת רק בדמיון מה.

וכמ"ש ברע"מ פ' פנחס רנ"ז ב' ורנ"ח א' ואית למנדע כו' כגוונא דא ברא נשמתא כו' ומה רבון עלמין לית לי' שם ידיע ולא אתר ידיע אלא בכל סטר שלטנותי'. או הכי לית לה לנשמתא כו' אל בכל סטר שולטנותא לית אבר פנוי מנה כו'. בכל אינון שמהן וכנויין אתקרי ע"ש כל עלמין כו' לאתחזאה. שולטנותיה עלייהו אוף הכי נשמתא על שולטנותא דכל אברים דגופא אמתיל לה לגבי'. לאו דאדמיא לי' איהי בעצמה. דהוא ברא לה וכו' ועוד כו'. ובג"ד איהי אדמיא לגבי' בשולטנותא דילה על כל אברי גופא אבל לא במלה אחרא. וע"ש באורך.

וכן כל הדברים שמנו רז"ל שם בענין התדמותו יתב' להנשמה בגוף. הכל הוא רק על ענין התפשטותו ית"ש בהעולמות וממלאם ושליטותו עליהם כנ"ל. שרק בדבר זה לבד מתדמין בענינם.

וכן רמזו בתקונים סוף תל"ח אמרו דאשתמע קלי' ודבוריה מן כרסייא ומלאכייא ושמיא וארעא דישתמודעון לי' בכל עילא ותתא כנשמתא דשלטנותה בכל גופא אפילו באבר זעירא ולית אבר פנוי מינה.

דייק באומרו כנשמתא דשלטנותה וכו'. וממילא נשמע שגם בזה הענין עצמו שדימוה ז"ל לא הושוו בה לגמרי כי אף שאמרו מה שאמרו מה הנשמה מלאה את כל הגוף אף הקב"ה מלא את כל העולם. וכן מ"ש במאמר התקונים הנ"ל כנשמתא כו' ולית אבר פנוי מינה. ושם בת"ע בכל אבר איהו הוי"ה וכו' לית אתר פנוי מני' כנשמתא דאשתכחת בכל אבר ואבר דגופא. אין ענין מלוי הקב"ה את העול' כענין מלוי הנשמה את הגוף שעכ"ז גם הגוף ישנו לעצמו חוצץ בפניה. רק שמתפשטת בפנימית כל פרטי חלקיו

ומקיימו. שהרי גם בצאת הנשמה מהגוף אין הגוף מתבטל עי"ז ממציאות. אבל אדון כל ית"ש הוא מלא את כל העולמות והנבראי' ואינם חוצצים חלילה נגדו יתב' כלל באמת. ואין עוד מלבדו ית' ממש שום דבר כלל בכל העולמות. מהעליון שבעליונים עד התהום התחתון שבתהומות הארץ. עד שתוכל לומר שאין כאן שום נברא ועולם כלל רק הכל מלא עצמות אחדותו הפשוט ית"ש.

וע' רוקח בסוף שורש קדושת היחוד ז"ל הבורא אינו צריך למקום ומכון כי היה קדם כל היות ואין קירות והקורות חוצצין לפניו כי לא היה בורא דבר שהוא מזיק כנגדו:

פרק ג

והוא ענין הכתוב (ירמיהו כ"ג:כ"ד) הלא את השמים ואת הארץ אני מלא. ויותר מפורש במשנ' תור' וידעת היום וגו' כי ה' הוא האלהי' בשמי' ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד. וכן אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו. והוא ממש כמשמעו שאין עוד מלבדו יתב' כלל בשום בחי' ונקודה פרטית שבכל העולמו' עליונים ותחתוני' והבריו' כולם. רק עצמות אחדותו הפשוט ית"ש לבד.

והוא פנימיות אמרם ז"ל בדברים רבה פ"ב ד"א כי ה' הוא האלהים וגו' יתרו נתן ממש וכו' רחב וכו' משה שמהו אף בחללו של עולם. שנאמר כי ה' כו' בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד. מהו אין עוד אפי' בחללו של עולם:

וזה ג"כ בכלל מאמרם ז"ל שהוא ית' מקומו של עולם ואין העולם מקומו. היינו שאף כל המקומות שמורגשים לחוש במציאות אין המקומות מקומות עצמים. אלא הוא ית"ש הוא המקום של כל המקומות. שמצדו יתב' נחשבים כולם כאלו אינם במציאות כלל גם עתה כקודם הבריאה:

אמנם כבר הקדמנו בתחלת דברינו. שהמשילו דבריהם ז"ל כגחלי אש. שיהא זהיר מאד בגחלתן שלא ליכנס להתבונן ולחקור יותר מדאי. בדברים שאין הרשות נתונה להתבונן הרבה ויכוה ח"ו. וכ"ה זה הענין הנורא. אין הדבר אמור אלא לחכם ומבין מדעתו פנימיות הענין בשיעורא דלבא לבד ברצוא ושוב. להלהיב בזה טוהר לבו לעבודת התפלה. אבל רב ההתבוננות בזה הוא סכנה עצומה. וע"ז נאמר בס"י ואם רץ לבך שוב למקום כמש"ל פ"ב וכמ"ש אי"ה להלן פרק ו'.

ובאמת הייתי מונע עצמי מלדבר בענין זה כלל כי הראשוני' ז"ל הסתירו הענין מאד כמו שתרא' דברי קדוש ה' הרוקח ז"ל הובא לעיל שלא דיבר בזה רק ברמז. כי נאמנה את אל רוחם וכסו דבר.

אבל שבתי וראיתי. שכך היה יפה להם לפי דורותיהם. אבל עתה הן ימים רבים ללא מורה. וכל דרך איש ישר בעיניו להלוך אחרי נטיית שכלו. וכל יצר מחשבו' לב האד' מלא רק לעוף במחשבתו אל כל אשר יענו שכלו. והעולה על כולם. שזה תורת כל האדם ונעשה משל גם בפי כסילים. לאמר הלא בכל מקום וכל דבר הוא אלהות גמור. ועינם ולבם כל הימים להעמיק ולעיין בזה. עד שגם נערים מנוערים ממשכא להו לבייהו לקבוע כל מעשיהם והנהגתם בזה לפי שכלם זה.

וכמה זהירות יתירה צריך האדם להזהר בזה ולשמור את נפשו מאד במשמרת למשמרת. שאם ח"ו יקחנו לבנו לקבוע לנו מחשבה זו להתיר לעצמנו להתנהג גם במעשה לפי המחשבה זו. הלא יוכל להולד מזה ח"ו הריסת כמה יסודות התוה"ק ר"ל. ובנקל יוכל להלכד ח"ו ברשת היצר שיראה לו היתרא עפ"י מחשבה זו דרך משל להרהר בד"ת בשאט נפש אף במקומות המטונפי'. אחר שיוקבע אצלו תחלה שהכל אלהות גמור. ורז"ל הפליגו בזה מאד וכרתוהו ברוח קדשם מהיות לו חלק לעה"ב ר"ל. כמ"ש (ברכות כ"ד ב') שבכלל כי דבר ה' בזה הוא גם המהרהר ד"ת במבואות המטונפים. וממילא נשמע סיפי' דהאי קרא הכרת תכרת וכו' ופירשוהו ז"ל בפ' חלק (סנהדרין צ' ע"ב) הכרת בעה"ז תכרת לעה"ב. ועוד כמה טעיות שיוכל לצא' ח"ו אם היה נקבע ההנהגה במעשה עפ"י זה הדרך.

וזה שהביאני להכנס לדבר בזה הענין ולהזהיר ולהרחיק מטעות שיוכל להולד מזה ח"ו. ולהבין על בוריו כל מה שרמזו לנו רז"ל בזה והנם ככל דרכי ה' הישרים. ועת לעשות:

פרק ד

ולהשב הדבר על מכונו. נבאר מאמר קדישין רז"ל שמבואר בע"ח לוקח מהתקוני' בכ"מ. שהוא ית"ש ממלא כל עלמין בהשוואה גמורה. והרי מצינו שגם בעולמות העליונים כל עולם חלוק ומשונה מחבירו בבחי' שונים. בענין התחברותו ית' אליה'. וכמ"ש בהקדמת התקונים דעשר ספי' דאצילו' מלכא בהון איהו וגרמי' חד בהון אינון וחייהון חד בהון מה דלאו הכי בע"ס דבריאה דלאו אינון ואיהו חד וכו'.

וע' בע"ח שער השתלשלות הי"ס בריש סדר האצילות בקיצור כתב שא"ס ב"ה בבחי' התלבשותו והתפשטותו בכל העולמות אינו נוגע ודבק זולתי בעול' אצילות לבד ולא בבי"ע ולכן משם ולמטה ישתנה מהותם. ושם בשער דרושי אבי"ע פ"ז בפי' מאמר התקונים הנ"ל כ' שאצילות כולו גם בחי' הכלים נק' אלהות גמור משא"כ בבי"ע ע"ש. וכן מבואר שם החילוק העצמי שבין האצילו' לג' העולמות בי"ע בענין האלהות ע"ש בריש שער ציור עולמות אבי"ע בהקדמ' הרח"ו ובשער השתלשלות הי"ס פ"ג. ושער

הצלם פ"א. ושער השמות פ"א. ושער סדר אבי"ע פ"ב וריש פ"ג. וכיוצא כמה חלוקי בחי' ועניינים שונים בין העולמות פרטי פרטים. המבואר בכל הזוהר ודברי האריי"זל.
וע' היטב בסוף ס' ארבע מאות שקל כסף בענין ידיעתו ית"ש מקודם במעשי האדם. שחילק האריי"זל בזה בין העולמות. ויתר על כן שמצינו כמה מקראות כמו אל עליון. יושב בשמים. אשר אלמלא מקרא כתוב א"א לאומרם. וכן מנו רז"ל עשר קדושות. וג' מחנות מקודשות. זו למעלה מזו: אבל אמיתת הענין. הט אזנך ולבך תשיב ותלך לבטח: כי מבואר בכ"מ בזוהר. שאדון יחיד א"ס ב"ה ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין. והיינו שמצדו ית' נקרא בבחי' ממלא כל עלמין. ומצדנו כפי אשר נצטוינו בתוה"ק בענין הנהגותינו בתורה ומצות. וכפי השגתנו בחוש. נקרא ית"ש בבחי' סובב כל עלמין. שבחי' ממלא כל עלמין הוא כבוד אלהים הסתר דבר מצדנו:
והענין כי ודאי האמת. שמצדו יתב' גם עתה אחר שברא וחידש העולמות ברצונו הוא ממלא כל העולמות והמקומות והבריות כלם בשיווי גמור ואחדות פשוט. ואין עוד מלבדו כמשמעו ממש. וכמ"של ממקראות מפורשים ובשם הרוקח ז"ל. וכמו שתקנו לנו קדמונינו ז"ל לומר קודם התפלה אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא העולם. ר"ל אף שכבר נבראו העולמות ברצונו הפשוט יתב'. עכ"ז אין שום שינוי והתחדשות ח"ו ולא שום חציצה מחמתם בעצמות אחדותו הפשוט. והוא הוא גם עתה כקודם הבריאה שהיה הכל מלא עצמות א"ס ב"ה גם במקום שעומדים העולמות עתה. ולבך תשית לדברי קדוש ה' רבינו שמואל אביו של הקדוש ר"י חסיד בשיר היחוד שחיבר. ביחוד יום ב' אין קצה כו' ואין תוך מבדיל בינותיך כו' ע"ש. וביחוד יום ג' סובב את הכל ומלא את כל. ובהיות הכל אתה בכל כו' ע"ש עוד בזה:
וז"ש רז"ל בהדברים שדימו התחברותו יתברך להעולמות. להתחברות הנשמה להגוף מה הנפש טהור' בגוף אף הקב"ה טהור בעולמו (וי"ר סו' פ"ד) ר"ל כענין הנשמה אף שמתפשט' בכל פרטי אברי האדם. הנקיים וגם המלאים לכלוך טינופת וזוהמא. ועכ"ז אינם חוצצים כלל לענין טהרתה ובקדושתה וטהרתה עומדת. כן הענין. אם שהוא יתב' ממלא את כל. וכל המקומות. מקומות הטהורים והמקודשים ואשר אינם טהורים. אעפ"כ אינם חוצצים כלל ולא גורמים שום שינוי חלילה לקדושת טהרת עצמותו ואחדותו הפשוט יתב'. וז"ש (מלאכי ג) אני ה' לא שניתי.
וכמ"ש בתז"ח דף פ"ח סוף ע"ד וכל ישראל דקבילו מניה אורייתא אינון עבדין לי' אחד בה ובכל אתוון ושמהן קדישין דילי' ובכל משריין עלאין ותתאין דאתבריאו בהו ובכל

ברייך עלאין ותתאין. ולעילא מכלהו אחד ולתתא מכלהו ומלגאו דכלהו ומלבר דכלהו איהו אחד כו' הכי איהו מלגאו דכל עלמין כמו מלבר דכל עלמין לא אשתני כו':

הגהה: ולפי מה שיתבאר אי"ה להלן ענין החילוק שבין הב' שמות הוי"ה ואלקים. שהשם אלקים פירושו מורה על הבחי' אשר מצדנו, ושם העצם הוי"ה יתברך מורה על הבחינה שמצדו ית'. לזאת אמר אני ה' לא שניתי.

וע' תקונים ת"ע בענין האודנין אמר וארבע אתוון דאינון הוי"ה איהו לא אשתני בכל אתר כו' שינויין אינון במאני דגופא אבל ביה לית שינוייא כלל הה"ד אני ה' לא שניתי:

פרק ה

אבל עכ"ז הן הן גבורותיו ונוראותיו ית"ש. שאעפ"כ צמצם כביכול כבודו ית' שיוכל להמצא ענין מציאות עולמות וכחות ובריות נבראים ומחודשים בבחי' שונים וענינים מחולקים וחילוקי מקומות שונים מקומות קדושים וטהורים. ולהיפך טמאים ומטונפים והוא הבחי' אשר מצדינו. היינו שהשגתנו אינה משגת בחוש רק ענין מציאותם כמו שהם נראים שעפ"י זאת הבחי' נבנו כל סדרי חיוב הנהגתינו שנצטווינו מפיו ית' חק ולא יעבור.

ומצד זאת הבחי' הוא שדימוהו רז"ל כביכול כענין הנשמה אל הגוף וכמ"ש בזוהר שהוא ית' הוא נשמתא דכל עלמין שכמו שבאדם לא נראה בחוש רק הגוף והנשמה אף שהיא מלאה את כל הגוף היא בבחינת הסתר לעיני בשר ונגלית לעיני שכל. כן כפי השגתינו הנגלית נראה מציאות העולמות והבריות כולם ושהוא ית"ש מתפשט ומסתתר כביכול בפנימו' כולם להחיות' ולקיימם כענין הנשמה שמתפשטת ומסתתרת בפנימו' כל פרטי חלקי אברי הגוף להחיותו.

וכל השמות והכנוים והתארים והמדות עליו יתב' שמצינו בתוה"ק כולם מדברים מצד זאת הבחי' כפי שהוא מצדינו וסדרי חיוב הנהגותינו שהוא מצד התחברותו ית' אל העולמות שמצדם ועל ידיהם נמשך כל השינוים של פרטי סדרי ההנהגה כולם כמש"ל בשער ב':

וז"ש בהקדמת התיקונים הנ"ל דע"ס דאצילות מלכא בהון איהו וגרמי' חד בהון אינון וחייהון חד בהון מה דלאו הכי בע"ס דבריאה דלאו אינון ואיהו חד לאו אינון וגרמיהון חד ועלת על כולא הוא נחית בעשר ספירן דאצילות ונהיר בע"ס דבריאה ובעשר כתות דמלאכייא ובעשר גלגלי דרקיעא. ולא אשתני בכל אתר רמז לב' הבחי' הנ"ל כמבואר.

ובב"ר פ"ד אמרו כשהוא רוצה הלא את השמים ואת הארץ אני מלא וכשהוא רוצה היה מדבר עם משה מבין שני בדי הארון. ארחב"א פעמים שאין העולם ומלואו מחזיקים

כבוד אלהותו פעמים שהוא מדבר עם האדם מבין שערות ראשו כו' וכ"ה בשמות רבה פ"ג. רמזו ג"כ לאלו ב' הבחי' כמבואר למבין:

ולכן נקרא הוא יתברך בכל דברי רז"ל בשם הקדוש ברוך הוא. כי כללו בזה השם הנכבד. אלו הב' בחי' יחד. כי קדוש פירושו מובדל ונעלה. והוא כפי אשר מצדו יתב' שהוא באמת מופרש ומובדל ומאד נעלה מכל עניני החילוקים ושנויים חלילה רק הכל מלא אחדות גמור לבד בהשוואה גמורה ומרומם מעל כל ברכה ותהלה ואיננו צריך להתברך ח"ו וע' תיקונ' ת"ע ק"ל סוף ע"א וגם לא שייך כלל לפי זאת הבחי' שום ענין תוספת ורבוי ברכה. כיון שהכל אחדות פשוט לבד כקודם הבריאה. וכמ"ש (ישעיה מ') ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש. שזה הכתוב נאמר על עצמות אחדותו יתב' כידוע ברע"מ ותקונים.

ומצד בחי' השגתנו מציאות הכחות והעולמות. הוא נקרא ברוך כביכול מצד התחברותו יתב' אליהם. כי הם הצריכים לענין התוספת ורבוי ברכה ושפע ע"י מעשי האדם הרצוים כמש"ל בשער ב'. וזהו הקב"ה ר"ל שהוא מצדו ית' קדוש והוא הוא עצמו נקרא ברוך כביכול מצדנו והכל א'.

וע"ז הבחי' שמצדנו הוא שנאמרו המקראות. אל עליון. יושב בשמים. והרבה כיוצא:

פרק ו

והנה כל יסודי תור' הקדושה בכל האזהרות והמצות כולם עשה ול"ת כולם הולכים עפ"י זאת הבחי' שמצד השגתנו שודאי יש חילוק ושינוי מקומות שבמקומות הטהורים מותרים וגם חייבים אנחנו לדבר או להרהר דברי תורה. ובמקומות המטונפים נאסרנו בהם אף ההרהור ד"ת. וכן כל עניני וסדרי חיוב הנהגותינו שנצטוינו מפיו בתוה"ק ובלתי זאת הבחי' שמצדנו אין מקום לתורה ומצות כלל.

ואף שבאמת שמצדו ית' המשיג עצמותו הוא מלא את כל בהשוואה גמורה בלא שום חציצה ולא שום חילוק ושינוי מקומות כלל רק הכל אחדות פשוט כקודם הבריאה ממש אבל אין אנחנו יכולים וגם לא הורשינו ליכנס כלל להתבונן בינה בזה הענין הנורא לידע ולהשיג איך אדון יחיד ב"ה מלא את כל וכל המקומות באחדות פשוט ושיווי גמור. חלילה וחלילה.

וכמ"ש הרוקח ז"ל בשורש קדושת היחוד. ז"ל הק' במופלא ממך אל תחקור כו'. ז"ש בריש ברייתא דס' יצירה השב היוצר על מכונו הוא היוצר כל כו' ובברייתא אחרת ואם רץ לבך שוב למקום שלכך נאמר והחיות רצוא ושוב. פי' כשתחשוב בלבך על בורא עולם מה הוא ואיך חנייתו בכל מקום ומעשיו בלום פיך מלדבר ולבך מלהרהר הסר המחשבה

מלבך ואם רץ לבך למחשבה זאת חושה ומהר ואל תהרהר ושוב ליחוד מקומו של עולם לעבודתו וליראתו וכו' ועל דבר זה נכרת ברית שלא לחשוב באלקותו שאין כל החכמים יכולין לידע עכ"ל וע"ש באורך.

וכל צבאות המוני מעלה שואלין איה מקו"ם כבודו שאין יכולין להשיג מהות ענין בחי' מקומו של עולם הנ"ל והוא מאמרם ז"ל בפ' אין דורשין (חגיגה י"ג ב') דמדאמרי ברוך כבוד ה' ממקומו מכלל דמקומו ליכא דידע לי'. ומשרע"ה בקשה נפשו להשיג הענין באמרו הראני נא את כבודך היינו בחי' מקום כבודו הנ"ל ולא ניתן לו.

ורק הוא לבדו ית' המשיג עצמותו הוא היודע עצמות מהות זה הענין המופלא ומכוסה. והנסתרות לה' אלהינו ואנחנו אין רשאין להתבונן אלא במה שהורשינו והנגלות לנו להשגתינו. והוא בהבחי' שמצדינו שנקרא הוא ית"ש בבחי' סובב כל עלמין מחמת שעכ"ז צמצם ברצונו הפשוט כבודו ית' שיתראה לעין ההשגה מציאת עולמות וכחות ובריות נבראים מחודשים.

ולזאת חייבים אנחנו לידע ולקבוע בלבנו אמונת אומן בל תמוט. שמצדנו ודאי שיש חילוק מקומות וענינים שונים לענין דינא והלכתי רבתי כמש"ל כי היא פנת יסוד האמונה ועיקר שורש התורה והמצות כולם:

והוא ג"כ א' מהטעמים שאחר יחוד פסוק ראשון דק"ש אומרים בשכלמ"ו והוא כמ"ש להלן בפ' י"א שענין יחוד פ' ראשון בתיבת אחד היינו לכוין שאדון יחיד ב"ה הוא אחד בכל העולמו' והבריו' כולם אחדות פשוט כמשמעו וכולם נחשבים לאין ואין עוד מלבדו יתברך לגמרי ושלא נבא להתבונן חלילה על מהות הענין איך ומה. לזאת אנחנו אומרים אח"ז ברוך שכמל"ו שיתבאר שם שהכוונה הוא על הבחי' שמצד השגתנו שמתראה מציאות עולמות ובריות מחודשים ברצונו יתברך הצריכים להתברך מאתו והוא המולך עליהם זהו ב"ש כבוד מלכותו וכו'. (וזהו הענין שפסוק ראשון נקרא בזוהר יחודא עלאה ופסוק בשכמל"ו נקרא יחודא תתאה. והוא מבואר):

פרק ז

ואלו הב' בחי' הנ"ל שמצדו יתברך ומצדנו הן הן עצמן ענין הצמצום והקו הנזכר בדברי האריז"ל. ואשר מבואר שם שמצד הצמצום לא יצדק בו שום שינוי וחילוק מקום מעלה ומטה פנים ואחור. רק השואה גמורה אמתית. וכל עניני השינוים וחילוק המקומות וכל השמות וכנויים כולם נאמרים רק מצד בחי' הקו וע' בריש ס' אוצרות חיים ומודעת שכל דברי האריז"ל בנסתרות משל הם ופנימיות ענין הצמצום והקו. הכוונה על אלו הב' בחי' הנ"ל שהן בעצם בחי' א' וענין א' לגמרי.

כי באור מלת צמצום כאן אינו לשון סילוק והעתק ממקום למקום להתכנס ולהתחבר עצמו אל עצמו כביכול להמציא מקום פנוי ח"ו אלא כענין שאמרו בב"ר ס"פ מ"ה וצמצמה פניה ולא ראתה המלך. ובאיכה רבתי בריש א"ב דאני הגבר הלכה וצמצמה פניה אחר העמוד שפירושו שם לשון הסתר וכיסוי (עיין בערוך ערך צמצם). כן כאן מלת צמצום היינו הסתר וכסוי.

והכוונה שאחדותו ית"ש בבחי' עצמותו הממלא כל עלמין הוא מצומצם ומוסתר מהשגתנו וכענין אכן אתה אל מסתתר (ישעיה מ. ה).

והשגתנו מה שאנחנו משיגים מציאת השתלשלות עולמות זה למעלה מזה בבחי' שונים מכנים אנחנו. בשם קו שהוא כעין קו המשתלשל: וז"ש האריז"ל שמצד הצמצום היינו מצד עצמות אחדותו יתב' שבהעולמות המלא את כל. אשר אף שמאתנו הוא מצומצם ומוסתר. אבל בבחי' עצמותו. לא יצדק ענין מעלה ומטה. רק מצד הקו היינו מצד השגתנו שאנחנו מצדנו משיגים סדר העולמות דרך השתלשלות כעין קו יצדק מצדנו מעלה ומטה.

(ואף גם זאת שמצד הצמצום היינו אף שהוא ית"ש צמצם והסתיר מהשגתנו אור עצמות אחדותו הממלא כל עכ"ז לא יצדק בו מעלה ומטה אף מצד השגתנו אם היינו משיגים הסתר שוה בהשואה גמורה בכל המקומות כענין עיגול המקיף שלא יצדק בו מעלה ומטה וחילוק מקום אך מצד הקו היינו שמאחר שגזרה רצונו יתב' שגם אחר הצמצום וההסתר. אין ההסתר שוה להשגתנו בכל המקומות בשוה ואנחנו משיגים השגות שונים בחילוק בחי' פרטים דרך השתלשלות כעין קו אור המאיר השגתנו להשיג התגלות אורו יתב' בעולמות וכחות חלוקים. שכל עולם וכח היותר עליון ההתגלות אור האלקי בו יותר.

וגם השגתינו התגלות אורו יתב' בזה העולם הוא גם כן בבחי' ומדרגות שונים במקומות חלוקים כמו שמנו רז"ל עשר קדושות וג' מחנות מקודשות. זו למעלה מזו בערך קדושתם אז מצד קו אור השגתינו התגלות אורו ית' הוא שיצדק בו מעלה ומטה וכל חילוקי המקומות והבחי' שונים ופרטיהם המבוארים בדברי האריז"ל וכן ענין המקראות אל עליון ואלהינו בשמים יושב בשמים והרבה כיוצא. שמצד השגתנו יצדק לומר שבמקום זה ניכר יותר גם אצלנו התגלו' אור אלקותו ית"ש מבמקו' אחר שהתגלו' אורו ית' הוא בבחי' הסתר מהשגתנו. וכענין שאמר יעקב אבינו ע"ה בעמדו על מקום המקדש כמו שקבלו רז"ל אין זה כי אם בית אלהים. ר"ל שבזה המקום מושג גם להשגת האד' שאין בו רק התגלות אור אלקותו יתברך לבד):

וזהו ענין החלל ומקום פנוי שהזכיר ז"ל ושכלל ענין הצמצו' הי' להתגלו' הכלים היינו שגזרה רצונו מטעם הכמוס אתו יתב' להסתיר אור אחדות עצמותו יתב' בזה המקום שיעור עמידת העולמות והבריות כולם הסתר עצום להמציא עי"ז ענין נפלא כזה שיתרא' ויושג מציאות עולמות וכחות אין מספר דרך הדרגה והשתלשלות ולהאיר בהם התגלות אורו יתב' אור דק בשיעור ודקדוק עצום ודרך מסכים אין קץ. ועד שיוכלו להמצא דרך השתלשלות ומסכים עצומים גם מקומות אשר אינם טהורים וכחות הטומאה והרע והקליפות בשפל המדרגות התחתונים. ונראה ומתדמה כאלו ח"ו הוא חלל פנוי מאור אחדות עצמותו ית"ש. ואין אנחנו משיגים רק רשימה דקה מועטת ואור מועט כעין קו ד"מ עד שבהגיעו דרך סדר ההדרגות והמסכים הרבים אל הכחות תחתוני התחתונים כחות הטומאה והרע. אין התגלות אורו יתברך ניכר כלל להשגתנו וז"ש שם שהקו האור לא הגיע עד קצה התחתון ולא נדבק בתחתיתו ועי"ז ימצא בחי' מעלה ומטה כו' ע"ש והוא מבוא' למבין.

והצמצו' והקו הכל א' וענין א' ור"ל עם כי ודאי שגם במקום כל העולמות והברואים הכל מלא גם עתה רק עצמותו ית"ש לבד כקודם הבריאה אמנם הוא בבחי' צמצום היינו בבחי' הסתר לבד מופלא ומכוסה מהשגתינו. כדי שע"י זה הצמצום וההסתר תהא כל השגתינו את העולמות דרך השתלשלות והמשכת התגלות אורו יתב' בהם בסדר ההדרגה לבד כעין קו דרך משל כנ"ל.

וז"ש שם בשער עיגולים ויושר ענף ב' שהקו חוט האור לא נמשך ונתפשט תיכף עד למטה אלא לאט לאט ר"ל דרך הדרגות רבות מאד בשיעור מדוקדק כפי הצורך להשגתינו ענין העולמו' וסדר הדרגתם והמבין יבין עפי"ז מדעתו כל שורש הענין המבואר שם כי א"א לפרט ולהסביר היטב כל דבריו ז"ל שם:

פרק ח

ולכן נאסר החקירה והתבוננות במהות ענין הצמצום כמ"ש האריז"ל כמש"ל שלא הורשינו להתבונן כלל לידע ולהשיג מהות ענין מקומו של עולם איך שהכל מלא רק אחדותו הפשוט ית'. ואין עוד מלבדו כלל לגמרי מצדו יתב' והאמת שהוא בכלל שאל' וחקיר' מה לפנים שלמדוהו ז"ל (בר"פ אין דורשין) מכתוב כי שאל נא לימים ראשונים למן היום אשר ברא אלהים אדם וכו' ואי אתה שואל וכו'.

והאריז"ל אשר הורשה והפליא לגלות סודות עמוקים ורמים. כבר פי' הוא ז"ל שפנימיות כוונת הכתוב למן היום אשר ברא אלהים אדם וכו' הוא על עולם אדם קדמאה. וגם בענין א"ק כתב שאין אנחנו רשאין לדבר ולחקור בענין עצמות פנימיותו. רק באורות

היוצאים ממנו לבד וגם זאת רק מאורות דס"ג שבו ואילך ולא באורות ע"ב שבו. כ"ש שלא הורשינו להתבונן חלילה במהות ענין הצמצום כפי אשר הוא מצדו יתב' ורק בענין הקו היינו בהשתלשלות העולמות שכפי השגתנו בזה הוא שהעמיק הרחיב הדבור. אבל בענין הצמצום דבר בו ברצוא ושוב ולא דיבר במהות ענינו בפרטות. ועי' בריש ספר אוצרות חיים ד' ב' ריש ע"ג. ולא גילהו רק מציאותו דרך כלל לבד לחכם ומבין מדעתו. מטעם שודאי ראוי להאדם הישר חכם לבב הקבוע כל הימים בת"ת ומצות אשר נאמנה את אל רוחו לידע מציאות זה הענין הנורא דרך כלל שאדון יחיד ית"ש מלא את כל ואין עוד מלבדו ית' להלהיב מזה טוהר קדושת מחשבתו לעבודת התפלה לכוין לבו באימה ויראה ורתת למקום הוא מקומו של עולם. (ומקומו של עולם הוא הוא כוונת ענין הצמצום. והוא מבואר כנ"ל).

כמאמרם ז"ל שהמתפלל צריך שיכוין לבו למקום וכן אמרו וכשאתה מתפלל אל תעש וכו' אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ב"ה וכענין שאמר ר"א לתלמידיו (ברכות כ"ח ב') דעו לפני מי אתם מתפללים.

וכן ביחוד פסוק ראשון דק"ש בתיבת אחד ראוי להעובד אמתי לכוין בקדושת מחשבתו שהוא ית"ש מצידו הוא א' כמשמעו גם בכל הברואים כולם אחדות פשוט לבד כקודם הבריאה וכמ"ש אי"ה להלן:

גם להיות ירא וחרד מזה מלעבור ח"ו על אחת ממצותיו יתברך כי מלא כה"כ כמש"ה (ירמיה כ"ג) אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו כו' הלא את השמים ואת הארץ אני מלא וכעין שאמר דוד המע"ה שויתי ה' לנגדי תמיד:

והוא ענין חילול ה' הנא' בכ"מ כעין שפי' בזוהר פסוק מחלליה וכו' שהוא לשון חלל ופניית מקום. כן הענין כאן שמראה ח"ו כאלו המקום שעומד בו הוא חלול פנוי ממנו ית' ואינו חושש מלעבור על מצותיו יתב' וכענין זה מאמרם ז"ל (ספ"ק דקדושין) כל העובר עבירה בסתר כאלו דוחק רגלי השכינה:

(ובזה יתישב מאי דקשיא טובא ובעיני כל חכם לב יפלא. מאין התיר האריז"ל לעצמו לדבר ולהזכיר כלל ענין הצמצום כיון שהתבוננות בו אסורה. ולפמ"ש ענין הצמצום. באמת הענין נוהג בכל מקום וזמן גם בזה העולם לשרידים אשר ה' קורא לידע מציאות זה הענין הנורא מטעמים הנ"ל וכן ברע"מ ותקונים וקדוש ה' רבינו שמואל בעל שיר היחוד הנ"ל והרוקח ז"ל שהזכירו הענין ברמז למבין הכל מאלו הטעמים הנזכרים וכמבואר למבין ברוקח שם בשורש קדושת היחוד ע"ש).

אמנם הזהר מאד בנפשך. זכור ואל תשכח אשר נתבאר למעלה שאין הדבר אמור אלא לדעת הענין ידיעת הלב דרך כלל בשיעורא דלבא לבד אבל לא לחקור ולהתבונן ח"ו במהות הענין וגם להזהר מאד שלא יהא ממשכא לבא לקבוע כל סדר ההנהגה במעשה עפ"י זה הענין הנורא כי בקל יוכל להולד מזה להתנהג בכמה דברים גם נגד חוקי ויסודי תוה"ק ולא יעבור כתיב וכמש"ה וידעת היום והשבת אל'. לבבך כי ה' נו'. בשמים ממעל וכו' אין עוד. אל לבבך דוקא היינו רק באובנתא דלבא ושעורא דלבא לבד וכעין שאמרו בתפלה יכוין לבו למקום:

פרק ט

ומ"ש וידעת היום וכו'. כי ה' הוא האלקים. ההבדל שבין אלו ב' השמות הוא. ששם אלקים נאמר גם על איזה כח פרטי הנמשך ממנו יתב'. ושם הוי"ה נאמר על מקור הכחות כולם שנמשכים ממנו ית"ש. וכמו שאמרו ז"ל בב"ר שהזכיר אחר גמר כל מעשי בראשית שם מלא (היינו הוי"ה אלקים) על עולם מלא. ששם הוי"ה ב"ה הוא מקורא דכלא ביה. ובעת הבריאה נמשך בכל מאמר כח או כחות פרטים ממקורא דכל להתהוו' ולהבראות אותו הדבר וקיומו לזאת לא נזכר בכל מע"ב רק שם אלקים לבד. ואמר שנגמרו המשכת כל הכחות כפי שגזרה רצונו יתב' לצורך העולם. אז נאמר ביום עשות ה' אלקים שם מלא. וזהו וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלקים וכו'. היינו שלא לכוין להשתעבד ולהתדבק בשום עבודה לאיזה כח או כחות פרטים אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת. רק לכוין הכל לשם העצם המיוחד הוי"ה ית"ש מקורא וכללא של כלל הכחות כולם שנמשכו ממנו:

וזו היתה כל ענין העכומ"ז של דורות הראשונים מימי דור אנוש שאז התחילו בעולם ענין העכומ"ז כמ"ש אז הוחל לקר' בשם ה'. שהיו עובדים לכחות הכוכבים והמזלות כל א' לכוכב ומזל מיוחד שבירר לעצמו. לא שחשב כל א' שאותו הכוכב הוא אלוה שברא את כל. שהרי מעולם היה שומה בפיהם של העכומ"ז לקרותו ית"ש אלהא דאלהין כמו שאמרו ז"ל. וכן אמר מלאכי הנביא בתוכחתו לישראל כי ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי בגוים כו' כי גדול שמי בגוים אמר ה' צבאות אלא שתחלת טעות דור אנוש היה. שחשבו בשבוש דעתם. כי רם ה' ועל השמים כבודו ואין כבודו להשגיח על ברואי זה העולם השפל. ולכן חשבו שהסיר הוא יתברך השגחתו מהם ומסרם לכחות הגלגלים והמזלות שהמה ינהיגו זה העולם כרצונם והיה נחשב אצלם חולין ואיסור גמור וחוצפה גדולה נגדו יתברך להתפלל לשמו הנכבד והנורא לבקש מאתו צרכיהם השפלים. לזאת

השתעבדו עצמם וכיונו כל עניני עבודתם ובקשתם לכחות הכוכבים והמזלות (ואופן עשייתם העכומ"ז. וזיבוחם וקטורם אליה עי' בתקון ס"ו).
והיו יודעים ג"כ להשביע המלאכים הממונים על המזלות. לדעת טוב ורע ושישפיעו להם עי"ז טובות והנאות עה"ז מכחם שנתמנו עליו מאדון כל ית"ש. ומעטים יחידי סגלה היו שהכירו וידעו באמת. שאף שהוא ית"ש מגביהי לשבת. עכ"ז הוא משפילי לראות בשמים ובארץ.
ומהם שהיו עובדים לחיות ועופות כמ"ש (מ"ב סי' י"ז) ג"כ כוונתם היה להתדבק עצמם עי"ז להכח והמזל העליון של אותה הבריאה. שישפיע עליהם מכחו וממשלתו שנתמנה עליו מהבוי"ת. וז"ש הנשים הארורות לירמיה ומן אז חדלנו לקטר למלכת השמים והסך לה נסכים חסרנו כל כו' (ירמיהו מ"ד:י"ח).
ומהם שהיו משתעבדים ומזבחים ומקטרים לאיזה אדם שראו שכח ממשלת מזלו גדול מאד. בחשבם שע"י השתעבדם ועבודתם אליו יעלה מזלם עם מזלו.
ומהם אף שלא היתה כוונת עבודתם להשפעת הנאות עוה"ז. אבל כוונתם היתה להשיג עי"ז איזה השגות שכלים שחמדו להם. כמו חכמת הקסמים וכיוצא איזה השגות.
ומהם שהתדבקו לעבודת איזה אנשים כדי להמשיך השפעת אמונת אמון ועניני עתידות.
וזהו הכל עכומ"ז גמורה. ובכלל לא יהיה לך אלהים אחרים כמ"ש הכל הרמב"ן ז"ל בפירושו על התורה שם. ועיין לק"ת ס"פ נח בענין דור הפלגה:
ואפילו להשתעבד ולהתדבק באיזה עבודה לבחי' רוה"ק שבאיזה אדם נביא ובעל רוה"ק. גם זה נקרא עכומ"ז ממש. כמו שמצינו בנבוכדנצר שהשתחוה לדניאל. ג"כ לא בעבור שהחזיקו לאלוה בורא כל. אלא שכיון בהשתחויתו להשתעבד ולהתדבק לרוח הקדש שבו. כמ"ש (דניאל ב':מ"ו) באדין מלכא נבוכדנצ' נפל על אנפוהי ולדניאל סגיד ומנחה ונחחין וכו' מן קשוט די אלהכון הוא אלם אלהין כו' וגלה רזין. די יכלת למגלא רזא דנה ושם (סי' ד') ועד אחרין על קדמי דניאל כו' ודי רוח אלהין קדישין בי' וכו'. ורז"ל אמרו (סנהדרין צ"ג א') הטעם שלא היה דניאל בעת ציווי ההשתחוי' לצל' שאמר דניאל איזיל מהכא דלא לקיים בי פסילי אלהיהם תשרפון. ונ"נ אמר ג"כ יזיל דניאל מהכא דלא לימרו קלייי' לאלהי' בנורא. וע' ז"ח רות ס' ע"ב. ובב"ר פ' ל"ו ובתנחומא ר"פ ויחי וכן אתה מוצ' בדניאל וכו' מה כתיב באדין מלכא נבוכדנצ' וכו' ומנחה ונחחין אמר לנסכא לי' אבל דניאל לא קיבל למה שכשם שנפרעין מעובדי עכומ"ז כך נפרעין מהעכומ"ז עצמה. וכן אמרו שם זה הטע' גם על יעקב אבינו ע"ה שלא רצה ליקבר במצרים הרי שקראו ז"ל ענין זה עכומ"ז. אף שהכוונה היתה לרוח אלהין קדישין דבי'.

וי"ל עפ"ז הכתוב לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. ר"ל שלא לכוין ח"ו בשום דבר לאיזה בחי' וכח פרטי אפי' אם יהיה אותו הכח בחי' פני היינו אפי' לפרט רו"הק שבאיזה אדם או פרט בחי' הקדושה שבאיזה כח עליון שבעליונים וכענין מאמרם ז"ל (ר"ה כ"ד ב') על לא תעשון אתי אפי' דמות שמשי המשמשין לפני במרום כגון אופנים ושרפים וחיות הקדש.

ועם כי עיקר אזהרת הכתוב על כל העכומ"ז הנ"ל היינו בארבע עבודות דוקא אמנם עתה שעבודת התפלה בהשתעבדות כוונת הלב הוא במקום עבודת הקרבן. ודאי גם ע"ז שייך האזהרה:

וזש"ה זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו. היינו שלא לכוין ח"ו בשום עבודה וענין לאיזה כח פרטי מכחות שקבע הבורא יתב' (כי שם אלקים משותף לכל בעל כח פרטי שיהיה כידוע וכמש"ל). רק לכוין לשם העצם המיוחד לו יתברך לבד שפירושו מהוה הכל היינו כללא ומקורא דכל הכחות כולם כנ"ל.

(וזהו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד. ר"ל שכל הכחות פרטים שנמשכים מהוי' ב"ה. המה מאוחדים ונקבצים בכחו ית"ש כלל מקור אחדותו). והוא מצד התחברותו יתב' עם העולמות.

ולזאת בכל מקום שצותה התורה על ענין הקרבנות ביארה בפ' לה' דוקא. וכאמרם ז"ל (סוף מנחות) בא וראה מה כתיב בפ' קרבנות שלא נאמר בהם לא אל ולא אלקים אלא לה' שלא ליתן פ"פ לבעל הדין לחלוק. וע' ז"ח בראשית ו' ע"ד וז' ע"א וע"ב הענין יותר מבואר:

פרק י

ולפי דרכנו בענין הב' בחי' הנ"ל שמצדו יתב' ומצדנו שנתבאר. יבואר עוד הפרש וחילוק שבין הב' שמות ה' ואלקים. כי שם אלקים פי' בעל הכחות כולם. וקצת ביאור ענינו עי' בריש שער א'. וביותר ביאור ענין בעל הכחות. כי כל כח מהתחתון שבתחתונים עד העליון שבעליונים המשכת קיומו וחיותו הוא ע"י הכח שלמעלה הימנו שהוא נשמתו המתפשט בפנימיותו. וכידוע בדברי האריז"ל שהאור ופנימיות נשמת כל כח ועולם הוא עצמו החיצוניות של הכח והעולם שעליו. וכן הולך ע"ז הסדר גבוה מעל גבוה. בין בכללות הכחות.

כי כללי כל הברואים וכחות התחתונים. הם מהתמזגות הד' יסודות. ושרש הד' יסודות הם מהד' מלאכים הנקראים ד' מחנות שכינה שסימנם א' ר' ג' מ' ן. והד' מלאכים אלו שרשם מד' חיות המרכבה שהם כללי כל שורשי נפשות כל הברואים התחתונים. שכל האלפי רבויי מיני החיות שרש נפשותם משתלשל מן פני ארי' שבמרכבה. ונפשות כל

מיני הבהמות משתלשלים מפני שור. ושל כל מיני העופות מפני נשר. וכמ"ש בזוהר פנחס ר"מ ע"ב רזא דקרבנין כו' פני שור אתפשט לבעירי רוחא מני' וכו' ע"ש.
ולכן בכל א' מולך עליהם אותו המין שצורתו ושמו הוא כצורת ושם הפנים שבמרכבה כמ"ש ז"ל (חגיגה י"ג א') ובשמות רבה (פכ"ג) ארי' מלך בחיות וכו'. ונפש האדם הוא מפני אדם. לכן האדם מתגאה על כולם. כי כן עיקרם וכללם של כל הד' פני המרכבה הוא פני אדם. כמ"ש ומתוכה דמות ארבע חיות וזה מראיהן דמות אדם להנה. וע' בזה בזוהר יתרו פ' ע"ב אדם כליל כלהו וכו'. ובפ' תזריע מ"ח סוף ע"א כתיב ודמות פניהם וכו'. ובפ' במדבר קי"ח ב' ודמות פניהם וכו'. וע' ז"ח יתרו במעשה מרכבה ל"ב ע"ג ול"ג ריש ע"א. (ושרש שרשו של האדם הוא מאדם שעל הכסא כנ"ל בשער א' פ"ו) ושרשם וחיותם של הד' חיות הוא מהעולם שעליהם. וכן עד לעילא ולעילא.
וע' זוהר יתרו פ"ב ב' תאנא ברזא עלאה ארבע חיוון אית דאינהו לגו וכו' ואינן קדמאי עתיקין דעתיקא קדישא כו' תאנא כגוונא דלעילא אית לתתא מנייהו וכן בכלהו עלמין כלהו אחידן דא בדא ודא בדא. וברע"מ ואית חיוון דסחרן לכורסייא דבריאה כו' ואית חיוון דיצירה כו' ואית ד' חיוון דארבע יסודות וכו'. וע' ע"ח שער קיצור אבי"ע ספ"ח. ושם בסוף השער בענין כחות נפש האדם ע"ש.
ושרש כל השרשים דלהון הוא מד' אותיות שם הוי"ה ב"ה והן השרשין קדמאין רזא דמהימנותא אבהן דכלהו עלמין הנזכר בזוהר וארא כ"ג סוף ע"ב:
וכן פרטי הכחות והמינים כולם. לכל א' יש שורש ושרש לשרש למעלה מעלה. כמאמר' ז"ל (ב"ר פ"י) אין לך כל עשב ועשב שאין לו מזל ברקיע שמכה אותו ואומר לו גדל שנאמר הידעת חקות שמים וכו'. וע' זוהר תרומה קנ"א ב' ובפ' קדושים פ"ו א' הענין באורך קצת.
כי אותו הכוכב והמזל הוא פנימיות נפשו וחיותו ושרשו של אותו הצמח שממנו מקבל כח הצמיחה שהיא נפשו כידוע. ושרש ונפש אותו הכוכב והמזל הוא המלאך הממונה עליו שממנו מקבל הכוכב כח הצמיחה להצמיח ולגדל אותו הצמח כמ"ש בזוהר תרומה הנ"ל ועל ההוא כוכבא ממנא חד וכו'. ושרש ונפש המלאך הוא מהכח והעולם שעליו. ולכן משביעין את המלאכים בשמות. כי אותו השם הוא נפשו וחיותו ונהורא דילי' של אותו המלאך בהעולם והכח שעליו שמאירו ומקיימו. וע' זוהר בלק ר"ח א' כל אלין מלאכין קדישין דלעילא לא קיימין ולא יכלין למיקם בר בנהורא עלאה דנהר לון וקיים לון ואי פסק מנייהו נהורא דלעילא לא יכלין למיקם. וע' ע"ח שער ציור עולמות אב"יע בהקדמת הרח"ו ושם סוף פ"א ובשער השמו' פ"ז שהמלאכים הם בחי' כלים והשמו' הם

העצמות שלהם ופנימיות נשמתם. ולכן הוא פועל בו ומנהיגו לכל אשר יטהו כנשמה שמנהגת הגוף. וכן עז"הד עד לעילא לעילא:

וכן בענין הנשמות שבכל עולם. כל נשמה שרשה ומקור חיותה הוא מבחי' הנשמה של העולם שעליה שהיא נעשית ונקראת אצלה נשמה לנשמה. וכן כולם:

והוא ית"ש הוא האלקים בעל הכחות כולם. שהוא נשמת וחיות ושורש השרשים של הכחות כולם. כמ"ש ואתה מחיה את כולם. כל רגע ממש. ולכן נקרא הוא יתב' נשמתא דכל נשמתין ועקרא ושרשא דכל עלמין:

פרק יא

והענין כידוע בזוהר שהוא יתב' ודבורו חד. וכל דבור ומאמר של הקב"ה במעשה בראשית שאמר ויהי. הוא הנפש וחיות אותו הדבר שנברא בו וכל רבי רבבות המינים שבו עם המזלות הממונים עליהם והמלאכים הממונים על אותם המזלות ושרשם ושרש שרשם למעלה מעלה שבכל עולם.

ומאז והלאה עוד כל ימי עולם דברו יתב' נצב בהם להאירם ולקיימם כל רגע בכל פרטי עניניהם ושינוייהם וסידור מצבם.

לכן בכל העשר מאמרות לא נזכר רק שם אלקים שאותו המאמר הוא בעל הכחות של אותו הדבר וכל המינים שבו שנבראו בו. שהוא נפשם המתפשט בפנימיות כל פרטי חלקיהם. רק שעתה טח עינינו מראות בעיני הבשר איך ובאיזה אופן דבורו ית' מתפשט בהם.

ולע"ל כתיב (ישעיהו מ:ה') וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר. היינו שיזדכך השגתנו עד שנזכה להשיג ולראות גם בעין הבשר ענין התפשטות דבורו יתב' בכל דבר בעולם. כמו שכבר היתה ההשגה מעין זה בעת מתן תורה דכתיב וכל העם רואים את הקולת. והוא ג"כ בכלל מאמרם ז"ל ס"פ אלו עוברין לא כהע"הז הע"הב. הע"הז נכתב בי"ה ונקרא בא"ד אבל הע"הב נכתב בי"ה ונקרא בי"ה והבן.

הגהה: וי"ל עפ"ז מאמרם ז"ל ע"ז הכתוב (מכילתא לגי' רש"י בחומש) שהיו שומעים את הנראה ורואים את הנשמע. ור"ל שכ"כ נתבטלו מהם אז כל כחות הגשמיות ונזדכך השגתם מאד. עד שכל מציאות עניני המוחשים הגשמים שהיו תחלה רואים אותם ראי חושיית עתה נתבטלו אצלם מראותם בחוש ראותם והתבונן בהם כלל. עד שדרך משל אם היה רוצה מי להבינם עניני המוחשים הגשמים. היה צריך לספר להם להשמיעם לשמע אזן שישנם במציאות. והענינים הרוחנים שתחלה הי' צריך להבינ' ענינם לשמע אזן. עתה ראום בחוש ראותם ונפלאות השגתם:

והוא ענין הכתוב (ישעיהו ל':כ') ולא יכנף עוד מוריך והיו עיניך ראות את מוריך. וע' ז"ח יתרו ל"ד סוף ע"א כנפים כסויין לאתכסאה שמהן וכו' ע"ש היטב כל הענין:

ולכן פתח ית"ש ראשית עשרת הדברים אנכי ה' אלהיך. כי זה כל עיקר יסוד האמונה שצריך כל איש ישראל לקבוע בלבו שרק הוא ית"ש הוא הבעל כח האמיתי ונשמת וחיות ושורש העיקר שלו ושל כל הברואים והכחות והעולמות כולם: זהו ענין ופי' של שם אלקים בעל הכחות כולם.

אבל עכ"ז לפי פירושו וענינו של זה השם משמע שיש במציאות גמור עולמו' וכחות מחודשים מרצונו הפשוט יתברך שצמצם כבודו והניח מקום כביכול למציאות כחות ועולמות. אלא שהוא יתברך הוא נשמתם ומקור שרש כח חיותם שמקבלים מאתו יתב' שמתפשט ומסתתר בתוכם כביכול. כענין התפשטות הנשמה בגוף האדם. שאף שהיא מתפשטת בכל חלק ונקודה פרטית שבו. עכ"ז לא נוכל לומר שהגוף מתבטל נגדה כאילו אינו במציאות כלל. וכן בכל כח ועולם עליון שמתפשט בכל עצמות הכח והעולם שתחתיו. עכ"ז גם הכח והעולם התחתון ישנו במציאות. והוא כפי אשר מצדנו בענין השגתנו כמש"ל:

אבל שם העצם הוי"ה ב"ה מורה על הבחי' והענין כפי אשר הוא מצדו יתברך שנתבאר למעלה (ואף שגם שם הוי"ה ב"ה נקרא ג"כ מצד התחברותו יתב' ברצונו להעולמות. כי עצמות אדון יחיד א"ס ב"ה בבחי' היותו מופשט מהעולמות לא אתרמיז בשום שם כלל. אעפ"כ העולמות המה בטלים ומבוטלים במציאות נגדו יתברך מצד זה השם הנכבד. והוא מעין הבחי' כפי אשר מצדו יתב'). ולכן נקרא שם העצם שם המיוחד ב"ה:

וזש"ה כי ה' הוא האלקים כו'. ר"ל עם כי מצד השגתנו הוא נקרא בשם אלקים ומצדו יתב' נקרא בבחי' שם הוי"ה ב"ה. באמת הכל א' וה' הוא האלקים כו'. כמש"ל פ"ז ענין הצמצום והקו דכלא חדא:

וזהו ג"כ בכלל ענין יחוד פסוק ראשון דקריאת שמע ה' אלקינו ה' אחד. ר"ל לכוין שהוא יתב' הוא אלקינו בעל הכחות ומקור שורש נשמתנו וחיותנו ושל כל הברואים והעולמות. ואף שברא והמציא מציאות כחות ועולמות ובריות עכ"ז הוא בבחי' הוי"ה ואחד מצדו יתב' שאין הברואים כולם חוצצים ח"ו כלל נגד אחדותו הפשוט יתברך הממלא כל ונקרא גם עתה הויה ואחד:

הגהה: ובזה יובן מאמרם ז"ל (פסחים נ"ו א') בענין השבח בשכמל"ו {ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד} ביחוד ק"ש שהתקינו שיאמרוהו בחשאי. משל לבת מלך שהריחה ציקי קדרה וכו' התחילו עבדיה להביא לה בחשאי. ולכאורה יפלא משלם ז"ל הלא שבח גדול הוא:

ועפ"י פשוט י"ל דלפי האמת אינו שבח כלל. כמו האם יחשב לשבח למלך ב"ו לומר שהוא מולך על רבי רבבות נמלים ויתושים. והמה מקבלים עליהם עול מלכותו ברצון כ"ש וק"ו אין ערך כלל שהוא יתב' אשר אין ערוך לקדושתו ועוצם אחדותו הפשוט וכל העולמו' כלא חשיבין קמי'. ודאי באמת אינו

שבח כלל שנשבחהו יתב' שהוא ברוך ומפואר בכבוד מלכותו על עולמות נבראים שכולם שפלים ולא חשיבין קמי' כלל. רק שהוא יתב' במקום גדולתו תמצא ענותנותו שגזרה רצונו לקבלו מאתנו לשבח. לזאת המשילוהו ז"ל לציקי קדרה. והתקינו שעכ"פ לא נאמרו אלא בחשאי:

ולפ"ד הנ"ל י"ל פנימיות כוונתם ז"ל היינו שאחר שיחדנוהו בפסוק שמע שהוא רק אחד אחדות פשוט ואין עוד מלבדו כלל וכל העולמות הם כאלו אינם במציאות כלל. איך נשבחהו אח"ז שהוא מבורך בכבוד מלכותו על עולמות. שגם העולמות ישנם במציאות והוא יתב' המולך עליהם. ואינו נחשב לשבח נגד עוצם יחוד פסוק שמע. אלא שגזרה רצונו יתב' שאעפ"כ נשבחהו בזה השבח. מחמת שכן הוא הענין מצד השגתנו והנהגתנו עפ"י יסודות וחקי תו"הק שנבנו כולם ע"פ זה הבחי' כמש"ל לזאת נאמרוהו בחשאי:

(ולכאורה יקשה ממאי דאמר לי' רבי ירמיה לרחב"א (בר"פ היה קורא) דהיה מאריך טובא בתי' {בתיבת} אחד. וא"ל כיון דאמליכתי' למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים תו לא צריכת. ולפ"ד קשה קצת לישנא דאמליכת' על תיבת אחד. אמנם גם הא לא תברה. כידוע ליודעים בדברי האר"י ז"ל שכל תחלת ראשית מחשבתו ית' בענין הבריאה היתה בסוד מלכות דא"ס והבן):

פרק יב

וזהו הענין שדרשו ז"ל (חולין ז' ב') על פסוק כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו אר"ח אפילו כשפים. כי כל עניני פעולות הכשפים נמשך מהכחות הטומאה של המרכבה טמאה. והוא ענין חכמת הכשוף שהיו הסנהדרין צריכין לידע. היינו חכמת שמות הטומאה וידיעת עניני כחות המרכבה טמאה בשמותיהם. שע"י יפעלו בעלי הכשופים פעולות וענינים משונים כשמשביעין כחות הטומאה בבחי' הטוב שבו שישפיע בתוכו חיות לעשות נפלאות היפך סדר כחות הטבעי' והמזלות. ועיין ע"ח שער קליפת נגה ריש פ"ד.

מחמת שכן קבע הבורא אדון כל ית' עניני כחותיה' למעלה מכחות הטבעים הנמשכים מהכוכבי' והמזלות שעי"ז יהא בכחם לעשות פעולות גם היפוך טבעי כחות הכוכבים ומזלות שהוקבע בהם בעת הבריאה. כידוע שכל כח ועולם קבע בו הבורא יתברך כח ויכולת להנהיג ולהטות את הכח והעולם שתחתיו לכל אשר יהיה שמה הרוח וכו'.

ומ"ש שם שמכחישין פמליא של מעלה ר"ל שרק סדור כחות הפמליא של הכוכבים והמזלות קבע הבורא יתב' כח בכחות הטומאה שיהו יכולין להפכם. אבל לא שיהא בכחם לשנות ח"ו מסדר הפעולות הקדושים של כחות המרכבה קדושה.

ואדרבה כשמשביעין אותם בשמות של כחות הקדושה. ממילא כרגע מתבטל כל עניני פעולתם לגמרי. וכמ"ש בתיקון י"ח אלין דידעין בקליפין עבדין אומאה בשמהן ובהויות דקב"ה לאלין קליפין ובטלין גזרה. ועיין ע"ח בפ' הנ"ל. כיון שאין הכח שלהם מעצמם ח"ו. כי אין עוד מלבדו יתב' בעל הכחות כולם. וגם שבאמת הלא הכל מלא רק עצמות אחדותו הפשוט ית' ואין עוד מלבדו שום מציאות כח כלל לא כחות הטומאה ולא שום כח ושום עולם ונברא כלל. ז"ש אין עוד מלבדו אפילו כשפים:

וזהו שמביא שם הש"ס ע"ז עובדא דההוא אתתא דקוות קא מהדרא למשקל עפרא מתותא כרעי' דר' חנינא אמר לה שקולי לא מסתייע' מילתיך אין עוד מלבדו כתיב.

ופריך והאר"י למה נקרא שמן כשפים שמכחישין פמליא של מעלה. שאני ר"ח דנפיש זכותיה. ודאי שלא היה מחזיק עצמו ר' חנינא דנפיש זכותי' כ"כ מתורתו ומעשיו הטובים המרובים עד שבעבורם היה סמוך לבו שלא ישלוט בו פעולת הכשפים. אבל הענין כמש"ל כיון שבאמת אין בכחות המרכבה טמאה שום כח מעצמם חלילה. אלא שהוא יתב' קבע כחם למעלה מכחות טבעי הכוכבים ומזלות כדי שעל ידי זה יהא ביכולתם לעשות פעולות אף גם לשנות סדרי טבעי המזלות. ובלתו יתב' הם אפס ותהו.

ולכן גם ר"ח לא שבטח על זכות קדושת תורתו ומעשיו המרובים. רק שידע ושיער בנפשו שזאת האמונה קבועה בלבו לאמיתה שאין עוד מלבדו יתב' שום כח כלל. והדביק עצמו בקדושת מחשבתו לבעל הכחות כולם אדון יחיד המלא כל עלמין ואין כאן שום שליטה ומציאות כח אחר כלל. לכן היה נכון לבו בטוח בזה שלא ישלטו עליו פעולות הכשפים הנמשכים מכחות המרכבה טמאה. ז"ש לא מסתייע' מילתיך אין עוד מלבדו כתיב:

ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה להסר ולבטל מעליו כל דינין ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו שום רושם כלל. כשהאדם קובע בלבו לאמר הלא ה' הוא האלקים האמתי ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם וכל העולמות כלל והכל מלא רק אחדותו הפשוט ית"ש. ומבטל בלבו ביטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם. ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ב"ה. כן יספיק הוא יתב' בידו שממילא יתבטלו מעליו כל הכחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל.

הנהה: וזהו ענין מאמרם ז"ל במשנ' ר"ה (כ"ט א') עשה לך שרף וכו' וכי נחש ממית או נחש מחיה. אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים וכו'. ר"ל כשהסתכלו כלפי מעלה להנח' השרף והתבוננו בכחו הרע ועכ"ז בטלוהו מלבם ולא השגיחו על כחו הנורא ושעבדו את לבם באמת רק לאביהם שבשמים לבד היו מתרפאין. והוא אמיתת ענין המתקת כחות הדינים בשרשם. והוא מבואר למבין:

וזה הענין הוא גם כן בכלל כוונת הזוהר בהקדמה דף י"ב סוף ע"א פקודא רביעאה למנדע דה' הוא האלקי'. כד"א וידעת היום וגו' כי ה' הוא האלקים ולאתכללא שמא דאלקים בשמא דהוי"ה וכד ינדע ב"נ דכלא חד ולא ישוי פרודא אפי' ההוא ס"א יסתלק מעל עלמא כו' והבן.

וגם יגזור אומר ויקם לו לפעול ענינים ונסים נפלאים היפוך סדור כחות הטבעים. כיון שמשעבד ומדב' טוהר אמונת לבבו באמת בל תמוט רק לו יתב' לבד ואצלו יתב' הכל שוה כל רגע. לפעול בסידור הטבע שקבע או היפוך סידור הטבע. כמו שמצינו בר' חנינא בן דוסא שהיה גוזר אומר ופועל כפי רצונו כל עת היפוך סידור הטבע כאמרו מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק ר"ל הלא אצלו יתב' שוה זה כמו זה כנ"ל. וכן הספיק הבורא ב"ה בידו. וכהנה רבות אתו כמובא בש"ס מנפלאות עניניו:

פרק יג

וזה היה ענין עבודת האבות כל ימיהם. כי המה בנוראות צדקתם וטהרת קדושת לבם היו מדבקים מחשבתם לרצונו יתברך כל ימיהם בלי הפסק רגע. ובטלו ברצונם כל הכחות שבעולם ולאפס ותהו נחשבו אצלם. ולכן זכו גם לנסים נפלאים בשדוד המערכות וצבאיהם כנ"ל. ולכן נתיחד שמו יתברך עליהם להקרא אלהי אברהם אלהי יצחק וכו'. וכאמרו יתב' בעצמו אלקי אבותיכם. ולזה אמרו ז"ל האבות הן הן המרכבה.

אמנם מדרגת משרע"ה היתה עוד יותר גבוה. כמו שהעידה התורה ולא קם נביא וגו'. ועצם חילוק מדרגתו ממדרגתם ביא' הוא יתב' בעצמו ואמר אני הוי"ה. וארא אל אברהם וכו' באל שדי ושמי הוי"ה לא נודעתי להם.

והענין הוא הוא עצם החילוק שנתבאר למעלה בין השם אלהים לשם הוי"ה ב"ה. כי על הרוב בענין השגת האבות מצינו נאמר השם אלקים. האלקים אשר התהלכו אבותי לפניו. האלקים הרועה אותי מעודי. וכן אנחנו קוראים אותו יתב' אלהי אברהם וכו'. כמש"ל בענין קדושת מדרגתם. שלא השגיחו על שום כח וענין בעולם כלל. אמנם השגת נבואתם לא היתה בביטול הכחות ממציאותם לגמרי. וזש"ה וארא אל אברהם וכו' באל שדי שענינו ג"כ כענין השם אלהים ור"ל שאני בעל הכחות כולם וברצותי כל רגע אני משדד מערכת כל הכחות מאשר קבעתי בהם בעת הבריאה. זהו אל שדי. אבל בבחי' ענין שמי הוי"ם (כמו שנתבאר פי' ענינו לעיל פי"א) לא נודעתי להם בהשגת נבואתם. אבל משרע"ה היתה השגת נבואתו בחי' השם העצם המיוחד הוי"ה ב"ה. ולכן לא היה שום כח חוצץ בפני אור השגת נבואתו. וכן ע"י כל נסי ה' שנעשו על ידו ראו כולם ביטול

מציאות כל הכחות לגמרי ואין עוד מלבדו יתב' לגמרי כמשמעו. כמש"ה אתה הראת לדעת כי ה' הוא וכו'. והוא ענין ופי' השם המיוחד הוי"ה ב"ה כנ"ל.

ז"ש וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני הוי"ה. הודיעו עצם בחי' השגת נבואתו שגם השם אלהים אצלו הכל בחי' הוי"ה. כענין הכתוב כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו. ומאז ואילך לא נזכר אצלו אלא וידבר ה' ויאמר ה'. וזהו ולא קם נביא וכו' אשר ידעו הוי"ה פא"פ {פנים אל פנים} . וז"ש בתיקון כ"ו ולגבי אבהן לא אתחזיא אלא במנעלים כו' אבל לגבי משה בלא כסויא כלל ורזא דמלא וארא אל אברהם וכו' עכ"ל:

והוא ג"כ ענין מאמרם ז"ל בס"פ כסוי הדם גדול שנא' במשה ואהרן יותר ממ"ש באברה'. דאלו באברהם כתיב ואנכי עפר ואפר ואלו במשה ואהרן כתיב ונחנו מה.

כי עפר ואפר עכ"פ מתראה עדיין למציאות עפר. אבל משרע"ה אמר ונחנו מה כאלו אין שום מציאות בעולם כלל לגמרי. (ועם כי גם את אהרן כלל אתו בזאת הבחי' וכמאמרם גדול שנאמ' במשה ואהרן. לפי שתלונת ישראל היתה על שניהם השיבם בלשון רבים אבל העיקר בזאת המדרגה הנוראה היה הוא לבד).

הגהה: וענין עפר ואפר הוא כענין כוונת פרה אדומה שיוכללו הפ"ר דינין במקור שרשם באלף שהוא כח הפשוט של כל האותיות. וענין החילוק בין עפר לאפר כענין החילוק בין כתנות עור לאור:

וז"ש בשמות רבה פי"א יצחק אמר למשה אני גדול ממך שפשטתי צואר כו' וראיתי את פני השכינה. א"ל משה אני נתעליתי יותר ממך שאתה ראית פני השכינה וכהו עינך כו' אבל אני הייתי מדבר עם השכינה פנים בפנים ולא כהו עיני. ומבואר למבין. וע' מ"ש הרח"ו ז"ל בס' הגלגולים בפי. מאמרם ז"ל אברהם אברהם יעקב יעקב פסיק טעמא. ומשה משה לא פסיק טעמא. שהוא על ענין הפסק וחציצה מועטת מענין הגוף ע"ש:

פרק יד

ולזאת היה משרע"ה מוכן כל רגע לנבואה כמ"ש עמדו ואשמעה וכו' וכמ"ש רז"ל. וכן היה משיג נבואתו בכל המקומות באיזה מקום שיהיה בהשואה גמורה בלא שום חילוק כלל. כמאמרם ז"ל בשמות רבה פ"ב ובבמד' רבה פ"ב ובחזית סי' ג' בפסוק עמודיו עשה כסף ז"ל למה דיבר הקב"ה עם משה מתוך הסנה וכו' ללמדך שאין מקום פנוי בארץ פנוי מהשכינ' שאפי' בתוך הסנה היה מדבר עמו עכ"ל. והוא כפי בחי' מדרגתו הנוראה.

הגהה: והוא ג"כ אחד מהטעמים. מה שיעקב אבינו ע"ה אמ' בשכמל"ו ומשרע"ה לא אמרו כמאמרם ז"ל (פסחים נ"ו א) כי ענין שבח בשכמל"ו משמע שיש ג"כ מציאות כחות ועולמות וכמש"ל פי"א ע"ש. ולכן אמרו יעקב אבינו ע"ה שהוא כפי מדרגתו וכנ"ל. אמנם מדרגת והשגת משרע"ה כפי שביארנו הוא ג"כ עצם ענין היחוד דתיבת אחד דק"ש כפי שנתבא' שם לכן הוא לא אמר בשכמל"ו ביחודו ית"ש:

ורק אשר בקשה נפשו הראני נא את כבודך לעמוד על מהות זה הענין הנורא ולראות איך הוא יתש"ש מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מני'. זה לא ניתן לו והשיבו הוא יתב' לא תוכל לראות וכו' כי לא יראני ועו':

והיה הולך וגדול בזאת המדרגה כל עת עד שעלה בידו וזכה אליה קודם סלוקו מן העולם. בשלימות היותר אפשרי בכח האדם לזכות בעודו בזה העולם. כמו שמצינו במשנה תורה בפ' והיה אם שמוע שתחלה אמר לאהבה את ה' אלהיכם וכו'. ותיכף לו בפסוק שאחריו אמר בלשון מדבר בעדו ונתתי מטר ארצכם כו' שהוא הנותן והפועל. כי התבטל בעיני עצמו ממציאות כלל ורק השכינה לבד המדברת לכן אמר ונתתי. וז"ש ז"ל שכינה מדברת מתוך גרונו של משה. וכמש"ה פה אל פה אדבר בו ולא כ' אליו אלא בו בתוכו ממש.

ולזאת המדרגה בשלימות עדיין לא זכה אליה שום אדם זולתו מעת חטא אדה"ר וגם לא יזכה אליה שום אנש על יבשתא עד ביאת הגואל ב"ב. כמו שהעידה התו"הק ולא קם נביא עוד בישראל כמשה כו' (ואף שנאמר בלשון עבר. התורה היא נצחית וקאי גם על זמן דורות הבאים. שאחר עבור כל דור מהעולם נוכל לומר שלא קם בזה הדור נביא כמשה בזאת המדרג'). ולכן אמרו בתד"א חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב. ולא אמרו למעשי משרע"ה.

אמנם עכ"ז ראוי לכל, ירא ה' אמיתי. שעכ"פ בעת עמדו להתפלל יבטל בטוהר לבו כפי יכולתו והשגתו כל הכחות שבעולם וכל כחותיו כאלו אין שום מציאות בעולם כלל. ולהתדבק בלבו רק בו יתב' אדון. יחיד ב"ה.

ועכ"פ לפרקים. כי באמת לא כל העתים שוות בענין טהרת הלב. ובפרט בדורות הללו כמעט בלתי אפשר להתפלל בתמידות בזאת המדרגה הגבוה. וכבר אמר ר"א יכולני לפטור כל העולם מדין תפלה. אעפ"כ העובד הטהור הרואה ומסתכל תמיד בטהרת לבו על כל ענינו שיהיו לרצון לפני אדון כל ית"ש. יוכל להגיע שיתפלל עכ"פ לפרקים בזאת המדרגה:

ועתה מבואר כונתם ז"ל במאמרם שהמתפלל צריך שיכוון את לבו למקום. וכן מאמרם ז"ל באבות וכשאתה מתפלל אל תעש וכו' אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ב"ה. שצריך ליזהר בנפשו מאוד שלא לכוון ולשום מגמת לבו בתפלתו ח"ו לשום ספי' אפי' מהנאצלים. ולא זו בלבד שלא לכוון לשום ספי' וכח עליון לבד כי הוא עבודה ללא אלקי אמת וקיצוץ נטיעות ח"ו אלא שגם ראוי ונכון שיבטל ברצונו ביטול גמור כל הכחות עליונים ותחתונים וגם כל כחותיו כאלו אינם במציאות. (ולא זו בלבד בענין התפלה. אלא שגם העסק בתורה שתתקיים אצלו כראוי. ג"כ צריכה שתהיה ע"פי זאת המדרגה.

כענין מאמרם (סוטה כ"א ע"ב) אין ד"ת מתקיימין אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו) ולכוון ולהדביק טהרת לבו בתפלתו רק למקומו של עולם הוא יחידו של עולם א"ס ב"ה הממלא כל העולם והעולמות כולם ולית אתר פנוי מני'.
וע' רוקח ז"ל סוף שורש זכירת השם ז"ל. וכשיאמר ברוך אתה ה' אל יחשוב על הכבוד הנראה בלב הנביאים ומראה על הכסא כי אם על ה' הוא האלקים בשמים ובארץ באויר ובים ובכל העולם שהוא אלהי האבות עכ"ל. והבן:

פרקים

פרק א

אתה הקורא נעים. הנה הדרכתיך בע"ה בנתיבות האמת. להורות לפניך הדרך תלך בה לבטח. ותוכל לחנך עצמך לאט לאט בסדר המדרגות הנ"ל. לפי טוהר לבבך. ולפי השגתך. יותר ממה שערוך לפניך כאן. וגם לפי רוב ההרגל.
ובעיניך תראה שכל אשר תרגיל עצמך יותר בכל מדרגה מאלו הנ"ל. יתוסף בלבך טהרה על טהרתך. הן בעסק התורה והן בקיום המצות ויראתו ואהבתו יתברך:
אמנם השמר והזהר מאד שלא תזוח דעתך עליך ותתנשא לבבך מאשר אתה עובד את בוראך בטהרת המחשבה. ובהשקפה ראשונה לא תרגיש כ"כ בהתנשאות לבך מזה. וצריך אתה לפשפש ולמשמש בזה מאד.
וכתוב מפורש תועבת ה' כל גבה לב (משלי י"ו). שאף אם לא יתראה ההתנשאות לעיני ב"א רק במחשבת הלב לבד בעיני עצמו היא תועבה ממש לפניו יתב'. כידוע שהיא השרש והשאור שבעיסה לכל המדות רעות. ואמרו (סוטה דף ד' ע"ב) שכל המתייהר כאלו בנה במה. ושכינה מיללת עליו וכאלו דוחק רגליו ית"ש שקובל עליו ואומר אין אני והוא יכולין לדור כאחד (שם ה' ע"א) וקצר המצע מהשתרע. ואוי לו לבן המגרש את אביו בזרוע מבית פלטין של אביו. והפליגו בה ז"ל מאד עד שאמרו שם שהוא כאלו עוכומ"ז וכפר בעיקר וכאלו בא על כל העריות. ואמרו (פסחים ר"פ אלו דברים) כל המתייהר אם חכם חכמתו מסתלקת הימנו.
וכל אשר יראת ה' נגע בלבו תסמר שערות ראשו ותדמע עינו בהעלותו על לבו ממי למדוהו רז"ל זאת. מהלל הזקן אשר ידוע ומפורס' בדבריה' ז"ל הפלגת ענותנותו ושפלותו הנוראה. עכ"ז כאשר נזדמן לידו פעם א' קצת ענין שהיה נראה בהשקפה כהתנשאות לפי מדרגת גודל נמיכת רוחו תיכף נענש ע"ז שנתעלמה הימנו הלכה. מה נאמר ונדבר אנחנו איך אנו צריכים לפשפש ולמשמש ע"ז בכל עת.

פרק ב

גם תוכל לגרום לאדם ההתנשאות בלב מאשר הוא עובד אותו יתב' בטהרת הלב שיקל בעיניו ח"ו אם יראה מי ומי שאין ענייני עבודתו לו יתב' במחשבה טהורה ומקיים ככל הכתוב בתורת ה' בלא דביקות. וכ"ש כשיראה איזה איש עוסק בתורת ה' ויתבונן עליו שהוא שלא לשמה יתבזה בעיניו מאד ח"ו. והוא עון פלילי הרחמן יצילנו.

כי באמת כל עניין הטהרת הלב בעבודתו יתב' הוא למצוה ולא לעכובא כמש"ל סוף שער א' ויתבא' עוד להלן אי"ה וכל המקיים מצות ה' ככל אשר צונו בתוה"ק שבכתב ובע"פ אף בלא דבקות נק' ג"כ עובד אלהים ואהוב לפניו ית':

וכן האדם העוסק בתורת ה' אפילו שלא לשמה אם כי ודאי שעדין אינו במדרגה הגבוה האמיתית אמנם חלילה וחלילה לבזותו אפי' בלב ואדרבה כל איש ישראל מחוייב גם לנהוג בו כבוד כמ"ש בשמאלה עושר וכבוד ודרז"ל (שבת ס"ג) למשמאילים בה כו'.

ובזוהר וישב קפ"ד ב' תורת ה' תמימה כו' כמה איתי לון לב"נ לאשתדלא באורייתא דכל מאן דאשתדל באורייתא להוי לי' חיים כו'. ואפי' מאן דאשתדל באורייתא ולא אשתדל בה לשמה כדקא יאות זכי לאגר טב בעלמא דין ולא דיינינן לי' בההוא עלמא ות"ח כתיב אורך בימינה בשמאלה עושר וכבוד כו' בשמאלה עושר וכבוד אגר טב ושלוה אית לי' בהאי עלמא.

הרי שאפי' האדם אשר עסקו בתורתו יתב' שלא לשמה כראוי אלא בשביל איזה פניה לגרמיה רק אם אינו לקנטור ח"ו אשר עליו ארז"ל נוח לו שתהפך שלייתו על פניו וכן אמרו (שם פ"ח ב') שנעשית לו סם המות ח"ו הקב"ה קובע לו שכר טוב כמגיע לו עושר וכבוד ושלוה בהאי עלמא וגם לא דיינינן לי' בההוא עלמא על אותה המחשבה והפניה שכיון בה וכ"ש אם אינו מכוין כלל לשום פניה לגרמיה הגם שאין כונתו לשמה דוקא היינו לשם התורה כמש"ל בפ"ג משע"ד בשם הרא"ש ז"ל אלא עיקר עסקו בה בסתמא אשר כלשמה דמי. הרי עסק תורתו יקר מאד בעיניו יתב' יותר מכל המצות לשמה בקדושת וטהרת המחשבה כראוי.

כמבו' ומוכח להדי' מגמ' דערכין (ט"ז ע"ב) בעא מיניה ר"י ברי' דרשב"פ תוכחה לשמה וענוה שלא לשמה הי מנייהו עדיפא וא"ל מי לא מודית דענוה לשמה עדיפא דאמר מר ענוה גדולה מכולן שלא לשמה נמי עדיפא דאר"י א"ר לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. וממילא נשמע דכוותה נמי בעסק התורה מי לא מודית דתורה לשמה ודאי דעדיפא ממצות לשמה שהרי משנה שלימה שנינו ות"ת כנגד כולם.

וכן חילקו רז"ל (סוטה כ"א א') ביתרון ערך מעלת התורה על המצות שזכות ואור המצות בין בעדנא דעסיק בה ובין בעדנא דלא עסיק בה היא רק מגינה מן היסורין ואינה מצלת את האדם שלא יבא לידי חטא אבל אור התורה גם לפי המסקנא שם עכ"פ בעידנא דעסיק בה היא גם מצלת אותו מחטא ואמרו בירושלמי פ"א דפאה שכל המצות אינן שוין לדבר אחד מן התורה וכמו שיתבאר להלן אי"ה בש"ד בזה.

א"כ גם עסק התורה שלא לשמה נמי עדיפא ממצות לשמה מזה הטעם עצמו שמתוך שלא לשמה בא לשמה:

פרק ג

וגם כי באמת כמעט בלתי אפשר לבא תיכף בתחיל' קביעת לימודו למדרגת לשמה כראוי. כי העסק בתורה שלא לשמה הוא למדרגה שמתוך כך יוכל לבא למדרגת לשמה ולכן גם הוא אהוב לפניו יתב' כמו שבלתי אפשר לעלות מהארץ לעליה אם לא דרך מדרגות הסלם.

ולזה אמרו (פסחים נ' ע"ב) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפי' שלא לשמה אמרם לעולם ר"ל בקביעות היינו שבתחלת למודו אינו מחויב רק שילמוד בקביעות תמיד יומם ולילה.

ואף אם לפעמים ודאי יפול במחשבתו איזה פניה לגרמי' לשום גיאות וכבוד וכיוצא עכ"ז אל ישים לב לפרוש או להתרפות ממנה בעבור זה ח"ו אלא אדרבה יתחזק מאד בעסק התורה ויהא נכון לבו בטוח שודאי יבא מתוך כך למדרגת לשמה וכן הוא ג"כ בענין המצות עד"ז.

ומי שימלאו לבו לבזות ולהשפיל ח"ו את העוסק בתורה ומצות אף שלא לשמה לא ינקה רע ועתיד ליתן את הדין ח"ו: ולא עוד אלא שנמנה בדברי רז"ל (בברייתא ר"ה י"ז א') בין אותם שאין להם חלק לעה"ב לגמרי חס ושלום וגיהנם כלה והם אינם כלין והם האפיקורסין וכן במשנה ר"פ חלק מנו את האפיקורס בכלל אותן שאין להם חלק לעה"ב ואמרי' בגמ' שם (צ"ט ב') רב ור"ח דאמרי תרווייהו זה המבזה ת"ח ור"י וריב"ל אמרי שאפי' המבזה חבירו בפני ת"ח נמי אפיקורוס הוי ואף אם אומר מאי אהני לן רבנן לדידהו קרו לדידהו תנו ה"ז בכלל אפיקורוס מבזה ת"ח וגם מגלה פנים בתורה נמי מקרי ח"ו. וה"ז איבד חלקו בחיי עולם הרחמן יצילנו.

וכן הר' יונה ז"ל בשער התשובה שמנה סדר מדרגות חומ' העונשים ומדרגה האחרונה מנה את הכת שארז"ל עליהם שאין להם חלק לעה"ב ומנה ג"כ שם המבזה ת"ח בכלל זאת הכת וכן מנה אותו הרח"ו ז"ל בשער הקדושה בכלל אותה הכת וכל חומר עונשו

הנורא הזה הוא מטעם על שהוא במורידי אור מעלת התוה"ק וחיללה ח"ו כמו שהאריך בזה הרבינו יונה ז"ל שם ע"ש דברי קדוש ה' (וכתב הוא ז"ל שם שגם עיקר העונש של כל המנויים שם באותה הכת הוא ג"כ רק מפני חילול כבוד התוה"ק רח"ל).

כי כיון שהוא משפיל ומבזה את העוסק בתו' שלא לשמה הרי הוא מרפה את ידיו מעסק התורה ולא יוכל לבא לעולם למדרגת לשמה להיות ת"ח גמור והרי ודאי מקרי בזה מבזה ת"ח ואין לך חילול שמו יתב' ותורתו הק' יותר מזה וכבר השפיל והוריד את יקר תפארתה של התוה"ק לארץ יגיענה עד עפר. והרס גם את כל העבודה בכללה ח"ו כי אין עבודתו יתברך מתקיימת כראוי בעדת ישראל בלתי ע"י הת"ח עוסקי התוה"ק יומם ולילה כי עיני כל ישראל עליהם לדעת מה יעשה ישראל להורות להם הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון א"כ האיש אשר יבא לגרום שלא יהיו ת"ח מצוים בישראל הרי כבר הרס גם כלל עבודתו יתב' לגמרי כי ישארו עדת ישראל ח"ו ללא תורה וללא מורה ולא ידעו במה יכשלו ח"ו וכעין זה כתב ג"כ רבינו יונה ז"ל שם ע"ש:

לזאת אתה צריך ליזהר אדרבה לכבד ולהגביה ככל אשר בכחך את כל העוסק ומחזיק בתורת ה' אפילו שלא לשמה כדי שיאחז צדיק דרכו בל יתרפה ממנה ח"ו. כדי שיוכל לבא ממנה למדרגת לשמה:

וגם אם נראה שכל ימי חיו מנעוריו ועד זקנה ושיבה היה עסקו בה שלא לשמה ג"כ אתה חייב לנהוג בו כבוד וכ"ש שלא לבזותו ח"ו שכיון שעסק בתורת ה' בתמידות בלתי ספק שהיה כונתו פעמים רבות גם לשמה כמו שהבטיחו רז"ל שמתוך שלא לשמה בא לשמה כי אין הפי' דוקא שיבא מזה ללשמה עד שאח"כ יעסוק בה תמיד כל ימיו רק לשמה אלא היינו שבכל פעם שהוא לומד בקביעות זמן כמה שעות רצופים אף שדרך כלל היתה כוונתו שלא לשמה עכ"ז בלתי אפשר כלל שלא יכנס בלבו באמצע הלימוד עכ"פ זמן מועט כונה רצויה לשמה ומעתה כל מה שלמד עד הנה שלא לשמה נתקדש ונטהר ע"י אותו העת קטן שכיון בו לשמה:

פרק ד

וכמה זהירות יתירה צריך האדם להזהר בענינים כאלו וכיוצא בהם. וכבר ארז"ל (סוכה נ"ב א') כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו כי היצר מתהפך בתחבלותיו לכל אדם כפי ענינו ומדרגתו בתורה ועבודה שאם הוא רואה שכפי גובה מדרגתו של האדם אם ישיאוהו שיניח מקומו ומדרגתו לעשות בפועל איזה עון וחטא חמור או קל שלא יאבה לו הוא מתחפש להתדמות אל האדם כיצר טוב לסמות שכלו להטיל ארס ולהטעותו באותו האופן והמדרגה עצמה שהאדם דבוק בה שמראה לו בה איזה דרך הנראה להאדם

בהשקפה ראשונה שהוא עצת יצרו הטוב להדריכו בדרך יותר גבוה כפי שמראה לו פנים וסימני טהרה והאדם נופל ברשתו כמהר צפור אל פח בלי התבוננו' רב ולא ידע כי בנפשו הוא ורגליו יורדות מות ח"ו:

הגהה: ואולי גם לזה רמזו רז"ל באמרם (פ' הרואה ס"א א') יצה"ר דומה לזבוב ויושב בין שני מפתחי הלב כי ידוע שמשכן היצ"ט בחלל הימיני של הלב. ומשכן היצה"ר בחלל השמאלי כמ"ש (קהלת י':ב') לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו וזה אמרם שהיצ"ט שומר ומכיר את מקומו לימין תמיד שאינו מייעץ לאדם לעולם רק לטוב אמיתי לבד אבל היצה"ר אינו שומר את מקומו המיוחד לו בחלל השמאלי להסית לעון וחטא נגלה אלא הוא מדלג ממקומו לפעמים גם לחלל הימין להתדמות להאדם כיצר טוב להנהיגו בתוספת קדושה ואינו מרגיש שתוכה טמון ענין רע ומר ח"ו:

לזאת הזהר בנפשך מאד. שאל ישיאך יצרך לאמר שעיקר הכל תראה שתהא אך עסוק כל ימיך לטהר מחשבת' כראוי. שתהא דביקות מחשבת' בבוראך בתמידות בל תמוט. ולא תשוב מפני כל להניח טוהר מחשבתך בשום עת כלל. והכל לשם שמים. באמרו לך שכל עיקר תורה ומצות המה דווקא כשהם בכוונה עצומה ובדביקות אמיתי. וכל זמן שאין לב האדם מלא לעשותם בכוונה קדושה ובדביקות וטהרת המחשבה. אינה נחשבת למצוה ועבודה כלל.

כאשר כבר לומד המלך זקן וכסיל לסמות עינים ולהביא ראיותיו ממקרא ומשנ' ותלמוד ומדרשים וספר הזוהר. כענין רחמנא לבא בעי וכהנה רבות עמו חבילות ראיות. אמנם אם תזכה להבחין בעיני שכל עפ"י התורה. תבין ותמצא שזה כל ענינו להראות להאדם טלפיו בסימני טהרה שדרכו בקודש ורגליו יורדות מות ר"ל.

ועתה ראה דרכיו וחכם גם בזה. איך שהוא חכם להרע מעין טוב. היום יאמר לך. שכל תורה ומצוה שבלא דביקות איננה כלום. וצריך אתה להכין לב ולהגביה עוף מחשבתך קודם עשיית כל מצוה או תפלה למחשבה טהורה שבטהורות. וכ"כ תהא מחשבתך טרודה בהכנת המצוה טרם עשותה. עד שיעבור זמן המצוה. או התפלה. ויראה לך פנים שכל תפלה או מצוה שנעשית בכונה עצומה בקדושה ובטהרה אף שלא בזמנה. הרי היא יקרה מקיום המצוה בזמנה. ושלא בכונה.

וכשירגלך יצרך שיוקבע בלבך שלא לחוש כ"כ לשינוי קביעות זמן של איזה מצוה או תפלה מחמת קביעות מחשבתך להטהר ולפנות הלב תחלה בהמשך הזמן ידריכך לאט לאט בחלק שפתיו ממדרגה למדרגה ולא תרגיש כלל עד שממילא יהא לך כהיתר להעביר מועד התפלה או המצות אף גם שתפנה לבך לבטלה בדברים בטלים וידיחך מכל ולא ישאיר לך לא מעשי מצוה בזמנה ולא מחשבה טובה.

וגם הרי הוא הריסת כל התורה בכללה ר"ל אם ח"ו נאבה לו להטות אזן לחלק שפתיו בדרכו זה. והגע עצמך כגון אם יטריד אדם עצמו לילה הראשונה של פסח בכונת אכילת כזית מצה. שתהא האכילה בקדושה וטהרה ודביקות. וימשיך ההכנה כל הלילה עד שיומשך זמן האכילה עד לאחר שעלה השחר או לאחר נ"ה. הרי כל טהרת מחשבתו פיגול הוא לא ירצה. ומי שאכל הכזית מצה בזמנה אף בלא קדושה וטהרה יתירה. הרי קיים מצות עשה הכתובה בתורה ותבא עליו ברכה. וכהנה רבות אשר אם לא נכוין לבנו לחוש לעשו' כל המצות במועדם ובזמנם. וכי מאי נפקותא בין זה למי שהיה תוקע שופר בכוונה עצומה בליל ראשון של פסח במקום מצות אכילת כזית מצה. ואוכל הכזית מצה בר"ה. ומתענה בעיה"כ. וביוה"כ נוטל לולב במקום מצות עינוי. ואיה מקום לתורה.

ואף גם זאת אם לא יכשילך בהעברת הזמן. יטה לבך לפנותה ולטהרה עד שיביאך שלא יהא לך פנאי לדקדק שתהא עשיית המצוה באופניה כדין בכל פרטיה וליזהר מלעבור על דינים מפורשי' בתלמוד ורבותינו הגדולים ז"ל. ואל יבטיחך יצרך שלא יוכל להיות שמרוב עסק טהרת המחשבה יוגרם ביטול פרטי המעשה. כי תדע שכל זמן שלבך יהא משוך לדעתו לאמר שכל עיקר תורת האדם הוא. שכל מצוה או לימוד שאינה נקיה מכל סיג ופסולת כסלת נקיה. הרי היא בבל יראה ובל ימצא. הרי הוא משחדך בזה ומעור עיניך. אלא תוכל להשגיח על כל הפרטי מעשים והלכות ודינים שתעבור עליהם ח"ו. ולא תרגיש בהם כלל:

פרק ה

והנה גלוי ומבואר. שזאת הדרך אש היא עד אבדון תאכל ח"ו. והורס כמה יסודות התוה"ק ודרז"ל. וכבר הזכרנו לעיל סוף שער א'. שהעיקר בכל המצות הוא חלק המעשה. וטהרת המחשבה אינה אלא מצטרפת למעשה. ולמצוה ולא לעכובא ע"ש. וכן מבואר לכל משכיל ישר הולך: שהרי קיי"ל בענין הקרבת הקרבנות דסתמן כלשמן דמי. וכן אמרו להדיא (נזיר כ"ג א') באוכל את הפסח לשם אכילה גסה נהי דלא קא עביד מצוה מן המובחר פסח מיהו קעביד. ואם יחשוב האדם בעת חיוב הקרבת הפסח ועת חיוב אכילתו כוונות נוראות של ענין הפסח במחשבה גבוה שבגבוהות וטהורה שבטהורות וחדל מעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא. וכ"ה בכל המצות:

ולא זו בלבד שבמצות מעשיות העיקר בהם הוא חלק המעשי אלא שגם במצות התפלה שנקראת עבודה שבלב. ולמדוהו ז"ל ברפ"ק דתענית מכתוב ולעבדו בכל לבבכ'. עכ"ז העיקר שצריך האדם לחתך בשפתיו דוקא כל תיבא ממטבע התפל' כמשרז"ל ברי"פ אין עומדין מקראי דחנה דכתיב בה רק שפתיה נעות מכאן למתפלל צריך שיחתוך בשפתיו.

וכ״א בשו״ט שמואל פ״ב יכול יהא מהרהר בלב ת״ל רק שפתיה נעות כו' הא כיצד מרחיש בשפתיו.

וברור הוא דלאו לענין לכתחל' ולמצו' בעלמ' הוא דאגמרוהו אלא גם לעכוב' דיעבד שאם הרהר תיבות התפלה בלב לבד לא יצא י״ח תפלה כלל ואם עדיין לא עבר הזמן צריך להתפלל פעם אחרת בחתוך שפתים כל תיבה ואם עברה זמנה צריך להתפלל שתים תפלה שאחריה כדין מי שלא התפלל כל עיקר כמו שהעיר ע״ז המ״א בס' ק״א ס״ק ב' בראיות נכונות שהמה כדאי להכריע בצדק דבהרהור התפלה בלבו לא יצא י״ח.

וידוע בזוהר וכתבי האריז״ל שענין התפל' הוא תיקון העולמות והתעלות פנימיותם כ״ל בחי' נר״ן שבהם ממטה למעלה והוא ע״י התדבקות והתקשרות נפש האדם ברוחו ורוחו בנשמתו כמ״ש בע״ה לעיל סוף שער ב' ע״ש והם נקשרים ע״י עקימת ותנועת שפתיו בחתוך תיבות התפלה שהוא בחינת המעשה שבדבור כמשרז״ל עקימת שפתיו הוי מעשה ובפ' כל כתבי (שבת קי״ט ב') אמרו מנין שהדבור כמעשה שנאמר כו' והוא בחי' הנפש שבדבור וההבל והקול שהוא הדבור עצמו הוא בחי' רוח שבה וכוונת הלב בהתיבות בעת אמירתם הוא בחי' הנשמה שבדבור.

לזאת לא יצא י״ח ענין התפלה במחשבה והרהור התיבות בלב לבד כי איך אפשר להגיע להתקשר בבתי' הנשמה אם לא ילך בסדר המדרגות ממטה למעלה שיתקשר הנפש של הדבור שהוא תנועת השפתים ברוח של הדבור שהוא ההבל והקול ואח״כ יתקשרו גם שניהם בנשמה שהוא המחשבה והכונה שבלב וכשהתפלל רק במחשבה לבד לא הועילה תפלתו ולא תיקן כלום. אמנם כשהתפלל בקול וחתוך אותיות הדבור לבד אעפ״י שלא צירף המחשבה וכונת הלב אליה הגם שודאי אינה במדרגה שלימה וגבוה כראוי ואינה יכולה לעלות לעולם המחשבה עולם הנשמה כיון שחסר ממנה בחי' מחשבת האדם עכ״ז אינה לריק ח״ו ויוצא בה י״ח כי עכ״פ הרי העלה וקישר נפשו ברוחו ועול' הנפש בעול' הרוח.

וע' בזוהר פקודי רכ״ב ב' דאצטריך צלותא מגו מחשבה ורעותא דלבא וקלא דשפוון למעבד שלימו וקישורא ויחודא לעילא כגוונא דאיהו לעילא כו' לקשרא קשרא כדקא יאות כו' מחשבה ורעותא קלא ומלה אלין ד' מקשרין קשרין לבתר דקשירו קשרין כלא כחדא אתעבידו כלהו רתיכא חדא לאשראה עלייהו שכינתא כו' קלא דאשתמע סליק לקשרא קשרין מתתא לעילא כו' עש״ה.

ובפ' במדבר ק״כ ע״ב אמרו דרך כלל דעקרא דצלותא תליא בעובדא בקדמיתא ולבתר במילולא דפומא דוקא ע״ש סדרן.

ובא"ז רצ"ד ב' כל מה דחשיב ב"נ וכל מה דיסתכל בלביה לא עביד מלה עד דאפיק לי' בשפוותי' כו' ובג"כ כל צלותא ובעותא כו' בעי לאפקא מלין בשפוותי' דאי לא אפיק לון לאו צלותי' צלותא ולאו בעותי' בעותא. וכיון דמלין נפקין מתבקעין באוירא וסלקין כו' ונטיל לון מאן דנטיל ואחיד לון לכתרא קדישא כו'.

ודרך כלל אמרו בזוהר אמור ק"ה א' מאן דאמר דלא בעיא עובדא בכולא או מלי לאפקא לון ולמעבד קלא בהו תיפח רוחי' ר"ל ולא הצריכו רז"ל ענין הכוונה לעכובא אלא בברכת אבות לבד.

ובפ' ויחי רמ"ג סוף ע"ב מאן דלבי' טריד ובעי לצלאה צלותי' ואיהו בעקו ולא יכיל לסדרא שבחא דמארי' כדקא יאות מאי הוא א"ל אע"ג דלא יכיל לכוונא לבא ורעותא סדורא ושבחא דמארי' אמאי גרע. אלא יסדר שבחא דמאריה אע"ג דלא יכיל לכוונא כו':

פרק ו

והגם שודאי שמחשבת האדם היא העולה למעלה ראש בשמי רום בעולמות העליוני' ואם יצרף האדם גם טוהר המחשבה והכוונה בעת עשיית המצות. יגיעו מעשיו לפעול תקונים יותר גדולים בעולמות היותר עליונים. אמנם לא המחשבה היא העיקר אצלינו כמו שנתבאר.

ועיין בזוהר יתרו צ"ג ריש ע"ב ואי אזדמן ליה עובדא ויכוין בי' זכאה איהו. ואע"ג דלא מכוין ביה זכאה איהו דעביד פקודא דמאריה. אבל לא אתחשב מאן דעביד רעותא לשמה ויכוין ביה ברעותא כו' כמאן דלא ידע כו' דהא ברעותא תליא כו' ואפילו הכי אי לאו תמן רעותא דלבא כו'. ע"ד צלי דוד ואמר ומעשה ידינו כוננה עלינו כו'. מאי כוננה עלינו כוננה ואתקין תקונין לעילא כדקא יאות. עלינו אע"ג דלית אנן ידעין לשואה רעותא אלא עובדא בלחודוי. מעשה ידינו כוננהו למאן להההוא דרגא דאצטריך לאתתקנא כו' ע"ש.

וכן בענין שנתבאר למעלה בשער ג' בענין התפלה לכוין אותה למקומו של עולם ית"ש. כפי שנתבאר שם ענין מקומו של עולם ע"ש. וכן ענין כוונת אחד דפסוק ראשון דק"ש שנתבאר שם בפי"א עש"ה הכל הוא רק למצוה ולא לעכובא.

שגם מי שלא ידע בזה כלל כי לא הורגל בזה או שמוחיה לא סביל דא שלא ירד לעומקו או שירא לנפשו שלא יסתכן ח"ו בהריסת כמה יסודי התורה שיוכל לבא מזה ח"ו למי שאין דעתו יפה בזה כראוי כמ"ש שם ע"ש. אלא שהוא עובד אותו יתב' ומקיים ככל הכתוב בתורת ה' שבכתב ושבע"פ ורבותינו הגדולים ומאמין ומכוין דרך כלל בפסוק ראשון דק"ש שהוא יתב' הוא אחד גם שאינו יודע ענין אחדותו יתב'. ומכוון תפלתו דרך כלל לו יתב' בלא חקירה ג"כ נקרא עובד ה' (כענין מ"ש בפרדס שער א' פ"ט בענין

האמונה במציאות הספירות ע"ש). כי אין כל הדברים האלו אמורים אלא למי שדעתו יפה וכ"ש ליראי ה' ולחושבי שמו אשר להם כח לעמוד בזה:
לזאת חלילה וחלילה לנו לדחות שום פרט מפרטי המעשה אף דקדוק א' מד"ס וכ"ש לשנות זמנה ח"ו בשביל מניעת טהרת המחשבה וכל המרבה לדקדק במעשיו ה"ז משובח:

פרק ז

עוד זאת יוכל יצרך להתחפש באמור לך שכל עיקר העבודה הוא שיהיה רק לשם שמים וגם עון וחטא למצוה יחשב אם הוא לשם שמים לתיקון איזה ענין ורחמנא לבא בעי וגדולה עבירה לשמה וכהנה רבות ראיות גם יראה לך פנים לאמר כי כן צוותי לילך בעקבי אבותיך הקדושים וכל הצדיקים הראשונים שהיו קודם שניתנה התורה. שעיקר דרך עבודתם לו יתב' היתה שכל מעשיהם ודבורם ומחשבתם וכל ענייניהם בעולם היה בדבקות וטהרת מחשבתם לשם שמים ופנו למעלה לתיקון והעלא' ויחוד העולמות וכחות העליונים באיזה מעשה שתהיה ובאיזה אופן ובאיזה זמן שיהיה ולא במעשים ומצות קבועים וסדורים שיהיו חק ולא יעבור כמו יעקב אבינו ע"ה בענין צאן לבן והמקלות. וכן אמר המגיד להב"י בענין חנוך שהיה תופר מנעלים ובכל זמנא דמעייל מחטא בסנדלא הוה משבח לקב"ה ע' מגיד משרים פ' מקץ.
ואף שארז"ל האבות קיימו כל התורה. וכן אמרו בו קרא רבה פ"ב מלמד שלמד נח תורה לא שהיו מצווים ועושים והי' להם ההלכה והדין כך אלא כמש"ל סוף שער א' שהמה קיימו את התורה מחמת שהשיגו בנפלאות השגתם תקוני העולמות וסדרי הכחות העליונים אשר יתקנו בכל מצוה ומצוה אבל היה ג"כ הרשות נתונה להם לעבדו גם במעשים וענינים אחרים לבד המצות ואף גם לעבור על איזה מצוה שלא כתורה כפי שראו והשיגו כזה הענין והמעשה הפרטית הוא נצרך אז לתיקון העולמות (וע' מזה בסוף ס' האמונו' לרש"ט וכן הביא שם כן בשם רבינו חושיאל גאון ז"ל רק שקיצר מאד בענין כדרכם בקודש של כל הראשונים ז"ל שהעלימו והסתירו מאד כל הענינים).
ואתה תחזה אם עיני שכל לך שאין כאן לא ראיה ולא סמך כלל אף לא משענת קנה רצוץ כי האמת הברור כמו שנתבאר לעיל סוף שער א' שהעבודה על זה הדרך לא היתה נוהגת אלא קודם מתן תורה לבד אבל מעת שבא משה והורידה לארץ לא בשמים היא והוכחנו שם בע"ה מענין חזקיהו עם ישעיהו שאסור לנו לשנות ח"ו משום אחת מהנה ממצות ה' אף אם תהיה הכוונה לשם שמים ואף אם ישיג האדם שאם יקיים מצותו

המוטלת עליו יוכל למיפק מיניה חורבא באיזה ענין ואף גם בשב ואל תעשה עכ"ז אין הדבר מסור ביד האדם להמנע ממנה ח"ו. כי טעמי מצות לא נתגלו וע"ש באורך:

פרק ח

עוד אחת יוכל לפתותך בחבילות ראיות שתכלית עבודת האדם הוא רק להשיג יראת הרוממות. ורק על זה יהיו עיניו ולבו כל הימים ושיראת העונש ובושה מבני אדם. היא מדה גרועה שבגרועות. והראוי לשרש אותה מלבך.

ויניח לך יצרך להוסיף יראה על יראה ביראת הרוממות עד שיקבע בלבך שיראת העונש והבושה מבני אדם היא עבירה. ותהיה בורח ממנה כבורח מן העבירה. עד שיוכל להיות שתלכד ברשתו שלא לאפרושי מאיסורא בזמן שאין לך יראת הרוממות כראוי.

ויקל לך כל דבר באשר יראה לך פנים מפנים שונים בזה. ויוכל להולד מזה. שאם יוכיחך אדם ויראה לך שאתה עובר על איזה דין. ישיאך לבך שלא לאפרושי מזה כל זמן שיראת המוכיח על פניך. באמרך שרק אין יראת אלהים בזה רק יראת אדם. ויראה חצונית.

וכבר הורונו חז"ל בברכת ריב"ז לתלמידיו (ברכות) שתהא מורא שמים עליכם כמורא בו"ד וכו'. ומי לנו גדול וחסיד מרב עמרם חסידא. ועכ"ז כשנזדמן לידו פעם א' דבר עבירה פתאום ר"ל כמובא שלהי קדושין. נלחם בתחבולות להנצל מרשת יצרו אף מחמת הבושה מהבריות. רק שלא לעבור ח"ו על מצות בוראו ית"ש. ונראה הגם שהקב"ה חס על כבודן של צדיקים. עכ"ז קבעוה להאי עובדא בתלמוד. להורות לנו דרכי ה' הישרים: ועתה הראיתיך קצות דרכי היצר המתחפש בכל מיני תחבולות. כמשרז"ל (קדושין למ"ד ע"ב) א"ר יצחק יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום שנא' רק רע כל היום. שלא די לו שמתגבר בתחבולותיו שהתנכל על האדם מתמול שלשום. אלא שעוד מתחדש כל יום בחדשות. וכאלו אינו מסיתו לרע כלל. ואדרבה מראה לאדם שכל מה שלמד תורה או פעל מצות. עדן לא היה בהם שום טוב. והוא רק רע כל היום. ובזה הוא מתגבר על האדם כמ"ש ז"ל ע"פ צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו וכו'. והוא היצה"ר הוא המה"מ מלא עינים וצופה לראות הנולד במה להכשיל (כי ענין צפיה הוא על דבר שעתיד להיות אחר כך). עד אשר האדם לא ידע להזהר עוד:

ואתה הקורא. אל תדמה שמלבי הוצאתי הדברים. כי את כל זאת בחנתי ונסיתי. כאשר נתתי לבי לדרוש ולתור. ועיני ראו רבים אשר יחפצו קרבת אלקים. ונכשלים במו אלה הדברים הנ"ל אשר מפיהם אלי נאמרו מלבם. ובעיני ראיתי במקום א' איזה אנשים שהורגלו בזה זמן כביר עד שכמעט נשכח מהם זמן תפלת המנחה שקבעו לנו רז"ל. ואדרבה נקבע בלבם מרוב ההרגל כמו דין והלכה שתפלת המנחה עיקרה אחר צאת

הכוכבים. וכשאדם אומר לחברו נתפלל תפלת מנחה. הוא משיבו נראה ונעיין אם כבר נראו הכוכבים ברקיע. וה' יסלח. להם. ויכפר לשוגה ופתי:

אבל לבך תשית לדעת חכמים בעלי תורה אשר כבר הורונו חז"ל שהעיק' היא עשיית המצוה בזמנה בכל פרטיה ודקדוקיה חק ולא יעבור. וטהרת המחשבה טובה תצרף למעשה. אז תלך לבטח. וזה וזה יתקיימו בידיך. ומשנה מפורשת שנו כל שמעשיו מרובים מחכמתו. אף גם חכמתו מתקיימת בקדושה וטהרה ודביקות. ומי זוטר הוא מה שהמשילו חז"ל כל שמעשיו מרובים חכמתו לאילן שענפיו מועטין ושרשיו מרובין שכל הרוחות שבעולם אין מזיזין אותו ממקומו. והשומע ישמע:

שער ד

פרק א

עוד זאת אמרתי לבא במגלת ספר כתוב בגודל החיוב של עסק התורה. על כל איש ישראל יום ולילה. ולהרחיב מעט הדבור בלשון מדברת גדולת יקר תפארתה ומעלתה של התורה. והאדם הישר העוסק והוגה בה בתורת חסד על לשונו לעשות נחת רוח ליוצרו ובוראו ית"ש ואיש דעת המאמץ כח לסומכה ולסעדה ולהחזיק בדקיה אחרי אשר זה ימים רבים לישראל שהושפל עסק תורה הקדושה בכל דור ודור.

והן עתה בדורות הללו בעו"ה נפלה מאד מאד. נתונה בסתר המדרגה התחתונה ר"ל. כאשר עינינו הרואות עתה ברבת בני עמנו מגודל סבל משא עול הפרנסה ה' ירחם.

וגם כמה מאותן אשר קרבת אלהים יחפצון. המה בחרו לעצמם לקבוע כל עיקר לימודם בספרי יראה ומוסר כל הימים. בלא קביעות עיקר העסק בתוה"ק במקראות והלכות מרובות. ועדן לא ראו מאורות מימיהם ולא נגה עליהם אור התורה. ה' יסלח להם. כי כוונתם לשמי'. אבל לא זו הדרך ישכון בם אור התורה:

והאמת כי ספרי יראה הנם ככל דרכי ה' הישרים. כי דורות הראשונים היו קבועים כל ימיהם בעסק והגיון תוה"ק תקועים באהלי המדרשות בגפ"ת. ושלהבת אהבת תוה"ק היה בוער בלבם כאש בוערת. באהבת ויראת ה' טהורה. וכל חפצם להגדיל כבודה ולהאדירה. והרחיבו גבולם בתלמידים רבים הגונים למען תמלא הארץ דעה.

וכאשר ארכו הימים. הנה כן דרכו של היצר מעולם להתקנא בעם ה' אלה. כאשר המה דורכים בדרך ה' כראוי. להטיל בהם ארס. עד שכמה מהתלמידים שמו כל קביעותם ועסקם רק בפלפולה של תורה לבד ולא זולת כלל. ושנינו במשנתינו אם אין יראה אין חכמה. ועוד הרבה מאמרי רז"ל מזה כמו שיובא להלן פ"ד אי"ה. לזאת התעוררו עצמם

כמה מגדוליהם עיני העדה אשר דרכם בקדש לשקוד על תקנת כלל אחינו בית ישראל. ליישר ההדורים ולגדור פרצותם. להרים המכשול מדרך עם ה'. ומלאו את ידם לבוא בתוכחות במוסרים ומדות. וחברו ספרי יראה להישיר לב העם. להיותם עוסקים בתורה הקדוש' ובעבוד' ביראת ה' טהורה.

אמנם כל איש תבונות אשר שכלו ישר הולך. יבין מדעתו כי לא כיונו בהם להזניח ח"ו העשק בגופי התורה. ולהיות אך עסוק כל הימים בספרי מוסרם. אלא כוונתם רצויה היתה שכל עיקר קביעת לימוד עם הקדש. יהיה רק בתורה הקדושה שבכתב ובעל פה והלכות מרובות. הן הן גופי תורה. וגם ביראת ה' טהורה:

והן עתה בדורות הללו בעוה"ר נהפוך הוא. הגבוה השפל. שכמה וכמה שמו כל עיקר קביעת לימודם רוב הימים רק בספרי יראה ומוסר. באמרם כי זה כל האדם בעולמו לעסוק בהם תמיד. כי המה מלהיבים הלבבות אשר אז יכנע לבבו להכניע ולשבר היצר מתאוותיו. ולהתיישר במדות טובות. וכתר תורה מונח בקרן זוית. ובעיני ראיתי בפלך א' שכ"כ התפשט אצלם זאת. עד שברוב בתי מדרשם אין בהם רק ספרי מוסר לרוב. ואפי' ש"ס א' שלם אין בו. וטח עיניהם מראות מהבין והשכיל לבותם. אשר לא זו הדרך בחר בו ה' כי לא ירצה. ועוד מעט בהמשך הזמן יוכלו להיות ח"ו ללא כהן מורה. ותורה מה תהא עליה:

הן לזאת עצור במלין מי יוכל. מלהודיע בשבטי ישראל נאמנה ליראי ה' וחושבי שמו את הדרך ילכו בה לאורה של תורה. אוי לנו מיום הדין. אוי לנו מיום התוכחה על עון ביטולה של תורה. כאשר הוא ית"ש יקנא לה לתבוע עלבונה:

ותחלה אשים דברתי בענין עסק התורה לשמה מהו ענין לשמה. כי גם זה פרי חטאת לכמה המונעים עצמן מעסק התורה הקדושה בחשבם כי ענין לשמה פי' בדביקות גדול בלי הפסק.

וגם רעה חולה יותר מזה. שסוברים בדעתם שעסק התורה בלא דביקות אין כלום וללא שום תועלת ח"ו. לזאת כשרואין עצמן שאין לבם הולך לזאת המדרגה שיהא לימודים בדביקת תמידי. לא יתחילו כלל ללמוד. וע"כ תפוג תורה ח"ו. ומהמשך הענינים יתבאר אי"ה ממילא מעלתה של התורה הקדושה והאדם העוסק בה כראוי.

לזאת ההכרח להביא קצת מאמרי רז"ל בש"ס ומדרשי' וזוהר אשר בם ידובר נפלאות מעלת התורה הקדושה והעוסק בה וגודל שכרה ועונשה ר"ל. הגם שכל אלו המאמרים ידועים ומפורסמים. עכ"ז קבצתים להלהיב לבות החפצים להתדבק באהבת תורתו ית'. ולהתלונן בצל העליון נורא:

פרק ב

ענין עסק התורה לשמה. האמת הברור. כי לשמה אין פירושו דביקות כמו שסוברים עתה רוב העולם. שהרי ארז"ל במדרש שבקש דוד המע"ה מלפניו ית' שהעוסק בתהלים יחשב אצלו ית' כאלו היה עוסק בנגעים ואהלות. הרי שהעסק בהלכות הש"ס בעיון ויגיעה הוא ענין יותר נעלה ואהוב לפניו ית' מאמיר' תהלים.

ואם נאמר שלשמה פי' דביקות דוקא ורק בזה תלוי כל עיקר ענין עסק התורה. הלא אין דביקות יותר נפלא מאמירת תהלים כראוי כל היום.

וגם מי יודע אם הסכים הקב"ה ע"י בזה. כי לא מצינו בדבריהם ז"ל מה תשובה השיבו הוא ית' על שאלתו (וכמו שמצינו ב"ב י"ז א' ואידך ההוא רחמי' הוא דקא בעי).

וגם כי היה די לענין הדביקות. במסכת אחת או פרק או משנה א' שיעסוק בה כל ימיו בדביקות. ולא כן מצינו לרז"ל שאמרו על ריב"ז שלא הניח מקרא משנה הלכות ואגדות כו'. והיינו כי מהעלותו על לבו תמיד כי עדן לא יצא י"ח עסק התורה לשמה במה שלמד עד עתה. לזאת היה שוקד כל ימיו להוסיף לקח תמיד מיום ליום ומשעה לשעה.

ובמשלי רבתא פ"י אר"י בא וראה כמה קשה יום הדין שעתיד הקב"ה לדון את כל העולם כולו כו'. בא מי שיש בידו מקרא ואין בידו משנה הקב"ה הופך את פניו ממנו ומצירי גיהנם מתגברין בו כו'. והם נוטלין אותו ומשליכין אותו לגיהנם. בא מי שיש בידו שני סדרים או שלשה הקב"ה א"ל בני כל ההלכות למה לא שנית אותם כו'. בא מי שיש בידו הלכות א"ל בני תורת כהנים למה לא שנית שיש בו כו'. בא מי שיש בידו ת"כ הקב"ה א"ל בני חמשה חומשי תורה למה לא שנית שיש בהם קריאת שמע תפלין ומזוזה. בא מי שיש בידו חמשה חומשי תורה אמר ליה הקב"ה למה לא למדת הגדה כו'. בא מי שיש בידו הגדה הקב"ה א"ל בני תלמוד למה לא למדת כו'. בא מי שיש בידו תלמוד הקב"ה א"ל בני הואיל ונתעסקת בתלמוד צפית במרכבה כו'. כסא כבודי האיך הוא עומד כו'. חשמל האיך הוא עומד. ובכמה פנים הוא מתהפך כו' ע"ש באורך:

ומסתברא נמי הכי. שהרי כמה הלכות מרובות יש בש"ס שבעת אשר האדם עוסק בהם. הוא צריך לעיין ולהעמיק מחשבתו ושכלו בעניני הגשמיות שבהם. כגון קינין ופתחי נדה שהן הן גופי הלכות. או המשא ומתן בש"ס וכללי דיני מיגו של רמאות שהיה הרמאי יכול לטעון. וכמעט בלתי אפש' שיהא אצלו אז גם הדביקו' בשלימו' כראוי:

פרק ג

אבל האמת כי ענין לשמה פירש לשם התורה. והענין כמו שפירש הרא"ש ז"ל על מאמר ר"א בר' צדוק (נדרים נ"א א') עשה דברים לשם פעלן ודבר בהן לשמן. ז"ל עשה דברים

לשם פעלן. לשמו של הקב"ה שפעל הכל למענהו. ודבר בהן לשמן. כל דבורך ומשאך בד"ת יהיה לשם התורה כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול ולא לקנטר ולהתגאות עכ"ל.

דקדק לבאר שינוי לשונו דר"א ב"צ שבעשיה אמר לשם פעלן. ובדבור אמר לשמן. לכן בענין העשיה פירש לשמו של הקב"ה שפעל הכל למענהו. ובענין הלמוד פירש לשם התורה כו'.

וכוונתו ז"ל מבואר היינו כי עשיית המצוה ודאי שצריכה להיות למצוה מן המובחר בדביקות ומחשבה טהורה שבטהורות כפי שכלו והשגתו. כדי שיתקלס עילאה לגרום תיקוני העולמות וכחות וסדרים העליונים. זהו לשם פעלן כי כל פעל ה' למענהו וארז"ל לקילוסו.

ואם כי ודאי שגם במצות העיקר בהם לעכובא הוא העשיה בפועל. והכוונה היתירה וטוהר המחשבה אינה מעכבת כלל כמו שנתבאר לעיל סוף שער א' על נכון בע"זה עכ"ז מצטרף קדושת וטוהר מחשבתו לעיקר העשי' בפועל לעורר ולפעול תקונים יותר גדולים בהעולמות משאם היתה המצוה נעשית בלא דביקות וקדושת המחשבה.

אבל על הנהגת האדם בשעת עסק התורה בדיני המצות והלכותיהן אמר ודבר בהן ר"ל הדבור בעניני המצות והלכותיהן. יהיה לשמן. פי' לשם הד"ת היינו לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול.

(ורש"י ז"ל גי' אחרת היתה לו שם ודבר בהן לשם שמים. לכן פירש שתהא כל כונתך לשמים. אמנם ענין ופי' לשמה שארז"ל בכ"מ ודאי שגם רש"י ז"ל יפרש כפירוש הרא"ש ז"ל כאן לפי גרסתו. וגם רש"י ז"ל כאן אין כונתו דביקות. אלא דאתי לאפוקי שלא יהא לימודו לשם קינטור וגיאות כמ"ש הרא"ש ז"ל. כדמוכח מסיום דברי ראכ"צ אל תעשה עטרה להתגדל בהם כו').

וזהו שמסיים הש"ס גבי ריב"ז שלא הניח כו' לקיים מה שנאמר להנחיל אוהבי יש כו'. שמבואר הענין שם בכל אותה הפרשה שהוא מאמר התורה הקדושה עצמה אשר בחוץ תרונה. שיש לאל ידה להנחיל וליתן שכר טוב לכל ההוגה ועוסק בה מחמת אהבתה עצמה ממש. היינו להוסיף בה לקח ופלפול. וזהו אוהבי:

פרק ד

אמנם ודאי דא"א לומר שא"צ לענין עסק התורה שום טוהר המחשבה ויראת ה' חלילה. שהרי משנה שלימה שנינו אם אין יראה אין חכמה. ואמרו (יומא ע"ב ב') מ"ד למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין אוי להם לת"ח שעוסקים בתורה ואין בהם י"ש

כו'. ובשמות רבה פ"מ כל מי שהוא יודע ואין בידו יראת חטא אין בידו כלום שקפליות של תורה ביראת חטא.

ובהקדמת הזוהר י"א ב' אמר רשב"י שהיראה איהי תרעא לאעלא לגו מהימנותא ועל פקודא דא אתקיים כל עלמא כו' ודא עקרא ויסודא לכל שאר פקודין דאו' מאן דנטיר יראה נטיר כולא לא נטיר יראה לא נטיר פקודי אורייתא כו' ע"ש.

ובפ' בהר ק"ח א' מאי עול מ"ש אלא כהאי תורה כו' ה"נ איצטריך לי' לבר נש: לקבלא עלי' עול בקדמיתא ולבתר דיפלח לי' בכל מה דאצטריך. ואי לא קביל עליה האי בקדמיתא לא ייכול למפלח. ה"הד עבדו את ה' ביראה מהו ביראה כד"א ראשית חכמה יראת ה' כו'. וע"ד האי בקדמייתא הוא דכלא כו' בגין דבהאי עויל לשאר קדושה ואי האי לא אישתכח לגביה לא שריא ביה קדושה דלעילא כו':

ואמרו עוד כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת. כי יראת ה' תחלה היא עיקר הקיום של חכמת התורה. וכמשרז"ל (שבת ל"א ע"א) אר"ל מ"ד והיה אמונת עתך כו' אמונת זה סדר זרעים כו'. חשיב שם בזה הפסוק כל הש"ס ומסיים ואפ"ה יראת ה' היא אוצרו. דמה הכתוב את התורה לרב תבואות. והוראה לאוצר המחזיק בו המון תבואות ומשתמרים בתוכו. שיראת ה' היא האוצר לחכמת התוה"ק שעל ידה תתקיים אצל האדם. ואם לא הכין לו האדם תחלה אוצר היראה הרי רב תבואות התורה כמונח ע"פ השדה למרמס רגל השור והחמור ח"ו שאינה מתקיימת אצלו כלל.

וכן אמרו ע"ז הכתוב בשמות רבה פ"ל אתה מוצא אדם שונה מדרש הלכות ואגדות ואם אין בו יראת חטא אין בידו כלום משל לאדם כו' יש לי אלף מדות של תבואה. א"ל יש לך אפותיקאות ליתן אותם בהם כו'. שנאמר והיה אמונת עתך כו' ע"ש:

פרק ה

ולפי ערך גודל אוצר היראה אשר הכין לו האדם. כן ע"ז הערך יוכל ליכנס ולהשתמר ולהתקיים בתוכו תבואות התורה כפי אשר יחזיק אוצרו.

כי האב המחלק תבואה לבניו. הוא מחלק ונותן לכל א' מדת התבוא' כפי אשר יחזיק אוצרו של הבן אשר הכין ע"ז מקודם. שאף אם ירצה האב וידו פתוחה ליתן לו הרבה. אמנם כיון שהבן אינו יכול לקבל יותר מחמת שאין אוצרו גדול כ"כ שיוכל להחזיק יותר. גם האב א"א לו ליתן לו עתה יותר. ואם לא הכין לו הבן אף אוצר קטן. גם האב לא יתן לו כלל. כיון שאין לו מקום משומר שתתקיים אצלו.

כן הוא ית"ש ידו פתוחה כביכול להשפיע תמיד לכל איש מעם סגולתו רב חכמה ובינה יתירה. ושתתקיים אצלם ויקשרם על לוח לבם. להשתעשע אתם בבואם לעולם המנוחה ותלמודם בידם.

אמנם הדבר תלוי לפי אוצר היראה שתקדם אל האדם. שאם הכין לו האדם אוצר גדול של יראת ה' טהורה. כן ה' יתן לו חכמה ותבונה ברוב שפע כפי שתחזיק אוצרו.) הכל לפי גודל אוצרו.

ואם לא הכין האדם אף אוצר קטן שאין בו יראתו יתב' כלל ח"ו. גם הוא ית' לא ישפיע לו שום חכמה כלל. אחר שלא תתקיים אצלו. כי תורתו נמאסת ח"ו כמשרז"ל.

וע"ז אמר הכתוב (תהילים קי"א:י') ראשית חכמה יראת ה'. וכמבואר בהקדמת הזוהר ז' ב' ר"ח פתח ראשית חכמה יראת ה' כו' האי קרא הכי מבעי לי' סוף חכמה כו'. אלא איהי ראשית לאעלא לגו דרגא דחכמתא עלאה כו'. תרעא קדמאה לחכמה עלאה יראת ה' איהי כו' ע"ש.

הרי מבואר. הגם שהיראה היא מצוה א' ואמרו בירושלמי ריש פאה שכל המצו' אינן שוות לדבר א' מן התורה אמנם מצות קניית היראה ממנו ית' רבה היא מאד. מצד שהיא מוכרחת לעיקר הקיום ושימור התוה"ק ובלתה גם נמאסת ח"ו בעיני הבריות. לכן צריכה שתקדם אצל האדם קודם עסק התורה:

הגהה: ובזה יבואר מאמרם ז"ל ריש פרק הרואה אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה שנאמר ובלב כל חכם לב נתתי חכמה. יהיב חכמתא לחכימין (דניאל ב':כ"א). ולכאורה יפלא. דא"כ חכמה הראשונה מאין תמצ' אצל האד'.

אמנם הענין. כי כתוב מפורש שגם הירא' נקראת חכמה כמ"ש (איוב כ"ח:כ"ח) ויאמר לאד' הן ירא' ה' היא חכמה. והוא מטעם הנ"ל. שהוא אוצרו הטוב של החכמה שתשתמר ותתקיים בה ז"ש שאין הקב"ה נותן ומשפיע חכמה העליונה של התורה. שתתקיים אצלו ויהא תלמודו בידו. אלא למי שיש בו חכמה היינו אוצר היראה. שהיא מוכרחת שתקדם אצל האדם כנ"ל.

(ואיש תבונות. יבין פנימיות מאמרם ז"ל זה לדרכנו ע"פ סתרי הזוהר וכתבי האריז"ל אשר אמרו שהחכמה העליונה מתגלית רק ע"י מדת מלכותו יתב' היינו קבלת עמ"ש כנ"ל):

ובזה יובן ג"כ שמצינו לרז"ל שאמרו אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד (ברכות ח' ע"א) ובפ' אין עומדין (ברכות ל"ג ב') אמרו אין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים בלבד. ולדברינו באמת הכל א'. ולכן אמרו אוצר של יראת שמים. ע"כ.

פרק ו

לזאת האמת שזו היא הדרך האמתי אשר בזה בחר הוא ית"ש. שבכל עת שיכון האדם עצמו ללמוד. ראוי לו להתיישב קודם שיתחיל. עכ"פ זמן מועט ביראת ה' טהורה בטהרת הלב. להתודות על חטאתו מעומקא דלבא. כדי שתהא תורתו קדושה וטהורה. ויכוין להתדבק בלימודו בו בתורה בו בהקב"ה. היינו להתדבק בכל כחותיו לדבר ה' זו הלכה. ובזה הוא דבוק בו ית' ממש כביכול. כי הוא ית' ורצונו חד כמ"ש בזוהר. וכל דין והלכה מתורה הקדושה. הוא רצונו ית' שכן גזרה רצונו שיהא כך הדין כשר או פסול טמא וטהור אסור ומותר חייב וזכאי.

וגם אם הוא עסוק בדברי אגדה שאין בהם נפקותא לשום דין ג"כ הוא דבוק בדבורו של הקב"ה. כי התורה כולה בכלליה ופרטיה ודקדוקיה. ואפי' מה שהתלמיד קטן שואל מרבו הכל יצא מפיו ית' למשה בסיני. כמ"ש רז"ל סוף פ"ב דמגילה. ובפ"ק דברכות ה' א' ובקהל' רבה ס"א פי"א ושם בסי' ה' פ"ו ובירושלמי פ"ב דפאה ובויקרא רבה פכ"ב ע"ש. ובשמות רבה פמ"ג כתב לך את הדברים האלה בשעה שנגלה הקב"ה בסיני ליתן תורה לישראל אמר למשה על הסדר. מקרא ומשנה הלכות ואגדות שנא' וידבר אלהים את כל הדברים האלה. אפילו מה שהתלמיד שואל לרב ע"כ.

ולא עוד אלא כי גם באותו העת שהאדם עוסק בתורה למטה. כל תיבה שמוציא מפיו הן הן הדברים יוצאים כביכול גם מפיו ית' באותו העת ממש. כדאשכחן בפ"ק דגיטין גבי פלגש בגבע' ותזנה עליו פלגשו ר' אביתר אמר זבוב מצא לה רי"א נימא כו'. ואשכחי' ר"א לאלי' א"ל מאי קעביד קב"ה א"ל עסיק בפלגש בגבעה ומאי קאמר אביתר בני כך הוא אומר יונתן בני כך הוא אומר. והיינו מפני שר"א ור"י עסקו ביניהם בענין פלגש בגבע' אז באותו עת. גם הוא ית' שנה דבריהם ממש.

והוא ית"ש ודבורו חד. וכמפורש בתוה"ק במשנה תורה לאהבה את ה' אלהיך כו' ופירשוהו רז"ל בנדרים (ס"ב א) דקאי על עסק התורה ע"ש וסיפי' דקרא ולדבקה בו.

ולכן אמר דוד המע"ה טוב לי תורת פיך כו'. אמר כי לבי שמח בעמלי בתורה הקדושה ברוב עוז בהעלותי על לבי שהיא תורת פיך שכל תיבה ממש מהתורה שאני עוסק בה כעת הכל יצא וגם עתה היא יוצאת מפיך יתב'. ולכן כל התורה קדושתה שוה בלי שום חילוק ושינוי כלל ח"ו. כי הכל דבר פיו ית"ש ממש. ואם חסר בס"ת אות א' מפסוק אלוף תמנע היא נפסלת. כמו אם היה נחסר אות א' מעשרת הדברות. או מפסוק שמע ישראל. וכמ"ש גם הרמב"ם ז"ל והוא מתד"א סא"ז (פ"ג)[פ"ב]:

פרק ז

ולזאת ראוי להאדם להכין עצמו כל עת קודם שיתחיל ללמוד. להתחשב מעט עם קונו ית"ש בטהרת הלב ביראת ה'. ולהטהר מעונותיו בהרהורי תשובה. כדי שיוכל להתקשר ולהתדבק בעת עסקו בתוה"ק בדבורו ורצונו ית"ש. וגם יקבל ע"ע לעשות ולקיים ככל הכתוב בתורה שבכתב ובע"פ ואשר יראה ויבין דרכו והנהגתו מתוה"ק. וכן כשרוצה לעיין בדבר הלכה. ראוי להתפלל שיזכהו ית' לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא. לכוין לאמיתה של תורה:

וכן באמצע הלימוד. הרשות נתונה להאדם להפסיק זמן מועט. טרם יכבה מלבו יראתו ית"ש שקיבל עליו קודם התחלת הלימוד. להתבונן מחדש עוד מעט ביראת ה'. כשרז"ל עוד (שבת ל"א) משל לאדם שאמר לשלוחו העלה לי כור של חטים לעליה כו' א"ל עירבת לי בהן קב חומטין א"ל לא. א"ל מוטב שלא העלית. וקאי על אמצע העסק בתבואות חכמת התורה שראוי ג"כ לערב בתוכו יראתו ית'. כדי שתתקיים תלמודו בידו.

ולכן סמך אצלו הברייתא תני דבי ר"י מערב אדם קב חומטין בכור של תבואה ואינו חושש. והוא דין מדיני גזל ואונאה אשר מקומו בס' נזיקין ומאי שייטי' הכא. אמנם הורונו בזה. שכמו במו"מ הגם שנראה כגזל ואונאה. אמנם כיון שהקב עפר הוא השימור והקיום של כל הכור תבואה אינו חושש משום גזל. כן רשאי האדם להפסיק ולבטל זמן מועט מהלימוד. להתבונן מעט ביראת ה'. ואינו חושש בזה. משום ביטול תורה כיון שהוא הגורם שתתקיים אצלו חכמה התורה:

פרק ח

אמנם דון מינה נמי מענין ב' המשלים שהמשילו ז"ל בענין התורה והיראה. היפך מאשר שגו בזה כמה מרבת בני עמנו. שקובעים כל עסק למודם בספרי יראה ומוסר לבד.

שכמו בענין קדימת האוצר להתבואה שבתוכו. וכי יעלה כלל על לב אדם כיון שכל קיום ושימור התבואה הוא האוצר יעשוק כל זמנו או רובו בבנין האוצר לבד. ולא יכניס בו תבואה מעולם. כן איך יעלה על לב איש לומר שזה תכלית האדם מישראל. שישים כל קביעת לימודו בבנין האוצר של י"ש לבד. והוא אוצר ריק. ולא עלתה בידו מכל עמלו רק מצוה א' של ה' אלהיך תירא. וגם אין עליה שם אוצר כלל.

ולא כיונו רז"ל במאמרם הנ"ל אין לו להקב"ה כו' אלא אוצר של י"ש בלבד. אל אותה היראה שבתוכה מונחים המון תבואות. מקרא משנה והלכות ושארי עניני התורה. שהיראה היא אוצרם הטוב ומשמר' שיתקיימו אצלו. ערוכים ושנונים בפיו וחרותים

על לוח לבו. כמו שמוכח ומוכרח ממ"ש עוד אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה בלבד.
(וכידוע בשרש דבר ענין ב' הבחי' של תורה ויראת ה' במדות העליונים. שבחי' היראה ל"ל מגרמה כלום. כי היא נקי' באה רק שהיא אוצר בית קיבול השפע עליון מבחינ' התורה. וכמ"ש וה' בהיכל קדשו. וע' בתיקונים ת"ב וג').
וזש"ה (משלי ט"ו:ט"ז) טוב מעט ביראת ה' מאוצר רב ומהומה בו:

פרק ט

וכן בענין ההיתר להפסיק באמצע הלימוד להתבונן עוד מעט ביראת ה'. שהמשילוהו ז"ל להיתר עירוב הקב חומטין בכור תבואה. מינה נמי. שכמו שאם עירב בכור תבואה יותר מקב חומטין אשר איננו צריך לקיום התבואה ה"ה גזל ואונאה. כן בענין היראה. אם יאריך בה האדם זמן יתר מכדי מדתה הנצרך לקיום ושימור רב תבואות התורה. ה"ה גוזל אותו הזמן העודף. מהתורה שהיה צריך ללמוד באותו העת. כי לא הורשה לעסוק בהתבוננות וקניית היראה. אלא כפי אשר ישקול בשכלו לפי טבעו וענינו. שזה העת הוא צורך והכרחי לו לעסוק בקניית היראה ומוסר. לצורך השימור והקיום של תבואת התורה:
ובאמת כי האדם הקבוע בעסק התורה לשמה כמו שפירשנו בפ"ג ענין לשמה. איננו צריך לרוב עמל ויגיעה ואורך זמן העסק בספרי יראה עד שיוקבע בלבו יראתו יתב'. כאותו האדם אשר איננו קבוע בעסק התורה. כי התורה הקדושה מעצמה תלבישהו יראת ה' על פניו במעט זמן ויגיעה מועטת ע"ז. כי כך דרכה וסגולתה של התורה הקדושה כמ"ש כל העוסק בתורה לשמה כו' ומלבשתו ענוה ויראה.
ובמשלי רבתא פ"א חכמה ומוסר אוילים בזו אם מוסר למה חכמה ואם חכמה כו' אלא אם למד אדם תורה ויושב ומתעסק בה כדי צרכו הרי בידו חכמה ומוסר ואם לאו כו'.
ובתד"א סא"ר פי"ח ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל כו' (יחזקאל מ"ז:י"ב) ומהו העץ אשר יעלה בנחל זה אלו ת"ח שיש בהם תורה מקרא ומשנה הלכות ואגדות ומע"ט ושימוש ת"ח כו'. משלו משל למה"ד כו'. כך ת"ח בעוה"ז בד"ת כיון שקראו את המקרא ושנו כו' וד"ת מתוק עליהם. הקב"ה מרחם עליהם ונותן בהם חכמה ובינה ודעה והשכל לעשות מע"ט ות"ת והכל מתוקן לפניהם כו':

פרק י

ובשעת העסק והעיון בתורה. ודאי שא"צ אז לענין הדביקות כלל. כנ"ל שבהעסק ועיון לבד הוא דבוק ברצונו ודבורו יתב' והוא יתב' ורצונו ודבורו חד.

והוא ענין מאמרם ז"ל בשמות רבה פל"ג אדם לוקח חפץ שמא יכול לקנות בעליו. אבל הקב"ה נתן תורה לישראל ואומר להם כביכול לי אתם לוקחים כו'. וז"ש בכ"מ בזוהר דקב"ה ואורייתא חד.

וגדולה מזו בפ' בשלח ס' ע"א ואוליפנא דקב"ה תורה איקרי כו' ואין תורה אלא קב"ה. וגם כי שרשה העליון של התורה הקדושה הוא בעליון שבהעולמות הנקראים עולמות הא"ס. סוד המלבוש הנעלם הנזכר בסתרי פליאות חכמה מתורת רבינו האריז"ל. שהוא ראשית סוד אותיות התורה הקדושה. וכמ"ש ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז. וז"ש ז"ל שקדמה לעולם היינו גם מכל העולמות כולם. שהרי אמרו בב"ר פ"א שקדמה לכסא הכבוד. והאמת שקדמה כביכול גם לעולם האצילות יתב' כנ"ל. אלא שהאצילות נקר' אין ומסוד הכסא מתחיל סוד השיעור קומה כביכול לכן אמרו שקדמה לכסא הכבוד.

ולכן בה נאצלו ונבראו כל העולמות עליונים ותחתונים. כמ"ש (משלי ח׳:ל׳) ואהיה אצלו אמון ואמרו ז"ל א"ת אמון אלא אומן וכו'. ובמשלי רבתא רפ"ט חכמות בנתה ביתה זו התורה שבנתה כל העולמות:

והענין כי התורה הקדושה היא דבורו יתב'. ובמאמר פיו ית' במע"ב נבראו העולמות כולם. שע"י סידור גלגול צרופי האותיות עפ"י סדר הרל"א שערים פנים ואחור שבמאמר בראשית ברא וכו'. נאצלו ונבראו העולמות עליוני עליונים רבי רבוון בכל. סדר מצבם ופרטי ענייניהם וכל הנכלל בהם. וכן בכל מאמר ומאמר שבו ע"ד הנ"ל נבראו כל פרטי המינים והענינים שבאותו הסוג שעליו נאמר אותו המאמר.

כמ"ש בזוהר תרומה קס"א א' דכד ברא קוב"ה עלמא אסתכל בה באורייתא וברא עלמא ובאורייתא אתברי עלמא כמה דאוקמוה דכתיב ואהיה אצלו אמון בי ברא קוב"ה עלמא דעד לא אתברי עלמא אקדימת אורייתא כו'. וכד בעא קוב"ה למברי עלמא הוה מסתכל בה באורייתא בכל מלה ומלה ועביד לקבלה אומנותא דעלמא בגין דכל מלין ועובדין דכל עלמין באורייתא אינון כו'. באור' כתיב בה בראשית ברא וכו' אסתכל בהאי מלה וברא את השמים. כתיב בה ויאמר אלהים יהי אור אסתכל בהאי מלה וברא את האור. וכן בכל מלה ומלה דכתיב בה באורייתא אסתכל קוב"ה ועביד ההוא מלה. וע"ד כ' ואהיה אצלו אמון כג"ד כל עלמא אתברי ע"כ.

ולכן כל התורה בכלל וכל העולמות כלליהם ופרטיהם וסדורם וכל ענייניהם כולם כלולים ורמוזים בעשר המאמרות דמע"ב. וכמ"ש רבינו הגדול הגאון החסיד מוהר"א זצוק"ל בפי' על הספד"צ בפ"ה. ועיין בזה בזוהר בראשית מ"ז א':

ולכן אמרו בזוהר דאורייתא היא נהירו דכל עלמין וחיותא וקיומא ושרשא דכלהון.
והענין כי העולמות הולכים על סדר ההשתלשלות וההדרגה שכל עולם היותר עליון וגבוה הוא נשמתו וחיותו וקיומו ואורו של העולם שתחתיו לבד. אמנם יתרון עולם האצילות על ג' עולמות בי"ע. שהוא מתפשט ומאיר לכל הג' עולמות בי"ע שתחתיו. ע' בע"ח שער פנימיות וחיצונות דרוש ב' ושם ריש דרוש ח' וריש דרוש י' ובשער דרושי אבי"ע פ"ז ובשער השמות פ"א ובשער קליפת נגה פ"א. שכולו אלקות גמור. כמ"ש בהקדמת התיקונים דע"ס דאצילות מלכא בהון איהו וגרמיה חד בהון איהו וחיוהי חד בהון מה דלאו הכי בע"ס דבריאה דלאו אינון ואיהו חד לאו אינון וגרמיהון חד.
ולכן התורה הק' ששורשה העליון הנעלם הוא למעלה מעלה גם מאצילות קדשו יתב' כנ"ל וקב"ה ואורייתא כלא חד. היא הנפש והחיות ונהירו ושרשא דעלמין כלהו. שכמו שבעת הבריאה בה נאצלו ונבראו כולה. כן מאז היא נשמתם וחיותם וקיומם על סדר מצבם. ובלתי שפעת אורה בהם כל רגע ממש להאירם להחיותם ולקיימם. היו חוזרים כולם לתהו ובהו ממש:

פרק יא

ולזאת עיקר חיותם ואורם וקיומם של העולמות כולם על נכון. הוא רק כשאנחנו עוסקים בה כראוי. כי קב"ה ואורייתא וישראל כולא חד. שכ"א מישראל שרש נשמתו העליונ' מדובק ונאחז באות א' מהתורה והיו לאחדים ממש.
ולכן אמרו בב"ר פ"א שמחשבתן של ישראל קדמה לכ"ד. ולא לחלוק על מ"ש שהתורה קדמה לכ"ד כי הכל א' בשרשן. והיא היא. וז"ש 'מחשבתן' של ישראל. וכמ"ש ישראל עלה במחשבה ר"ל ראשית המחשבה סוד הרעותא עלאה כמ"ש בזוהר וירא קי"ח ב' דהא ישראל סליק ברעותא דקוב"ה עד לא יברא עלמא.
והרעותא היא ראשית הכל אלהות גמור כביכול. מעולמות א"ס כנזכר שם בפ' נח ס"ה א' ופקודי רס"ח ב' אר"ש ארימית כו' דכד רעותא עלאה כו' וכל אינון נהורין מרזא דמחשבה עלאה ולתתא כלהו אקרון א"ס. ע"ש היטב ובהגהת הרח"ו ז"ל שם ובע"ח שער עיגולי' ויושר ריש ענף ד' ובשער השתלשלות הי"ס ריש ענף ב'. ולכ"א בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית.
(ולכן אמרו ז"ל (מ"ק כ"ה א') העומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע הא למה"ד לרואה ס"ת שנשרף. שקדושת נשמת כל א' מישראל היא היא קדושת ס"ת ממש).

ולכן מעת הבריאה שהיתה התורה גנוזה עדיין במקור שרשה הנעלם מכל העולמות עליונים. ומרחוק לבד האירה לכל העולמות להחיותם ולקיימם. ולא נשתלשלה עצמותה ממש למטה לזה העולם שיעסקו בה קבוצי מטה. עדיין היו העולמות רופפים ורותתים ולא היו על מכונם האמתי. וקראום רז"ל שני אלפים תהו. והיו תלוים ועומדים עד עת מ"ת. כידוע מאמרם ז"ל (שבת פ"ח א') שהתנה הקב"ה עם מע"ב אם מקבלין ישראל וכו' ואם לאו וכו'. וכ"ה בשמות רבה פמ"ז ודברים רבה ספ"ח ובריש התנחומא. וברבה שה"ש דמיתיך רעיתי רבנן אמרי רעיתי דעולמי שקבלו תורתי שאלו לא קבלו הייתי מחזיר את עולמי לתוה"ב דאר"ח בשם ר"א כתיב נמוגים ארץ וכו' אנכי תכנתי עמודים סלה אלולי ישראל שעמדו על הר סיני וכו' ומי בסס העולם אנכי וכו' בזכות אנכי ה' אלהיך תכנתי עמודיה סלה.

ומאז שנשתלשלה וירדה כביכול ממקור שרשה הנעלם לזה העולם כמאמרם ז"ל בא משה והורידה לארץ. כל חיותם וקיומם של כל העולמות הוא רק ע"י הבל פינו והגיונינו בה.

והאמת בלתי שום ספק כלל. שאם היה העולם כולו מקצה עד קצהו פנוי ח"ו אף רגע אחת ממש מהעסק והתבוננות שלנו בתורה. כרגע היו נחרבים כל העולמות עליונים ותחתונים והיו לאפס ותהו חס ושלום. וכן שפעת אורם או מיעוטו ח"ו הכל רק כפי ענין ורוב עסקנו בה.

לכן אנו מברכים עליה וחיי עולם נטע בתוכנו. כענין הנטיעה שנטיעתה כדי לעשות פרי להרבות טובה. כן אם אנו מחזיקים בתוה"ק בכל כחנו כראוי. אנו מנחילין חיי עד וממשיכים משרשה הנעלם למעלה מכל העולמות. תוספות קדושה וברכה ואור גדול בכל העולמות. ז"ש במשלי רבתא פ"ב מכל משמר נצור לבך שלא תברח מד"ת למה כי ממנו תוצאו' חיים ללמדך שמד"ת יוצאין חיים לעולם.

וגם לבנות הנהרסות בתיקונים גדולים. לקשר ולייחד ולהשלים העליונים עם התחתונים. וכל העלמין שקילין ונהירין כחדא. כמאמרם ז"ל בפ' חלק (סנהדרין צ"ט ב') אר"א כל העוסק בתורה לשמה כאלו עושה שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה שנא' או יחזק במעוזי יעשה שלום לי בו' רב אמר כאלו בנה פלטרין של מעלה ופלטרין של מטה שנא' ואשים דברי בפיך וכו' לנטוע שמים וליסוד ארץ.

ובחזית. שוקיו עמודי שש אלו ת"ח למה נמשלו עמודים שהם עמודי עולם שנא' אם לא בריתי יומם ולילה כו'. ובמשלי רבתא חכמות בנתה ביתה כו'. אמר הקב"ה אם זכה אדם ולמד תורה וחכמה חשוב לפני כמו שברא שמים וכאלו העמיד כל העולם כולו.

ושם בפ' אשת חיל אמרו. אמר הקב"ה לישראל בני היו מתעסקין בתורה ביום ובלילה ומעלה אני עליכם כאלו אתם מעמידים את כל העולם.

ובזוהר בראשית מ"ז א' כל מאן דאשתדל באורייתא בכל יומא יזכי למהוי ליה חולקא בעלמא דאתי. ויתחשיב ליה כאלו באני עלמין. דהא באורייתא אתבני עלמין ואשתכלל הה"ד ה' בחכמה יסד ארץ וגו'. וכתיב ואהיה אצלו אמון כו' וכל דאשתדל בה שכלל עלמין וקיים ליה. ות"ח ברוחא עביד קב"ה עלמא וברוחא מתקיימא דא רוחא דאינון דלעאן באורייתא כו'.

ושם בפ' וישב אחר שהאריך תחלה במעלתו הנוראה של האדם העוסק בתורה בעה"ז ובע"הב. ועונשו הגדול בשני העולמים כשמתרפה ממנה ח"ו. סיים ואמר בג"כ כלא קיימא על קיומא דאורייתא ועלמא לא אתקיים בקיומיה אלא באורייתא דאיהו קיומא דעלמין עילא ותתא דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה כו'.

ובפ' תרומה קס"א א' אחר שהאריך בענין לבאר איך שבהתורה נבראו כל העולמות. אמר אח"ז כיון דאתברי עלמא כל מלה ומלה לא הוה מתקיים עד דסליק ברעותא למברי אדם דיהוי משתדל באורייתא ובגיניי' אתקיים עלמא. השתא כל מאן דאסתכל בה באורייתא ואשתדל בה כביכול הוא מקיים כל עלמא. קב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא. ב"נ אסתכל בה באורייתא ומקיים עלמא. אשתכח דעובדא וקיומא דכל עלמא אורייתא איהי. בג"כ זכאה איהו ב"נ דאשתדל באורייתא דהאי איהו מקיים עלמא.

ובפ' ויקרא י"א סוף ע"ב בגין דעלמא לא אתברי אלא בגין אורייתא וכל זמנא דישראל מתעסקי באורייתא עלמא מתקיימא. וכל זמנא דישראל מתבטלי מאורייתא מה כתי' אם לא בריתי יומם ולילה כו'.

ולכן אמרו בפ' מעלות התורה שכל העוסק בתורה לשמה נק' ריע. כי כביכול נעשה שותף ליוצר בראשית יתי"ש. כיון שהוא המקיים עתה את כל העולמות בעסק תורתו. ובלתי זה היו חוזרים כלם לתוהו ובוהו. וכמי"ש במדרש הנ"ל דמיתיך רעיתי רעיתי דעולמי שקבלו תורתי כו':

פרק יב

וכ"ש חידושין אמיתים דאורייתא המתחדשין ע"י האדם. אין ערוך לגודל נוראות נפלאות ענינם ופעולתם למעלה. שכל מלה ומלה פרטית המתחדשת מפי האדם. קב"ה נשיק לה ומעטר לה. ונבנה ממנה עולם חדש בפ"ע. והן הן השמים החדשים והארץ החדשה שאמר הכתוב.

כמ"ש בהקדמת הזוהר ד"ד ע"ב ר"ש פתח ואשים דברי בפיך כמה אית ליה לב"נ לאשתדלא באורייתא יממא וליליא. בגין דקב"ה ציית לקליהון דאינון דמתעסקי באורייתא. ובכל מלה דאתחדש באורייתא על ידא דההוא דאשתדל באורייתא עביד רקיעא חדא. תנן בההוא שעתא דמלה דאורייתא אתחדש מפומיה דב"נ ההיא מלה סלקא ואתעתדת קמיה דקב"ה נטיל להההוא מלה ונשיק לה ועטר לה בשבעין עטרין גליפין ומחקקן. ומלה דחכמתא דאתחדשא סלקא ויתבא על רישא כו' וטסא מתמן ושטאת בשבעין אלף עלמין וסליקת לגבי עתיק יומין כו'. וההיא מלה סתימא דחכמתא דאתחדשת הכא כד סלקא אתחברת באינון מלין דעתיק יומין וסלקא ונחתא בהדייהו ועאלת בתמניסר עלמין גניזין דעין לא ראתה כו' נפקין מתמן שאטן ואתיין מליאן ושלימן ואתעתדו קמיה ע"י. בההיא שעתא ארח עתיק יומין בההיא מלה וניחא. קמיה מכלא. נטיל להההיא מלה ואעטר לה בש"ע אלף עטרין. ההיא מלה טסת וסלקא ונחתא ואתעבידת רקיעא חדא. וכן כל מלה ומלה דחכמתא אתעבדין רקיעין קיימין בקיומא שלים קמי ע"י והוא קרי לון שמים חדשים כו' סתימין דרזין דחכמתא עלאה. וכל אלין שאר מילין דאורייתא דמתחדשין. קיימין קמי קב"ה וסלקין ואתעבידו ארצות החיים ונחתין ומתעטרין כו' ואתחדש ואתעביד כלא ארץ חדשה מההיא מלה דאתחדש באורייתא. וע"ד כתיב כי כאשר השמים החדשים כו' אשר אני עושה כו' עשיתי לא כתיב אלא עושה דעביד תדיר ואינון חידושין ורזין דאורייתא. וע"ו כתיב ואשים דברי בפיך כו' לנטוע שמים וליסוד ארץ כו'. אר"א מהו ובצל ידי כסיתיך א"ל כו' והשתא דהאי מלה סלקא ואתעטרא וקיימא קמי קב"ה. איהו חפי על ההיא מלה וכסי על ההוא בר נש כו' עד דאתעביד מההיא מלה שמים חדשים וארץ חדשה כו'. ולאמר לציון עמי אתה כו' אל תקרא עמי אלא עמי למהוי שותפא עמי מה אנא במלולא דילי עבדית שמים וארץ כו' אוף הכי את. זכאין אינון דמשתדלין באורייתא.

ובפ' ויחי רמ"ג ריש ע"א כתיב הדודאים נתנו ריח כו' אלין אינון דאשכח ראובן כו' ועל פתחינו כל מגדים אינון גרמו למהוי על פתחי ב"כ וב"מד כל מגדים. חדשים גם ישנים כמה מלי חדתאן ועתיקין דאורייתא דאתגלייא על ידייהו כו'. דודי צפנתי לך מהכא אוליפנא כל מאן דאשתדל באורייתא כדקא יאות וידע למחדי מלין ולחדתותי מלין כדקא יאות אינון מלין סלקין עד כרסייא דמלכא וכ"י פתח לון תרעין וגניז לון. ובשעתא דעאל קב"ה לאשתעשע עם צדיקייא בגנתא דעדן אפיקת לון קמי' ומסתכל בהו וחדי. כדין קב"ה מתעטר בעטרין עלאין וחדי כו'. ומההיא שעתא מלוי כתיבין בספרא

כו' זכאה חולקיה מאן דאשתדל באורייתא כדקא יאות. זכאה הוא בהאי עלמא וזכאה הוא בעלמא דאתי.
ובת"דא סא"ר פי"ח ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל ופי' שם כל זה הכתוב על ד"ת ואומר שם מהו לחדשיו יבכר למחדשי תורה שמחדשין את התורה בכל יום תמיד. לבן שהוא בכור כו' שמחדש ד"ת שהכל שמחין בו כו' שמחה מתחדש לו לאביו בכל יום כו'. ובכל מקום שמחדשין תורה שבישיבת ב"הכ ובישיבת ב"המד שמחה מתחדש להקב"ה בכל יום תמיד כו' ע"ש:

פרק יג

ועל ידי עסק התוה"ק. נשלם כוונתו יתב' בבריאה שהיה רק בשביל התורה שיעסקו בה ישראל. כמאמרם ז"ל בראשית בשביל התורה כו'. ובשביל ישראל כו'. ובשביל משה כו' שהוא הסרסור בקבלת התורה. וכביכול הוא ית' שמח במעשיו בעולמו ובריותיו שמעלים חן לפניו ית' כשעה ראשונה בעת הבריאה. כמו שקיוה הוא ית' בעצמו כביכול. כמ"ש ברבה בראשית פ"ט למלך שבנה פלטרין ראה אותה וערב' לו אמר פלטין פלטין הלואי תהא מעלה חן כו'. כך אמר הקב"ה לעולמו. עולמי עולמי הלואי תהא מעלת חן לפני בכל עת כשם שהעלית חן לפני בשעה זו. וכן נאמר בשבח התורה אילת אהבים ויעלת חן.
ובזוהר צו ל"ה א' פתח ר"א ואמר ואשים דברי בפיך כו' תנינן כל בר נש דאשתדל במלי דאורייתא ושפוותיה מרחשן אורייתא כו'. ולא עוד אלא דהוא מקיים עלמא וקב"ה חדי עמיה כאלו ההוא יומא נטע שמיה וארעא הה"ד לנטוע שמים וליסוד ארץ.
ובפ' תרומה קנ"ה ב' פתח ר"א ואמר עת לעשות לה' הפרו תורתך כו' בכל זמנא דאורייתא מתקיימא בעלמא ובני נשא משתדלין בה. כביכול קב"ה חדי בעובדוי ידוי וחדי בעלמין כולהו. ושמיא וארעא קיימי בקיומייהו. ולא עוד אלא קב"ה כניש כל פמליא דיליה ואמר לון חמו עמא קדישא דאית לי בארעא דאורייתא מתעטרא בגיניהון כו'. ואינון כד חמו חדוה דמאריהון בעמי' מיד פתחי ואמרי ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ.
ובר"פ שמיני זכאין אינון ישראל דקוב"ה יהב לון אורייתא קדישא חדוותא דכלא חדוותא דקוב"ה ואטיילותא דיליה דכתיב ואהיה שעשועים יום יום כו':

פרק יד

וגם העולמות והבריות כולם הם אז בחדוותא יתירתא ונהירין מזיו האור העליון השופע עליהם ממקום שורש עליון של התורה. כמ"ש בפ' מעלות התורה משמח את המקום משמח את הבריות. וכן אמרה התורה ואהיה שעשועים יום יום.

ובזוהר ויקהל רי"ז א' פתח ואמר אז נדברו יראי ה' כו' אז דברו מבעי ליה מאי נדברו. אלא נדברו לעילא מכל אינון רתיכין קדישין וכל אינון חיילין קדישין. בגין דאינון מלין קדישין סלקין לעילא וכמה אינון דמקדמי ונטלי לון קמי מלכא קדישא ומתעטרין בכמה עטרין באינון נהורין עלאין וכולהו נדברו מקמי מלכא עלאה. מאן חמי חדוון מאן חמי תושבחן דסלקין בכל אינון רקיעין קמי מלכא קדישא. ומלכא קדישא מסתכל בהו ואתעטר בהו ואינון סלקין על רישיה והוו עטרא ונחתין ויתבין על חיקי' לגו בתוקפיה ומתמן על רישי'. וע"ד אמרה אורייתא ואהיה שעשועים יום יום והייתי לא כתיב אלא ואהיה בכל זמן ובכל עידן. דמלין עלאין סלקין קמיה ע"כ.

ובכל עת שהאדם עוסק ומתדבק בה כראוי. הדברים שמחים כנתינתן מסיני. כמ"ש בזוהר ר"פ חקת ר"י פתח זאת התורה כו' ת"ח מלין דאורייתא קדישין אינון עלאין אינון סתימין אינון כמה דכתיב הנחמדים מזהב כו'. מאן דאשתדל באורייתא כאלו קאים כל יומא על טורא דסיני לקבל אורייתא ה"הד היום הזה נהיית לעם.

ובפ' אחרי ס"ט א' דתאנא כל מאן דאצית למלוי דאורייתא זכאה הוא בהאי עלמא וכאלו קביל תורה מסיני. ואפילו מכל ב"נ נמי בעי למשמע מלוי דאורייתא. ומאן דארכין אודניה לקבלי' יהיב יקרא למלכא קדישא ויהיב יקרא לאורייתא עליה כתיב היום הזה נהיית לעם כו'.

והטעם שכמו שבעת המעמד המקודש נתדבקו כביכול בדבורו ית'. כן גם עתה בכל עת ממש שהאדם עוסק והוגה בה. הוא דבוק על ידה בדבורו ית' ממש. מחמת שהכל מאמר פיו יתב' למשה בסיני ואפילו מה שתלמיד קטן שואל מרבו כנ"ל פ"ו. וגם עתה בעת שהאדם עוסק בה בכל תיבה. אותה התיבה ממש נחצבת אז להבת אש מפיו יתב' כביכול כמש"ש. ונחשב כאלו עתה מקבלה בסיני מפיו ית"ש. לכן ארז"ל כמה פעמים והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני:

ואז משתלשל ונמשך שפעת אור וברכה ממקור שרשה העליון. על כל העולמות. וגם הארץ האירה מכבודה ומתברכת. ומביא הרבה טובה ושפעת ברכה לעולם.

ובתד"א סא"ר פי"ח אמר. כיון שלומד את התורה הרי זה מביא טובה לעולם ויכול הוא לבקש רחמים ולהתפלל לפני הקב"ה ויפקפק את הרקיע ויביא מטר לעולם. כו'.

ואמר שם עוד כ"ז שישראל עוסקין בתורה ועושים רצון אביהם שבשמים הקב"ה בעצמו נפנה אליהם ברכה שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף ואין השקפה אל"א לברכה שנאמר השקיפה כו' וברך את עמך בו':

פרק טו

והנה המברך מתברך. ומברכתם של העולמות יבורך גם האדם העוסק בה כראוי לאמיתה הגורם לכ"ז. וכבוד ה' חופף עליו כל היום ומשיג לנשמה אצולה ממקום קדוש. לפי ערך גודל עסקו ודיבוקו בה כמ"ש אדם מקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה. מעט מקדשין אותו הרבה.

ובהקדמת הזוהר י"ב ב' פקודא חמישאה כו' בהאי קרא אית תלת פקודין וכו'. וחד למלעי באורייתא לאשתדלא בה ולאפשא בכל יומא לתקנא נפשי' ורוחי'. דכיון דב"נ אתעסק באורייתא אתתקן בנשמתא אחרא קדישא דכתיב שרץ נפש חיה נפש דההיא חיה קדישא נו' וכד אשתדל באורייתא בההוא רחישו דרחיש בה זכי להההיא נפש חיה ולמהדר כמלאכין קדישין כו'. דא אורייתא דאקרי מים ישרצון ויפקון ריחשא דנפש חיה מאתר דההיא חיה ומשכין לה לתתא כמ"ד. וע"ד אמר דוד לב טהור ברא לי אלקים למלעי באורייתא וכדין ורוח נכון חדש בקרבי:

והוא הרודה ומושל בכל. וכל הדינין בישין מסתלקין מעליו ואין להם עליו שום שליטה ח"ו. בין בעודו בזה העולם. כמ"ש בפ"ק דברכות (ה' א') ארש"בל כל העוסק בתורה יסורין בדלין הימנו. ובפ' כיצד מעברין (עירובין נ"ד א') חש בראשו יעסוק בתורה שנאמר כו'. חש בגרונו יעסוק בתורה שנא' כו'. חש במעיו כו'. חש בכל בגופו יעסוק בתורה שנא' ולכל בשרו מרפא. וכעין סגנון זה אמרו בויקרא רבה פי"ב ובתנחומא פ' יתרו ובמדרש תהלים מזמור ק"ט ע"ש.

ובת"דא סא"ר פ"ה מקימי מעפר דל כו'. אדם שעבר עבירות הרבה וקנסו עליו מיתה כו'. וחזר ועשה תשובה וקורא תורה נביאים וכתובים ושנה משנה מדרש הלכות והגדות ושימש חכמים. אפילו נגזרו עליו מאה גזירות הקב"ה מעבירן ממנו כו'.

ושם רפ"ו הביאני המלך חדריו כשם שיש להקב"ה חדרי חדרים בתורתו. כך יש להם לת"ח לכל אחד ואחד חדרי חדרים בתורתו. ואם ראית שהיסורין משמשין ובאין עליך רוץ לחדרי תורה ומיד היסורין בורחין ממך שנאמר לך עמי בא בחדריך וגו'. לכך נאמר הביאני המלך חדריו. נגילה ונשמחה בך במה שגדלתנו ורוממתנו וקשרת לנו כתר גדול בד"ת מסוף העולם ועד סופו.

ושם בפ"ה ויהי המה הולכים הלוך ודבר ואין דבר אלא ד"ת כו'. וכשנשתלח מלאך כו'. ובא ומצאן שהיו עוסקין בד"ת ולא היה יכול לשלוט בהם כו'. מכאן שני ב"א שהולכין בדרך ועוסקין בתורה אין דבר רע יכול לשלוט בהן כו' ע"ש.

ובזוהר ויחי רמ"ב סוף ע"א ישששכר חמור גרם. כו' פתח ואמר לדוד ה'. אורי כו' כמה חביבין אינון מלין דאורייתא. כמה חביבין אינון דמשתדלי באורייתא קמי קב"ה. דכל מאן דאשתדל באורייתא לא דחיל מפגעי עלמא. נטיר הוא לעילא נטיר הוא לתתא. ולא עוד אלא דכפיית לכל פגיעי דעלמא ואחית לון לעימקא דתהום רבה. ת"ח בשעתא דעאל ליליא כו' כד אתער רוח צפון ואתפליג ליליא אתערותא קדישא אתער בעלמא כו'. זכאה חולקיה דההוא בר נש דאיהו קאים בההיא שעתא ואשתדל באורייתא. כיון דאיהו פתח באורייתא כל אינון זינין בישין אעיל לון בנוקבא דתהום רבה כו'. בג"כ ישששכר דאשתדלותיה באורייתא כפית ליה לחמור ונחית ליה כו' דאיהו סליק לנזקא עלמא ושוי מדורי' בין המשפתים כו'.

וכן אמרו ז"ל בפ"ג דסוטה (ב"א א') דהתורה אגוני מגני מן היסורין בין בעדנא דעסיק בה בין בעדנא דלא עסיק בה ע"ש. כי היא גמלתהו רק טוב ולא רע כל ימי חייה. היינו אפי' בעדנא דלא עסיק בה. כ"ז שהוא דבוק ולא פירש ח"ו מחיי עולם שלה ודעתו עליה תמיד לחזור ולהגות בה:

הגהה: ומ"ש גמלתהו וכו'. כי גמול פירוש תשלום גמול למי שהיטב אתו מקודם. ז"ש שהתורה משלמת גמול טוב להאדם שעושה טובה עמה היינו כשעוסק בה לשמה. וגם אם עסקו בה שלא לשמה לגרמיה ולא להטיב אתה. שמהראוי היה שהתורה תגמלנו רעה ח"ו. עכ"ז אינה גומלת לו רעה ח"ו. ואדרבה גם בשמאלה היינו למשמאילים בה שלא לשמה. הוא נותנת לו עושר וכבוד בעולם הזה. ע"כ:

פרק טז

וגם מעבירין ומסלקין מעליו כל הטרדות והענינים מעול ד"א וכו' וכל שאר עניני זה העולם המונעות תמידות העסק בתו"הק. כמ"ש כל המקבל עליו עול תורה כו'. ואמרו בבמדבר רבה ובתנחומא פ' חקת שמזה הטעם ניתנה התורה במדבר כשם שמדבר אינו נזרע ואינו נעבד כך כו' וכשם שמדבר אינו מעלה ארנון (ר"ל מס) כך בני תורה בני חורין כו'.

ובזוהר ויחי רמ"ב ב' דכל מאן דידע לאשתדלא באורייתא ולא אשתדל אתחייב בנפשיה: ולא עוד אלא דיהבין עליה עולא דארעא ושעבודא בישא דכתיב בישששכר ויט שכמו לסבול כו' מאן דסטא ארחיה וגרמיה דלא למסבל עולא דאורייתא מיד ויהי למס עובד. וכן להיפך כו'.

וכך הדין הלכה פסוקה בש"ס כמ"ש (נדרים ס"ב ב' ובפ"ק דבתרא ח' א') שארי ליה לצורבא מרבנן למימר לא יהבינא כרגא דכתיב מנדה בלו והלך לא שליט למרמי עליהון.

ושם ר"ה בר"ח שדא כרגא ארבנן. א"ל רנב"י עברת אדאורייתא אדנביאים אדכתובים דכתיב כו'. כמש"ש דרבנן לא צריכי נטירותא.
ובתד"א סא"ר פ"ד כל ת"ח שעוסק בתורה בכל יום תמיד בשביל להרבות כבוד שמים. אינו צריך לא חרב ולא חנית ולא כל דבר שיהיה לו שומר אלא הקב"ה משמרו בעצמו כו'. ושם בפי"ח אם יש בו באדם ד"א ומקרא לבד מוסרין לו מלאך. א' לשומרו שכאמר כו'. קרא אדם תורה נביאים וכתובים מוסרים לו שני מלאכים שנאמר כי מלאכיו יצוה לך לשמרך כו'. אבל קרא אדם תורה נביאים וכתובים ושנה משנה ומדרש הלכות ואגדות ושמש ת"ח הקדוש ב"ה משמרו בעצמו כו' שנאמר ה' שומרך כו'.
וכפי ערך הקיבול אשר יקבל עליו עול תורה באמת ובכל כחו. כן לפי זה הערך יסירו ויעבירו ממנו טרדות עניני זה העולם. והשמירה עליונה חופפת עליו. והוא כבן המתחטא על אביו. ואביו עושה לו רצונו ומשלים לו כל חפצו. כמ"ש רז"ל (עכומ"ז י"ט א') כל העוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפצו. וכ"א במדרש תהלים מזמור א'. ואמרו עוד שם שכתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים שכל העוסק בתורה נכסיו מצליחין.
ובמשלי רבתא ספ"ח ויפק רצון מה' כל מי שהוא מפיק בד"ת ומלמדו ברבים. אף אני בעת רצון מפיק לו רצון כו'. ומזונותיו מוכנים לו תמיד בלא שום עמל ויגיעה מועטת עליהם. כמ"ש שם בפ' אשת חיל שת"ח יושב ועוסק בתורה כו' ולא עוד אלא שהקב"ה ממציא לו מזונותיו בכל יום ויום שנאמר ותתן טרף לביתה.
ובת"דא סא"ר פי"ח ברוך המקום ברוך הוא שבחר בחכמים ובתלמידיהם כו' כשם שהם יושבין בב"כ ובב"מד ובכל מקום שהוא פנוי להם וקורין ושונין לשם שמים ויראה בלבבם ומחזיקים ד"ת בפיהם ומקיימין עליהם הפסוק טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו כך כביכול אפילו הם ישאלו את כל העולם כולו בשעה אחת הוא נותן להם מיד כו'.
ויתר על כן. אלא הגם שהוא עצמו ודאי בורח מהכבוד וגדולה. כי בלא זה בלתי אפשר בעולם כלל להיות עוסק בתורה לשמה. ולא תתקיים אצלו כלל. כמשז"ל בפ' מעלות התורה אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד. כי האדם אסור לו לפנות דעתו לזה כלל.
אמנם גדול העצה ית"ש נותן לו שמחה וגדולה בע"כ. כמ"ש בתד"א שם ברוך המקום ברוך הוא שבחר בחכמים ובתלמידיה' כו' כמו שהם יושבין בב"כ ובב"מד בכל יום וקורין ושונין לשם שמים ויראת שמים בלבבם ומחזיקים דברי תורה על פיהם ומקבלין

עליהם בשמחה עול מ"ש כך כביכול הקב"ה נותן להם שמחה לצדיקים בעל כרחם שלא בטובתם כו' ע"כ.
וכמאמר הכתוב אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ר"ל הגם שאני בורח מהם המה רודפים אחרי בע"כ:

פרק יז

בין אחר פטירתו מזה העולם. ארז"ל (חגיגה כ"ז ב') תלמידי חכמים אין אור של גיהנם שולט בהם כו'. וכן אמרו שם ת"ח שסרח אין תורתו נמאסת. ובמשלי רבתא בפ' להבין משל ומליצה כו' ומליצה זו התורה עצמה ולמה נקראת שמה מליצה שהיא מצלת עוסקיה מדינה של גיהנם. ושם רפ"ב בני אם תקח אמרי כו' אמר הקב"ה לישראל על הר סיני אם זכיתם להצפין ולקבל תורתי ולעשותה אני מציל אתכם משלש פורעניות. ממלחמת גוג ומגוג. מחבלו של משיח. מדינה של גיהנם. ומצותי תצפן אתך אם זכיתם להצפין תורתי אני משביע אתכם מטוב הצפון לע"ל שנא' מה רב טובך אשר צפנת כו'. ושם בפ"י ארחב"ד אין לך צדקה שמצלת את האדם מדינה של גיהנם אלא תורה בלבד כו'. שיש בה כח להציל אותו מיום הדין. ואפילו נתחייב אדם בדבר עבירה יכול להציל אותו מיום הדין כו'. הרי מכאן לת"ח שעבר בדבר עבירה שהיא מצלת אותו.
ובמדרש תהלים מזמור י"ט ותקופתו כו' ואין נסתר מחמתו כו' ר"י ורשב"ל אמרי תרוייהו אין גיהנם לע"ל אלא השמש הזו היא מלהטת את הרשעים שנאמר הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים כו' ולהט אותם כו' אבל לעתיד לבא מי נסתר מחמתו מי שהוא עוסק בתורה מה כתיב אחריו תורת ה' תמימה כו' וכן הוא אומר אין חשך ואין צלמות להסתר שם פועלי און ומי נסתר מי שהוא עוסק בתורה כו' ע"ש. וק"ו מאלישע אחר. שאמרו (חגיגה ט"ו ב') לא מידן נדייני' משום דגמיר אורייתא.
וכן אמרו בירושלמי שם ובקהלת רבה סימן ז' בפסוק טוב אחרית דבר כו' ולא כן תנינן מצילין תיק הספר עם הספר כו' מצילין לאלישע בזכות תורתו. ובזוהר יתרו פ"ג ב' אר"י אמאי אתייהב אורייתא באשא וחשוכא כו' דכל מאן דישתדל באורייתא אשתזיב מאשא אחרא בגיהנם ומחשוכא דמתשכין כל שאר עמין לישראל כו' ע"ש.
וברע"מ תרומה קל"ד ב' פקודא ללמוד תורה בכל יומא דאיהו רזא דמהימנותא עלאה למנדע ארחיה דקב"ה. דכל דאשתדל באורייתא זכי בהאי עלמא וזכי בעלמא דאתי ואשתזיב מכל קטרוגין בישין. בגין דאורייתא רזא דמהימנותא איהי דמאן דיתעסק בה אתעסק במהימנותא עלאה אשרי שכינתא בגוי' דלא תעדי מיני' כו' ע"ש.

וכמאמרם ז"ל ע"פ ארך ימים בימינה כו' למימינים בה ארך ימים וכ"ש עושר וכבוד. והוא בשני העולמים. עושר וכבוד בע"הז וארך ימים לע"הב. שעיקר האורך ימים הכוונה לעולם שכולו ארוך כמ"ש רז"ל בכמה דוכתי ובזוהר וישב ק"צ ריש ט"א ע"ש:

ושם בפ' חיי קל"א ב' ר"א פתח גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך כמה אינון ב"נ טפשין דלא ידעין ולא מסתכלין לאשתדלא באורייתא. בגין דאורייתא כל חיין וכל חירו וכל טוב בעלמא דין ובעלמא דאתי איהו חירו דעלמא דין ודעלמא דאתי איהו. חיין אינון בעלמא דין דיזכון ליומין שלימין בהאי עלמא כד"א כו' וליומין אריכין בעלמא דאתי. בגין דאינון חיין שלמין אינון חיין דחירו חיין בלא עציבו חיין דאינון חיין חירו בעלמא דין חירו דכלא. דכל מאן דאשתדל באורייתא לא יכלין לשלטאה עלוי כל עמין דעלמא כו' וע"ד כל מאן דישתדל באורייתא חירו אית ליה מכלא בעלמא דין משעבודא דשאר עמין חירו בעלמ' דאתי בגין דלא יתבעון מיני' דינא בההוא עלמא כלל כו' ע"ש.

ובת"דא סא"ר פי"ח בפסוק ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל כו'. מאי ולא יראה כי יבא חם לומר לך כל העוסק בתורה אינו רואה מדת פורעניות בין בעוה"ז בין לימות בן דוד ובין לע"הב. וכמו שפי' ז"ל בהתהלכך תנחה אותך בעוה"ז. בשכבך תשמור עליך בקבר. והקיצות היא תשיחך לעוה"ב.

ובזוהר פ' וישב קפ"ד ב' וקפ"ה א' ר"י פתח ואמר תורת ה' תמימה כו' כמה אית לון לב"נ לאשתדלא באורייתא. דכל מאן דאשתדל באורייתא להוי לי' חיים בעלמ' דין ובעלמא דאתי וזכי בתרין עלמין. ואפי' מאן דאשתדל באורייתא ולא אשתדל בה לשמה כדקא יאות זכי לאגר טב בעלמא דין ולא דיינין לי' בההוא עלמא. ות"ח כתיב אורך ימים בימינה כו'. אורך ימים בההוא דאשתדל באורייתא לשמה דאית לי' אורך ימים בההוא עלמא דבי' אורכא דיומין כו'. בשמאלה עושר וכבוד אגר עב ושלוה אית לי' בהאי עלמא. וכל מאן דישתדל באורייתא לשמה כד נפיק מהאי עלמא אורייתא אזלא קמי' ואכרזת קמי' ואגינת עליה דלא יקרבון בהדי' מאריהון דדינא. כד שכיב גופא בקברא היא נטרת לי' כד נשמתא אזלת לאסתלקא למיתב לאתרה איהי אזלת קמא דההיא נשמתא וכמה תרעין אתברו מקמא דאורייתא עד דעאלת לדוכתא. וקיימא עלי' דב"נ עד דיתער בזמנא דיקומון מתייא דעלמא ואיהי סניגורא עלי' ההי"ד בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך כו'. בהתהלכך תנחה אותך כמה דאתמר. בשכבך תשמור עליך בשעתא דשכיב גופא בקברא דהא כדין בההוא זמנא אתדן גופא בקברא וכדין אורייתא אגינת עלי'. והקיצות היא תשיחך כמה דאתמר בזמנא דיתערון מתי עלמא מן עפרא היא תשיחך למהוי סניגורא עלך כו'.

וכן ארז"ל בפ' חלק (סנהדרין צ"ט ב') בפסוק נפש עמל עמלה לו כו'. הוא עמל במקום זה והתורה עומלת לו במקום אחר. ובמשלי רבתא פי"ד חכמות נשים בנתה ביתה. כל מי שקנה לו חכמה בעוה"ז יהא מובטח שהיא בנתה לו בית לעוה"ב. ואולת בידיה תהרסנו כל מי שלא קנה לו חכמה יהא מובטח שקנה לו גיהנם לע"ל.

ובס"ת לך לך אחר הדברים האלה דא פתגמי אורייתא כו'. הה"ד אל תירא אברם אנכי מגן לך מכל זייני בישין דגיהנם. שכרך הרבה מאד בגין דכל מאן דאשתדל באורייתא בהאי עלמא זכי ואחסין ירותת אחסנתי' לעלמא דאתי כו' ע"ש.

ובזוהר ויקהל ר' ע"א בגין דכד ב"נ עסיק באורייתא קב"ה קאים תמן כו'. ואשתזיב ב"נ מתלת דינין. מדינא דהאי עלמא. ומדינא דמ"המ דלא יכיל לשלטאה עלי' ומדינא דגיהנם. וכשרז"ל בפ' מעלת התורה. ובבמדבר רבה פט"ז. ובחזית בפסוק מי זאת עולה כו'. ובתנחומא פ' עקב א"ת חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה ופי' ז"ל חירות ממלאך המות. וכן אמרו בפ"ד דמכות (י' ע"א) שדברי תורה קולטין ממ"המ. ובזוהר פ' חיי בד' הנ"ל חירו בעלמא דין חירו דמה"מ דלא יכול לשלטאה עלוי. והכי הוא ודאי דאי אדם הוה אתדביק באילנא דחיי דאיהו אוריית' לא גרים מותא לי' ולכל עלמא. ובג"כ כד יהיב קב"ה אורייתא לישראל מה כתיב בה חרות על הלוחות כו'. וק"בה אמר אני אמרתי אלקים אתם כו'. וע"ד כל מאן דאשתדל באורייתא לא יכיל לשלטאה עלוי ההוא חויא בישא דאחשיך עלמא:

פרק יח

ולזאת האדם המקבל ע"ע עול התורה הקדושה לשמה לאמיתה כמו שהתבאר לעיל פי' לשמה. הוא נעלה מעל כל עניני זה העולם. ומושגח מאתו יתב' השגחה פרטית למעלה מהוראת הטבעים והמזלות כולם.

כיון שהוא דבוק בתורה ובהקב"ה ממש כביכול. ומתקדש בקדושה העליונה של התו"הק שהיא למעלה לאין ערוך מכל העולמות והיא הנותנת החיות והקיום לכולם ולכל הכחות הטבעים. הרי האדם העוסק בה מחיה ומקיים את כולם ולמעלה מכולם. ואיך אפשר שתהא הנהגתו מאתו יתב' ע"י הכחות הטבעים.

וזשרז"ל (פסחים נ' ע"ב) כתיב עד שמים חסדך. וכתיב מעל שמים חסדך. ל"ק כאן בעוסקים לשמה כאן בעוסקים שלא לשמה.

היינו שהעוסק בתורה שלא לשמה אם כי ודאי שגם הוא מרוצה לפניו יתב'. אף אם כוונתו לשם איזה פניה שתהיה. רק אם אינו לקנטור ח"ו וכ"ש אם אינו מכוין לשום פניה. רק לפי שהורגל בכך. כי מתוכה יבא למדרגת לשמה כידוע ממאמרם ז"ל. עכ"ז

עדן לא נתקדש ונתעלה שיהיה הנהגתו יתב' אתו בכל עניניו למעלה מכחות הטבעים. לכן כתיב בי' רק עד שמים היינו עד הכחות הטבעים הקבועי' בשמים. ולא למעלה מהם. אבל על העוסק בה לשמה. אמר מעל שמים. ר"ל שכל הנהגותיו יתב' עמו רק למעלה מהוראת כחות הטבעים.

וז"ש ברע"מ פנחס רי"ו ב' ת"ח כל בריין דעלמא קודם דאתיהיבת אורייתא לישראל הוו תליין במזלא כו'. אבל בתר דאתיהיבת אורייתא לישראל אפיק לון מחיובא דככבי ומזלי כו'. ובג"ד כל המשתדל באוריי' בטיל מיני' חיובא דככביא ומזלי אי אוליף לה כדי לקיימא פקודהא. ואי לאו כאלו לא אשתדל בה ולא בטיל מיני' חיובא דככביא ומזלי:

ואדרבה הכחות הטבעים מסורים אליו כאשר יגזור אומר עליהם. ולכל אשר יחפוץ יטם. ואימתו מוטלת על כולם. כמ"ש בפ' התורה ונותנת לו מלכות וממשלה. כי נזר אלקיו אור התורה מאירה ומבהקת על ראשו. וחוסה כביכול בצל כנפי השכינה. כמ"ש בזוהר צו ל"ה א' פתח ר"א ואמר ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך כו'. תנינן כל ב"נ דאשתדל במלי דאורייתא ושפוותי' מרחשן אורייתא. קב"ה חפי עלי' ושכינתא פרשא עליה גדפהא ה"ד ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך כו'.

ובהקדמת הזוהר י"א א' וכ"ה באותו הלשון בפ' ואתחנן ר"ס ע"א ת"ח כמה הוא חילא תקיפא דאורייתא. וכמה הוא עלאה על כולא. דכל מאן דאשתדל באורייתא לא דחיל מעלאי ותתאי ולא דחיל מערעורין בישין דעלמא. בגין דאיהו אחיד באילנא דחיי ואכיל מיניה בכל יומא. דהא אורייתא אוליף לי' לב"נ בארח קשוט אוליף לי' עיטא כו'.

ובפ' בשלח מ"ו א' ר"י פתח כו'. כמה חביבא אורייתא קמי' דקב"ה. דכל מאן דישתדל באורייתא רחים הוא לעילא רחים הוא לתתא קב"ה אצית לי' למלולי לא שביק לי' בהאי עלמא ולא שביק לי' בעלמא דאתי כו' ע"ש.

ובפ' מצורע נ"ב ב' וכד איהו אשתדל בפולחנא דמארי' ולעי באורייתא כמה נטורין זמינין לקבלי' לנטרא לי' ושכינתא שריא עלי' וכלא מכרזי קמי' ואמרי הבו יקרא לדיוקנא דמלכא אתנטיר הוא בעלמא דין ובעלמא דאתי זכאה חולקיה:

פרק יט

ושם ה' נקרא עליו. כי התורה כולה שמותיו של הקב"ה. כמאמרם ז"ל (ברכות כ"א א') מנין לברכת התורה לפניה מן התורה שנאמ' כי שם ה' אקרא וגו'. וכן למדו שהעוסק בתורה שכינה שרוי' עמו דכתיב בכל המקום אשר אזכיר את שמי כו'. ובזוהר במדבר קי"ח א' כמה חביבא אורייתא קמי' קב"ה דהא בכל אתר דמלי דאורייתא אשתמעו קב"ה

וכל חייליו דילי' כלהו צייתין למלולי' וקב"ה אתי לדיירא עמי' הה"ד בכל המקום אשר אזכיר את שמי וגו'.

ובפ' משפטים קכ"ד א'. דכל מאן דינטר ארחי דאורייתא ואשתדל בה כמאן דאשתד' בשמא קדיש' דתנינן אוריי' כלא שמא. דקב"ה ומאן דמשתדל בה כמאן דמשתדל בשמא קדישא בגין דאוריי' כלא שמא חד קדישא איהי. שמא עלאה. שמא דכלול כל שמהן: ומאן דגרע את חד מינה כאלו עביד פגימותא בשמא קדישא. ובפ' ויקרא י"ג ב' ר"א פתח כל זאת באתנו ולא שכחנוך כו': ולא אנשנין מלולי אורייתך. מכאן אוליפנא כל מאן דאנשי מלולי אורייתא ולא בעי למלעי בה כאלו אנשי לקב"ה דהא אורייתא כלא שמא דקב"ה הוי. ושם דף י"ט סוף ע"א דהא אורייתא מאן דישתדל בה מתעטר בעטרוי דשמא קדישא דהא אורייתא שמא קדישא הוא ומאן דישתדל בה אתרשים ואתעטר בשמא קדישא. וכדין ידע ארחין סתימין ורזין עמיקין כו'. וכ"א בר"פ שמיני ובפ' אחרי ע"א ב' וע"ב סוף ע"א וע"ג א' וע"ה א' ובפ' אמור פ"ט ב' ובר"פ קרח ע"ש.

ולכן גם מזה הטעם אמרו דקב"ה ואורייתא חד. כי הוא ושמי' חד הוא. כמ"ש בזוהר יתרו צ' ע"ב ואורייתא כלא שמא חד הוי שמא קדישא דקב"ה ממש זכאה חולקיה דמאן דזכי בה מאן דזכי באורייתא זכי בשמא קדישא דקב"ה ממש ריא בקב"ה ממש זכי דהא הוא ושמי' חד הוא.

ולכן אמר בתד"א שכל מי שעושה מריבה על ת"ח כאלו עושה מריבה על מי שאמר והיה העול' שנא' הוא דתן ואבירם כו' בהצותם על ה'. לכן כאשר האדם בא בשם ה'. הכל יראים ומזדעזעים ממנו כמ"ש וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. וכמ"ש כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו כי ידע שמי. כי בי חשק בו ית' ממש כביכול כנ"ל.

ובפ' בלק ר"ב א' ת"ח כמה חביבין אינון דמשתדלי באוריי' קמי' קב"ה. דאפי' בזמנא דדינא תלי' בעלמא ואתיהיב רשו למחבלא לחבלא. קב"ה פקידי לי' עלווייהו על אינון דקא משתדלי באורייתא. והכי א"ל קב"ה כי תצור אל עיר בגין חוביהון סגיאין כו' תא ואפקיד לך על בני ביתי. לא תשחית את עצה דא ת"ח דאיהו במתא דאיהו אלנא דחיי אילנא דיהיב איבין. את עצה ההוא דיהיב עיטא למתא כו' ואוליף לון אורחא דיהכון בה. וע"ד לא תשחית את עצה. לנדוח עליו גרזן לנדחא עלי' דינא ולא לאושטא עלי' חרבא מלהטא כו'. כי האדם עץ השדה דא אקרי אדם דאשתמודע עילא ותתא כו'. וכל דא פקיד קב"ה על אינון דמשתדלי באורייתא כו' ע"ש באורך:

פרק כ

והוא הבן יקיר מבני פלטרין דמלכא. מבני היכלא דמלכא אשר לו לבדו הרשות נתונה בכל עת לחפש בגנזי דמלכא קדישא. וכל השערים העליונים פתוחים לפניו. כמאמרם ז"ל (סוטה מ"ט א') כל העוסק בתורה מתוך דוחק כו' ר' אחא ב"ח אומר אף אין הפרגוד ננעל בפניו שנא' ולא יכנף עוד מוריך.

ונכנס בשערי התו"הק להשיג ולהסתכל באור הפנימי בעמקי רזין עלאין דילה. כמ"ש בפ' התורה ומגלין לו רזי תורה. וכן אמרו (עכומ"ז ל"ה ב') ולא עוד אלא שדברים המכוסין מבני אדם מתגלין לו.

ובמדרש תהלים מזמור י"ט אמרו על שמואל שאמר מכיר אני חוצות הרקיע כו' (ובש"ס הגרסא נהירי לי שבילי דרקיעא כו') וכי שמואל עלה לרקיע אלא על ידי שיגע בחכמתא של תורה למד מתוכה מה שיש בשחקים.

ובמשלי רבתא פ"ח ומפתח שפתי מישרים דברים שהם פותחין לכם חדרי חדרים שבמרום. ובתד"א סא"ר פכ"ז ברוך המקום שבחר בדברי חכמים ובתלמידיהם כו' כשם שהם יושבים בב"הכנ ובבהמ"ד ובכל מקום שפנוי להם וקורין ושונין לשם שמים ויראה בלבבם ומחזיקין ד"ת על פיהם כמו כן הקב"ה יושב כנגדם ומגלה להם סודות התורה בפיהם ובלבבם כו'.

ורוח קדשו יתב' ישכון לבטח עליו תמיד כמ"ש בזוהר שמות ו' ב' חכימי עדיפי מנביאי בכלא דהא לנביאי לזמנין שרת עליהון רוח קודש' ולזמנין לא וחכימין לא אעדי מנהון רוח קודשא אפי' רגעא חדא זעירא דידעין מה די לעיל' ותתא ולא בעו לגלא'.

ובתד"א סא"ז פ"א וכיון שקרא אדם תורה נביאים וכתובים ושנה משנה מדרש הלכות והגדות ושנה הגמרא ושנה הפלפול לשמה מיד רוח הקודש שורה עליו שנאמר רוח ה' דבר בי כו'. ודרך כלל אמרו בפ' התורה שכל העוסק בת"ת ה"ז מתעלה כו'. וכ"א (בס"פ הרואה) אם נבלת בהתנשא כל המנבל עצמו על ד"ת מתנשא. עד שאמרו ז"ל שמדרגתם למעלה ממדרגת הנביאים. כמ"ש חכם עדיף מנביא וכמ"ש בזוהר שמות הנ"ל.

ויותר מבואר הענין בפ' צו ל"ה א' ת"ח מה בין אינון דמשתדלי באורייתא לנביאי מהימני דאינון דמשתדלי באורייתא עדיפי מנביאי בכל זמנא. מ"ט דאינון קיימי בדרגא עלאה יתיר מנביאי. אינון דמשתדלי באורייתא קיימי לעילא באתרא דאקרי תורה דהוא קיומא דכל מהימנותא. ונביאי קיימי לתתא באתר דאקרי נ"וה. ע"ד אינון דמשתדלי באוריי' עדיפי מנביאי ועלאין מנהון יתיר. דאלין קיימין לעילא ואלין קיימין לתתא כו'. וע"ד זכאין אינון דמשתדלי באורייתא דאינון בדרגא עלאה יתיר על כולא כו':

פרק כא

ואם כ"כ נפלאה מדרגתם של עומלי תורה גם בעודם בזה העולם החשוך. להשיג ולהסתכל ברוח קדשם באור העליון. גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייה' לאין ערוך אחר אשר נשמתו הטהור' רבת שבעה לה תורה ומצות. והיא שבה אל בית אביה מקודשה ומטוהרה כאשר נתנה וביתרון אור התו"הק תלמודו בידו. כל השערים נפתחים לפניו וסליק ובקע רקיעין כו'. וצרור בצרור החיים את ה' אלהיו ית"ש.

ובתד"א סא"ר פ"ד אמר ושמא תאמר הואיל ונכנס משה לבית עולמו שמא בטל ממנו אותו הכתר של מאור פנים. ת"ל ולא קם נביא כו'. פנים אל פנים מה אור פנים שלמעלה קיים לעולם ולעולמי עולמים כך מאור פניו של משה נכנס עמו לבית עולמו כו'. ולא משה בלבד אלא כל תלמיד חכם שעוסק בתורה מקטנותו ועד זקנותו ומת. באמת לא מת אלא הוא עדיין בחיים לעולם ולעולמי עולמים שנאמר והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך. מקיש הת"ח הצדיק אל אלהים מה אלקים יהא שמו הגדול מבורך חי וקים כו'. כך ת"ח שעסק בתורה כל ימיו ומת הרי הוא בחיים ועדיין לא מת והוא חי לעולם כו'. והיכן הוא נשמתו תחת כסא הכבוד ע"כ.

ונפשו תשבע בצחצחות האור עליון הגנוז. כמאמרם ז"ל (סוטה מ"ט א') כל ת"ח העוסק בתורה מתוך הדחק כו' ר' אבהו אומר אף משביעין אותו מזיו שכינה שנאמר והיו עיניך רואות את מוריך. ובפ"ק דבתרא (י' ע"א) מאי אשבעה בהקיץ תמונתך אלו ת"ח שמנדדין שינה מעיניהם בע"הז הקב"ה משביען מזיו השכינה לע"הב. ובפ' חלק (סנהדרין ק' ע"א) דרש ר"י בר"ס כל המשחיר פניו על ד"ת בעוה"ז הקב"ה מבהיק זיוו לע"הב.

והכל לפי ערך רוב עסקו ונפלאות דביקותו בתו"הק. כמ"ש בתד"א סא"ז פי"ב אצל הצדיקים מה נאמר בהם ואוהביו כצאת השמש בגבורתו משא"כ במ"הש. מה יפה כחו של בע"הב שהוא מיפה כתר עבדיו כמו כתרו. וא"ת מי שקרא הרבה ושנה הרבה ומי שקרא ושנה קימעא יהיה מאור פניהם שוין כאחד במאור פנים לע"הב. אינו כן. ברוך המקום ברוך הוא שאין לפניו משא פנים כו' נאמר במקו' אחר יתר מרעהו צדיק כו'. אלא כל א' וא' לפי דרכו כו'.

והוא הוא סוד האור שנברא ביום ראשון שגנזו הקב"ה לצדיקים. וכ"א בזוהר בראשית מ"ז א' ר"א פתח מה רב טובך אשר צפנת כו'. ת"ח קוב"ה ברא לב"נ בעלמא ואתקין ליה למהוי שלים בפולחנא ולאתתקנא ארחוי בגין דיזכי לנהורא עלאה דגניז קוב"ה לצדיקייא כד"א עין לא ראתה כו'. יעשה למחכה לו ובמה זכה בר נש להההוא נהורא באורייתא כו'.

וארז"ל (חגיגה י"ד א') אשר קמטו ולא עת נהר יוצק יסודם אלו ת"ח שמקמטין שינה מעיניהם בעו"הז הקב"ה מגלה להם סוד לע"הב שנאמר נהר יוצק יסודם. והם הטעמי תורה הגנוזים שהם האור העליון הגנוז:

ולכן אמר בפ' התורה כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה. סתם ולא פירש מה הם אותן הדברים. וא"א לומר שהם הדברים שפרט שם אח"ז. שהרי אמר אח"ז ולא עוד כו'. משמע שהוא מלתא באפי נפשא.

אמנם רמז להעדון וצחצוח הנפש באור הגנוז. אשר גם כל מלאכי מעלה וחיות ושרפי קודש ושום נביא וחוזה לא השיגוהו כלל עצם ענינו. וכמאמרם ז"ל (ס"פ אין עומדין) כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא כו'. אבל ת"ח עצמן עין לא ראתה כו'. והוא העדן והיין המשומר בענביו שאמרו שם מאי עין לא ראתה וכו'. והכל א'. סוד הטעמי תורה הגנוזים שלא נתגלו עדיין. לכן אמר סתם לדברים הרבה שאינו דבר המושג לאומרו ולבארו.

ובת"דא סא"ר פכ"ז אמר אשרי אדם שיש בו ד"ת והוא יושב וקורא ושונה במקום צנוע וסתר אצל מי מלינין אותו הוי אומר אצל הקב"ה שנאמר יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן. כשם שהם משימין עצמן יחידים בע"הז ואין עמהם זר כמו כן הם בע"הב הם יושבין אצל הקב"ה לבדו כו':

פרק כב

ואם חס ושלום אנחנו עוסקים בה ברפיון כביכול מתמעט שפע האור עליון בכל העולמות כל אחד לפי ערכו. ובמסתרים תבכה נפשו יתברך כביכול. כמשרז"ל (חגיגה ה' ב') ג' הקב"ה בוכה עליהם וחשיב חד מנהון על מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק. וכן אמרו שם ג' דמעות הללו למה כו' וא"ד אחת על ביטול תורה. ואוי לו לבן המוריד דמעות אביו בכל יום. וענין זאת הבכיה הוא התגברות הדין בהתמעטות האור עליון שהם הרחמים הגדולים בעולמות הנסתרים.

והאדם אשר עדן לא ראה אור התורה מימיו ולא עסק בה מעולם אינו זוכה כלל שתשרה עליו קדושה העליונה. ואינו זוכה לנפש טהורה. כמ"ש בהקדמת הזוהר י"ב ב' פקודא חמישאה כו' בהאי קרא אית ביה תלת פקודין חד למלעי באורייתא כו' דכד ב"נ לא אתעסק באורייתא. לית ליה נפשא קדישא. קדושה דלעילא לא שריא עלוי כו'.

וגם הוא משולח ונעזב ח"ו לכחות הדין של הס"א שיהיו יכולין לשלוט עליו. כמשרז"ל בפ"ק דברכות (ה' א') שכל מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק הקדוש ב"ה מביא עליו יסורין מכוערין ועוכרין אותו שנאמר החשיתי מטוב וכאבי נעכר. ומאבד טובה הרבה ממנו ומכל העולם כי הכריע ח"ו את עצמו ואת כל העולם לכף חוב. כמאמרם ז"ל

בדברי' רבה רפ"ד שמעו ואל תגבהו שמעו לד"ת כו'. ואל תגבהו אל תגביהו את הטובה מלבא לעולם. וכן אמרו בפ"ק דבתרא (ח' ע"א) שאין פורענות באה לעולם אלא בשביל עמי הארץ. ואם ח"ו יבא פורענות על איזה אדם או מדינה אפילו בקצת העולם דין גרמא דילי' ח"ו. הרחמן ית"ש יצילנו.

ואם כבר עסק בה ופירש הימנה ח"ו. הוא מתיש ח"ו כח פמליא של מעלה ומתקלקלים ומתבלבלים סדרי העולמות והמרכבה הקדוש' וגברה יד הס"א ר"ל. וכביכול מחליש ומחשיך כח הקדושה העליונה שכינת עוזנו אמונת ישראל השוכנת בתוכנו תמיד על ידי עסק התורה כראוי.

כמ"ש בזוהר תרומה קנ"ה ב' פתח ר"א ואמר עת לעשות לה' הפרו תורתך בכל זמנא דאורייתא מתקיימ' בעלמא וב"נ משתדלין בה. כביכול קב"ה חדי בעובדי ידוי וחדי בעלמין כולהו ושמיא וארעא קיימי בקיומייהו כו'. ובשעתא דישראל מתבטלין מאוריי' כביכול תשש חיליה וכדין עת לעשות לה' אינון בני עלמ' צדיקיא דאשתארון אית לון לחגרא חרצין ולמעבד עובדין דכשראן בגין דקב"ה יתתקף בהו בצדיקייא כו'. מ"ט בגין דהפרו תורתך ולא משתדלי בה בני עלמא כדקא יאות כו'. והכי בזמנא דישראל משתדלו באורייתא ההוא עת מהימנותא מתתקנא בתקונהא ומתקשטא בשלימותא כדקא יאות. ובזמנא דישראל מתבטלי מאורייתא ההוא עת לאו איהו בתקונהא ולא אשתכח' בשלימו ולא בנהורא. הה"ד עת לעשות לה' מאי לעשות כו'. אוף הכי עת לעשות אשתאר בלא תקונא ובלא שלימו. מ"ט משום דהפרו תורתך בגין דאתבטלו ישראל לתתא מפתגמי אורייתא. בגין דההוא עת הכי קיימא או סלקא או נחתא בגינהון דישראל.

וכביכול הוא מתרחק ממנו יתב' כמ"ש בזוהר ויקרא כ"א א' כד בר נש אתרחיק מאורייתא רחוק הוא מקב"ה. כי קוב"ה ואורייתא חד כנ"ל.

והשמירה העליונה של הקדושה סר מעליו ואשתמודע וניכר לכחות הדין אשר הגביר בעצמו שיוכלו לשלוט עליו. בין בחייו כמשרז"ל בפ"ק דברכות המובא לעיל. וכ"א שם (ס"ג א') ובמשלי רבתא ר"פ כ"ד א"ר טוביה א"ש כל המרפה עצמו מד"ת אינו יכול לעמוד ביום צרה שנאמר התרפית ביום צרה צר כחכה. ובפ' שתי הלחם (צ"ע ב') כל המשמר את התורה נשמתו משתמרת וכל שאינו משמר את התורה כו'. ואמרו במדרש תהלים מזמור נ"ז אמר הקב"ה לישראל אם שמרת את התורה אני אשמור אותך שנאמר אם שמור תשמרון כו'.

וכידוע ג"כ מאמרם ז"ל בב"ר פס"ה בזמן שהקול קול יעקב בב"כ ובב"מד אין ידי עשו שולטות הקל קול יעקב אז ידיו שולטות ר"ל.

ואמרו בויקרא רבה פל"ה ודברים רבה רפ"ד הסייף והספר ניתנו מכורכיין כו' אמר הקב"ה אם שמרתם מה שכתוב בספר אתם ניצולים מן הסייף ואם לאו כו'.
ובפתיחתא איכה ובתד"א סא"ר פי"ח אימתי המלכות גוזרת גזירה וגזירתה מצלחת בשעה שישראל משליכין ד"ת לארץ הה"ד וצבא תנתן על התמיד בפשע בפשעה של תורה. כ"ז שישראל משליכין ד"ת לארץ המלכו' היא גוזרת ומצלחת שנא' ותשלך אמת ארצה וגו'. אין אמת אלא תורה. אם השלכת ד"ת לארץ מיד הצליחה המלכות הה"ד ועשתה והצליחה.
ואמרו שם עוד מצינו שויתר הקב"ה על עכומ"ז וג"ע וש"ד ולא ויתר על מאסה של תורה שנא' על מה אבדה הארץ על עבודת כוכבים וג"ע וש"ד אין כתיב כאן אלא ויאמר ה' על עזבם את תורתי.
ובתד"א שם בא וראה כמה גדול כח פשעה של תורה שלא חרבה ירושלים ולא חרב בית המקדש אלא בפשעה של תורה שנאמר כו'.
ובתנחומא בשלח כשם שא"א כו' כך א"א לישראל לחיות אלא א"כ מתעסקין בד"ת ולפי שפירשו ישראל מד"ת לפיכך השונא בא עליהם כו' וכן את מוצא שאין השונא בא אלא ע"י רפיון ידים מן התורה כו' ע"ש:

פרק כג

וכן אחר פטירתו מזה העולם. אמרו (ב"ב ע"ט א') כל המרפה עצמו מד"ת נופל בגיהנם כו'. ואמרו שם עוד כל הפורש עצמו מד"ת ועוסק בדברי שיחה אש אוכלתו כו'.
ובמשלי רבתי פ"י ועוזב תוכחת מתעה אר"א כל ת"ת שהוא עוזב ד"ת כאלו מתעתע במי שאמר והיה העולם ולא עוד אלא כיון שעזב ד"ת בעה"ז הקב"ה עוזבו לעה"ב כו'.
ובזוהר ויקרא כ"ה ב' אר"ש זכאין אינון מארי דנשמתא מארי דאורייתא בני פולחנא דמלכא קדישא. ווי לאינון חייבין דלא זכאן לאתדבקא במאריהון. ולא זכאן באורייתא. דכל מאן דלא זכי באורייתא לא זכי לא ברוח ולא בנשמה. ואתדבקותא דלהון בההוא סטרא דזינין בישין. והאי לית לי' חולקא דקדושה. ווי לי' כד יפוק מהאי עלמא דהא אשתמודע הוא לגבי אינון זינין בישין מארי חציפותא תקיפי ככלבי שלוחי דנורא דגיהנם דלא מרחמא עלייהו כו'.
ובפ' וישב קפ"ה א' אחר שהאריך שם בגודל שבחו ומדרגתו של העוסק בתורה בעה"ז וע"הב. אמר אח"ז ת"ח ההוא ב"נ דלא זכי לאשתדלא בהאי עלמא באורייתא ואיהו אזיל בחשוכא. כד נפיק מהאי עלמא נטלין לי ואעלין לי' לגיהנם אתר תתאה דלא יהא מרחם עלי' דאקרי בור שאון טיט היון כד"א ויעלני מבור שאון מטיט היון כו'. ובג"כ ההוא

דלא אשתדל באורייתא בהאי עלמא ואתטנף בטנופי עלמא מה כתיב ויקחהו וישלכו אתו הברה. דא הוא גיהנם אתר דדיינין להו לאינון דלא אשתדלו באורייתא. והבור ריק כמה דאיהו הוה ריק מ"ט בגין דלא הוה בי' מים. ות"ח כמה הוא עונשא דאורייתא דהא לא אתגלו ישראל מארעא קדישא אלא בגין דאסתלקו מאורייתא ואשתבקו מינה הה"ד מי האיש החכם ויבן כו' על מה אבדה הארץ ויאמר ה' על עזבם את תורתי כו'.

ולא עוד אלא שתחילת דינו של אדם בבאו למשפט לפניו יתב' הוא על ד"ת. כמ"ש בספ"ק דקדושין ובפ"ק דסנהדרין (ז' א') א"ר המנונ' אין תחלת דינו של אדם אלא על ד"ת שנאמר פוטר מים ראשית מדון כו':

ואמרו בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת כו' שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף כו'. כי כן משפטו מפרי מעליו ישביעוהו. כיון שלא רצה לבחור בחיים ובטוב האמיתי לו ולכל הבריות והעולמות כולם ולהתדבק עצמו בו ית'. והמעיט שפעת אור של העולמות וקלקל ובלבל סדרי המרכבה הקדושה. והחשיכם. וגרם רעה לעצמו שפשט בגדי הקדש ולבש תחתם בגדים צואים ומטונפים הנעשים מעסקי תאות זה העולם ותענוגות ענייניו והוא מטומא ומטונף מהם. ודאי שלא יניחוהו ולא יוכל ליכנס. וכל החייליו קדישין השומרים אותו מתרחקים מאתו בלא יוכלו יגעו בלבושיו המטונפים. ואזיל ומשוטט בעולם וטמא טמא יקרא שמתדבק במינו בחייליו טמאים של כחות הטומאה אשר הגבירם על עצמו.

כמ"ש בזוהר ר"פ מצורע ר"א פתח כו' כמה אית לון לב"נ לאסתמרא ארחייהו ולדחלא מקמי קב"ה דלא יסטי מארחא דכשרא ולא יעבור על פתגמי אורייתא ולא יתנשי מינה. דכל מאן דלא לעי באורייתא ולא ישתדל בה נזיפא איהו מקב"ה רחיקא הוא מניה. לא שרי שכינתא עמיה. ואינון נטורין דאזלין עמי' אסתלקו מניה. ולא עוד אלא דמכרזי קמיה ואמרי אסתלקו מסוחרניה דפלניא דלא חש על יקרא דמארי ווי לי' דהא שבקוהו עלאין ותתאין. לית לי' חולקא בארחא דחיי. וכד איהו אשתדל כו'. ולעי באורייתא כמה נטורין זמינין לקבליה לנטרא לי' ושכינת' שרי' עלי'. וכולהו מכרזי קמיה ואמרי הבו יקרא לדיוקנא דמלכא. הבו יקרא לברי' דמלכא אתנטיר הוא בעלמא דין ובעלמא דאתי זכאה חולקיה.

ואמרו במשנה פ"ק דחגיגה (ט' א') מעוות לא יוכל לתקון רשב"י אומר אין קורין מעוות אלא למי שהיה מתוקן שתחלה ונתעוות ואי זה זה ת"ח הפורש מן התורה. ואוי להם לבריות שרואות ואינן יודעות מה רואות אוי לנו מעלבונה של תורה.

וכמה צריך האדם להתבונן ע"ז תמיד ולשית דעתו וכליותיו ישתונן. בל ילך חשך ח"ו כל ימי הב"לו מספר ימיו אשר נקצבו לו ברחמיו וחסדיו ית"ש באות נפשו משולח חפשי מן התורה. כי בנפשו הוא. כי יגיע עת פקודתו וישוב העפר על הארץ והרוח לא תשוב אל האלקים להצרר בצרור החיים העליונים. כי תקולל חלקתו להתקלע ולא תרגיע כי נדחה קראו לה. נזיף לעילא נזיף לתתא. אוי לה לאותה בושה כו'. הרחמן ית"ש יצילנו:

פרק כד

וכ"כ הפליגו רז"ל בחומר עונשו של האדם שאפש' לו לעסוק בתורה ואינו עוסק. או שנה ופירש ח"ו. עד שכרתוהו ברוח קדשם מעה"ב לגמרי ר"ל. כמ"ש בפ' חלק (סנהדרין צ"ט א') כי דבר ה' בזה כו'. ר' נתן אומר כל שאינו משגיח על המשנה. ר' נהוראי אמר כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק. וסיפי' דהאי קרא הכרת תכרת הנפש ההיא. ופירשו ז"ל שם לעיל מינה הכרת בעה"ז תכרת לעה"ב.

השמיענו הכתוב חומר זה הכרת שאינו כשאר הכריתות האמורות בתורה על שאר עונות. אשר אף אם דינו חרוץ שהוא נכרת ח"ו. עכ"ז לא איבד חלקו בחיי עולם הבא. שרק אותו הניצוץ הקטן של הנפש שעשה בו את העון הוא הנכרת מקישור ודיבוק החבל הנמרץ שהיה מקושר ודבוק עד עתה עד שורש נשמתו בקב"ה כמש"ל בשער א' באורך אמנם כאן אמר הכרת תכרת היינו שכל חלק בחי' נפשו איבדה חלקה בחיי עולם לגמרי ח"ו ואין לה חלק לעה"ב כלל.

וכן פסק הרמב"ם ז"ל להלכה בהלכות ת"ת פ"ג הלכה י"ג. וקבע כן הב"י בש"ע שם סי' רמ"ו סעיף כ"ה להלכה. וכן ה"ר יונה ז"ל בשער התשובה מנה עשר מדרגות בחומר עונשי העונות. והמדרגה האחרונה מונה אותם הכת שארז"ל עליהם שאין להם חלק לעה"ב ומנה שם בכלל זה גם מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק. וכן הרח"ו ז"ל בשערי קדושה ש"ח ח"ב מנה אותו ג"כ בכלל אותם שאין להם חלק לע"הב. ובחדא מחתא מחתינהו שם שדינו שוה עם אותן שאמרו ז"ל עליהם בפ"ק דר"ה (י"ג א') שגיהנם כלה והם אינם כלים ר"ל.

וכתב הרמב"ם ז"ל והב"י ז"ל שם שמי שקרא ושנה ופירש להבלי עולם והניח תלמודו וזנחו ג"כ דינו אחד עם מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק.

וכן בדין. מעשיו אשר לא טובים המה ירחקוהו. וחטאתו מנעו הטוב מאתו. אחר שהיה אפשר לו וסיפק בידו לעסוק בתורה. ובזדון לב ושאט נפש בחר ולקח מקח רע לעצמו ולאחרים והעולמות כולם. ומאס בחיי עולם של התו"הק חיותא ונהירו דכל עלמין אשר על ידה היה מתדבק כביכול בקב"ה ית"ש המחיה את כולם. ושלח ידו להרוס פלטין

של מלך והמעיט והחשיך וכבה שפעת אורם של העולמות וגם של נפשו. למה לו חיים אמיתים. כי הלא תחשכנה עיניו מראות והבט באור החיים הנצחים ולא יוכל לסבול גודל עוצם האור עליון. כי לא ניסה בזה מעודו בזה העולם. והוא מגורש ונכרת מאליו מעדן גן אלקים ית"ש מלהצרר בצרור החיים את ה' אלקיו ית"ש. ומרעה אל רעה הוא יוצא ח"ו. אוי לאותה בושה כו'.

וכן פסקו וחתכו ז"ל דינו שנגזרה אבדה תקותו לדור דורים ח"ו. שגם עד נצח לא יראה אור. בל יחי עוד לנצח בעת קץ הימין. אשר ישני אדמת עפר יקיצו לחיי עולם. כמאמר ז"ל בסוף כתובות כי טל אורות טלך כו'. כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו וכל שאין משתמש באור תורה אין אור תורה מחייהו.

ולא מצאו שם רז"ל תקנה לע"ה שיקומו לעת התחי'. אלא בהחזיקם ותומכים עכ"פ בעץ החיים תמכי דאורייתא להנות ת"ח מנכסיהם. כמש"ש א"ל רבי מצאתי להם תרופ' מן התורה ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום. וכי אפשר לדבוקי בשכינה כו'. אלא כל המשיא בתו לת"ח והעושה פרקמטי' לת"ח והמהנה ת"ח מנכסיו. מעלה עליו הכתוב כאלו מדבק בשכינה.

ובתד"א סא"ר פ"ה הקיצו ורננו שוכני עפר מכאן אמר דוד המע"ה יהא חלקי עם אלו שהם ממיתין את עצמן על ד"ת כו'. הקיצו ורננו שוכני עפר מכאן אמרו כל הנעשה שכן לעפר בחייו עפרו ננער לתחיית המתים וכל שאין נעשה שכן לעפר בחייו אין עפרו ננער לתה"מ כו'. אלו בני אדם שמשכינים עצמם על העפר ללמוד תורה הקב"ה מביא עליהם טל אורות של תורה כז'. ומביאן לחיי עה"ב שנא' כי טל אורות טלך.

ולזאת קראו ז"ל המקרא מעוות לא יוכל לתקן על ת"ח הפורש מן התורה (משנה חגיג' ט' א'). שח"ו אין לו תקנה עולמות. הרחמן ית"ש יצילנו מזה וכל כיוצא בו:

פרק כה

וכ"ז כשעדיין יש אנשים מישראל שדבקים בו ית' ובתורתו בעיון ושקידה ויגיעה גדולה לשמה. ורק בתורת ה' חפצם כל הימים. ואז האנשים שבטלים לגמרי מעסק התורה מרוע בחירתם. המה ירדו שאול חיים ומגורשים מהסתפח בנחלת עבדי ה' הדבוקים בו ית' ובתורתו. ומארץ חיים יכרתו ח"ו. ועכ"פ העולם גם כל העולמות. הגם כי נתמעטו וירדו מקדושתם ואורם. בסבת החטאים האלה בנפשותם. וכמעט שנטיו רגלם ליחרב ח"ו כמ"ש בתד"א סא"ר פ"ב אמרו חכמים כ"ז שבני אדם מבטלין מן התורה מבקש הקב"ה להחריב את העולם כו'.

ושם בסא"ז פ"ה כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל ואין מצוקין אלא ת"ח כו'. בכל יום יוצאים מלאכי חבלה מלפני הקב"ה לחבל את כל העולם כולו ואלמלא ב"כ וב"מד שת"ח יושבין בהם ועוסקים בד"ת היו מחבלין את כל העולם כולו מיד כו' ע"ש.
עכ"ז עדיין יוכלו להתקיים ע"י השרידים אשר ה' קורא. העוסקים בתו"הק יומם ולילה. שלא יתבטלו לגמרי לחזור לתהו ובהו ח"ו.
אבל אם היה ח"ו העולם פנוי לגמרי אפילו רגע אחת ממש מעסק והתבוננות עם סגולה בתו"הק. תיכף כרגע היו כל העולמות נחרבים ונבטלים ממציאות לגמרי ח"ו. ואף גם איש א' מישראל לבד. רב כחו. שבידו להעמיד ולקיים את כל העולמות והבריאה בכללה ע"י עסקו והתבוננותו בתו"הק לשמה. כמ"ש בחלק (צ"ט ב') כל העוסק בתורה לשמה כו'. רי"א אף מגין על כל העולם כולו. וכ"א בפ' התורה כל העוסק בתורה לשמה כו'. ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו.
ואיך לא יתלהב לב האדם בהעלותו על לבו ומתבונן בזה הענין הנורא. ותפול עליו אימתה ופחד לבל יתרפה ח"ו מעסק התו"הק תמיד. כאשר יחשוב בלבבו אולי ח"ו לעת כזאת העולם. כולו מקצה ועד קצהו פנוי לגמרי מעסק התו"הק. ובלתי עסקו והגיון לבו עתה בזה העת בתורה. היו נחרבים כל העולמות וכרגע ספו תמו ח"ו. זו תורה וזו שכרה מרובה מאד אין להעריך. שהוא הנוטל שכר כולם. אחר שהוא אשר קיים והעמיד ברב כחו את כל העולמות עתה. ועל כגון זה ארז"ל במשנה (סנהדרין ל"ז א') שכל א' מישראל חייב לומר בשבילי נברא העולם.
ואף שבשאר עונות יש אלפי רבואות עולמות קדושים עליונים שאין שום חטא ועון התחתונים מגיע עדיהם כלל לפוגמם ח"ו. ותמיד עז וחדוה במקום כבודם ועליהם נאמר לא יגורך רע. אמנם עון ביטול תורה היא העולה על כולם שהוא נוגע לקיום כל העולמות:

פרק כו

וטעמו של דבר. כמש"ל שמקור שורשה העליון הנעלם של התו"הק מאד נעלה מעל כל העולמות. ראשית ושרש אצילות קדשו יתברך. סוד המלבוש העליון. כמ"ש רבינו איש האלקים נורא האריז"ל. רק שנשתלשלה וירדה כביכול עד לארץ אשר האירה מכבודה. ומסרה ונטעה הוא יתב' בתוכנו שנהיה אנחנו המחזיקים ותומכים בעץ החיים.
לזאת מאז כל חיותם וקיומם של העולמות כולם. תלוי ועומד רק כפי ענין ורוב עסקנו והגיונינו בה. שאם אנחנו עוסקים בה ומחזיקים ותומכים אותה כראוי בלי רפיון כלל. אנו מעוררים מקור שרשה העליון מקור הקדושות והברכות. להמשיך ולהריק תוספת

ברכה וחיי עולם וקדושה נוראה על כל העולמות. כל עולם לפי ערך קדושתו שיוכל לקבל ולסבול.

ואם ח"ו עסקנו בה ברפיון. מתקמט ומתמעט הקדושה ואור העליון של התורה מכל העולמות. כל אחד לפי ערכו הולך וחסר רותתים ורפויים ח"ו. ואם ח"ו היינו כולנו מניחים ומזניחים אותה מלהתעסק בה מכל וכל. גם העולמות כולם כרגע היו מתבטלים מכל וכל ח"ו:

משא"כ בכל המצות ואפילו מצות התפלה. שגם אם היו ח"ו כל ישראל מניחים ועוזבים מלהתפלל לו ית'. לא היו חוזרים העולמות עבור זה לתהו ובהו. ולכן התפלה נקראת בדברי רז"ל חיי שעה. והתורה נק' חיי עולם כמאמרם ז"ל בפ"ק דשבת (י' ע"א) רבא חזיי' לר"ה דקא מאריך בצלותא אמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה. שענין התפלה הוא הוספת תיקון בהעולמות בתוספות קדושה וברכה באותו עת הקבוע להם. ולכן אם עברה השעה שוב לא תועיל כלל להוסיף תת בהעולמות התוספת קדושה וברכה.

אמנם ענין העסק בתו"הק הוא נוגע לעצם החיות וקיום עמידת העולמות בל יהרסו לגמרי. לכן האדם חייב לעסוק ולהגות בה בכל עת תמיד. כדי להעמיד ולקיים כל העולמות כל רגע:

ולא עוד אלא שגם כל עיקר ענין התפלה אינה תלויה רק בעסק התו"הק ובלתה אינה נשמעת ח"ו כמש"ה (משלי כ"ה) מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה. וכמשרז"ל בשבת שם ובמשלי רבתא פכ"ח ואמרו (בסוף סוטה) כל העוסק בתורה מתוך דוחק תפלתו נשמעת ואין הפרגוד ננעל בפניו. ובזוהר מקץ ר"ב ב' ועץ חיים תאוה באה תנינן מאן דבעי דקב"ה יקבל צלותיה ישתדל באורייתא דאיהי עץ חיים כו'.

לכן הדין פסוק בש"ס (מגילה כ"ז א') בה"כ מותר לעשותו בה"מ. משום דעלויי קא מעלי ליה לקדושה יותר חמורה. שרק היא הנותנת השפע חיות וקדושה ואור לכל העולמות מטעם שהיא למעלה מכולם:

פרק כז

ועוד זאת יתירה ערך ויתרון קדושתה הנוראה מהעולמות. כי העליונים אף שקדושתם רבה מאד. אמנם כאשר נשתלשלו וירדו דרך השתלשלות והדרגות עצומות הגם שבכל עולם נצטייר ונחתם בו כל סדרי העולם שמעליו בדמותו כצלמו ממש כידוע. וכמ"ש בזוהר יתרו פ"ב ב' תאנא כגוונא דלעילא אית לתתא מנייהו וכן בכלהו עלמין כלהו אחידן דא בדא ודא בדא. וכמ"ש בע"ח בענין הד' עולמות אבי"ע ע"ש בשער דרושי אבי"ע פ"א ובפ"ד שם ובשער השמות רפ"א.

עכ"ז אינו שוה ודומה כלל ערך קדושתו ואורו להעולם שמעליו. עד שכ"כ נתעבו ונתמעטו מקדושתם ואורם דרך השתלשלות והדרגות עצומות עד שבזה העולם נעשו חולין שאנו נוהגין בהן מנהג חול.

אמנם התורה הקדושה אף שגם היא נשתלשלה וירדה ממקור שורשה העליון בקדש מדרגות אין שיעור מעולם לעולם וממדרגה למדרגה. עכ"ז קדושתה הראשונה כמו שהוא במקור שרשה ראשית דרכה בקדש כדקאי קאי גם בזה העולם. שכולה קודש ואסור לנהוג בה מנהג חול ח"ו. שגם ההרהור בד"ת אסור במקומות המטונפים. ולזאת החמירו והפליגו רז"ל בעונשו ואמרו (בפ' חנלק צ"ט א') שגם הוא בכלל כי דבר ה' בזה. וסיפי' דהאי קרא הכרת תכרת ופי' רז"ל הכרת בע"הז תכרת לעה"ב.

ואמרו האוחז ס"ת ערום נקבר ערום מאותה מצוה. גם אסרו לטלטלה ממקום למקום. ואף מבי כנישתא לבי כנישתא אסרו בזוהר פ' אחרי ע"ג ב' לטלטלה ע"ש. מטעם שהיא לעולם בקדושתה הראשונה עומדת.

(וכן אפי' האדם ששורש נשמתו הוא מעולם עליון וגבוה מאד. מהעולמות העליונים. ויקח לו בשכלו מחשבה נכונה להתדבק לטהרת איזה מדה נכונה. הוא רשאי ליילך בזאת המחשבה גם במקומות המטונפים. ואלו ההרהור ד"ת בדיני נגעים ואהלות. או שארי דינים ואיזה ד"ת שתהיה אסור במקומות המטונפים):

והוא ג"כ ענין מאמרם ז"ל בזוהר דקב"ה ואורייתא חד והוא שאעפ"י שהעולמות הולכי' כולם דרך הדרגה והשתלשלות ושינויים רבים בערך קדושתם. כ"ז הוא רק מצדינו. אבל מצדו ית' אין שום חילוק ושינוי מקומות כלל ת"ו. וכמ"ש אני ה' לא שניתי ולא נשתנה הקדושה. כמ"ש באורך למעלה בשער ג' ע"ש.

כן התו"הק אף כי ירדה ונשתלשלה דרך הדרגות רבות עצומות. עכ"ז היא לא נשתנתה מקדושת' כלל. ובקדושתה הראשונה עומדת גם בזה העולם התחתון. כאשר היתה באמנ' אתו ית' במקור שרשה. בלא שום חילוק ושינוי מקום כלל.

אמנם אע"פ שמצדו ית' כל המקומות שוים בלי שום שינוי כלל. שאין מקומות המטנופים חוצצים לאחדותו ועוצם קדושתו יתב'. וכן הוא בענין עוצם קדושת התו"הק. עכ"ז אנחנו נאסרנו לדבר גם להרהר בה במבואות המטונפות. כי מצדינו ודאי יש חילוק ושינוי מקומות כמו שנתבאר שם באורך.

אבל התו"הק בעצמותה לא נשתנתה בסבת ירידתה מקדושתה ואורה העליון. רק שטח עינינו מראות בעוצם קדושתה ואורה הפנימי ולכן אמר דוד המע"ה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. כי באמת קדושת ואור התו"הק הם פנימיות סתריה המה מפורשים

ונגלים ומאירים בקדושת אורם העליון כאשר הוא. רק שעינינו אין יכולות לסבול עוצם קדושתה ואורה כאשר הוא:

פרק כח

ולזאת אף היא דרך ירידתה והשתלשלותה ממדרגה למדרגה ומעולם לעולם. צמצמה עצמה להתלבש בכל עולם לדבר מעניני אותו העולם. כפי ענין וערך אותו העול' כדי שיוכל לסבול קדושתה ואורה. עד שברדתה לבא לזה העולם. נתלבשה ג"כ לדבר בערכי ועניני זה העולם וספורין דהאי עלמא כדי שיוכל זה העולם לסבול קדושת אורה. אמנם אם שהיא מדברת בתחתונים. רומזת היא בהם גופי תורה וענינים פנימים ופנימים לפנימים. גבוה מעל גבוה עד אין תכלית.

ועיין בזוהר בהעלתך קנ"ב א' רש"א כו'. ובפ' תולדות קמ"ה ב' אר"י ודאי כל מה דעביד קב"ה בארעא כלא הוה ברזא דחכמתא כו'. ובפ' בלק ר"ב א' תו פתח ואמר כו' כמה טבין אינון ארחין ושבילין דאורייתא כו'. ובפ' בשלח נ"ה סוף ע"ב ר"א פתח כו' כמה אית לן לאסתכלא בפתגמי אורייתא כו'. ובפ' תולדות קל"ד סוף ע"ב באורייתא אינון כל רזין עלאין חתימין כו'. והם פרטות עניני כל הרבי רבואות.. העולמו' והמדרגו' שנתלבשה בהם דרך ירידתה:

ולכן שגורה בפי הזוהר דאוריית' כולה איהי סתים וגליא. שהוא מבואר לכל מבין שפי' הוא שהוא הדרך הנסת' מהתורה הק'. שאינו כתוב מפורש ומבואר בה. אלא שנסתר ונטמן העניינים אלו ברמז בדבריה. ודרך הנגל' שבה הוא הפשוטו של מקר' שהוא כתוב מפורש ומבואר בה.

(ולא כמו שראיתי בספר כתוב מאחד שחקר על הענין מפני מה קוראים לחכמת הקבלה בשם נסתר. הלא מי שמבין בהם אצלו הם נגלים. ולאנשים שאינם יודעים ומבינים. הלא יש שגם פשוטו של מקרא אינם יודעים לפרש ואצלו. גם הפשוטו של מקרא דרכו נסתרה מהם. ותירץ שם מה שתירץ).

ועיין זוהר בהעלותך קמ"ט א' וב' כמה חביבין מלי דאוריית' דבכל מלה ומלה אית רזין עלאין כו'. ע"ש:

וכל א' מסתכל בסתרי עומק פנימיות' כפי רוב חכמתו וזך שכלו וקדושת טהרת לבבו. ורוב עסקו והגיונו בה.

אמנם עיקר הטעמי תורה סוד נשמתא לנשמתא דילה סתרי סתריה. המה דברים שכיסה עתיק יומין והעתיקן מבריותיו ואיש לא ידעם עדיין רק אבינו הראשון הוא אשר השיג

בחי' נשמתא לנשמתא דילי'. שבה היה מסתכל בזיהרא עלאה נשמתא לנשמתא של התו"הק והחכמות העליונות היו גלויות לפניו בשורש שרשם העליון.
ומעת אשר חטא ואסתלק מני' הזיהרא עלאה ונתבלבלו ונתערבבו הסדרים העליונים. נסתמו גם הנתיבות ושבילין עליונים דחכמתא דאורייתא סוד הנשמתא לנשמתא דילה. וגם במעמד הקדוש בעת קבלת התו"הק אף דאתבסם עלמא. עד שאמרו ז"ל ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן. עכ"ז לא זכו להשיג רק עומק פנימיות הנשמתא דאורייתא אבל לא בחי' הנשמתא לנשמתא. עד אשר יערה רוח ממרום וישפוך הוא ית' את רוחו על כל בשר אז יתגלו מבועין דחכמתא נתיבות פליאות החכמה העליונה נשמתא לנשמתא דילה.
כמ"ש בזוהר בהעלותך קנ"ב א' אורייתא אית לה גופא כו' טפשין דעלמא לא מסתכלי אלא בההוא לבושא כו'. אינון דידעין יתיר לא מסתכלן בלבושא אלא כגופא דאיהו תחות ההוא לבושא. חכימין עבדי דמלכא עלאה אינון דקיימו בטורא דסיני לא מסתכלי אלא בנשמתא דאיהי עקרא דכלא אורייתא ממש. ולעלמא דאתי זמינין לאסתכלא בנשמתא דנשמתא דאורייתא. וכמ"ש היו עיניך רואות את מוריך ולא יכנף עוד מוריך.
והוא ענין האור של יום ראשון שנגנז לצדיקים לע"ל וזשר"זל לע"ל הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה כו' (נדרים ח' ע"ב). והוא סוד העדן כידוע שהוא הבחי' נשמתא דנשמתא.
ואדה"ר קודם חטאו היה דר בגן ומתוכו היה מסתכל בעדן הנ"ל. ובחטאו אשר מאז נסתלקה ממנו זאת הבחי' העליונה. לכן גורש אז מג"ע. והוא סוד הצרופי אותיות דילה כאשר היא כתובה במרום כמש"ל סוף שער ב'.
וע"ז אמרו במדרש תהלים ריש מזמור ג'. לא ידע אנוש ערכה כו' לא ניתנו פרשיותיה של תורה על הסדר שאלמלא ניתנו על הסדר כל מי שהוא קורא בהן מיד היה יכול לברא' עולם ולהחיות מתים כו':
ונשוב לבאר קצת ענין ההפרש ויתרון אור קדושת התורה הקדוש' על המצות:

פרק כט

הנה רז"ל אמרו (סוטה כ"א א') דרש רמב"י כי נר מצוה ותורה אור. תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור. לומר לך מה נר אינו מאיר אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה. ומה אור מאיר לעולם אף תורה מגינה לעולם. ומסיק דתורה בעידנא דעסיק בה מגינה ומצלה בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגני אצולי לא מצלה. מצוה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגני אצולי לא מצלה. וכן אמרו שם עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה.

וכן ידוע בזוהר שהתרי"ג מצוות הם מכוונים נגד התרי"ג איברים וגידים שבאדם. ובעשות האדם אחת ממצות ה' כראוי מתקדש על ידה אותו האבר המכוון נגדה ומחיה אותו. או אם בא ונזדמן לידו אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה ונמנע ופירש ולא עשאה. אשר עליו ארז"ל (בירושלמי פ"ק דקידושין) ישב אדם ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה. נטהר ונתקדש ג"כ אותו הגיד הפרטי המכוון נגדה ומחיה אותו כמש"ה אלא המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם שאז הוא נקרא איש חי.

אמנם כשהאדם עוסק בתורה כתיב בה ולכל בשרו מרפא. וכמ"ש (ערובין נ"ד א') חש בראשו יעסוק בתורה. שנאמר כי לויית חן הם לראשך. חש בגרונו יעסוק בתורה שנאמר כו'. חש בבני מעיו יעסוק בתורה כו'. חש בכל גופו יעסוק בתורה שנאמר ולכל בשרו מרפא. וכ"ה בויקרא רבה פי"ב ובתנחומא יתרו ובמדרש תהלים מזמור י"ט. שע"י עסק התורה מתקדשים ומזדככים כל אבריו וגידיו וכחותיו כולם. ולכן אמרו ות"ת כנגד כולם. וכן להיפוך ח"ו עון ביטול תורה הוא ג"כ כנגד כולם. כי בעברו על אחת ממצות ה'. נפגם רק אותו האבר או הגיד לבד המכוון נגדה. שהחיות של הקדושה ואור העליון סוד שם הוי"ה ית' השורה על כל אבר מסתלקת הימנו ח"ו. ומותא דס"א שריה בי' ר"ל. ונעשה בעל מום חסר מאותו אבר. אבל בעון ביטול תורה ח"ו הוא פוגם את כל אבריו וגידיו וכל כתותיו כולם. וחיות הקדושה של כל גופו מסתלקת והוא נעשה תיכף כמת ממש שאין לו שום חיות ח"ו. כמ"ש כי הוא חייך וכו'.

וכשארז"ל (עכומ"ז ג' ע"ב) מ"ד ותעשה אדם כדגי הים למה נמשלו ב"א לדגי הים לומר לך מה דגים שבים כיון שפורשין מן המים מיד מתים כך ב"א כיון שפורשין מן התורה מיד מתים. (כך היא גרסת הילקוט חבקוק רמז תקס"ב על פסוק הנ"ל). וברע"מ ס"פ שמיני מה נוני ימא חיותן במיא אוף ת"ח מארי מתני' חיותייהו באורייתא ואי אתפרשו מנה מיד מתים.

וזשרז"ל (ברכות ה' א') אם רואה אדם שיסורים באים עליו. יפשפש במעשיו פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה: ולכאורה יפלא כיון שיש בידו עון ביטול תורה ח"ו הלא אין לך מצא יותר מזה ואיך אמר ולא מצא. אמנם כבר נזהר רש"י ז"ל מזה במה שפירש שם שלא מצא עון שיהיו ראוין היסורין הללו לבא עליו.

והוא כי מדתו יתב' שפועל אדם ישלם מדה כנגד מדה. שאותו האבר שקלקל ופגם בחטאו על אותו האבר עצמו מביא עליו יסורין ותכלית כוונתו יתברך בזה כדי שמתוך היסורין יבין האדם וידע על איזה חטא באו. וישיב אל לבו להיות מודה ועוזב ושב ורפא לו.

ז"ש שאם רואה אדם שיסורין באים עליו יפשפש במעשיו ויבין דרכו מתוך היסורין. ואם פשפש ולא מצא בידו עון אשר חטא באותו אבר ובאותו אופן שיהיו ראויין היסורין הללו דוקא לבא עליו מדה כנגד מדה. יתלה בביטול תורה כי בעון ביטול תורה לא שייך מדה כנגד מדה. כי ביטולה ח"ו הוא נוגע לכל גופו איזה מקום ואיזה אבר שיהיה כנ"ל: וטעמו של דבר. הוא כמש"ל בשער א' פ"ו. שמקור שרשם העליון של המצות' תלויות וקשורות בסוד השיעור קומה ופרקי המרכבה סוד האדם העליון כביכול. שכל מצוה פרטית שורשה העליון קשור ונאחז בעולם וכח א' מהשיעור קומה וכן זה כל האדם שהוא ג"כ מתוקן ומסודר בכל אבריו וגידיו ופרקיו וכל פרטי כחותיו. בתבנית דמות המרכבה ושיעור קומה. ולזאת כל מצוה מכוונת נגד אבר או גיד א' פרטי שבאדם. אמנם התוה"ק היא כוללת העולמות כנ"ל. לכן היא שקולה נגד כל המצות. ולכן היא ג"כ לכל בשרו מרפא:

פרק ל

ועוד זאת יתירה התו"הק ביתרון אור ותוספות קדושה גם על כל המצות כולן ביחד. שגם אם קיים האדם כל התרי"ג מצות כולן בשלימות האמיתי כראוי. בכל פרטיהם ודקדוקיהם ובכוונה וטהרה וקדושה. אשר אז נעשה האדם כולו בכל אבריו ופרקיו וכל כחותיו מרכבה גמורה שתשרה עליהם הקדושה עליונה של המצות כולן. עכ"ז אין ערוך ודמיון כלל קדושת ואור המצות לגודל עוצם קדושת ואור התו"הק אשר תופיע נהרה על האדם העוסק והוגה בה כראוי.

כי ראשית דרכה בקדש הוא הגבה למעל' מעלה משורש הקדושה ואור העליון של המצות כולן יחד כנ"ל. וז"ש בפ' התורה ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים היינו על כל מעשי המצות כולן. וכן אמרו בירושלמי פרק א' דפאה שכל המצות כולן אינון שוות לדבר א' מן התורה:

וגם כי קדושת ואור המצוה אשר תשכין אורה על אותו הדבר והחפץ אשר בו וע"י תעשה מצוה. אינו שורה עליהם רק לפי שעתו בעת שהמצוה נעשית בהם. אבל אחר שנעשה בהן מצותן הקדושה והאור מתעלה ומסתלק מהם תיכף ונשאר כבראשונה.

אבל התו"הק כל מקום שתזריח ותופיע אורה וקדושתה פעם א'. קדושת עולם תהיה לו ונשאר תמיד בקדושתו. כמו ששנינו בברייתא (מגילה כ"ו ב') שתשמישי מצוה נזרקין לאחר שנעשה מצותן ותשמישי קדושה נגנזין. ולכן מנו שם תשמישי תפילין ומזוזות בכלל תשמישי קדושה. מחמת פרשיות התורה שהיו מונחים בתוכם פעם א'.

ולית לך מידי בדבריהם ז"ל דלא רמיזא בקרא. ויש לכוין הכתוב כי נר מצוה ותורה אור גם ע"ז הענין הנזכר ע"פי פירושם ז"ל הנ"ל בסוטה שם מה נר אינו מאיר אלא לפי שעה. ומה אור מאיר לעולם. והם ז"ל עשו ההפרש ביניהם לענין ההגנה וההצלה להאדם. ואפשר לפרשו ג"כ שירמוז הכתוב גם לענין ההפרש וההבדל בין התו"הק והמצות המבואר בברייתא דמגילה הנ"ל:

ולא עוד אלא שגם אותה הקדושה וחיותן ואורן של המצות שמקדשים ומחיים להאדם המקיימם. הוא נלקח ונשפע רק מקדושתה ואורה של התו"הק. כי המצוה לית לה מגרמה שום חיות וקדושה ואור כלל רק מצד קדושת אותיות התורה הכתובות בענין אותה המצוה. ויש לכוין גם זה הענין בכתוב כי נר מצוה ותורה אור. כענין הנר שאין לה בעצמה שום אור כלל רק מהאור המאיר בה.

ודאי שגם העסק בתורה לבד בלי קיום המצות כלל ח"ו. גם כן אין כלום כמשרז"ל (יבמות ק"ט) כל האומר אין לו אלא תורה אף תורה אין לו. ובפ"ב דברכות (י"ז א') מרגלא בפומיה דרבא תכלית חכמה תשובה ומע"ט שלא יהא אדם קורא ושונה ובועט באביו וברבו כו' ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם.

ובשמות רבה פ"מ. כל מי שהוא יידע תורה ואינו עושה מוטב לו שלא יצא לעולם אלא נהפכה השליא על פניו. וכ"ה בויקרא רבה פל"ה. ובתנחומא פ' עקב.

ובזוהר שמות ה' ריש ע"ב דאר"י כל מאן דאשתדל באורייתא בהאי עלמא ומסגל עובדין טבין ירית עלמא שלימא וכל מאן דאשתדל באורייתא בהאי עלמא ולא עבדין עובדין טבין לא ירית לא האי ולא האי כו'. אר"י לא תנן אלא מאן דלית ליה עובדין טבין כלל.

עד שאמרו בפ"ק דעכ"ומז (י"ז ב') כל העוסק בתורה לבד דומה כמי שאין לו אלוה. כי בלתי קיום המצות ח"ו אין דבר במה להתאחז ולהתקשר בו אור התורה לשרות עליו ולהתקיים בו. כדמיון האור בלא פתילה. אמנם עצמות האור מקבלת המצוה מאותיות התורה הכתובות בענינה.

וז"ש בפ' התורה גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה. ולא אמר ללומדיה או לעוסקיה אלא לעושיה ור"ל שהתורה היא הנותנת חיי עד וקדושה גם לעושי המצות הכתובות בתוכה. ולכן אמרו בתנחומא בחקתי שאף אם הוא צדיק ואינו עוסק בתורה אין בידו כלום ח"ו:

והטעם בזה ג"כ כמש"ל. שהמצות במקור שרשן קשורות ותלויות בסידור פרקי המרכבה העולמות וכחות העליונים. ומקור שרש העליון של התו"הק היא מאד נעלה מעל כל

העולמות והכחות כולם והיא המתפשטת בפנימיות כולם ומקבלים ממנה עצם חיותם ושפעת קדושתם. לכן היא הנותנת ומשפעת החיות והקדושה והאור להמצות כולן:

פרק לא

ומזה הטעם ג"כ. עסק התור' היא מכפר' על כל העונות של הנפש החוטאת. כמאמרם ז"ל (סוף מנחות) מ"ד זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת כו'. ומסיק שכל העוסק בתורה א"צ לא עולה ולא מנחה ולא חטאת ולא אשם. וכ"ה בתנחומא פ' צו. ובשמות רבה פל"ח קחו עמכם דברים ושובו אל ה' לפי שישראל אומרים כו'. עניים אנו ואין לנו להביא קרבנות א"ל הקב"ה דברים אני מבקש כו'. ואני מוחל לכם על כל עונותיכם. ואין דברים אלא ד"ת כו'. ובתנחומא ויקהל בענין הארון אמרו שהוא נושא עונותיהם של ישראל שהתורה שבו נושא עונותיהם של ישראל.

ובתד"א סא"ר פ"ה אדם שעבר עבירו' הרבה וקנסו עליו מיתה כו'. וחזר ועשה תשובה וקורא תורה נביאים וכתובים ושנה משנה מדרש הלכות והגדות ושימש חכמים אפי' נגזרה עליו מאה גזירות הקב"ה מעבירן ממנו כו'.

ובזוהר שלח קנ"ט א' ר"י פתח כו'. כמה אית להו לבני נשא לאסתכלא בפולחנא דקב"ה. כמה אית להו לאסתכלא במלי דאורייתא. דכל מאן דאשתדל באורייתא כאלו מקריב כל קורבנין דעלמא לקמי' קב"ה ולא עוד אלא דקב"ה מכפר לי' על כל חובוי ומתקנין לי' כמה כורסין לעלמא דאתי.

וגם על אותן העונות חמורים שאין הקרבנות מכפרים עסק התורה מכפרת. כמשר"זל בבני עלי (ר"ה י"ח א') בזבח ובמנחה הוא דאינו מתכפר אבל מתכפר הוא בד"ת. וכן אמרו (מגילה ג' ע"ב) גדול ת"ת יותר מהקרבת תמידין.

ובזוהר צו ל"ה א' ת"ח כו' וע"ד מאן דלעי באורייתא לא אצטריך לא לקרבנין ולא לעלוון דהא אורייתא עדיף מכלא וקשורא דמהימנותא דכלא. וע"ד כתיב דרכיה דרכי נועם וכו' וכתיב שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול.

ובפ' קדושים פ' ע"ב בזבח ובמנחה כו' אבל מתכפר הוא בד"ת אמאי בגין דד"ת סלקין על כל קרבנין דעלמא כמה דאוקמוה דכתיב זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת כו' שקיל אורייתא לקביל כל קרבנין דעלמא. א"ל הכי הוא ודאי דכל מאן דאשתדל באורייתא אע"ג דאתגזר עלי' עונשא מלעילא ניחא לי' מכל קרבנין ועלוון וההוא עונשא אתקרע. ות"ח לא אתדכי ב"נ לעלמין אלא במלין דאורייתא כו'. ואורייתא קדושה אתקרי דכתיב כי קדוש אני ה' ודא אורייתא דהיא שמא קדישא עלאה. וע"ד מאן דאשתדל בא אתדכי ולבתר אתקדש כו'. תאנא קדושה דאורייתא קדושה דסליקת על כל קדושין כו' ע"ש.

ובמד"הנ וירא ק' ע"א אמרו בטלו הקרבנות לא בטלה התורה האי דלא איעסק בקרבנות ליעסק בתורה ויתהני לי' יתיר דארי"י כו' א"ל יעסקו בתורה ואני מוחל להם בשבילה יותר מכל הקרבנות שבעולם. שנאמר זאת התורה לעולה למנחה כו' זאת התורה בשביל עולה בשביל מנחה כו'. א"ר כרוספדאי האי מאן דמדכר בפומי' בב"כ וב"מד ענייא דקרבניי' כו' ברית כרותה הוא דאינון מלאכיא דמדכרן חובי' לאבאשא לי' דלא יכלין למעבד לי' אלא טיבו.

ואמרו עוד בפ"ב דברכות (י"ו א') ובתד"א סא"ר פכ"ה למה נסמכו אהלים לנחלים דכתיב כנחלים נטיו וכו' כאהלים נטע ה' כו' לומר לך מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה אף אהלים מעלים את האדם מכף חובה לכף זכות. ובפ"ח שם שפכי כמים לבך כו' מה מים הללו מקוה טהרה הן לישראל ולכל אשר נברא בעולם כו' כך ד"ת מקוה טהרה הן לישראל בכל מקומות מושבותיהם. בא וראה כמה גדולה כחה של תורה שמטהרת את פושעי ישראל בזמן שעושין תשובה אפי' מעבוד' כוכבי' שבידם שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם כו' ע"ש.

כי עיקר התשובה שלימה האמתית שהיא מאהבה. הוא רק ע"י עסק התורה כראוי כמ"ש במעלות התורה אוהב את המקום. וכמ"ש השיבנו אבינו לתורתך כו' והחזירנו בתשובה שלימה לפניך.

ובזוהר ויקרא כ"א א' כד ב"נ אתרחיק מאורייתא רחיק הוא מקב"ה. ומאן דקריב לאורייתא קריב לי' קב"ה בהדי'. כי על כל פשעים תכסה אהבת התורה כמ"ש בתד"א סא"ר פ"ג ע"ז הפסוק. וכן אמרו (פתיח' איכה) המאור שבה מחזירו למוטב. ובפ' החליל (סוכה נ"ב ב') אם פגע בך מנוול זה משכהו לב"המד אם אבן הוא נימוח וכו'. וכעין זה אמרו בתנחומא פ' האזינו ע"ש. ובב"ר פכ"ב אם בא יצרך להשחיקך שמחהו בד"ת. ובמדרש תהלים סוף מזמור ל"ד אם עמד עליך יצ"הר האכילהו לחמה של תורה כו'.

ובזוהר וישב ק"צ ע"א ארי"י כד חמי ב"נ דהרהורין בישין אתיין לגבי' יתעסק באורייתא וכדין יתעברון מני' ארי"א כד ההוא סטרא בישא אתי למפתי ליה לב"נ יהא משיך ליה לגבי אורייתא ויתפרש מני':

וז"ש בפ' התורה ונעשה כמעין המתגבר והולך. ויש מקום לפרשו גם ע"ז הענין הנ"ל. שכמו המעין הנובע אף שלפעמים נרפש ונשחת בהרבה רפש וטיט. עכ"ז הוא נובע ובוקע ומתגבר והולך מעט מעט. עד שברבות הימים יתגבר ויתגלה לגמרי ויתפשט כמאז. כן העוסק בתורה אף אם נתלכלך תחלה בעוונו' וחטאים עצומים ונטבע מאד ברפש וטיט מצולות הרע ח"ו. עכ"ז ע"י עסק התורה נכון לבו בטוח שודאי המאור שבה

יחזירו למוטב. והטוב מתגבר והולך על הרע שבו מעט מעט. עד שלסוף בהכרח יתגבר הטוב ויתפשט בכולו לגמרי. והוא מתקדש מטומאתו ופרחה טהרה בכולו.
וכן אמר שם ומכשרתו להיות צדיק חסיד כו' לשון הכשר והגעלה וליבון מפיגול גיעולי הרע שהיה בו תחלה. וכמ"ש (ירמיהו כ"ג:כ"ט) הלא כה דברי כאש כו' שהיא מלבנתו ומכשרתו כו'. וכ"א בתנחומא ויקהל שהתורה מטהרת לבן וכליותן של ת"ח:

פרק לב

והכל מטעם הנ"ל ששורשה העליון של התו"הק היא מעל כל העולמות כולם.
והענין הוא כמש"ל (בשער א' פ"כ) טעם מאמר' ז"ל שכל העונה אמן יש"ר בכל כחו מוחלין לו על כל עונותיו ע"ש. כן הענין שע"י עסק התורה כראוי. הוא מעורר שרשה העליון. להאציל ולהשפיע שפעת אור עליון וקדושה על העולמות כולם. ורשפיה רשפי אש שלהבת נורא לגרש ולכלות כל הטומאות והזוהמות שגרם במעשיו בכל העולמות להתקדש ולהאיר עוד בקדושה העליונה להתקשר יחד א' בחבירו. וכל הפגמים מתמלאים וכל הקלקולים נתקנים וכל ההריסות מתבנים. והשמחה וחדותא יתירתא ואור העליון מתרבה בכל העולמות.
וגם כי ידוע שכל דבר אינו נתקן אלא בשרשו העליון. וכל א' מישראל שורש העליון של נשמתו הוא מאות א' מהתורה הקדושה. לכן כל פגמי הנפש החוטאת נתקנים ונמתקים בשרשם בתו"הק ע"י העסק בה כראוי.
וכמש"ה תורת ה' תמימה משיבת נפש. שאף אם כבר נכרתה הנפש משורשה ח"ו ותרד פלאים בעמקי מצולות הרע ח"ו. התו"הק שעוסק בא היא מקימה ומוציאה ממסגרים ומשיבה אותה להתקשר כבתחילה וביתרון אור התו"הק. וז"ש בפ"ק דתענית (ז' א') תניא ר' בנאה אומר כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים שנאמר עץ חיים היא כו' ואומר כי מוצאי מצא חיים כו'. ואמרו במכילתא מה ת"ל כי אני ה' רופאך א"ל הקב"ה למשה אמור להם לישראל תורה שנתתי לכם רפואה היא לכם חיים היא לכם שנא' כי חיים הם למוצאיהם.
ולכן תקנו הראשונים ז"ל נוסח הוידוי ע"פי סדר הכ"ב אותיות. כדי לעורר שרש העליון של נפשו אשר היא מקושרת ונאחזת בתו' הק' לטהרה ולקדשה:
וכל עוד שהאדם קשור ודבוק בתורתו יתברך ובאהבתה ישגה תמיד. אף היא תאיר אליו ומשמרתו בכל דרכיו ועניניו שלא יפול ברשת היצר ח"ו. כמ"ש בשמות רבה פל"ו ע"ש. ובמדרש תהלים במזמור תמניא אפי בלבי צפנתי אמרתך למען לא אחטא לך אין יצ"הר שולט אל התורה ומי שהתורה בלבו אין יצר הרע שולט בו ולא נוגע בו.

ובתד"א סא"ז רפט"ז ובאבות דר"נ אמר רשב"י כל הנותן ד"ת על לבו מעבירין ממנו עשרה דברים קשים. הרהורי עבירה. הרהורי חרב. הרהורי שטות. הרהורי יצר הרע. הרהורי זנות. הרהורי אשה רעה. הרהורי עבודת כוכבים. הרהורי עול בשר ודם. הרהורי דברים בטלים.

ומלבשתו ענוה ויראת ה' על פניו וכל מדה נכונה. ואינו מתיירא מפתויי יצרו בעניני הנאות העולם ותענוגותיו. כי יצרו מסור בידו לכל אשר יחפוץ יענו. ובעצתה תנחהו ותעמידהו בקרן אורה ועל כל דרכיו נגה אור התורה עד שגם כל עניני זה העולם הם אצלו בענין טוב במדה ובמשקל כראוי. כמאמרם ז"ל (קדושין ל' ע"ב) ושמתם סם תם נמשלה תורה כסם חיים. משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה והניח לו רטיה על מכתו ואמר לו בני כל זמן שרטי' זו על מכתך אכול מה שהנאתך ושתה מה שהנאתך ואין אתה מתיירי' ואם אתה מעבירי' ה"ה מעלה נומי, כך אמר הקדוש ברוך הוא בני בראתי יצ"הר בראתי לו תורה תבלין אם אתם עוסקין בתורה אין אתם נמסרים בידו שנאמר הלא אם תטיב שאת ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו שנאמר לפתח חטאת רובץ.

הגהה: וי"ל ע"ד דרש הכתוב והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות וכו' ודרשו א"ת וכו'. והענין כעין שכתב החסיד הלוצאטו זצוק"ל בס' מסילת ישרים במאמרם ז"ל הנ"ל בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין. שכמו בענין רפואת הגוף שהרופא נותן להחולה תבלין ממוזג מכמ' מיני סמנים ועשבים. והכל במדה ומשקל בדקדוק עצום כפי הנצרך לענין החולי הידועה להרופא. האם יעלה ע"ד החולה שהוא יעשה לו לרפאות חוליו תבלין אחר ממוזג מסמנים ועשבים אחרים כפי שתעלה בידו מי פתי ולא יבין. הלא הרופא הוא היודע ענין חוליו ויודע טבעי הסמנים והעשבים. הוא היודע איזה סמנים ועשבים הנצרכים לטבע חוליו. ושיעור מדתם ומשקלם.

כך אומר הוא ית"ש. אל תדמו בנפשכם להמלט מפתויי היצר ועניניו בתחבולות ועניינים אשר תבחרו לעצמכם. כפי דמיוניכם הלא אנכי שבראתי היצ"הר ויודע ענינו. ואנכי בראתי נגד זה תורה תבלין וסמא דחיי לרפאות חלאת עניניו ותדעו שלבד העסק בתלמוד תורה. אין שום תחבולה אחרת לזה.

ז"ש והלחות מעשה אלקים המה הם לחות הלב החומד. (כענין כתבם על לוח לבך). הוא ית"ש עשאם. והוא היודע ענין יצרך הנטוע בלבך והמכתב מכתב אלקים הוא. שנגד זה הוא הנותן לך ענין עסק התורה לכתבם ולחקקם על לחו' לבך להמלט על ידה מעניני היצר. ולזאת תדע שאין לך בן חורין מעניני היצר. אלא מי שעוסק בת"ת ולא שום תחבולה אחרת זולתה:

וכמו שפירשו ז"ל בהתהלכך תנחה אותך בעו"הז. ובמשלי רבתא אשרי אדם שקנה לו תורה למה שהיא משמרה אותו מדרך רעה דכתיב בהתהלכך כו'. וכ"ה בויקרא רבה פל"ה. כי היא מיישרת ומכוונת את לבו עד אשר יהא לבבו שלם עם אלקיו ונאמנה את אל רוחו לעבדו יתב' בכל לבבו בשני יצריו. כמ"ש בפ"ק דחגיגה (ג' ב') דברי חכמים

כדרבונות למה נמשלו ד"ת לדרבן מה דרבן זה מכוין את הפרה לתלמיה להביא חיים לעולם אף ד"ת מכוונין לב לומדיהן מדרכי מיתה לדרכי חיים: וכן אמרו בבמדבר רבה פי"ד ובתנחומא פ' בהעלותך ובר"פ וילך שם.

כי אין תרופה ותקנה אחרת בעולם כלל להנצל מרשת יצרו אשר פורש לרגליו תמיד ללכדו ולהפילו עד שאול תחתית להמיתו מיתת עולם ח"ו. אלא ע"י העסק בתו"הק. אשר אז נקרא איש חי שהוא דבוק על ידה בחלקו בחיי עולם האמתים כמ"ש כי היא חייך כו'.

וארז"ל (עכ"ומז ג' ע"ב) מ"ד ותעשה אדם כדגי הים כו' מה דגים שבים כיון שפורשים מן המים מיד מתי' אף ב"א כיון שפורשים מן התורה מיד מתים. וכן השיבו ר"ע לפפוס ומה במקום חיותינו כך כו' (ברכות ס"א ב'). וברע"מ ס"פ שמיני מה נוני ימא חיותן במיא אוף ת"ח מארי מתני' חיותייהו באורייתא ואי אתפרשן מנה מיד מתים. ובתנחומא פ' עקב כי חיים הם למוצאיה' כל מי שמוצא ד"ת חיים הוא מוצא כו' לכן נאמר כי חיים הם למוצאיהם.

ובזוהר לך לך נ"ב א' זכאה חולקיהון דישראל דאורייתא אוליף להו אורחוי דקב"ה כו' ודאי כתיב תורת ה' תמימה וגו' זכאה חולקיה מאן דאשתדל באורייתא ולא יתפרש מנה דכל מאן דיתפרש מאורייתא אפילו שעתא חדא כמה דאתפרש מחיי דעלמא דכתי' כי היא חייך וגו' וכתיב אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך.

ובר"פ בהעלותך זכאה חולקיהון דישראל דקב"ה אתרעי בהו ויהב להון אורייתא דקשוט אילנא דחיי דביה אחיד בר נש וירית חיין להאי עלמא וחיין לעלמא דאתי דכל מאן דאשתדל באוריית' ואחיד בה אית ליה חיין ואחיד בחיין. וכל מאן דשביק מלי דאורייתא ואתפרש מאוריית' כאלו מתפרש מחיין בגין דהיא חיין וכל מלוי חיין הה"ד כי חיים הם וגו' וכתיב רפאות תהי לשרך וגו':

פרק לג

ולזאת נצטוינו באזהרה נוראה מפיו יתברך לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה. וכמ"ש בהקדמת הזוהר ת"ח כמה הוא חילא תקיפא דאורייתא וכמה הוא עלאה על כולא כו'. ובג"כ בעי ליה לב"נ לאשתדלא באורייתא יממא ולילי'א ולא יתעדי מנה הה"ד והגית בו יומם ולילה ואי אתעדי או אתפרש מנה כאלו אתפרש מאילנא דחיי. ובתד"א סא"ז פי"ג אמר וישתדל אדם בעצמו בד"ת שד"ת הן משולים בלחם ובמים כו'. ללמדך שכשם שא"א לו לאדם לעמוד בלא לחם ובלא מים כו א"א לו לאדם לעמוד בלא

תורה שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפיך וגו'. וכן אמרו בתנחומא פ' תבא בפ' והיה אם שמוע ובפ' האזינו ובמדרש תהלים מזמור א'.

ואמר הכתוב עץ חיים היא למחזיקים בה וגו'. כי צריך האדם לקבוע בלבו וידמה בדעתו. כי אלו היה טובע בנחל שוטף ורואה לפניו בנהר אילן חזק. ודאי יאמץ כח להתאחז ולהתדבק עצמו בו בכל כחו ולא ירפה ידיו הימנו אפילו רגע אחד. אחר שרק בזה תלוי עתה כל חיותו מי פתי ולא יבין שאם יתעצל ח"ו אף רגע א' וירפה ידיו מהתאחז בו יטבע תיכף.

כן התו"הק נק' עץ חיים אילנא דחיי. שרק אותו העת שהאדם אחוז באהבתה ועוסק ומהגה בקביעות. אז הוא חי החיים האמתים העליונים קשור ודבוק כביכול בחי העולמים יתב' שמו דהקב"ה ואורייתא חד. ואם ח"ו יזניח תלמודו ופורש מקביעות העסק בה לעסוק בהבלי העולם והנאותיו. הוא נפסק ונכרת מהחיים העליונים וטובע עצמו במים הזדונים ר"ל.

ובזוהר ויצא קנ"ב א' זכאין אינון ישראל ב"ה יהב לון אורייתא דקשוט לאשתדלא בה יממא ולילי'. דהא כל מאן דאשתדל באורייתא אית ליה חירו מכלא חירו מן מותא דלא יכלא לשלטאה עליה כו' בגין דכל מאן דאשתדל באורייתא ואתאחיד בה אתאחיד באילנא דחיי. ואי ארפי גרמי' מאילנא דחיי הא אילנא דמותא שריא עלוי ואתאחיד ביה הה"ד התרפית כו' ע"ש.

וכמה צריך האדם לתקוע ולקבוע זה הענין הנורא במחשבות לבו בל תמוט. שכל האדם וחייו הוא רק אותו העת שהוא דבוק בתו"הק. וכשמסלק ופורש עצמו הימנו לעסוק בנויו של זה העולם החשוך ה"ה מסור ביד יצרו. ולמה לו חיים. כי כבר נטבע במים הזדונים ר"ל ונשקע בעמקי מצולות הרע ונחשב כמת ממש גם בעודו בזה העולם. הולך מדחי אל דחי צלמות ולא סדרים ולא ידע כי בנפשו הוא. ולזאת התורה עצמה אמריה תאמר וחוטאי חומס נפשו וכמ"ש השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים כו' וכמאמרם ז"ל ע"ז (מנחות צ"ט ב') משל לאדם שמסר צפור דרור לעבדו א"ל כמדומה אתה שאם אתה מאבדה. איסר אני נוטל ממך נשמתך אני נוטל ממך. וכידוע מאמרם ז"ל ע"ז בדברי' רבה רפ"ד שאמר הקב"ה לאדם נרי בידך ונרך בידי אם שמרת את נרי אני משמר את נרך ואם לא שמרת את נרי כו' ע"ש. וכ"ה בתנחומא פ' תשא ובמדרש תהלים מזמור ז' ע"ש:

פרק לד

ומעת חורבן בית קדשנו וגלו הבנים מעל שלחן אביהם. שכינת כבודו יתב' אזלא ומתרכא כביכול ולא תרגיע. ואין שיור רק התורה הזאת כשישראל עם הקדש מצפצפים ומהגים בה כראוי. הן המה לה למקדש מעט להכין אותה ולסעדה ושורה עמהם ופורשת כנפיה עליהם כביכול. ובין כך אית נייחא מעט כו'. כמאמרם ז"ל בפ"ק דברכות (ח' ע"א) מיום שחרב בהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה בלבד.

ואמרו שם עוד מנין שאפילו א' שיושב ועוסק בתורה ששכינה שרויה עמו שנאמר בכל המקום אשר אזכיר וכו'. ובמשלי בתרא ספ"ח כי מוצאי מצא חיים אמר הקב"ה כל מי שהוא מצוי בדברי תורה אף אני מצוי לו בכל מקום לכך נאמר כי מוצאי מצא חיים.

ובזוהר בלק ר"ב א' פתח ואמר כחי תצור אל עיר כו' לא תשחית את עצה דא ת"ח דאיהו אילנא דחיי כי ממנו תאכל וכי ההוא מחבלא אכיל מניה. לא אלא כי ממנו תאכל ההוא טינרא תקיפא ההיא דכל רוחין תקיפין קדישין נפקין מנה דלית הנאה ותיאובתא לרוח קודשא בהאי עלמא אלא אורייתא דהוא זכאה כביכול איהו מפרנס לה ויהיב לה מזונא בהאי עלמא יתיר מכל קרבנין דעלמא כו'. ומיומא דאתחריב בי' מקדשא ובטלו קרבנין לית לי' לקב"ה אלא אינון מלין דאורייתא ואורייתא דאתחדשת בפומי'. בג"כ כי ממנו תאכל ולית מזונא בהאי עלמא אלא ממנו ואינון דכוותי' כו'. כי האדם עץ השדה דא אקרי אדם דאשתמודע עילא ותתא. עץ השדה אילנא רברבא ותקיף דההיא שדה אשר ברכו ה' דסמיך עלי'. אילן דאשתמודע לההוא שדה תדיר.

וזהו ג"כ המכוון הפנימי במאמרם ז"ל בפ"ק דתענית (ז' ע"א) מ"ד כי האדם עץ השדה כו' כי ממנו תאכל כו' אם ת"ח הגון הוא ממנו תאכל כו' ואם לאו כו'.

ובזוהר וישלח קע"ד ב' והיך יתתקף ב"נ בי' בקב"ה יתקיף באורייתא. דכל מאן דאתתקף באורייתא אתתקף באילנא דחיי. וכביכול יהיב תוקפא לכ"י לאתתקפא. ואי הוא יתרפי מה כתיב התרפית אי איהו אתרפי מן אורייי' ביום צרה צר כחכה ביומא דייתי לי' עקו כביכול דחיק לה לשכינתא דאיהי חילא דעלמא.

ובעסק התורה הוא עושה כביכול דירה לו יתב' בתחתונים לשכון כבוד בארץ ית"ש. כמאמרם ז"ל בשמות רבה פל"ג עדן שלא ניתנה תורה לישראל ומשה עלה אל האלקים. משניתנה תורה אמר הקב"ה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם:

ודי בדברינו אלה למשכיל אשר מתוכם יראה ויבין דרכו בקדש. ויאחז צדיק דרכו לעמוד על משמרת העסק בתו"הק כל הימים אשר הוא חי ולהיות מאוס ברע ובחור בטוב לו ולכל הבריות והעולמות כולם לעשות נחת רוח ליוצרו ובוראו יתב':

ויה"ר מלפניו ית"ש שיפתח לבנו בתורתו וישם בלבנו אהבתו ויראתו. ויושלם כוונתו בבריאת עולמו שיתוקן עולם במלכות שדי. וידע כל פעול כו' ויקבלו כולם עול מלכותו ית' כפי הרצון העליון יתב'. ויהיה ה' אחד ושמו אחד: אכי"ר:

תם ונשלם

בנל"ך בא"י למדני חקיך:

גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך: